گولوستان

سعدی نین تۆرک اثری

تۆرک دیلینده

چئویره ن: رحیم ضیائی فر


بسم الله الرحمن الرحیم

سعدی‌نین تورک اثری

گولوستان

تورک دیلینده

یازان :

شیخ مصلح‌الدّین سعدی شیرازی

چئویره‌ن :

رحیم ضیائی‌فر

فروغ آزادی

قیش ۱۳۸۲

۳ - ۵

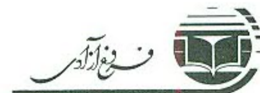
سعدی ، مصلح بن عبدالله ،   - ۶۹۱ ؟ ق .
[گلستان . ترکی]
سعدی‌نین تورک اثری گولوستان : تورک دیلینده / چئویره‌ن رحیم ضیائی‌فر . ــ
تبریز : فروغ آزادی ، ۱۳۸۲ .
اون ، ۳۰۲ ص .   ISBN 964 - 6971 - 37 - 7
فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا .
۱ . شعر فارسی ــ قرن ۷ ق . ــ ترجمه شده به ترکی آذربایجان . ۲ . شعر ترکی ــ
ایران ــ قرن ۱٤ ــ ترجمه شده از فارسی . الف . ضیائی‌فر ، رحیم ، ۱۳۲٤ ــ ، مترجم . ب .
عنوان . ج . عنوان : گولوستان : تورک دیلینده .

PIR ۵۲۱۱ / ی ۸۵   ۸ فا ۱ / ۳۱
۱۳۸۲   تت / گ ۵۵٤ س
۱۳۸۲

کتابخانه ملی ایران   ۸۱ - ۳۲۳۹٤ م

مشخصات :

▣ **کیتابین آدی** : سعدی‌نین تورک اثری گولوستان تورک دیلینده
▣ **یازان** : شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی
▣ **چئویره‌ن** : رحیم ضیائی‌فر
▣ **خوشنویس** : ناهید بوذری
▣ **چاپ نوبه‌سی** : بیرینجی، قیش ۱۳۸۲
▣ **صفحه‌لرین سایی** : ۳۱۲ ص / وزیری
▣ **تیراژ** : ۲۰۰۰ جیلد
▣ **حروف دوزن** : مه‌رایان ماراغا
▣ **ترتیب ائدن** : زرّین
▣ **لیتوگراف** : ترسیم
▣ **چاپ** : تمدن
▣ **صحاف** : مهرآیین
▣ **قیمت** : شمیز جیلدیله ۲۵۰۰۰ ریال ● گالینگور جیلدیله ۳۳۰۰۰ ریال
▣ **شابک** : ۹۶۴-۶۹۷۱-۳۷-۷   ISBN: 964 - 6971 - 37 - 7
▣ **نشر ائدن** : فروغ آزادی نشریّاتی - تبریز - جمهوری اسلامی خیاوانی، نقش جهان پاساژی، نمره ۴۲
تلفون: ۵۲۴۲۲۲۴ و ۵۲۴۴۴۱۳ و ۵۲۶۲۸۶۲ (۰۴۱۱) فاکس: ۵۲۴۴۴۱۳ (۰۴۱۱)
شرقی آذربایجان ناشیرلر بیرلیگی‌نین عضوو



کیتابین ایچینده‌کیلر

۵ - ۵



بماند سال‌ها این نظم و ترتیب — ز ما هر ذرّه خاک افتاده جایی
غرض نقشی است کز ما باز ماند — که هستی را نمی‌بینم بقایی
مگر صاحبدلی روزی به رحمت — کند در کار درویشان دعایی

«شیخ مصلح‌الدین سعدی»

گزەر دیلدەن دیله بۇ نظم و نثریم
اوْگوٚن کی قبر ایچینده توْرپاغام من
غرض قالسیٛن جهاندا یادگاریم
کی فانی دوٚنیا پای‌سیٛزدیٛر وفادەن
صاباح شاید منی یاد ائیله‌سینلر
باغیٛمدان گوٚل دەرەنده دوست، دوٚشمن

«رحیم ضیائی‌فر»

اؤن سؤز

مطلق هنر صاحیبینین هنرلرین حمد ، ثنا ائتمه‌لی‌یم کی هنرسیز بوُ بنده‌یه همّت عطا بوُیوُردولار قادر اوْلدوُم عشقین اینجه باخیشلا ادبیّات سماسینین دان اوُلدوُزون[1] گؤیده‌ن ده‌ره‌م ائل یوْلوُنا ایشیق سه‌ره‌م .

قدرتیم اوْلسا گوْموْش تئللی آیی
گؤیوْن اوُلدوُزلو دوْزوْنده‌ن ده‌ره‌م
اوْد آلاودان تؤره‌نن توْرک ائلیمین
یوْلوُنا ، قاره گئجه نور سه‌ره‌م

شیخین[2]اوْ تر گوْللری تک بوُ آل گوْللر طراوتلی اوْلماسالار طراوت‌سیزگوْللریمی

---

۱ – سعدی‌نین گوْلوْستانینا اشاره‌دیر
۲ – شیرازلی سعدی‌یه اشاره‌دیر

سینامایین[1] منی آرتیق قینامایین ، گولکار[2] سیز گول بوندان آچیق آچا بیلمز ، قاناد سیز قوش یئردەن اوجا اوچا بیلمز . کؤنلومدەکی سئیرەک باغین باغبانی سای[3] آنامدیر[4]، سئیرەک باغدان باغلادیغیم گول باغلیسین[5] سای آناما حصر ائدیرەم .

وورغونام من آنامین بال کیمی شیرین دیلینه
عؤمر وار کن دؤیونن سینه سینین نیسگیلینه
آرزیلار مکتبی نین لوحینه من آند ایچیرەم
قویمویام آرزی دیلی لوح[6] ضمیر[7]دەن سیلینه

***

آرزی دیلین سؤزلو سازین
من بو ألە آلام گرەک
شیخین اینجه سؤزلرینی
ساز تئلینده چالام گرەک
گول چیچکلی ماوی فرشی
منده عرشه سالام گرەک
گولوستانین گوللرینه
باخاندا مات قالام گرەک
اینجه دیلین اینجه لیگین
ائل یادینا سالام گرەک

ائل یادینا سالام گرەک بیزیم یئردە بولبول نارنج گول لریله گؤروشنمز سرو آغاجی بولودلارلا اؤپوشنمز[8]، بیزیم یئردە آلما بیتەر هئیوا بیتەر اولدوز سایی گون دولانار آی دولانار ائل آلمایا آلما دئیەر هئیوایادا هئیوا دئیەر .

---

۱ - سوزلریمی آرتیق آغیر یونگول ائیلەمەیین
۲ - تورک ادبیّات ساحەسینده معلّم سیز بو شاگردە اشارەدیر
۳ - محترم ، گرامی
٤ - آنامین آدی فاطمه سکسان بیر یاشیندادیر
٥ - گول دستەسین
٦ - تابلو
۷ - اورەک
۸ - شیراز مولکونون نارنجستان لارینا و سروستان لارینا اشارەدیر

ایتیرمه‌ریک بیز بوُ ائلین ائل یوْلوُن ائلین سئوه‌ن ائل یوْللاریٛن ایتیرمز
سوُسوُز داغدا ائیله بیر باغ بیتیرریک یاشیٛل داغلار بیر کرتی سین بیتیرمز
دایانماریٛق ائیله بئدوْ قاچاریٛق بئدو قاچان آتلار بیزی یئتیرمز

آتالاریٛن بیر سؤزوٚ وار « اؤلن آدام دای دیریلمز » . مین ایل دیری قالان سئوگیم یئنه دیری قالمالیٛدیر شن دیریلیک نغمه لرین ساز تئلینده چالمالیٛدیر وارلیٛق سسین افق‌لره سالمالیٛدیر . آی نه اوْلار أجل پیک‌ین گؤرمه‌میشده‌ن اوْ گوٚل اوٚزوٚ گؤرئیدیم من گوٚل هؤروٚگوٚن هؤرئیدیم من .

بیر عؤمر بوُ گؤز گؤرمه‌دی ایستکلی نگاری[1]
صوْن گوٚنده گؤرئیدی اوْ گؤزه‌ل دلبری باری
اؤلسه‌مده محالدیرْ چیٛخا فیکرین اوٚره‌گیمده‌ن
رحم ائت بوُ اوٚره‌ک دؤندوٚ قانا گل سنی تاری
هجرینده اوْ قدر آغلامیٛشام من گئجه گوٚندوٚز
آل قانلیٛ گؤزوٚمده‌ن اوُتانیٛب ابر بهاری
عالمده سنین گوٚل یوٚزوٚوو کیم گؤره بیر آن
قالماز داهی کؤنلوٚنده اوْنوُن صبری ، قراری
قوُربان ائده‌رم بیر باخیٛشا مین جانیٛم اوْلسا
جانیٛم سنه قوُربان اوْلا باخ بیر منه ساری
قوُرتاردیٛ عؤموٚر سئوگی سینی گؤرمه‌دی گؤزلر
گؤز نئیله‌سین حدده‌ن اوُجادیرْ سئوگی حصاری

ماراغا – رحیم ضیائی‌فر
فروردین ۱۳۸۱ (محرم ۱٤۲۳)

۱ـ بوُ غزل اوستاد شهریارین معروف بیر غزلینده‌ن استقبالدیٛر.

گیت زلفین شوریده سو سن بکره می عالمده

شده‌ن یا حسنی نقشند و نو عالمده یکسن

کیم سن زبیب بیله اولا تمیه تیته حاکم

شده‌ن صورا سو بیله مالی زیبرا

باشلانیش

اوْ خالقه حمد اوْلسوُن کی ـ گرامیدیر جلالتلی ـ اطاعتی ایره‌لی لیک تـؤره تمکدیـر شکر ائتمه‌گی نعمت‌لرین چـوْخ ائتمکدیـر. هـر نفس کـی داخـل اوْلار جسـمی جـانلا بارێـشدێـرار ، خـارج اوْلار حیات اوْدوُن اۏره‌ک‌لرده آلێـشـدێرار . پـس گؤروۆنـور هـر نفسین ایکی آشکار نعمتی وار ، هر نعمتین حدده‌ن اوُجا مرتبتی.

حمد وطاعت نه قده‌ر اوْلسادا چوْخ کافی حـمد ائتمه‌گه امکان یئنه یوْخ

اِعْمَلوُا آلَ داوُدَ شُکْراً وَ قلیلٌ مِن عِبادِیَ الشَّکُوُر[1] .

خوْشدوُ فقط تقصیریمی تانرێ[2]یا مـن آپـارام بـرک دوُتـام دامـنین

---

۱ - سبا سوُره‌سینین اۏچونجو آیه‌سی ـ ای داودون ائل طائفه‌سی شکر ائیله‌یین شکر ائیله‌ین بنده‌م آزدێـر .

۲ - الله ، تانرێ

کافی اگر اوْلماسادا حمدلر حمد دئیه‌م تکجه سنین دیر سنین

نعمت لرین أن شیْدیرْغی یاغیْش کیمی هر زاماندا یاغدیرْیدیر ، قیْزیرقانماز رحمت خوانیْن[1] هر مکاندا آچدیرْیدیر ، خطا ائده‌ن بنده سینه حرمت‌سیز لیک ائیله‌مه‌ییب ، روزی سینی أسگیدمه‌ییب .

بیر کریمین[2]کی خوانیْندان بیرعؤمؤر گبر[3]، ترسا[4]جهودون[5]قسمتی وار

نئجه حسرت قوْیاجاق نعمتینه اوْنوُکی طاغی[6]ده‌گیل طاعتی وار

شئح یئل‌لرین فرّاشیْنا فرمان وئریب زوْموْررود فرش یئر اوْزوْنه دؤشه‌نیلسین ، یاشیْل مخمل بئشیک‌لرده توْموُرجوق[7]لار بئجه ریلسین[8]، لوْت آغاج‌لار بایرام گوْنوْ بایراملیْق گؤی یاشیْل پالتار بوْروْنسونلر ، ایلک یازدا یئنی‌یئتمه[9]بوُداق‌لاریْن سره[10] سینده‌ن آل[11]چیچک‌لر هئره‌لره سوْروْنسونلر . آری‌لاریْن توْپوْرجگی پؤهره بالا چئویریلسین ، خرمالارین چؤرده‌ک‌لری اوُجا بارلیْ نخل[12]اوْلوُنسون .

یئل یاغیْش چرخ گوْنش آی بوْتوْن عالم چالیْشیر

بیر چؤره‌ک سن یئیه‌سن آللاها شکر ائیلییه‌سن

بشرین حکمینه عالمده هامیْ هن دئییری

ده‌گیل انصاف بشر سئویله‌مه‌یه خالقه هن

---

۱ – سفره

۲ – کرامت‌لی ، تانریْ یا اشاره‌دیر

۳ – آتش پرست

٤ – مسیحی

٥ – یهودی

٦ – عاصی ، نافرمان

۷ – تازه بیتمیش بوُداق ـ جوانه

۸ – تربیت اوْلوُنسون

۹ – نورسیده ـ تازه

۱۰ – سینه ـ دؤش

۱۱ – قیْرمیْزیْ

۱۲ – خرما آغاجیْ

کایناتیـــن حرمتلی‌سی ، مخلوقاتیـــن عزّتلی‌سی ، موجوداتیـــن شوکتلی‌ســـی ، انسانلارین سئچیلمیشی ، نبوّتیـــن صوْن نبی‌ســی ، ســلامی‌میز اوْلسوُن اوْنـا ائولادْینـا بوُیوُروبدور :

غضب ائیله‌ین گؤن سیزه اوْل صنم[1] قیامت قوْپاندا شفیعیز[2] منم

بیزیم کشتی سوْره‌ن نوحدو طوفاندان قوْرخمارام دای من
بوُ دیوار اوُچماییْب اوُچماز بوُ دیواره دایاندیْن سن

سنین آغیرْ کمالین وار چراخ کیمی جمالین وار
خلق سئوه‌ن خصلتلرین خالق اؤیه‌ن[3] خصالین وار

اوْ زامان کی هامار[4] یوْلدان ایراق[5] دوْشموْش أیری یوْلا چاشمیْش‌لاردان بیری اوْنا اوْز گتیره‌ر ، اوْ گرامی جلالتلی تانریْ اوْندان اوْز چئویره‌ر ، یئنه آغلار ، یئنه سایماز ، دامنینده‌ن دوُتار دئیه‌ر : دای أته‌گین اؤتوْرمه‌ره‌م ، ـعیب‌لرده‌ن عاری اوْلان آریْ[6] تانریْ ـ بوُیوُرار : ای ملک‌لریم بوُ بنده‌ده‌ن شرم ائیله‌دیم، منده‌ن صوْرا بیر کیمسه‌سی یوْخدوُر اوْنوُن گناه‌لاریْن عفو ائیله‌دیم .

کرم صاحیبینده نه چوْخ لطف وار گؤناه صاحیبینده‌ن اوْلوُر شرمسار

جلالتلی درگاهیْنین ساکن‌لری اطاعتده قُصورلاریْن بیلدیریبلر : کی بیز سنی حققین قدر حمد ائتمه‌دیک، گؤلده‌ن اینجه[7] جمالینه حیران قالان اؤیه‌نلری سئویله‌ییبلر :

---

۱ – بؤت ، تانریْ یا اشاره‌دیر
۲ – شفاعت ائده‌ن
۳ – تعریفله‌ین
٤ – هموار ـ دؤز
٥ – اوُزاق ـ کنار
٦ – پاک ـ تمیز
۷ – ظریف ـ نازک

کی بیز سنی حققین قدەر تانیمادیــق .

گــر بـیری ایستەسه نشان اوْندان	نه نــشان من وئـریم نشان‌سیز دان
وصلینه کیم چاتــار باتار فغانــی	سن فغان اوُمما[1] بوُ فغان[2] سیز دان

بیر صاحبدل[3] ائیله دەرین فیکیردەایدی سانکی خیال دریاسیندا غرق اوْلموُشدوُ ، اوْ حالتدەن قاییــدارکن سوْروُشدولار اوْ گزدیگین گوْلوْستاندان بیزه تحفه نه گتیردین ؟ دئدی : تحفه ، بیر أتەک گوْل توْپلامیــشدیـم[4]، آمما گوْلوْن اییی منی مســت ائیلـەدی دوْنوُم ألدەن بوُراخیلدی .

دوْز عــشقی اوْ پـروانەدەن اؤیـرن دەلی بوْلبوْل
اوْد دوُتــدو آلاولانــدی فـغان ائتــمەدی بیر آن
بـوُ مــدّعی خلــقین خــبری دوْز اوْلا بـیلمز
هر کیم کی خبر بیلدی خبر یوْخدوُ دای اوْندان

ای بــشــر وهــم خـیـال اؤلـچوْ گمانیــنــدەن اوُزاق
سـنی چـوْخ گزمیشیک آمـما سنه بیز چاتمامیــشیــق
عؤمر قــوُرتاردی صـوْنـا چـاتدی آغیر مـجلسـیـمیز
هـلـه وصــفیــنـده بـیـز اوّل قـدەمی آتـمامیـشـیــق

---

۱ - ایسته مه - متوقع اولما
۲ - افغان - هارای
۳ - عارف - آگاه
٤ - جومالامیشدیم - ییغمیشدیم

اگر سعدی سوی سئویله‌ییب قوشما قوشوُب قوشمالارێ ائل‌لر آرا یاییلیبدیر ، حدده‌ن اوْستوْن سایێلیبدیر ، دادلێ شیرین حدیث‌لری صحبت‌لرین دادلاندیرێب ، ایتگین آدێن آدلاندیرێب ، بئیله خیال اولوُنماسین علّت اوْنوُن علمی حلمی کمالیدیر ، بلکه ائلین ائل خانێنین ، یئر اوْزوْنون سلطانێنین یوْکسک مقام سلیمانێنن وارثینین حق ملکونون حارثینین ، دین و دنیا صاحبینین ، جلالتلی اتابکین سعدین اوْغلو ابوبکرین لطفینده‌ندیر ، کی تانرێنین یئر اوْزوْنده کئولگه‌سیدیر ، الله اوْندان راضی اولسوُن اوْنوُ ائلده‌ن راضی سالسێن ، رعیّته عنایتی ، خالقه خاص ارادتی اولدوُق اوْچوْن ملّت اوْنوُن یولوُن گئدیر چون رعیّت حاکم‌لرین یولوُن گئده‌ر .

لطف ائیله‌سه بوُ مسکینه سلطان جهان
ائل سئویله‌یه جک دفتریمه یاخشێ اثر
مین عیب اگر اولسادا دفترده منیم
سلطان بگه‌نه‌ن گوْن اولاجاق عیب هنر

بیر معطر باش گیلی حمّامیده چاتدێ بیر گوْن بوُ أله دلداریده‌ن
سئویله‌دیم بی‌هوش اوللام عنقریب(۱) سن عبیر(۲)سن یاکی بیر مشک ختن
سئویله‌دی من بیرده‌گه‌رسیز تورپاغام همدمیم اولموشدوُ نسرین(۳) ، یاسمن
مونسیم یاس ائیله‌دی خوشبومنی یوْخسا أسگیک‌بیر گیله‌م عالمده‌من

آللاه ، بئیوْک بوُ امّته اوْنوُن بارلێ حیاتینده‌ن نعمت اوُمدوُر ، بیزیم یوُردا حرمت وئریب حرمتینی آرتیرێ اوْنا عزّت اوُمدوُر ، خادم(٤)لرین گئوزده‌ن سالما خائننه سئویله قالما .

---

۱ – بوُ تئزلیکده
۲ – معطّر موادّلاردان وجوده گلن بیر ماده‌دیر
۳ – قیزیل گوْل
٤ – قوُلوقچی

قرآنداکی آیاتیوین خاطرینه اؤزۆن ، ائلین ائولادلارینٛ بلالردەن اوٗزاقلاندیرٛ .

سنیله سعادت یوٚلوٗن ایزلەدیک[1] سعادت سنیله بیزه یوٚل وئرەر
ایگید مردین اوٚغلوٗ ایگید مرد اوٚلار یالان سؤزدۆ کؤکسۆز آغاج قوٚل وئرەر

ـ عیب‌لردەن عاری اوٚلان آریٛ تانریٛ شرافتلی شیراز ملکون صوٚن گؤنەدەک عدالتلی حاکم‌لرین هئیبتیله ، صداقتلی عالم‌لرین همّتیله بلالردەن حفظ ائیلەسین .

پارس اؤلکەسی دۆنیاده بلا گؤرمەیەجکدیر
کؤلگه سالانیٛ سن کیمی چون شاه جهاندیٛ
ناأمنیدی عالمده نه قدر ائل اوٚبا واردیٛ
مین ائل آراسی تک بیزیم ائل أمن أماندیٛ
چوٚخ گؤرمەسین الله سنی بوٗ ملکه بوٗ خلقه
بوٗ خلقی بوٗ بئش گۆندەن اؤتۆر آتما آماندیٛ
حفظ ائیله ، بوٗ پارس اؤلکەسینی فیرٛتانالاردان[2]
یارب نه قدەر یئتر اۆزۆ انسانه مکاندیٛ

بیرگۆن گئچمیش گۆن‌لریمی ، هدر اوٚلموٗش ایل‌لریمی خاطریمه سالیٛردیم گؤز داملاسیٛلا[3] ، اۆرەک داشیٛن پارچالیرٛدیٛم بوٗسؤزلری آستا آستا[4] پیٛچیٛلدیردیم :

ای کی چیٛخدیٛن عؤمۆرداغیٛن آشدیٛن آخرین منزله یاخینٛلاشدیٛن

---

۱ – ادامه وئردیک
۲ – فتنه – آشوب
۳ – دامجیٛ – قطره
٤ – یاواش یاواش

اوُیقوُدان[1] دای اوْیان بیرآز آز یات کاروان چاتدیْ یوْک یوْکون تئز چات

أللی ایل یوُخلادیْن داهی یاتما بوُ قالان بئش گوْنوْ هئچه ساتما

سحرین اوُیقوُسو دئمز سروان[2] طبیلین چالدیْ یوْک چاتیرْ کروان

هر گه‌لن گلدی بیر بنا قوْیدوُ دوْنیادان کؤچدوْ بیر یادا قوْیدوُ

اوْ تازا ائوائشیک یادیْن[3] اوْلدوُ عاقبت گوْل کیمی اوْدا صوْلدوُ

وفاسیْز دوْنیایا ووُروُلماگیلان سؤزوْنه سؤز وئریب قوُروُلماگیلان

دیریلیک داشلاریْن ییْغان آتاجاق خوْش اوْنوُن‌حالینه یوْکوْن چاتاجاق

صوْن‌گوْنوْن‌زوْمهاریْن[4] اؤزوْن‌ییغ‌سن اوْموْدون اوْلماسیْن ییْغام سنه من

عؤمر قاردیْ گوْنش دؤویر باشیْنا خواجه ده‌ن دوْش تؤکوْر هله آشیْنا

کیم ألی بوْش گلیبدی بازاره نه آلیْب باغلاییْبدی دستاره[5]

کیم سوْتوْل‌وقتی بوُغداسیْن بیچدی ییْغدیْغی باشاغا[6] گؤزوْن تیکدی

بوُ سؤزلری بئیله معنا ائیله‌دیم من ، گره‌ک خلوت بیر یئر تاپام ، نماز یاپام، جماعته قاریْشمیْیام ، مال دوْلته چالیْشمیْیام پریشان سؤز دانیْشمیْیام .

باشیْن فرمانینه دیل وئرمه‌سه باش گره‌کدیرساکت اوْلماق سانکیْ بیرداش

اینمز دینمز بیر گوشه‌ده اوْتوُرموشدوم حجره‌لرده هم اوْطاغیم اوْلان عزیز هم‌سفریم گوْله گوْله وارد اوْلدوُ دانیْشدیرْدی دانیْشمادیمْ ذکری کسیب صحبتینه قاریْشمادیمْ

---

۱ – یوُخوُ

۲ – ساربان

۳ – اؤزگه ـ بیگانه

٤ – آذوقه ـ توشه

٥ – دستمال

٦ – حاصلین تؤکوْنتوسو

کدەر[1] لندی دئدی یوْلداش :

دیلین وارسا ایندی دانیشدیر منی — کی شاید صوْرا اوْلماسین دای دیلین
بوُگوْن امر اوْلوُنسا اجل پییک[2]ینه — صاباح توْرپاقایچره اوْلار ضای[3]دیلین

تانیشلاردان بیری دئدی : سنین عزیز بوُ یوْلداشین آند ایچیبدیر صوْن گوْنلرین طاعت ائده آللاهیلا خلوت ائده . خلایقه قاریشمایا جماعتله دانیشمایا ، اوْ خلقدەن قیْریب اوْندان قیْرمالیسان .
گوْلدوْ دئدی : اوْنوُن[4] عظیم حکمتینین حرمتینه ، بوُنون[5] قدیم صحبتینین عزّتینه آند ایچیرەم دانیشدیریب دیندیرمەسه قلبیم سیْنار ، دئیبدیلر کفّاره وئر آندین سیْندیر دوْستون قلبی قوْیما سیْنسین ، یاخیْنلیقدا اوْنوُن آندی سیْناجاقدیر چون بللیدیر نه علینین ذوالفقاری قیْندا[6] قالار نەسعدینین اوْرەکسؤزوْ اوْرەگینده .

اوْرەک گنجیدیر دیل اوْگنجه قاپی — سئچیبدیر گؤزەلبوُسؤزوْسؤز سئچەن
اگر باغلی قالسا قاپی کیم بیلەر — دوْکان صاحبی زرچیدی ، زر تیکەن

***

اگرچه سوُسمالیق[7] مجلس ادیبلرده
صلاح وقتی ولی صحبته قاریشمالیق

---

1 – توُتوُلدو
2 – قاصد
3 – ضایع – هدر
4 – تانرییا اشارەدیر
5 – سعدییه اشارەدیر
6 – نیام
7 – لال اوْلمالییق

روا ده‌گیل دانیشاق اونداکی گره‌ک لال اولاق

و یا سوساق لال اولاق اونداکی دانیشمالیق

گؤردوم سوسوب لال اوتورماق امکانسیزدیر . ایگیدلیکده‌ن چوخ اوزاقدیر أن بیرصدیق ارادتلی یولداش گله گؤروشومه ، منیله بیر گؤروشمه‌میش ، اؤپوشمه‌میش گئری دؤنه .

وورشسان ائله بیرکسی‌له وورش   هاچار چاره درمان علاجین اودور

داهی آرتیق دؤزه‌نمه‌دیم ، صحبتده‌ن أل اوزه‌نمه‌دیم ، سکوت کاخین آخر ییخدیم ائوده‌ن چیخدیم. ایکی یولداش گزه گزه داغا گئدیک شنلیک[1] ائتدیک . یازین اورتا چاغلاریدی یئل أسمیردی سرین سازاق أل کسمیردی قیزیل گولون دورانیدی چمن باغین حیرانیدی .

گؤرسه‌ئیدی چمن باغین لباسین   هایلاردی او هانسی بختیاردی ؟

گوللو بوداغین باشیندا بولبول   چهچه‌ده دئیه‌ردی نو بهاردی

شبنم اوتوران گولون عذارین[2]   سئویله‌ردی گؤره‌ن عذار یاردی

گئدیک گئدیک داغا چاتدیق أن بیر قیمیق[3] باغدا یاتدیق ، او باغ نه باغ سانکی یاشیل توریاغینا نارین شیشه أله‌نمیشدیر ، سما[4] سینه مین‌بیر یئرده‌ن بولول قندیل[5] آسلانمیشدیر .

---

۱ – شادلیق

۲ – به‌نیز ، اوز

۳ – کیپ ، انبوه

٤ – گؤی

۵ – چلچراخ

اوْ یئرین نهری چشمه‌سی قوُیوُسو	گـؤلوْنون اؤرده‌گی غازیْ صوْناسیْ [۱]
داغیْنین سوْنـبوْلو یاشیْـل چمنی	باغـیْـنین بوْسـتانی طاغیْ قانـاسیْ
آچدیْریب یئـددی رنگ فرش یئره	نسـیمی شئح یئلی سریـن هاواسیْ

سحر کؤنوْل قاییْتماغا قوْل قوْیجاغیْـن [۲] اوْنوُ گؤردوْم بیر قوُجاق تر یاشیْل سوْنبوْل ، بیر أته‌ک گوْل دامنینه دوْلدوُروبدور . دئدیم : یوْلداش ایلک یـازدیرْ گوْلـوْن عؤمـروْ چـوْخ چوْخ آزدیر ، باغیْـن عهدی وفاسیْزدیر وفاسـیزه دئییبدیلـر وُوروُلـماییْــن ایلقاریــنا قـوُروُلماییْــن .

دئدی : سئویله چـاره ندیــر ؟ دئدیـم:چیچـک سئوه‌نلره ، اینجـه قینچـه اؤین‌لـره بـیر گوْلوْستان یازمالیْیام کی ترگوْلوْن گوْزده [۳] سازاق سوْلدوُرمایا ، آل چیچگین خزان یئلـی یوْلدوُرمایا .

نه‌یه لازیـمدی بیر أتـه‌ک سوْنبوْل	بوُ گوْلوْسـتانیده‌ن آپـار بـیر گوْل
گوْلشه‌نین گوْل‌لرین خزان آلاجاق	بوُ گوْلوْستان همیشه تـر قالاجاق

سؤزوْم باشا یئتیشمه‌میش توْپلادیغی گوْل چیچگی یـئره تؤکـدوْ ، دامنیمـده‌ن دوُتـدو دئـدی : ایــگیـــد دؤنمـز ایلقـاریْنداناْ . ائیلـه اوْ گـوْن گوْلوْستانیـــن صـوْن بؤلوْمــو « معاشـرت [٤] آداب‌لاری » بیـاض [٥] اوْلـدوُ . حدیث‌لریـم سـؤز اهلینیـن صحبت‌لریـن بلاغتلی ائده‌بیلر . گوْلوْن عؤمروْ هله تمام اوْلمامیْشدیرْ سؤز دفتریم تمام اوْلدوُ .

---

۱ – سوُقوُشو ، غاز

۲ – امضالاماق ، تصمیم دوُتماق

۳ – پائیز – سوْن بهار

٤ – دانیشماق – صحبت ائتمک

٥ – پاکنویس

بللی سؤزدۆر یالنیزْ(۱) اوْ گۆن تمـام اوْلار : أل سـیزلرین ألیـن دوُتـان ، وارسیزْلاریـْـن حققین آلان ، قوُلدورُلارین قلبین سیْـخان ظالم‌لرین ائوین ییْـخان ، عدالته عزّت وئره‌ن . شریعته حرمت وئره‌ن یۆکسک مقام اتابکین اوْغلوُ سعدی ، پناه‌سیزلار پناهگـاهی ، یئـر اۆزۆنون شاهنشاهی ، داغا دۆزه ده‌نیز(۲)لره فرمان سۆره‌ن(۳) ، یـۆکسک مقام سلیمانـیـن جانشیـنی ، دیانتلی متانتلی ، اوْ کمالیْ گۆل جمالیْ سعدین اوْغلو ابوبکرکی اوُلوُ تانریْ جلال‌لارین همیشه‌لیک حدده‌ن اوُجا ائیله‌سین‌لر ، اقبال‌لارین آرتیْرسیـْـن‌لار ، آخرلریـن خیره ساریْ چاتدیْرسین‌لار دفتریمی اوْخویاندا بـه‌گن‌سینلر .

اگر گؤزه‌ل بـاخـیـْشـیـْلا بـوُ دفـتری بـه‌زه‌یـه
بزه‌کـلیدیـر دئیـه‌جـک ائل اوْ نـقش ایوانـدان
واریمدیْ چوْخ اۆمۆدوم سینه‌سی سیخْیلمایاجاق
هاچان گؤرۆبدو جفا کیمسه گۆل گۆلۆستاندان
بوُ دفتر حصر اولوُنوب سعده اؤلکه‌نین شاهیـْنا
اوْ شاه‌کی ارث آپاریـْب شاهـلیْقین سلـیماندان

دۆنیا وارکن گۆلده‌ن اینجه خیالیمین گلین جیگی(٤) چرکین‌لیکـده‌ن سـمایه بـاش قاوزایانماز جماللیْ‌لار جرگه‌سینده باشین یئرده‌ن قالخیْزانماز ، یالنیزْ اوْگۆن دئیه بیله‌ر أن بزه‌کلی گلین‌لرده‌ن بزه‌کلی‌یم بوُ دفتری بزه‌ندیره باخیـْشیْلا ، عـالم امیر فـاضل وزیـر علمین گؤزۆ ، حلمین اؤزۆ ، بیله‌ن‌لرین باش بیله‌نی ، ائل گؤزۆنون یاش سیله‌نی تختیـن محکم تکیه‌گاهی پناه‌سیزلار پناه‌گاهی عالم‌لرین آمـوزگـاری ، فـاضل‌لرین پرهـیزگـاری

۱ – فقط – تنها
۲ – دریا – گؤل
۳ – حکمرانلیْـق ائده‌ن ، دستور وئره‌ن
٤ – تازه گلین ، نوعروس

پادشاهین ایکی گؤزۆ گیزلین سؤزۆ ، حکومتین فخری دینین افتخاری ، مؤمن‌لره دایاق دوُران ، کافرلره قوُرقو[1] قوُران دین‌سیز لرین بوْینوُن بوُران ، متانت‌لی دیانت‌لی حاکم‌لرین پشتیبانی ابی‌نصرین اوْغلو بوُبکر[2] الله اوْنوُن بارلیٌ عؤمروٚن چوْخ ائیله‌سین، دۆشمن‌لرین یوْخ ائیله‌سین ، آنلیٌن آچیٌق أجرین آرتیٌق بوُیوُرسونلار ، کی اؤلکه‌ده تاییٌ یوْخدوُر ایگیدلیکده‌ن پاییٌ چوْخدوُر .

هر کیمین باشینه سالار کؤلگه   دۆشمنی دوست اوْلار جفاسی وفا

خادم اوْلدوُن محنت گره‌ک ، مخدوم‌لارا خدمت گره‌ک . بنده دئدین یاتماق اوْلماز ایشین فیکرین آتماق اوْلماز ، ایشده سوُسلوُق ائده‌ن بنده یامان گوٚنوٚ آمان‌سیٌزدیر مگر یوْخسوُل بوُ درویش‌کی باغیٌشلانان نعمت‌لرین شاکریدیر، باغیٌشلایان منعّم‌لرین[3] ذاکریدیر.شاهین اؤیه‌ن[4]آدین یاخیشیٌ‌یاد ائیله‌یه‌ن آشکاردا یوْخ گیزلین‌یئرده دۆز دانیٌشار.

سرو کیمین اوْلدو دۆز ماوی[5] گؤیوٚن قامتی
ائیله‌کی سن تک اوْغوُل دوْغدوُ اوْگوٚن روزگار[6]
حکم سوٚره‌ن تانرینیٌن حکمت‌یدیر امریدیر
سئویله‌یه بیر بنده‌یه اوْلمالیٌسان بختیار[7]
باتمایاجاق خوْش آدیٌن باتسادا گر دوْلتین
خوْش آد ، آداملار قالار هرنه قدر دۆنیا وار

---

۱ - کلک ، حیله
۲ - امیر فخرالدین ابوبکربن ابونصر اوْ دوْرانین حکومتینین باش وزیری
۳ - نعمت صاحب‌لری
٤ - تعریف ائده‌ن
٥ - آبی رنگ
٦ - زامان
۷ - بختور ، خوش شانس

حاجتی یوْخ سوْرمه‌یه چاتما قارا قاش گؤزوْن

نئیله‌یه‌جک کیرشانی سن کیمی بیر گلعذار

ایشده سوْسلوْق ائیله‌مه‌گیم ، سؤزده چوْخلوْ یوْبانماغیم دایانماغیم بوْعلّتـه خـاطردیرکی نقل ائده‌رلر حکیم‌لرده‌ن بؤیوْک طایفا[1] بزرجمهر باره‌سینده آغیر[2] مجلس قوْرموْشدولار بیری دئدی : هئچ بیر عیبی یوْخدوْر یالنیز دانیشماغی چوْخ بطی[3] دیر ، یعنی سؤزوْ حدده‌ن آرتیق یوْبانديريْر ، بزرجمهر ائشیده‌رکن دئدی : سؤزده یوْبانماغیم صوْنرا پئشمان اوْلماغیمدان چوْخ یاخشیدیر .

فیکیرلـه‌ش صـوْرا وارد اوْل صحبته   فیکیرسیز سخنور[4] دوْشه‌ر زحمته

دانیشما دانیشسان یئرین[5] گئدمه چوْخ   سؤزوْن یاخشی اوْلسا یوْبان‌عیبی یوْخ

***

آغیر[6] سؤزلری سئویلمه بیر نفس   یوْروْلسا طرف تئز سؤزوْن ائیله بس

دانیشماقلا حیوان اوْلوبدوْر بشر   بشر سئویله‌مزلر دانیشسان هدر[7]

بللی سؤزدوْر بوْسؤزلریم اوْ حضرتین ـ کی عزیزدیر یاردیمچی[8] سی ـ درگاهینا لایق ده‌گیل چون کی ادب سارای‌لاری فضل اهلینین مرکزیدیر . یالنیز عزیز اؤلکه‌میزین

---

۱ – گروه ، دسته

۲ – وقارلی ، بؤیوک

۳ – کلماتی فاصله‌لی سؤیله‌مک

٤ – ناطق

٥ – سرعت‌لی

٦ – چتین

۷ – بیهوده

۸ – کؤمک ائده‌نی ، تانری‌سی

عزیزینه[1] أن‌ده‌یرسیز بیر تحفه‌دیر ، بیر تحفه‌کی دئمک اوْلار بدل داشدیر قیزیلچیلار بازاریندا ، چلچراخدیر گوْن اؤنوْنده ، مناره‌دیر دماوندین أته‌گینده .

کیم باشین دیک‌دوُتار ناچار ییخیلار　　مغرور انسان ییخیلسا چوْخ سیخیلار
سعدی توْرپاقدی توْرپاغا قاریشار　　متواضع بشرله ائل باریشار
اوّل اندیشه ائت صوْرا گفتار　　بنانی باسمامیش محالدی دووار

نخل‌بندم[2] نه بوْستاندا ، گؤیچک گؤزه‌ل قوْل ساتانام نه کنعاندا . اوْ لقماندان سوْروُشدولار ، حکمتی سن کیمده‌ن اوُمدوُن ؟ دئدی کوْردان : گؤرمه‌یینجه‌ن آددیم آتماز ، توْلکوْ باغلی باغا گیرمز ، کیشی لیگین کیشی سینار[3] آرواد آلار .

جنگیده‌ن قاچمایان‌جیلاز[4] اوْ خروس　　چالاغان[5] کؤلگه‌سین گؤره‌نده قاچار
سیچانا توُش گلنده شیردی پیشیک　　لیک موُشدو اوْگوْن کی شیر أل آچار

بوُ فیکریله کی کیچیک‌لر بؤیوک‌لرده‌ن عفو اوُمارلار ، بؤیوک‌لرده کیچیک‌لرین خطاسینده‌ن گؤز یوُمارلار ، حکیم‌لرین حکمتینده‌ن ، آتالارین صحبتینده‌ن ، یئر اوْزوْنه فرمان سوْره‌ن سلطان‌لارین سیرتینده‌ن ـ اوُلوُتانری هامیسینا رحمت ائده ـ قیسسا سؤزلر بوُکتابدا درج ائیله‌دیم . گئچمیش عؤمروْن بیر مدده‌تین بوُ یوْلدا من خرج ائیله‌دیم، خالق خادم انسان‌لارا توفیق وئرسین ، توفیق وئره‌ن تک اؤزوْدور .

---

۱ – قدیم زامان مصر حاکم‌لرین لقبی
۲ – موُمیله نخل آغاجی دوزه‌لده‌نه دئیه‌رمیشلر
۳ – امتحان ائده‌ر
٤ – زیرک
٥ – بیر قوُش آدی‌دیر ، قارطال

گزەر دیلـدەن دیـله بوُ نظـم و نثریم — اوْ گوٚن کی قـبر ایچینده توْرپاغام من

غرض قالـسیـٚـن جـهاندا یـادگاریم — کی فانی دوٚنـیا پای‌سـیـٚزدیر وفادەن

صاباح شـاید مـنی یاد ائـیله‌سین‌لـر — باغیـٚمدان گوٚل دەرەندەدوست، دوٚشمن

گوٚل چیچک‌لی گوٚلوٚستانین کرتی [1] لرین چوٚخ بزەک‌لی ائتمک اوٚچوٚن اینجه گوٚل‌لر دەردیم أکدیم ، یعنی سؤزوٚ قیـٚـسسا یازدیـٚم .

سوُسنبرلی گوٚل باغیـٚما نسـترەنلی اوُچماغیـٚمـا ، اوُچمـاق [2] سـایاق ، سـکگیز قـاپـی آسلادیـٚم من ، سؤزلریمی قیـٚسسا یازدیـٚم کیم یوْروُلدوم سئویله‌مەیه .

- ▣ بیرینجی بـاب : **سلطان‌لارین سیرت‌لری**
- ▣ ایکینجی بـاب : **درویش‌لرین خصلت‌لری**
- ▣ اوچونجو بـاب : **قناعتین فضیلتی**
- ▣ دؤردونجو بـاب : **خاموشلوٚغون فایدالاری**
- ▣ بئشینجی بـاب : **جوانلیغین شوری، عشقی**
- ▣ آلتینجی بـاب : **قوْجالیغین کاهل‌لیگی**
- ▣ یئددینجی بـاب : **تربیت‌ین تأثیرلری**
- ▣ سککیزینجی بـاب : **معاشرت آداب‌لاری**

بوُگوٚلوٚستان باغیـٚنین صوْن کرتی‌سین — أکمـیشـەم مـن آلتـی‌یوزأللی‌آلتی دا

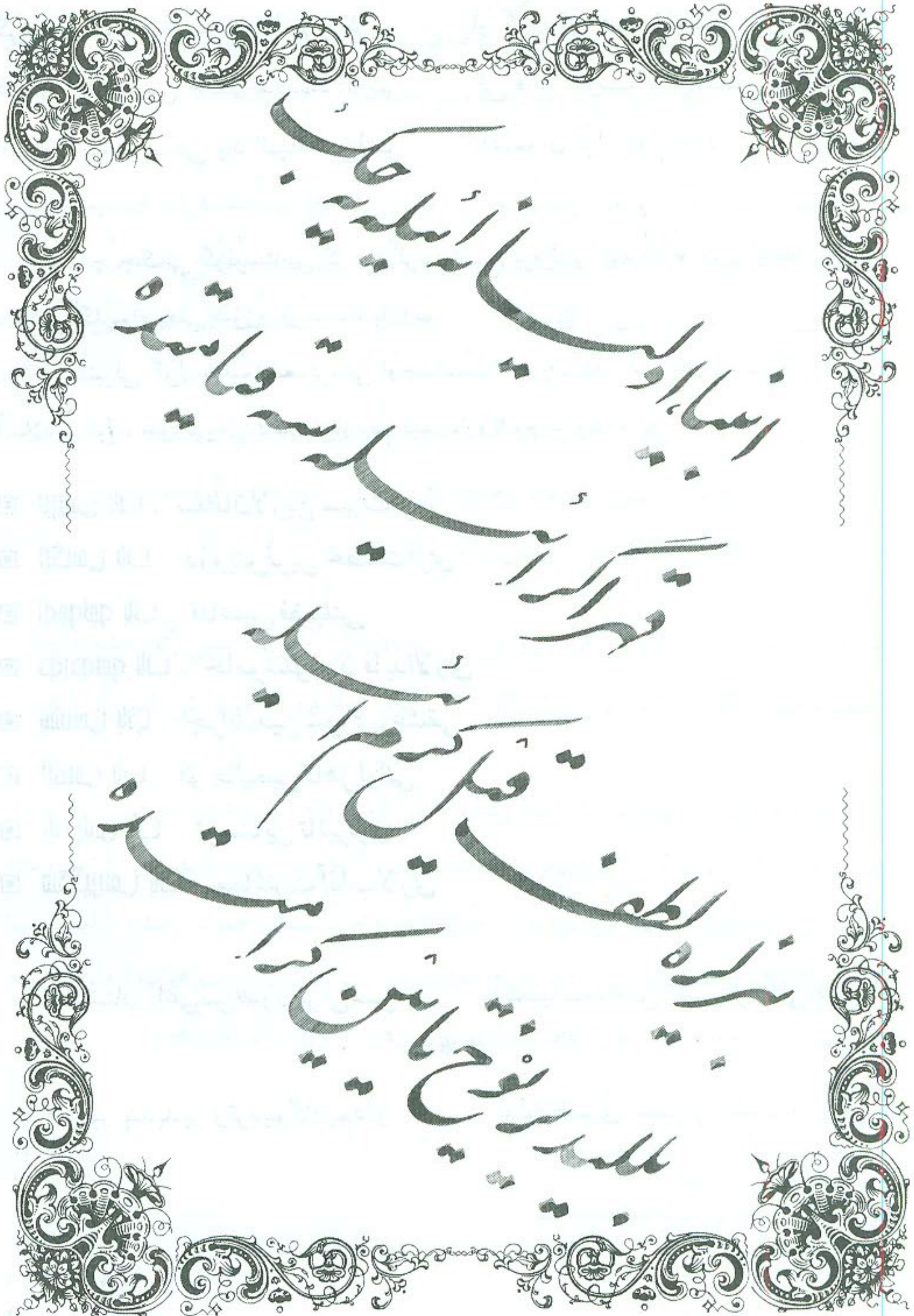
***

غرض‌بیر پندیدیر وئردیم گئدیم‌دای — اوُلوُ تانـریـٚ سیـزین پشت و پناهیز

---

۱ - بؤلوم ، قطعه

۲- بهشت ، جنّت



ایلک باب

سلطانلارین سیرتلری

ایلک باب

سلطانلارین سیرتلری

• حکایت

١- ائشیدیم بیر بؤیوٚک حاکم بیر محکومون اؤلوٚموٚنه حکم ائیله‌دی ، عؤمروٚ صوْنا چاتان محکوم صوْن لحظه‌لر اؤز دیلیلـه پادشـاها یامـان دئـدی . دئییبدیلـر « جـاندان گئچـه‌ن سؤزوٚن دئیه‌ر » .

اوْنـداکی یوْخدوُر اوْموٚدون قاچماغا آل ألـه شمـشیر یوٚگوٚر [١] اصـلانا [٢]

گؤرسه پیشیک قاپباجالار باغلیٛدیرْ شیـر سایـاق [٣] حمله ائده‌ر انـسانـا

سـلطان دئـدی : اوْ نـه دئیـیر ؟ حضورداکـی وزیرلـرده‌ن بـیری دئـدی : دئیـیر قوربـان « وَالْکاظِمینَ الغَیْظَ وَ الْعافینَ عَنِ النّاسِ » [٤] .

١- حمله ائیله ، یورش ائیله
٢- شیر
٣- شیر کیمی
٤- آل عمران سوُره‌سینین یوٚز اوْتوُز دؤردوٚنجو آیه‌سـینین بـیر حصَه‌سـی « غضب‌لریـن قایتـارارلار انسـانلاری باغیـشلارلار» .

سلطان سؤزۆن آلقیشلادی[1] گۆناهلارین باغیشلادی . امر ائیلهدی گؤیلۆن آلین[2] یوْلا سالین . وزیرلردهن بیر آیریسی دئدی : قوْربان پادشاهین حضورینده یالان دئمک روا دهگیل ، أسیر سیزه یامان دئدی وزیر یالان . سلطان دئدی : بوُ دۆز سؤزدهن یالان اوْ سؤز سئومهلیدیر ، اوْندا حکمت بوُندا آمما شرارت[3] وار ، آتالاردان ائشیدمیشیک ، مصلحتلی یالان سئویله مصلحتسیز دۆز سئویلهمه .

ایندیکی سلطان باخیری آغزیوا
سئویلهمه فتنه[4] تؤرهدهن سؤزلری

فریدونون سارایینْدا[5] یازیلمیشدیر :

بوُ دۆنیا بیرکسه قالماز ائشید بیل　　قالان عالمده خالقدیر گۆزۆن سیل
آنان فخر ائتمهسین اصلان دوْغوُبدوُر　　بوُ دۆنیا سایسیز اصلانلار بوْغوُبدوُر
نه فرقی تخت[6] اۆستۆ یاکی توْرپاخ　　اوْلاندا جان پاکین قصدی گئدماخ[7]

● حکایت

۲- سبکتکین اوْغلو محمود[8] خراساندا بیر امیرین اوُیقوُسوندا[9] ظاهر اوْلوُر . بیر حالداکی جسمی تامام سؤکۆلمیشدیر سۆمۆکلری تؤکۆلمیشدیر ایکی گۆزۆ ساغ

۱- تحسین ائتدی
۲- منظور اوْنا خلعت نعمت باغیشلایین
۳- خبیثلیک
٤- فیرتانا ، آشوب
٥- ائو ، کاخ
٦- شاهلیغا اشارهدیر
۷- بوُ دۆنیادان اۆلۆب گئدمهگه اشارهدیر
۸ - سلطان محمود غزنوی
۹ - رویا ، یوُخو ، خواب

سلامت ساغا صوْلا دوْلانیرمیش. اوْ اوُیقوُنو کیمسه تعبیر[۱] ائده‌نمه‌دی مگر حقیر أن بیر فقیر عارف درویش . دئدی : گؤزۆ بوُردا قالیب گؤرۆر اؤزگه یوُردون آلیب .

چوْخ نامور[۲] ایگیدلر ایتیب یئرده گیزله‌نیب
گؤزده‌ن ایته‌ن ایگیده‌ن اوْغوُل بیر نشاندا یوْخ
توْرپاغ ایچینده دفن اوْلوُنان مغرور انسانین
قبرین صاباح آچان دئیه‌جک استخواندا[۳] یوْخ
یاخشی قالیبدیر اؤلکه‌ده نوشین روان[٤] آدی
مین ایلدی گرچه اؤلکه‌ده نوشین رواندا یوْخ
بئش گۆن بوُ فانی گۆنلریوین بیل بهاءسینی[٥]
اوْندان قاباخ‌کی خلق دئسین دای فلاندا[٦] یوْخ

● حکایت

۳- ائشیدیم بیر بیگین[۷] اوْغلوُ صورتده‌ن چوْخ چرکینیدیر قامت‌ده‌ن چوْخ آلچاغیدیر اوْنوُن اوُجا سرو قامت قارداشلارین آی گؤره‌نده گیزله‌نه‌ردیر. سلطان اوْنوُ دیندیرمه‌زدیر بوُ اوْغلومدیر بیر کیمسه‌یه بیلدیرمه‌زدیر . بیر گۆن اوْغلان دئدی :

۱ - آیدینلاشدیرماق
۲ - نامدار ، آدلی سانلی
۳ - سوموُک
٤ - انوشیروان ، ساسانیان پادشاهلاریندان‌دیر عادل صفت‌یله آدلانیبدیر
٥ - ارزش ، قیمت
٦ - فلانی ، فلان کس
۷ - خان ، پادشاه

آتا مین عاغیلسیز اوجا بویدان عاغیللی بیر آلچاق خوشدور . دئمک اولماز کیم اوجادیر دەیرلیدیر کیم آلچاقدیر دەیرسیزدیر . قوچا نظیف[1] دئییبدیلر فیله کثیف[2] .

داغلار ایچره أن کیچیک داغ طوریدیر[3]

منزل موسی مقام نوریدیر[4]

***

بیر نفر عاقل دئدی بیر جاهله — جاهل انساندان جمادات[6] یاخشیدیر

جسمین أت[5] سیز اولسادا هئچ عیبی یوخ — یوز اولاخدان بیر آریخ آت یاخشیدیر

سلطان گولدو ، حق سئویلەییر سئویلەدیلر .

انسان نەقدەر یومودو آغزین — عیبی ، هنری قالیبدی دالدا

فیکر ائتمەگیلان کی بوشدو اورمان[7] — شایدکی پلنگ[8] اولسون اوردا

او تاریخدەن هله بئش گون گئچمەمیشدیر بیر قدرتلی دوشمن یوردا یورش[9] ائتدی ساواش قوپدی، او اوغلانجیق لاپ أوولین اوغلانیدیر گئییم[10] گئیدی یاراقلاندی[11] .

۱ – داوار أتی حلالدیر
۲ – فیلین أتی حرامدیر
۳ – طور سینا ، حضرت موسی طور داغیندا مناجات ائدەرمیش
٤ – نبوت مکانی اولماغا اشارەدیر
٥ – آریخ ، لاغر
٦ – او مخلوقات‌کی جانسیزدیلار
۷ – جنگل ، مشه
۸ – قافلان
۹ – حمله ، یوگوردو
۱۰ – دؤیوش پالتاری
۱۱ – مسلح اولدو

گؤرمه‌سن دعوا گؤنو اؤلسمده سن دالدان منی[۱]

قویمارام گزسین آنا یوردومدا یاغی دوشمنی

کیم گلیب میدانه شیرین اؤز جانیلا اوینایب

کیم قاچیب بیر لشکرین آمما قانیلا اوینایب

بونو دئدی اؤزون ووردو یاغی‌لره ، یاغی‌لری آتدان سالدی باخدی شاها دئدی : شاها

ای کی تحقیر[۲] ائیله‌دین منی سن یئکه اولما قلیقا هنر نه دئمک[۳]

بو دؤیوش لحظه‌سی بو میداندا اینجه بئل آت گره‌ک نه کلچه[۴] اینک

نقل ائده‌رلر یاغی‌لرین سایی سایسیز اولدوق اوچون دؤیوشچولر گئری دؤنوب قاچیردیلار ، اوغلان نعره تپدی دئدی : آی عسگرلر قیلینچ وئرین دوشمن قیرین یوخسا دئیین بیز آروادیق بیر یول آچین اوردان قاچین . بو نعره‌دن قاچان قیچلار قاچماز اولدو مرد اوغول‌لار قاییتدیلار چارپیشدیلار[۵] چوخ چکمه‌دی دوشمن سیندی . شاه اوغلانین اوزون اؤپدی اؤز یانیندا اوتوتدوردو ، دئدی : مندن صونرا شاهلیق بو اوغلانا یاراشاندیر . گیجیک[۶] اودو اوره‌ک‌لرده آلاولاندی قارداشلارین بیری اونون شربتینه زه‌هر قاتدی زه‌هر جامین باجی گؤردو گؤز ائیله‌دی ، اوغلان جامی آتدی دئدی : هنر یئرین هنرسیزلر دوتانمازلار .

۱- قاچماماغا اشاره‌دیر

۲- أسگیک گؤزیله باخماق ، خوار ائتمک

۳- یئکه‌لیک هنر ده‌گیل

٤- بسله‌نمیش کله اشاره‌دیر

٥- ساواشدیلار ، دؤیوشدولر

٦- حسادت

بایقوُشون کؤلگه‌سی آلتیندا محالدیــر یاشاماق

قارطالین[١] کؤلگه‌سی داغلاردان اگر اوْلسا اوُزاق

بوُ خبری پادشاها یئتیردیلر خیانت‌کار ادب[٢] اوْلدوُ آیری یوُردا گؤنده‌ریلدی فتنه[٣] یاتدی های کوُی باتدی ، دئییبدیلر : یئددی درویش بیر گلیمده یئرله‌شه‌رلر ایکـی سـلطان بـیر اقلیمده[٤] یئرله‌شمزلر .

بـیر چؤره‌ک‌ده‌ن نصفینی مردخدا	یوْخسوُلا وارسیـزلارا احسان ائده‌ر
آلتی اقلیمین شاهی صوْن اقلیمیی	آلماغا یوُز مین جانی بیـجان ائـده‌ر

● حکایت

٤- قیــرخ حرامی[٥] بیر پوْلاد[٦] اوُز داغی مسـکن ائتمیشـدیلر ده‌ره‌لـرده‌ن گئچـه‌ن یوْلـوُ یوْلدان گئچه‌ن کروانلارا دوُتموُشدوُلار هئره‌لرده اوُجا حاصـار تیکمیشـدیلر سـره‌لره ده اوُزون دوُوار . توْرا دوُشه‌ن گئری دؤنوْب قاچانمازدیــــر قشـون گئدیـب بـاغلی یوْلـوُ آچانمازدیــر . سؤز بیله‌نلر سؤز وئردیلر سؤز آلدیْلار سئویله‌دیلر بـوُ داغـلارا ائیلـه بـوُ گوُن چیــخماق گره‌ک حاصارلاریــن ییـــخماق گره‌ک یوْخسا صاباح امکان‌سیــزدیر.

آغـاج‌کی گئچه‌ن یاز دوُتـوُبدور أیاق[٧] یـئل أسـسه گـؤره‌رسن ییخیلدی بایاق[٨]

---

١ - شاهین ، چالاغان
٢ - تنبیه
٣ - فیــرتانا ، بلا
٤ - بؤلگه ، ناحیه ، قدیم زامان یئر اوُزوُنده یئددی اقلیم واریــمیــش
٥ - اوْغروُ
٦ - سیلدیریم ، محکم
٧ -گؤیه‌رمه‌گه باشلاییبدیــر
٨ - فورا ، بیر لحظه قاباق

بوُراخسان داش ایچره کؤکوٚن سالسا بیل   ییٚـخیلماز محالدیٚـر گه‌له سئل مـین ایل
سوُوُ ایندی دؤنده‌ر کی یوٚلدان چیٚخیٚـر   نه اوٚنـدا کی فیـلی یوٚکیـله ییـٚـخیر

آخرالامر[۱] بیر گوٚدوٚکچو قوٚنداریٚلدی . بیر گئجه کی حرامی‌لـر غـارت اوٚچـوٚن داغـدان دوٚزه دوٚشموٚشـدولر اوٚ بـوٚش مسـکن دؤرت دؤره‌ده‌ن دؤره‌لـه‌ندی . حرامی‌لـر یوٚلـدان یوٚرغوٚن یئتیشه‌رکن تاپدیـٚـقلارین یـئره قوٚیـوُب اوُزاندیٚلـار . دوٚشـمن‌لری باشـلاریٚنا یوٚگوٚرمه‌میش بؤیوٚک دوٚشمن یعنی یوُخو گؤزله‌رینه یوُرش ائتدی . اوٚ زیل قارا آی‌سـیز گئجه آغ قارادان سئچیلمه‌زدیر .

ائیله اوُدموٚشدو گئجه آی گوٚنشی   یونسی[۲] سانکی نهنگ اوُدموٚشدور

دلاورلر آغنادیٚلار[۳] بیر لحظه‌ده اوٚغروُلاریٚـن قوٚل‌لارینیٚ باغلادیٚلار ، گوٚن چیٚـخمامیـٚـش ائل بیگینین قوُللوُقوندا دایاندیٚلار . خانلارخانی قیٚـرخ اوٚغروُنون اؤلوموٚنـه فرمـان وئـردی . اوٚغروُلارین بیری چـوٚخ جوانیـٚـدیٚـر بیغـیٚ تـازا ترله‌میشـدیر عؤمـروٚن یاشیـٚـل باغچاسیٚندان هله بیر بار ده‌رمه‌میشدیر . وزیرلرده‌ن بیری شاهین تختین اؤپدی دئـدی : شـاها یئنی یئتمه[٤] بوُ اوٚغلانجیٚـق یاشایشدان هله بیر گوٚن گؤرمه‌ییبدیر ، گوٚناه‌لاریٚـن بـوُ چـاکره باغیٚـشلاییٚـن . بیر حالداکی پادشاهیٚـن غضب اوٚدوُ سؤنمه‌میشدیر دئدی: وزیر

ذاتی پیس[٥] انسان گؤتوٚرمز تربیت چون بللیدیر
گوٚنبه‌زین[٦] اوٚستوٚنده بیر لحظه دایانـماز گردکان

---

۱ - عاقبت ، سؤزوٚن صوٚنوُ
۲ - بنی اسرائیل نبی‌لریندن‌دیر تانریٚ فرمانیلا نهنگ اوٚنوُ اوُددو اوٚچ گوٚنده‌ن صوٚنرا دیری قوُسدوُ
۳ - یوُرش ائتدیلر
٤ - نوٚ رسیده ، نوٚجوان
٥ - باطنی پیس ، بد ذات ، نااهل
٦ - گنبد

بئیله آزغینین[1] فاسد نسلین کؤکۆن یئرده‌ن کسمه‌ک گره‌ک ، کیم ایلانینین بالاسینا رحم ائیله‌سه اؤلدۆرمه‌سه اینجه کؤزۆ سئوندۆرمه‌سه عاغیل‌سیزدیر.

گئجه گۆندۆز شیدیرقی یاغسا یاغیش سؤوید آرمود باری یئتیرمه‌یه‌جک
صحبتین اولماسین هنرسیزیله بوریا[2] نیشکر[3] بیتیرمه‌یه‌جک

وزیر شاهین بویروقلارین آلقیشلادی دئدی : قوربان صحبتلریز حقیقتدیر ، آمما شاید بو اوغلانجیق فاسد گروه ایچره قالیب فاسد اولوب اگر دوزگۆن انسانلارلا اگله‌شسه‌یدی هامار یولدان چیخمازیدیر اۆمیدیم وار ناصح‌لرین صحبتلری اثر قیلسین صالح‌لرده‌ن[4] اولا بیلسین ، کی آزغینلیق کولو شاید اونون اینجه اۆره‌گینده کؤک سالماییب خبرده وار « کُلُّ مَوْلُودٍ یولَدُ عَلَی الْفِطرَةِ فَاَبَواهُ یُهَوِّدانِهِ وَ یُنَصِّرانِهِ اَوْ یُمَجِّسانِهِ »[5]

چون قوشولدو نوحین اوغلو[6] ناخلف یولداشلارا
زایل اولدو طایفاسیندان دای نبوّت فرصتی
کهف اصحابین[7] ایزین اوْل ایزله‌یه‌ن ایت عاقبت
مایل اولدو آدمه یوکسلدی شأنی شوکتی

---

۱ - گمراه ، فاسد
۲ - بیر نوع قمیش‌دیر حصیر توخویارلار
۳ - بیر نوع قمیشدیر شکر تؤره‌دەر
٤ - تانری یولوندا اولان انسانلار
٥ - انسانلار موّحد دوغولارلار ، آتا و آنالاردیرکی اونلاری یهودی ، مسیحی مجوس بارا گتیره‌رلر
٦ - نوحین اوغلو تانرینین فرمانین قبول ائتمه‌میشدیر
۷ - کۆهول یولداشلاری ، یئددی نفر موّحد انسانلارکی تانری فرمانیلا اوزون مدّت یاتیرلار

قوُللوق‌داکی بؤیوُک باشلار اوْ وزیرین سؤزلرینی به‌گه‌ندیلر ائل بیگینـــه سئویله‌دیلر بـوُ اوْغلانیٛ باغیٛـــشلاییٛـــن عفو ائیله‌یین سلطان دئدی : باغیٛـــشلادیٛـــم عفو ائیله‌دیم امـمـا بیلین مصلحت‌سیز بیر ایش گؤردوُم .

بیر گوُن دئدی زال رستمه اوْغلوُم سامیٛـــن[۱] اوْغلوُ

عـــاجـــز دئـمـه‌دی دوُشـمـنِ آواره‌یـــه هـــر گـــز

یوُکـلوُ ده‌وه‌نی چشـمه ییٛـــخار چای سئله چاتسا

گلـــمز اوْ سـئلیـــن رحـمی اوْ بیـچاره‌یه هــرگز

اوْ اوْغلانجیٛـــق أیـری یوْلـدان دؤنده‌ریلـدی مدرســـه‌یه گؤنده‌ریلـــدی . آز مـــدّت‌ده مدرّس‌لر[۲] اوْنا ائیله آغیٛـــر سؤزلر اؤیره‌تدیلر سؤز بیلمه‌کده ســوز دئمکـده تای‌سیٛـــز اوْلدوُ . بوُ سؤزلری وزیر شاهیٛـــن قوللوُقوُنا یئتیره‌رکن سلـــطان گوُلدوُ دئدی : وزیر

انـــسانیله قـوُردوُن بالاســی قالـسا بوْی آتسا

انسان اوْلا بیلمه‌ز یئنه بیر قوُرد اوْلاجادیٛـــر

اوْ گوُنلرده‌ن هله بئش گوُن گئچمـــه میشـدیر یئنـی[۳] اوْغـروُ حرامی‌لـر اوْ اوْغلانـا أل تـاپدیٛـلار اوْ وزیرین اؤزوُن اوْغلوُن اؤلدوُردوُلـر ، واریٛـــن یوْخـوُن آپاردیٛـلار ، اوْ اوْغلانجیٛـــق داغـا قـاچـدیٛ ده‌ده‌سینین یئرین آلدیٛ . خانلارخانیٛ فیکره جوُمدوُ توُمدوُ دئدی :

آدام‌کـــی اوْلـدوُ یامـان[٤] تربیـت اثر قیٛـلماز

قوْتـوُر[٥] ده‌مـیر چتیـن تیـغ آبـدار اوْلـــسوُن

---

۱ – زالین ده‌ده‌سی‌دیر
۲ – معلّم
۳ – تازا
٤ – پیس ، بدذات ، نااهل
٥ – پاسلانمیٛـش ، پاسدان ده‌لیک ده‌لیک اوْلان ده‌میر

یاغیش شیدیرقی یاغیردای اۇزۆندەدیردەنین

دؤشـوندە لالـە بیتیرسـین یا خار زار اولسون

***

او شـوۆر توْرپـاق یاشیـل سونـبول بیتیرمەز

هدردەن[1] دانـه سـه‌پدیـن سن چالیـشدین

ایـگیـد مظلـوم‌لاری یانـدیـردیـن اوددا

او گون کی ظـالـمه یـانـدیـن آلیـشدیـن[2]

• حکایت

۵- ایغله‌میشـین[3] سـاراییندا یئنـی یئتمـه بـیر اوغلانجیـق سـرهنگ‌لر ردیف‌ینـده أگله‌شمیشدیر ، حرکاتی گؤسته‌ریردیر فراستلی[4] کیاستلی[5] بیر اوغلاندیـر .

آنلیـن‌دا عاغیـل فراست هوشدان آثـار بؤیـوک‌لوک آنلانیـردی

پیس یا یاخشی خانلارخانی او اوغلانیـن هم جمالیـن بگه‌نمیشـدیر هـم کمالیـن اونون شیرین سـؤزلرینه ووُرولموشـدو ایـری قـارا گؤزلرینـه بنـد اولموشـدو بؤیـوک‌باشلار[6] دئییب‌دیلر :دولتلی‌لیک مکنت‌ده یوخ کمالدادیـر بؤیوک باشلیـق آغ

۱ - بیهوده ، عبث
۲ - ظالم خلقی تعریف ائتمه‌ک مظلوم خلقی سینسیدمه‌گه اشاره‌دیر
۳ - همداندا حکومت ائده‌ن بیر حاکیمین آدیـدیر
٤ - تیزهوش
۵ - تیز فهم ، زیرک
٦ - محترم انسان‌لارا اشاره‌دیر

باشدا یوْخ هوش‌باشدادیــر . گیجیک‌لی‌لر[۱] گیجیــک[۲] کوْلـوُن اؤره‌کـلـرده بیتیـردیلر اوْ اوْغلانیــن أمک[۳] لرین ایتیردیلر یـالان سـؤزلر ائـل بیگینـه یئتیـردیلر . خانلارخـانی اوْ سؤزلره باش وئرمه‌دی آغیـر بیر سؤز اوْ اوْغلانا سئویله‌مه‌دی .

رقیب سؤز دئیه بیلمز وفالی اوْلسا رفیق .

سلطان دئدی : بوُ طایفانیــن خصومتی[٤] ندیر ؟ سنـه سئویله منـه . اوْغــلان دئـدی : قاری قوْجا دؤشمن‌لری دوْست ائیله‌دیم اما حسود انسان‌لاری دوْسـت ائتمـه‌گـه یـوْل تاپمادیــم ، حسود انسان راضی ده‌گیل عزّتیمه اوْ راضی‌دیر ذلّتیمه .

یانیــق اؤره‌ک‌لر اوُچوْن اوْد دوُتوُب آلاولاندیــم
آلاولـی سینـه گؤروْنمیر گیجیـک‌لی‌لر گؤزوْنه
حـسادتین اوْدوُ کـؤکده‌ن حسودی یاندیـراجاق
حســود آدم ائــده‌جــک عالــمی آلاو اؤزوْنــه

***

چکمه‌مه‌ز[٥] انسانلاریــن آرزی‌سیـدیر   اوْلماسین منعم‌ده[۸] نعمت مال وجاه[۹]
شوْپرین[٦] گر گؤرمه‌سه گوْندوْز گؤزوْ   آل قیــزیــل تئللی گوْنشده یوْخ گوْناه
ائیله گؤزلرده‌ن مینــی کوُر[۷] اوْلســادا   عیبی‌یوْخدوُر اوْلماسین گوْن‌روسیاه[۱۰]

---

۱ - حسودلار
۲ - حسادت
۳ - خدمت
٤ - دوْشمنلیک
٥ - حسود ، گیجیکلی
٦ - خفّاش ، شب‌پره ، قارانلیقدا اوُچان بیر قوُشوُن آدیـدیر
۷ - کوُر ، گؤزوْ گؤرمز
۸ - نعمت صاحبی ، نعمت‌لی
۹ - مقام
۱۰ - اؤزوْ قره ، گوْنوْن ایـشیـقی آزالماسیـن

● حکایت

٦- قدیم عجم[۱] شاه‌لاریندان بیری خلقی اینجیده‌رمیش مظلوم‌لاری حدده‌ن آرتیق سینسیده‌رمیش . نقل ائده‌رلر آغیزلاردا شیرین بالی زهر ائده‌رمیش ظولم ائتمه‌گه فخر ائده‌رمیش. سایمازیمیش ، شاه ملّته ائتسه آزار ملّت اولار شاه‌دان بئزار[۲]. چوخ گئچمه‌دی آزار گؤرموش بئزار خلقین بئشی اؤلدو بئشی کؤچدو رعیّت‌سیز ولایتین[۳] خزانه‌سی دیبه چاتدی[٤] آییق دوشمن کمین یاتدی .

کیم مصیبت گونو ایستیر دوگونو تئز آچیلا
ساغ سلامت گونو مین باغلی دوگون آچمالیدیر
لطف اگر ائیله‌یه‌سن دوشمنه یولداش اولاجاق
یوخسا یولداش سنی قوُل تک بوُراخیب قاچمالیدیر

بیر گون شاهین مجلسینده ضحاکیله[٥] فریدونون[٦] حکایتی اوخونوردو ، وزیر شاها دئدی : قوربان بیر حالداکی او قان ایچه‌ن سایسیز تایسیز عسگرلره بؤیوک بؤیوک املاک‌لارا مالکیدیر نئجه اولدو بیر حشم[۷] سیز خزانه‌سیز فریدون تک رعیّته باتانمادی زورو اونا چاتانمادی . دئدی : وزیر او ملّته دایانمیشدیر ائل گوجونده‌ن گوج آلمیشدیر . دئدی : قوربان ایندی‌کی ائل ائل خانلارا قدرت وئریر سلطانلارا قوّت وئریر نده‌ن خاطر مظلوم‌لاری اینجیدیرسن محکوم‌لاری سینسیدیرسن مگر شاهلیق فیکرین باشدان بوُراخیب‌سان .

---

۱ - عرب‌لر غیر عربه عجم دئیه‌رمیشلر ، ایرانلی
۲ - بیزار ، تنگه گلمیش
۳ - اؤلکه ، مملکت
٤ - بوشالدی
٥ - شاهنامه حکایتینده بیر ظالم پادشاهین آدیدیر
٦ - ضحّاکی تختیده‌ن سالان رعیّتین آدیدیر
۷ - فریدونون مکنت‌سیز اولماغینا اشاره‌دیر

گره‌کدیرکی اینجیدمه‌مک ملّتی کی ملّت وئره‌ر سلـــطانا عزّتـی

ائل دۆشمانیـــن[۱] بۇ حاق سؤزلر هیرسله‌ندیردی حق سئویله‌یه‌ن اوْ مرد ایـگیـد شئح محبسه[۲] گؤنده‌ریلـدی . چوْخ چکمـه‌دی ائـل بیگینیـن عم‌اوْغلوُسـو آتاسیـنین غصب[۳] اوْلوُنموش املاک‌لاریـن آلماق اۆچۆن باش قاوزادی[٤] ، خلـق اوْنـا یاردیـم اوْلدوُ ولایتین بیر حصّه‌سین[٥] آزاد ائتدی .

خلـقه سلـطان زوْر دئـسه اینجیتسه مظلوم ملّتی
دوْسلاری دۆشمن اوْلارلار وئرسه ألده‌ن قدرتین
وئرگیلان حۆرمت ائله آسـوده یات دعـوا گۆنۆ
ائل قشوندوُر ساخلاسا سلطان اگر ائل حۆرمتین

سلطان دئدی : جیلاز[٦] قشون توْپلاماغا رعیّتی آرتیـرماغا چاره ندیـر ؟ وزیـر دئـدی : پادشاهـین کرامتـــی ، عطوفتـی[۷] اوْلسـوُن گـره‌ک ، کرامــت‌سیز ، ائـل طایفاسـین دۆشمن ائده‌ر عطوفت‌سیز ، آنا یوُردوُن ناامن[۸] ائده‌ر . سنده‌ده‌کی نه کرم وار نه عطوفت.

ظـۆلمـکار سلـطانه سلطانلیـق ندیـر یـیـرتـیـجی اوْل قوُردا چوپانلیـق ندیر
پادشـاه‌کی ظۆلمـه قانون یازدیـرار تیکدیگی کاخین تملده‌ن[۹] قـازدیـرار

---

۱ - اوْ ظۆلمکار پادشاها اشاره‌دیر
۲- زندان
۳ - ظۆلمیله آلیـنمیـش یئر
٤ - قیام ائتدی ، یاغی اوْلدوُ
٥ - بۆلۆم ، قسمت ، پای
٦ - زیرک ، شجاع
۷ - محبت ، مهربانلیـق
۸ - امنیت‌سیز
۹ - بنا

● حکایت

۷- بیر گون عجم شاهلاریندان بیری جوان غلامیلا[۱] بیر گمی‌ده أگله‌شمیشدیر ، غلام گمی مینمه‌میشدیر دالغا ده‌نیز گورمه‌میشدیر . ده‌لی دریا باغیراندا باغیردی اوشاق کیمی آغلاییردی اوغونموردور[۲]، بو قصه‌ده‌ن خانلارخانی غصه‌لندی . أن بیر یاشلی قوجا کیشی دئدی : قوربان ایذنیم[۳] اولسا من غلامی اوغوندوررام.بویوردولار ایذنین واردیر . دئدی : اونو آتین سووا . غلام اوزمه‌ک باجارمیردیر بوغولارکن اوزگونچولر اونو سودان چیخارتدیلار گمی ایچره قایتاردیلار . او لحظه‌ده‌ن دای بو یانا او اوغلانین سسی باتدی اینمز اولدو دینه‌ر دیلی دینمز اولدو بیر حالداکی خانلارخانی حئیرتده‌یدی[٤] دئدی : حکیم بو صحبتین حکمتینی سئویله منه . دئدی : قوربان چون بوغولماق گورمه‌میشدیر گمی قدرین دوشونمیردیر .

عافیت[٥] قدرین مصیبت گورموش انسانلار بیله‌ر

آرپا چوره‌گین خوشلاماز انسانکی توخ اولدو

خوشدور منه آمما ، یانیغین من یئیه بیلله‌م

اعراف[٦]، ملائکلر[۷] اوچون اولسادا دوزخ[۸]

اعرافی من اود اهلینه[۹] جنت[۱۰] دئیه بیلله‌م[۱۱]

---

۱ - قوللوقچو ، نوکر
۲ - ساکت اولماییردی
۳ - اجازه
٤ - تعجب
٥ - سلامتلیک
٦ - جهنم‌له بهشتین آراسینداکی مکان ، برزخ
۷ - فرشته‌لر ، ملک‌لر
۸ - جهنم
۹ - جهنم‌ده اولانلارا اشاره‌دیر
۱۰ - بهشت
۱۱ - یعنی بهشتی‌یه برزخ دوزخدیر ، دوزخی‌یه برزخ بهشت‌یدیر

فرقی چوْخدوُر اوْکی دلداریٛن آلیٛب دیٛر یانیٛنا

عاشقیله یاریٛنین دؤزمه‌لیدیر هجرانیٛنا

● حکایت

۸- هرمز[1] شاهدان سوْروُشدوُلار گئچه‌ن شاها قوُللوق ائده‌ن وزیرلرده‌ن مگر خطا دوْشوْنموشدون امر ائیله‌دین دوُتولسوُنلار حبس اوْلسوُنلار . دئدی : یوْخ یوْخ من اوْنلاردان هئچ بیر خطا گؤرمه‌میشدیم آمما گؤردوْم منده‌ن ائیله قوْرخوُرلارکی امکانی وار هر آن منیم دوْشمنیمله باریٛشسیٛنلار یاغی‌لره قاریٛشسیٛنلار هلاکیمه چالیٛشسیٛنلار . حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب :

قوْرخ اوْندان قوْرخوُرو سنده‌ن حکیم

یار دئمه عالمده قوْرخاق یوْلداشا

بوُ سبب‌ده‌ن افعی چوپانی چالیٛر

قوْرخوُرو چوپان باشیٛن چالسیٛن داشا

گؤرسه‌یوْخدوُر قاچماغا امکان پیشیک

حمله ائیله‌ر دیٛرماشار قالخار باشا

● حکایت

۹- یاشایشدان ألین اوْزه‌ن خسته مریض بیر سلطانیٛن قوُللوُقونا بیری داخل اوْلدوُ دئدی : سیزین اوُجا بختیویزده‌ن فلان قلعه[2] سیٛندی دوْشمن أسیر اوْلدوُ. صوْن نفسین چکه‌ن سلطان أن ده‌رینده‌ن بیر آه چکدی دئدی : بوُ سؤز دای منی یوْخ دوْشمنیمی یعنی

---

۱ - مشهورانوشروانیٛن اوْغلوُ ساسانی شاهلاریٛندانديز

۲ - بارو ، برج ، حاصار

منیم وارثیمی[١] سئویندیره‌ر .

بو فکریله ، باشا وئردیم عزیز عؤمرومو من

اوره‌ک سئوه‌ن گؤزه‌لیم سئویله‌یه قوناق گلیره‌م

قوناق گلیر او گؤزه‌ل عؤمرومون بو صون گونو حئیف

اومید یوخدو چاتام وصلینه اودور مه‌لیره‌م

***

رحلت‌ین[٢] طبلین[٣] بو گون چالدی أجل

دای بو باشیمده‌ن وداع[٤] ائیله گؤزوم

ای منیم أل قوللاریم بارماقلاریم

آیریلیقدان باشقا سؤز یوخدور سؤزوم

جهل ائیله یاندیریبدیر جانیمی

آز قالیر دونیانی یاندیرسین کؤزوم

قویما نادانلیقلا چاتسین باشه عؤمر

ائیله چاتدیردیم باشا من‌کی اؤزوم[٥]

● حکایت

١٠- بیر گون سحر دمشقده[٦] یحیی[٧] نین حرمینده زیارته مشغولودوم گؤردوم عرب

---

١ - جانشین
٢ - کوچمه‌ک ، اؤلمه‌گه اشاره‌دیر
٣ - دؤهول ، کوس
٤ - صون گؤروش
٥ - من اؤزوم نادانلیقلا عؤمرو باشا چاتدیردیم
٦ - شامین شهرلرینده‌ندیر
٧ - زکریانین اوغلو بنی‌اسرائیل پیغمبرلرینده‌ندیر

اؤلکه‌سینین أن عزّت‌سیــز عدالت‌سیــز شاه‌لارینْدان بیری آغلیـْـر نیاز ائدیر نیاز ایستیر.

باخـماکی حـشم[1] صاحبینین حشمتی[2] وار

درویش و گداده‌ن چوْخ اوْنوُن حاجتی وار

منه باخدیْ دئدی : درویش ، درویشیله آلیـْـش وئریش ائده‌ن تاجر[3] زیـان بیلمـه‌ز حـق چاغیـْـران یالان بیلمـــه‌ز ، حاققیـْــن سؤزوْن بیلدیر منه یاغـــیْ دوْشمن قوْرخوُسـوندان هر گوْن بئـــش اوْن ایل‌دیـر منـه . دئدیـم : قوُربـان ، رعیّتـه ائیلـه رحمـت یـاغی‌لرده‌ن گؤرمه زحمت .

ألیـنده واردیـْــر اگـر قـدرتـین قوْلـوُندا گوْجـوْن

خـطادیْ[4] سیـْـندیـْـراسـان مظلوُمون ألین أیاغیـْـن

اگـر دایـاق دوُراسـان مظلـوما یامـان گـوْنوْ ســن

یامـان گوْنوْنده اوْلار بـللی سؤزدوْر ائل دایاغیـْـن

اگـــر بوُ یـئرده سـتم دانه‌سین بوُ گـوْن أکـه‌سـن

صاباح کی گوْن بیچه‌ر عصیان[5] ألینده‌کی اوْراغیـن

اگر ائشیدمه‌یه سن سن سیـْـنیـْــق اوْره‌ک سؤزوْنو

اوْره‌ک سؤزوْن ائشیـــده‌ن دادگر[6] بوُرار قوْلاغیـْـن

---

۱ – پادشاه‌لارا اشاره‌دیر
۲ – جلال ، شوکت
۳ – بازرگان
٤ – اشتباهدیـْــر
۵ – طغیان ، نافرمانلیـْـق
٦ – عادل ، تانری‌یا اشاره‌دیر

بدل[١] یوْخ هامیْ اصل بیر گوهریک

بیز اعضای بیر جسم و بیر پیکریک[٢]

اگر عضولردەن دئسه وای بیری

محال سۆزدۆر اوْلسوُن راحات دای بیری

سزاوار[٣] دەگیل من دئییەم آدمم

اگرائل غمیندەن دئسەم بی‌غمم[٤]

• حکایت

١١- قدیم بغداد دیارینده اوُلوُ تانریْ درگاهیْندا دعالری قبول اوْلان بیر أر قوْپدیْ[٥] ظالم یوسف اوْغلوُ حجّاج[٦] بوُ خبری ائشیدەرکن حضورینده حاضر اوْلدوُ دئدی : عابد منه خئیر دعاسی وئر ، دئدی : حجاج آللاه سنی یئر اۆزۆندەن یوْخ ائیله‌سین .
دئدی : کیشی بوُ نه سۆزدۆر . دئدی : خئیر دعاسیدیر همی سنه همی مظلوم بوُ ملّته .

بوُ یازیْق ملّته ندیر بوُ آزار — رونقی‌دەن دۆشەر صاباح بوُ بازار

نەیه لازیمدی بوُ جهاندارلیْق — اوُل قالیْب ائتمه مردم آزارلیْق

• حکایت

١٢- أن ظۆلمکار امیرلردەن بیری مشهور بیر عابده دئدی : عابد نه ائیله‌ییم آرتیْق ثواب کسب[٧] ائیله‌ییم . بوُیوُردولار بیر ساعت یات بیر ساعت خلق راحت اوْلسوُن .

١ - اصلین مقابلینده
٢ - جسم ، تن
٣ - شایسته ، روا
٤ - غم‌سیزەم
٥ - بیر مرد ایگید وجوده گلدی
٦ - بنی امیّه زامانیندا عراق و حجازین ظالم والی‌سیمیش
٧ - قازانیم ، أله گتیریم

بیر ستمگر سلطانی گؤردۆم یاتیب

سئویله‌دیم بۇ فتنه یاتسا یاخشیدیر

یاتماغیندان ایندی‌کی خوشحالدی خلق

یاتسا دایم اؤلسه باتسا یاخشیدیر

● حکایت

۱۳- ائشیدیم بیر کئفلی سلطان می چاناغین قالدیراندا بۇ آوازی اوْخویوردو :

دۆنیاده بیزه داری[1] قده‌ر غم یوْخدوُر

بۇ دم[2] کیمی عالمده گؤزه‌ل دم یوْخدوُر

بۇ آوازی أن بیر حقیر فقیر درویش ائشیده‌رکن دئدی : شاها

آیدیندی سنین غصّه‌لی بیر قصّه یوْخوُندوُر

آمما دئمه بۇ درویشه غم غصّه یوْخوُندوُر

بۇ شعریده‌ن ، پادشاهین خوْشو گلدی دئدی : درویش آچ أته‌گین بۇ مین دینار کیسه‌نی آل ، دئدی : قوُربان أته‌گیمی نئجه آچیم بیر حالداکی دوْنوُم یوْخدوُر . بیگ‌لربیگی غصّه‌لندی امر ائیله‌دی علاوه زر[3] اوْنا خلعت چوْخلوُ نعمت باغیشلانسین . بۇ صحبتده‌ن هله بئش گۆن گئچمه‌میشدیر . درویش بۆتۆن دینارلاری خرج ائیله‌دی یئنه یامان محتاج اوْلدوُ .

---

۱ - ارزن ، ارزنین دانه‌لری چوْخ نارین اوْلار

۲ - لحظه

۳ - قیزیل

ممکن ده‌گیل آزاده[۱] بشر ساخلایا دینار
سو ساخلایا بیلمز بو محال امریدی غربال[۲]

بو صحبتی پادشاهین حضورینده سئویله‌یرکن خانلارخانی حدده‌ن آرتیق غضب‌لندی چوخ بیله‌نلر بیلدیریب‌لر ؛ زور اهلینده‌ن حذر گره‌ک ، عاقل آدام اوددان سودان اوزاق گزه‌ر ، مملکتین ایشی چوخدور پادشاهین صبری یوخدور .

حرام‌دیر سنه سلطانین نعمتی — سیناندا دئسه‌ن یوخدو دای قدرتی
یئری اولماسا سئویله‌مه صحبتین — گئده‌ر یوخسا ألده‌ن آغیر حرمتین

سلطان دئدی : قوووین گئدسین ، بو امانت[۳] آیاق یالین ، آیاق قابی بیرتیغین‌دیر[٤] نه هر گلن سیرتیغین‌دیر .

کیمسه یاندیردی چراخ آخشام چاغی
لامپاسیندا دای گئجه اولماز یاغی

وزیرلرده‌ن بیری دئدی : ای پادشاه ، سؤز اودورکی سیز سئویله‌دیز ، آمما بئیله گدا خلقه پای وئرنده پایی آز آز وئرمه‌لی‌سن ، یوخسا بو گون چوخ وئرسه‌ن صاباح اصلاً وئرمه‌یه‌سن قلبی سینار سنی قینار .

غم صاحبی عملی اوره‌گی داغلایا بیلمز
احسان قاپی‌سین کیمسه آچار باغلایا بیلمز

---

۱ – دونیا مالینا باغلی اولمایانلارا اشاره‌دیر
۲ – ألک
۳ – بیت‌المالا اشاره‌دیر
٤ – یوخسوللارا اشاره‌دیر

گؤرمه‌دیم شوْر بوُلاخ سوُویندان ایچه   ایستی چوْل صحرادان اؤته‌ن کروان
اما گؤردوم شیرین سوُویــن باشینا   دؤنده‌ریر کروانی سوُسوُز سروان[۱]

● حکایت

۱٤- ائل خانلاردان[۲] بیری ائلین احوالیندان غافل اوْلدوُ ، پای‌سیزا پای یئتیرمه‌دی محبتین اینجه کوْلوُن اوْره‌ک‌لرده بیتیرمه‌دی ، ناچار دؤیوش قوْپان زامان دؤیوشچوسو دؤیوشمه‌دی دوْشمنینه دال چئویردی .

اگر گنج اوْلسا سپاه‌دان[۳] دریغ   قالار پاسلانار قیندا شمشیر و تیغ
جانیمدان نئجه سلطانا پای وئریم   کی سلطان دئمیر من هایا های وئریم[٤]

دوْشمن‌لره دال چئویره‌ن ایگیدلرین بیریله من تانیشیدیم ملامتله دئدیم : ایگید عهدین دانماز بیر کیمسه‌یه کؤنوْل وئرسه باشدان گئچه‌ر ایلقاریندان گئچمه‌ز آمما . دئدی : آتیم آرپاسیزدیر اوشاقلاریم بوغداسیزدیر پالتارلاریم گروْدادیر[٥]، سلطان درم دیناریندان گئچه بیلمیر من جانیمدان نئجه گئچیم .

راضی سالسان اوْخچونو تیری[٦] ده‌میر داشدان گئچه‌ر
درهم و دینار وئرسه‌ن سربازا باشدان گئچه‌ر

---

۱ - آری شیره‌یه قوْنماغا اشاره‌دیر
۲ - پادشاهلاردان
۳ - قشون
٤ - رعیّتین دردینه باش وئرمه‌یه‌ن سلطانلارا اشاره‌دیر
٥ - رهن‌یده‌دیر
٦ - اوْخ

توْخ دؤیوْشچو هئچ یوْروُلماز حمله ائیلەر یوْل آچار

گیرمەمیشدەن آج ایگید میدانه میداندان قاچار

● حکایت

۱۵- وزیرلردەن بیری ایشین ألدەن وئردی ، درویش‌لرین خلوتینه داخل اوْلدوُ حقیقته مایل اوْلدوُ منملیگی [۱] زایل اوْلدوُ . بیر گۆن حاکم حکمین دالیٛ آلدیٛ دئدی : گلسین یئنه اوْ ایلک ایشده مشغول اوْلسوُن . وزیر دئدی : عاغیٛللینی معزول اوْلماق [۲] سئویندیرەر عاغیٛل‌سیٛزی مشغول [۳] اوْلماق .

بوُ بئش گۆنۆ کیم گوُشەیه عزلت‌ده اوْتوُردو

نامرد آدامیٛن دیل دوْداغیٛن باغلایا بیلدی

ناکس‌لرین آلدیٛ قلمین آتدی دواتین

دفتردەکی ناحق یازیٛلان سؤزلری سیلدی

سلطان دئدی : دوُر مین گئدەجک ، بوُ اؤلکەیه سنین کیمی بیر عاغیٛللیٛ وزیر گرەک . دئدی : قوُربان عاغیٛللیٛلار بوُ ایش‌لره قوْشوُلمازلار.

بوُنا خاطر شرفی چوْخدوُ سعادت قوُشوُنون [٤]

یئدی بیر عؤمر سۆمۆک ، تؤکمەدی مظلوم قانیٛنی

اصلان ایزین اوْ ایزلەیەن چاققال‌لاردان سوْروشدوُلار ، شیریله سیز نئجه یوْلداش اوْلا بیلدیز ؟ سئویلەدیلر اصلان یئیەر تؤکەر گئدەر تؤکۆنتوُسون بیز یئیەریک کؤلگەلەنر

۱ - غرورلوق ، نخوت
۲ - ایشدەن دۆشمک
۳ - ایشه گیرمەک ، حکومت ایشلەرینده ایش دوُتماغا اشارەدیر
٤ - همای ، سۆمۆگه قانع اوْلان بیر قوُشون آدیدیر

کؤلگه‌سینده کؤلگه‌لن‌لیک . سوْروشدوُلار سیزکی اوْنا أگیلیرسیز آرتیقْینا گـؤز تیکیرسیز یاخیــْن گئـدین یالتـاخـلانیــْن عزّتیویـز آرتیــْق اوْلـسوْن سئویله‌دیلر : خشمی چوْخدوُر هئیبت‌لیدیر صبری یوْخدوُر غضب‌لیدیر غضب‌یندەن اوْره‌گیمیز ایمن[١] ده‌گیل.

یوْز ایل یاندیــْرسادا ، اوْد اوْد سئوەن گبر[٢]

جانیــْن یـاندیـرماغـا اوْد ائیله‌مەز صبـر

سلطان بوُ گوْن آخشام سنه امکان وئرەر صاباح سحر اؤلوْموْوه فرمان وئرەر . آتالاریــْن بیر سؤزوْ وار : شاه‌دان اوُزاق اوْلماق گره‌ک هرده‌ن سـلام وئره‌نلـره غضب‌لـه‌نر هـرده‌ن یامـان دئیـه‌نلره خلعت وئـرەر . اوْیوُنچولـوق[٣]اوْیوُنچویـا هـنر اوْلسـا حکیم‌لـره یوْنگوْللوکدور[٤] .

وقارلیْ اوْل آغیــْر اوْل یوْنگوْل اوْلما عــالمده

وقارسیْز[٥]ایش‌لری سعی ائت وقارسیزا تاپیشیر

● حکایت

١٦- یـوْلداشلاردان بیـری بیــر گوْن بیر حالداکی روزگاردان[٦]گیلئیلیدی گیلئیلـه‌ندی دئدی : یوْلداش عیال‌وارام[٧]ایشیم یاشدیْ[٨]وارسیــْزلیــْقدان صبریم داشـدیْ ، فیکریـم

---

١ – آسوده
٢ – اوْد ستایش ائیله‌یه‌ن ، آتش‌پرست
٣ – ظرافت ، اوْیوُن بازلیــْق
٤ – آغیــْرسیــزلیــْق‌دیر
٥ – یوْنگوْل ، متانت‌سیز
٦ – زمانه ، دوْنیایا اشاره‌دیر
٧ – اوُشاغیــْم چوْخدوُر
٨ – یوْخسوُل اوْلماغا اشاره‌دیر

بوُدوُر بوُردان قاچام بوُش سفرامی یاد یوُردوندا گئدەم آچام ، یاد یوُردوندا کیم بیلەجک شامیم یوْخدوُر سوُ ایچمەگە جامیم[۱] یوْخدوُر .

آج یاتـدیْ آجا کیـمسه گلیـب ووُرمـادیْ بـاش
جان چیْخدیْ اوْ جان چیْخمیْشا گؤز تؤکمەدی یاش

شـماتتدەن چکینـیرەم[۲] گلـەن گوُلـوُب دئیـەجکدیر اوْ غیرتسـیز کیشـی گئتدی اوُشاخلاریـْن باش‌سیز[۳] ائتدی .

یالاندیْر آغ گوُنه چاتسیْن شاد اوْلسوُن | اوْکی ترکین قیْلیْب آرواد اوُشاقیْن
اوْزوُ گوُلمەز نـه غربـتده نه ائلـده | اوُنوُدسا کیمسه ائل طایفا تیْفاقیْن

بیلیرسن‌کی یازیْ[٤] بیللەم حسابداندا باشیْـم چیْـخار ، سؤزوُن گئچسه دیـوانـدا[٥] مـن مشغول اوْلسام قوُلوُن اوْللام . دئدیم : سلطان جماعتـه قوُللوق ائتمـک نادانلیْـقدیـْـر شاها قوُللوُق ائیلەمەگین یالنیـْـز ایکی باشیْ واردیـْـر[٦] ؛ چؤرەک فیکرین باشدان آتمـاق باشا خاطر فیکره باتماق . هوش صاحبی اوْ اوُموُده بوُ قوْرخوُنو قبول ائتمەز .

کیمسه گئدمەز اوْ درویـشین ائوینه | باغیْـوا باغـچاوا خـراج[۷] گـرەک
درهمین چوْخدوُ دینارین سایْ‌سیْز | صاحب تخت ، تاجه بـاج[۸] گرەک

---

۱ – چاناخ ، بارداخ ـ قدح
۲ – اوُتانیـرام ، احتیاط ائدیرەم
۳ – حمایت‌سیز ، بؤیوُک‌سیز ائتدی
٤ – سوادلی‌یام
٥ – دولت ایش‌لرینه اشارەدیر
٦ – ایکی صورتی وار
۷ – مالیّات
۸ – لوْطوُ خرجی ، بیر کیمسەدەن گوُجیله پول آلماق

دئدی : منیم احوالیمه مناسب سؤز سئویله‌مه‌دین سئوالیمه اوُیغون[١] جواب بوُیورمادیـــن حساب گوٚنوٚ خائن قوْرخار خادم قوْرخماز .

دوٚز گئده‌ن یوْلچوُ محالدیـــر یوْل آزا

دوٚز گئده‌ن انساندان آللاه راضی‌دیـــر

حکیم‌لرده‌ن بیری دئییـب دؤرت نفریـن دؤرت نفـرده‌ن قوْرخوُسـو وار ، یوْل‌که‌سـه‌نین پادشاه‌دان ، جیب‌که‌سه‌نین پاسباندان ، تبه‌کارین سرّ آچاندان زناکارین حد ووُراندان .

انسانیـــن حق وحسابی اوْلسا پاک

دفتر و دستک‌ده‌ن ائتمه‌ز ذرّه باک

***

اوْلانـدا صاحـب قدرت آزارسیـــز اوْلـسان أیـــه

دئیه‌نده گئت چؤله سلطان چئویرمه‌ز اوٚز یوْلداش

تمـــیز و پاکـسان أیـه باک ائتـمه بـیر کـس‌ده‌ن

کثیف أسگی‌یه پالتــار یوُوان ووُرار توْقــقـاش[٢]

دئدیم سنین احوالیوه اوْ توٚلکوٚنون حکایتی مناسبدیر ، نقل اوْلوُنوب حیوان جانیـــن ائیله یامان قاچیـــردیـــردیر سانکیْ دالدان دەلی اصلان قوْوالیـــردیر ، باغیـــــردیلار بـیر دوُر گؤره‌ک نه اوْلوُبدیـــر ، دئدی : دوُرماق جایز ده‌گیل امر اوْلوُنوب ده‌وه‌لری آغیـــر ایشده ایشله‌تسین‌لر ، بیری دئـــدی : ای عاغیـــل‌سیز ده‌وه‌لـرده‌ن سـنه‌نه وار . دئـدی : دینمه

---

١ - مناسب
٢ - کوٚلوٚنگ دسته‌سی کیمی بیر آغاجدیر

چکمه‌مزلر [۱] سئویله‌سه‌لر بوُ ده‌وه‌دیر، بلله‌نینجه‌ن من تۆلکۆیم یۆک آلتینْدا بئلیم سینْیب ، ترياق [۲] أله يئتيشينجه ايلان ووُران ألده‌ن گئده‌ر [۳]. بللی سؤزدوُر سؤز بیله‌ن‌سن ، علمین چوْخدوُر جهلین یوْخدوُر ، تدبیرلی‌سن حق یوْلوُنون سالکی‌سن [٤] اؤز نفسیوین مالکی‌سن ، اما حسود کمین‌ده‌دیر [٥] سؤزلریوه قیرْپ [٦] قوْیاجاق آغ گۆنوۆی قارالداجاق ، ایشْیق گۆنۆن قارالمامیشْ قناعتین دریاسینْا باتمالیسان ریاستین فیکرین باشدان آتمالیسان .

گهر کیم ایسته‌سه دریاده چوْخدوُر
بوْغوُلماق قوْرخوُسو ساحلده یوْخدوُر

بوُ سؤزلری ائشیده‌رکن دئدی : یوْلداش بوُ نه سؤزدۆر سؤز بیلمه‌کدیر گؤز داملاسی دامیر گؤزده‌ن بوُ نه آغلار گؤز سیلمه‌کدیر ، آتالارین بیر سؤزۆ وار :
خوْش گۆنلرده هامی دئیه‌ر یوْلداشیوام ، پیس گۆنلرده درده ده‌یه‌ن یوْلداشیندیر .

سفرا باشیندا اینانما کیم دئسه
من سنین ای مرد ایگید قارداشیوه‌م
یاخشی بیر یوْلداش اوْدوُر جاندان گئچه
پیس گۆنۆنده اوْ دئیه یوْلداشیوه‌م

باخیشْیغی ، دانیشْیغی گؤسته‌ریردی سؤزلریمه اینانماییر ، ناچار اوْنوُ صاحب

۱ - حسودلار
۲ - پادزهر ، دوا
۳ - اؤلر
٤ - یوْلچوُ ، مسافر
٥ - پوسقو ، فرصت آختارماغا اشاره‌دیر
٦ - سؤزده‌ن عیب دوُتماغا اشاره‌دیر

منصب[۱] بیر تانیشا تانیتدیردیم . اوْ تانیشین یاردیمیلا اوْ گوْن ایشه داخل اوْلدوُ، لیاقتین سایه‌سینده بئش گوْن صوْرا آغیر شوکت منزلته نایل اوْلدوُ ، کوْر اوُلدوُزو ائیله یامان ایشیقلاندی[۲] سلطان اوْنوُن صحبت‌ینده‌ن آیریلمادی خلوت‌ینده‌ن آییرمادی . چوْخ سئوینجک اوْلدوُم دئدیم :

آغلاما ، یوْل باغلیدیر ایستکلی یار غربت‌ده‌دیر

آب حیوان چشمه‌سین[۳]کیم ایسته‌سه ظلمت‌ده‌دیر

غصّه‌لنمه غم یئمه گوْن پیس گئچیر ایل‌لر یامان

لطفی چوْخدوُر آللاهین آللاه کریمدیر مهربان

دؤز ، کی کار کسمه‌ز همیشه روزگارین حربه‌سی[٤]

صبر گر زهر اوْلسادا چوْخ چوْخ شیرین‌دیر میوه‌سی

بوُ صحبتده‌ن هله بئش گوْن گئچمه‌میشدیر مکّه‌چیلر کروانینا قوْشوُلدوم من . زیارتده‌ن قاییدان گوْن ایکی منزل پئشوازیما گؤردوْم گلیب قیافه‌سی بیلدیریردی پریشاندیر باخیشلاری گؤسته‌ریردی پشیماندیر . دئدیم :

یوْلداش نه اوْلوُبدیر ؟ دئدی : هرنه سن دئمیشدین همان اوْلدوُ گیزلین سؤزوْن عیان اوْلدوُ ، چکمه‌مه‌زلر أمگ‌یمی[۵]ایتیردیلر یالان سؤزلر پادشاها یئتیردیلر سلطان منی دیندیرمه‌دی بیله‌نلرده‌ن کیمسه حقّی بیلدیرمه‌دی .

قوْیارلار ایکی أل‌لرین سینه‌یه   گؤره‌نده چوْخوُ صاحب[٦]حشمتی

---

۱ – مقام صاحبی
۲ – مرتبتی اوْجالماغا اشاره‌دیر
۳ – چشمه آب حیات
٤ – یاراق ، اؤلدوُرمک وسیله‌سی
٥ – عمل ، خدمت
٦ – زر و زور صاحب‌لرینه اشاره‌دیر

اگر گؤرسه‌لر یوْخ داهی قدرتی[۱] دؤشۆنده‌ن وورارلار آتارلار چؤله

ألریمی باغلادیلار قول قیچیمی داغلادیلار قارا زندان اولدو ائویم یاتاق یئریم . حاجی‌لارین قایتماسی سبب اولدو قاندال‌لاری[۲] گؤتورسونلر منی اوردان[۳] اؤتورسون‌لر . دئدیم : او گون سن سؤزومو آلانمادین[٤] آتالارین بو دوز سؤزون خاطریوه سالانمادین : پادشاه‌لار سانکی دەرین دەنیزدیلر دەنیز ایچره گهرده[۵] وار اؤلومده وار .

سلطان سنه دریا سایاقی وئرسه‌ده گوهر
دریا کیمی شاید حیاتین[٦] آلسین ألینده‌ن

بوندان آرتیق یاراشینا یارا ووراماق ایسته‌مه‌دیم سؤزلریمی بو سؤزلرله باشا وئردیم .

ایسته‌مه‌دین سن گؤره‌سن زنجیری
سیخمامیش اول زنجیر ألین قیچ قولون
چون عقرب زهرینه یوخدور تابین[۷]
گئت کنارا قوی گئده عقرب یولون

● حکایت

۱۷ – بئش اون نفر درویشیله قونوشموشدوم[۸] ، ظاهرلری گؤسته‌ریردی ارادتلی

۱ – قدرت گئدسه حورمت گئده‌ر
۲ – غل ، زنجیر ، بویوندیریق
۳ – زندانا اشاره‌دیر
٤ – دوشونمه‌دین ، درک ائتمه‌دین
۵ – دُر ، اینجی
٦ – یاشایش ، زندگانلیق
۷ – مقاومت ، دؤزوم
۸ – همدم اولموشدوم

دیانت‌لی انساندیلار . بیر بؤیوک باش صاحب منصب او طایفایا خاص ارادت یئتیرمیشدیر اونلار اوچون مقرّری[۱] امر ائتمیشدیر . اما بیر گون بیریندن بیر فساد گؤردو ظنّی[۲] دؤندو ، تجارتده اولسا فساد آلیش وئریش اولار کساد . دئدیم گئدیم قوللوقونا بیر سؤز سالیم گؤیلون آلیم . قاپیچی‌سی یول وئرمه‌دی قوروقچوسو قوودو منی ، أن قدیمده‌ن دئییب‌دیلر :

نوکری گؤرمه‌میش گئدیب کسمه
وزیرین سلطانین گئچه‌نده یولون
ایت نوکر گؤرسه‌لر غریبدی گئچه‌ن
او قیچیندان قاپار دوتار بوقولون

اندروندان[۳] بیر سس گلدی بویورسونلار ، داخل اولدوم یوخاریدا یئر وئردیلر آشاغیدا دیزه کؤچدوم دئدیم قوربان :

صدر[٤] مجلسده منیم یوخدور ایشیم بنده‌یم قوی بنده‌لرله أگله‌شیم

دئدی : حکیم بو نه سؤزدور :

قویسان قده‌مین بو چشم‌زاره هرگز دئمه‌رم چه‌کیل کناره

بو سؤز منی دوشوندوردو سؤزوم یئره دوشمه‌یه‌جک محبتین آلقیشلادیم آستا آستا

---

۱ - مواجب ، حقوق
۲ - فیکر ، خیال
۳ - ایچری ، سراپرده
٤ - یوخاری باش

درویش‌لرین سؤزۆن سالدیم دئدیم قوربان :

سبب ندیر اوْ آچیق سفراوی ییغیشدیردین
فقیر یوْخسوُلو قوْودوُن حقیری خوار ائیله‌دین [۱]
تاری آچیق قاپی‌سین باغلاماز خطا ائده‌نه
بوُ حکمی کاش گؤره‌م سنده برقرار ائله‌دین

بوُ ده‌یرلی گؤزه‌ل سؤزده‌ن بیگین چوْخ چوْخ خوْشوُ گلدی ایلقارینا وفا ائتدی قالان بوْرجوُن ادا ائتدی . نعمتینه شکر ائیله‌دیم خدمتینده‌ن ایذن ایسته‌دیم خدمت‌لرین ترک ائده‌نده دئدیم قوربان :

نیازین حاجی‌لر آلماقدان اؤترۆ گه‌لرلر مکّه‌یه مین بیر آغاج‌دان
باری اوْلسا آغاجین داش آتارلار کی اوْلماز انتظار بارسیز آغاج‌دان

• حکایت

۱۸- سلطان‌لاردان بیری اؤلدۆ اوْغلوُ دوْلوُ گنجه [۲] آباد مملکته مالک اوْلدوُ ، جوان سلطان قارنی توْخا توْخ دئمه‌دی یوْخسوُل‌لارا یوْخ دئمه‌دی سخاوتی خسیس‌لره [۳] کرامتی بخیل‌لره [۴] معنی ائتدی دۆشۆندوردو .

بوُروُن هاردان بیله‌ر عود [۵] وار طاباقدا عوُدو یاندیرسان عنبرده‌ن [۶] سئچیلمه‌ز

---

۱ - ائیله‌دین
۲ - خزینه
۳ - سخاوت‌سیز
٤ - کرامت‌سیز
٥ - بیر آغاجدیر یاندیراندا اوْنون گؤزه‌ل ایی چیخار
٦ - عنبر آدلی بالیغین بارساغیندان آله گه‌لن عطرلی بیر ماده‌دیر

سخاوت اولماسا اولماز محبت   یئره ، دەن أکمەسن سونبول بیچیلمەز

وزیرلردەن بیری دئدی : گئچەن شاهلار بو زرلری[۱] زحمتیله توپلاییبلار داغیتماکی دوشمن گؤزده قولاخدادیر[۲] واقعەلر[۳] قاباخدادیر .

اگر ملّت آرا بؤلسەن بو گنجی   چاتار بیر جام دوگو هر بینوایه
نفردەن بیر نخود[۴] آلسان قیزیل‌سن   داشار گنجین چاتار دؤرەن نوایه[۵]

جوان شاهین اینجه گؤیلو دردە گلدی دئدی : وزیر اولو تانری بو نعمتی منیم اوچون باغیشلاییب یئیەم ایچەم باغیشلایام نەکی بیر عؤمر گودوکچوسو اولام اؤلەم .

قارون ییغیب قویوب مالی تک محو اولوب اؤزو
مین ایل گئچیب قالیر هله نوشین‌روان سؤزو

• حکایت

۱۹- نوشین‌روان آولاقدا[۶] بیر آو آولادی[۷] ، آوی کسیب کباب ائتمک ایستەدیلر، دوز یوخودو دوزا خاطر نوکرلرین بیرین کنده گؤندەردیلر . سلطان دئدی : پولون وئرین رسم اولماسین آوادانلیق داغیلماسین ، وزیرلردەن بیری دئدی : بیر چیمدیک دوز کیمه نئیلەر؟ بویوردولار أزلدەدە ظلم آزیمیش آستاآستا آرتیریلدی نهایته[۸] یئتیریلدی .

۱ - قیزیل
۲ - کمین‌دەدیر
۳ - حادثه
۴ - مثقالین ایگیرم‌دورتدەن بیری
۵ - دؤرندەکی آداملار وار دولته چاتارلار
۶ - شکارگاه
۷ - شکار ائتدی
۸ - صون حدده

رعیـتّین آغاجینْدان بیر آلـما دەرسه مـلک[1]

نـوکرلری داهی قوْیـمازلار آغاجدا قوْل بوُداغیْ

بئـش اوْن یوُمورتـادان اؤترو ملـک جفا قیْلسا

شیشه[2] چەکر قشونو مین توْیوُق موُغول سایاغیْ

• حکایت

۲۰- ائشیدیم بیر غافل ایـگیـد مظلوم خلقه جفا ائتدی ظوْلمکارا ظوْلم کاخی بنا ائتدی سانکیْ بؤیوْک آتالاریـْن بوُ سؤزوْندەن غافل اوْلدوُ، کیم آللاها آزار وئرەر ظوْلمکـاری سئویندیرەر، آللاه همان ظوْلمکاری بیر گوْن اوْنا حاکم ائدەر.

ائیلەکی ائولر ییـْخیریْ گؤز یاشی   سئل ییـْخا بیلمیر بیلیرەم داغ‌داشی

دئیەرلر شیر حیوانلاریـْن سروریدیر[3]، ائششک أسـگیک آلچاغیـْدیر آمـما أسـگیک آلچاق ائششک اوْ ییـرْتیجی قوُدوُز شیردەن مین مرتبه ارزش‌لیدیر.

ائشـشک نه اوْلار کـی بی تمیزدیر[4]   چون یوْخ آزاری اوْ چـوْخ عزیزدیر

تـخـتـه اوْتـوُران اوْ مـردم‌آزار[5]   آلچـاقـدیْ نـه گاو بـار بـردار[6]

ناقص قالدیْ اوْ غافلین حکایتی. عمل‌لری ائل بیگینه نـاخوش گلـدی امر ائیلـەدی قلبین سؤکوْن قانیـْن تؤکوْن.

---

۱ - پادشاه، سلطان
۲ - سیخ
۳ - اقا، بؤیوْک‌باش
٤ - تشخیصی یوْخدوُر، فیکیرسیزدیر
٥ - ظولمکار سلطانلارا اشارەدیر
٦ - یوْک آپاران کل اؤکوْز

گلمه‌ز ألـیوه رضـای سلـطان   مظلـوم آدامٛین قوْلوُن بوُرانـدا
آللاه‌دا باغیٛشلاماز گوٚناهیــٛـن   خلقیـن قاباغیـٛندا سن دوُراندا

ائشیدیم بیر آزار گؤرموٚش اوْ صحنه‌نی گـؤره‌ن زامـان گـؤزوٚن یوُمـدوُ فیکـره جوُمـدوُ توُمدو دئدی :

نه هر کسین کی بئش اوْن گـوٚن مقام و منصبی وار
بـوُ رسمـیدیر داغیــٛدار زوْر دئـیه‌ر ووُرار باج آلار
دوُل آروادیــٛن یئتیمین وار یوْخوُن اوُدان قوُساجاق
سوٚمـوٚکدو دوُل مـالی اوُدما دوٚشـه‌ر بوْغـازدا قالار

***

نه دولت نه صوْلت نـه شـوکت قالار
ستمکاره نـفریــن و لعــنت قــالار

● حکایت

۲۱- بیر ظوٚلمکار بیر درویشه بیر داش آتدیٛ اوْ داش باشیــٛن یارالادیٛ . یـازیٛق درویـش گؤردوٚ قوْلدا قوّت یوْخدوُر ألده قدرت ، اوْ ظالملـه چـالا[1] بیلمـه‌ز ، اوْنـوُ آتـدان سـالا بیلمه‌ز انتقامین آلا بیلمه‌ز ، داشیٛ سـالدیٛ کشـکولونه[2] قـــان اوٚزونـه سـوٚزه سـوٚزه گؤزده‌ن ایتدی[3]. نقل اوْلوُنوب اوْ تاریخ‌ده‌ن هله بئش گوٚن گئچمه‌میشـدیر اوْ ظوٚلمکـار ایشده‌ن دوٚشدوٚ أن بیر ده‌رین سیاه‌چالدا حبس اوْلوُندو . درویـش گلـدی سـیاه‌چالیــٛن

---

۱ - گوٚجوٚ چاتماز
۲ - جعبه ، قوطی ، کیف
۳ - گئدی یوْخ اوْلدوُ

باجاسیندان بیر داش سالدی ، قویوداکی سیندی باشیم دئیه دئیه دئدی کیمسن ؟ سینیق باشی داشلاییرسان ؟ دئدی : ظالم فلانی‌یم او آتدیغیم داشدا همان او داشدیرکی سن آتمیشدین . دئدی : دونن هاردایدین بس ؟ دئدی : دونن سن گوجلویدون من قدرت‌سیز ائیله بوگون قدرت تاپدیم انتقاما فرصت تاپدیم .

ظالمین گر اولسا بئش گون قدرتی
عاقلین گئدمز ألینده‌ن طاقتی [1]
چون یوخوندور جایناقین [2] یا خیل [3] دیشین
وحشی‌لرله [4] اولماسین اصلاً ایشین
اینجیدیرسن أل قولون ، امکانی یوخ
باتمایب باتماز دمیر تک داشه اوخ
دؤز بئش اون گون روزگار [5] سالسین داشین
ظولمکارین اوندا گئت سیندیر باشین

● حکایت

۲۲- سلطان‌لاردان بیری یامان بیر مرضه دوچار اولدو ، او مرضین آدی یادی اوره‌ک‌لرده بؤیوک قورخو تؤره‌تمیشدیر . بوتون یونان حکیم‌لری سؤز وئردیلر سؤز آلدیلار [6] سئویله‌دیلر بو مرضه هئچ بیر دوا اثر قیلماز مگر جوان بیر اوغلانین

۱ - صبر ، دؤزوم
۲ - پنجه ، چنگال
۳ - نیش دیشی
٤ - ظالم‌لره اشاره‌دیر
٥ - زمان ، چرخ ، فلک
٦ - مشورت ، مشاوره

آغ‌جگری. أن بیر شجاع جوان ایگید گتیردیلر ، خانلارخانی اوْ اوْغلانینین آتاسینا آناسینا حدده‌ن آرتیق نعمت وئردی خلعت وئردی یوْلا سالدی . مفتی[۱] گلدی فتوا[۲] وئردی بوُ ایگیدین آغ جگری چون سلطانین داواسیدیر قانی آخسا عیب‌سیزدیر[۳] . اوْغلان گؤردو جلاد گلیر باخدی گؤیه اوُجا سسله قاقیلدادی . سلطان دئدی : بوُ صوْن لحظه سبب ندیر قاقیلدیرسان ؟ دئدی : شاها گؤز داملاسین عزیز آتا آنا سیله‌ر ، شرعین حکمون مفتی بیله‌ر ، عدالتین عطرین عادل سلطان چیله‌ر . بوُ گوْن آتام آتدی منی عزیز آنام أل چرکینه[٤] ساتدی منی ، مفتی مظلوم قان تؤکمه‌گین روا بیلدی عادل سلطان ملّت قانین اوْز دردینه دوا بیلدی ، کیمده‌ن داهی منّت[۵] اوُموم رحمت اوُموم ، گؤیه باخدیم گوْلدوم دئدیم :

بوُیوُرسان گر بوُدوُر عدل و عدالت

سنه من ائیله‌ره‌م سنده‌ن شکایت

شاهین قلبی سیلکه‌لندی گؤزو دولدوُ غمگین اوْلدوُ ، ظوْلمکارلیق دئدی: بسدیر بوُ گوْناه‌سیز انسانلارین آل قانلارین آخدیرماخدان اؤلوم منه یاراشاندیر . اوْ اوْغلانین اوْزون اوپدو گؤزون اوپدو ، اوْز یانیندا اوْتوُتدوردو حدده‌ن آرتیق نعمت وئردی خلعت وئردی . نقل ائده‌رلر خانلارخانی اوْ چاره‌سیز ناخوْشلوُقدان همان لحظه نجات تاپدی .

---

۱ – دین عالمی
۲ – حکم ، رأی
۳ – اشکال‌سیزدیر ، دین احکامینین خلافی ده‌گیل
٤ – دوْنیا مالینا اشاره‌دیر
۵ – احسان ، یاخشیلیق

بوُ گؤزه‌ل بیتی[۱] اوْخوُردو پیل‌بان[۲] تاپدایانـدا سـاحلی امواج نیل[۳]
اوْ آیاق آلتیـنداکی مورین[٤] حالی سانکی حالیندیر آیاقلیر ژنده[٥] فیل

● حکایت

۲۳- بیر گۆن امیر عمرولیث‌ین[٦] قوٌل‌لاریندان[۷] بیری قاچدی ، ائیله اوْ گۆن قوٌلـوُ بـاغلی اوْنوُ عمروین حضورینه قایتاردیلار . اوْ قوُلیلـه دۆشـمنلیگی اوْلان وزیـر دئـدی : قـانی آخمالیـدیر . غلام عمروین تختین اؤپدۆ دئدی : امیر

حـکم نه وئـرسـه‌ن منه حکـمی دالی ووُرمارام
دۆش اوْدا سن سئویله‌سن اوْدان اوُزاق دوُرمارام

هاممی بیلیر من امیرین سفراسینین نارینیله بـوْی آتمیـشام بـوُ سـارایدا دوْغوُلموُشـام ناحاق یئره قانیـم آخسا نـاحاق قـانـا خـاطر سیزی قیامتده اینجیـده‌رلر ، ایـذن وئرین من وزیریـن قانیـن تؤکۆم قصـاص[۸] اوْلـوُم ، قصـاص اوْلسـام اوْنـدا سیزی اینجیتمه‌زلر . امیر گۆلدۆ دئدی : وزیـر سـؤزۆن ندیـر ؟ دئـدی رحمت‌سیزی قوْیوُب گئده‌ن‌لره[۹] اوْ شرّیدیر[۱۰] ایذن وئرین شرّین سوُوسین[۱۱] . عاغیـل‌سیـزلیـق ائیله‌دیم من عاغیـللیلار دئمیشدیلر :

---

۱ - ایکی مصراع بیر بیت‌دیر
۲ - فیل‌چی
۳ - مصریده‌ن آخان چاییـن آدیدیـر
٤ - قاریـچقا
٥ - ده‌لی ، غضب‌لی ، مست
٦ - یعقوب لیث‌ین قارداشینین آدیدیر
۷ - غلام ، بنده ، نوکر
۸ - جرم قده‌ری کیفره یئتیرمک
۹ - آتا آنایا اشاره‌دیر
۱۰ - فتنه تؤره‌ده‌ن
۱۱ - چیـخسین گئدسین

اگر کسـسک آتـانلارلا آتیـشسان بوُ آیدیـن‌دیر سینار آخرده باشیـن
غافیلدان باشلارا سن داش سالانـدا خیال ائت دوُرموسان آلتیندا داشیـن

● حکایت

۲۴- نقـل اوْلوُنـوب قدیـم زوزه‌ن[۱] حـاکمینین بـیر خواجه‌سـی[۲] واریـمیـش چـوْخ سخاوت‌لی حدده‌ن آرتیـق کرامت‌لی . بیر گوْن حاکم اوْ خواجه‌یه غضب‌له‌نیر واریـن آلیـر حبسه سالیـر ، آمما محبس[۳] مأمورلاری اوْ کیشی‌نین خدمت‌لرین ایتیرمه‌ییب اوْنا عزّت چوْخلوُ حرمت ائیله‌ییرلر .

دوْشمنیله اوْنداکی گؤیلوْن باریـشماق ایسته‌ییر
پیس‌ده اوْلسا رفتاری سن رفتارین تحسین ائـت
مردم‌آزار ایسـته‌ینده تلـخ[٤] ائتـسین آغزیـنوْ
سن اوْنوُن آغزین آجی ائتمه چالیش شیرین ائت

اما حاکم حکمـی اجـرا اوْلمالیـیدی ، اوْ حوْرمتلـی خواجـه دوُسـتاق[۵] ایچـره هلـه قالمالیـیدی . نقل ائده‌رلر اوْ تاریخده‌ن بیر چـوْخ مـدّت گئچمه‌میشـدیر قوْنشـوُ اؤلکـه بیگ‌لریندەن اوْ خواجه‌یه مکتوب[٦] گلدی اوْ مکتوبدا یازیلمیـشدیر اوْ تایلاریـن[۷] ائـل بیگ‌لری سنین قدرین بیلمه‌دیلر گه‌ل بوُ تایا بوُردا قدرین بیله‌ن چوْخـدوُر ، بـوُردا سـنه حوْرمت‌سیزلیک ائده‌ن یوْخدوُر ، خواجه گؤردوْ قان قوْخوُسـو گلیر سـؤزده‌ن . دئـدی

۱ - قدیم نیشابور حوالی‌سینده بیر ناحیه آدیـمیـش
۲ - بؤیوک باش ، وزیر
۳ - زندان
٤ - آجی
۵ - زندان
٦ - نامه
۷ - طرف ، قوْنشو اؤلکه‌لره اشاره‌دیر

قاصد آل مکتوبو ائیله شتاب[۱] صوْن سطرینده یازدیم جواب .

مأمورلارین بیری شاها خبر وئردی خواجه اوْ تای بیگ‌لریله مکتولاشیر[۲]، خانلارخانی غضب‌لندی دئدی : مکتوب آپارانی گتیرسین‌لر . اوْ مکتوبون أتـه‌گینده یازیلمیشدیر : بؤیوک‌لرین عنایتی بیزده اوْلان فضیلت‌دن چوْخ آرتیقدیر . فرمانیزا هن سئویله‌مک منیم اۆچون امکان‌سیزدیر ، من بو ائوده دوْغولموشام بو سلطانین نعمت‌یله بوْی آتمیشام منیم آغام منه جفا ائیله‌سه‌ده جفاسینه دؤزمه‌لی‌یم ، آتالاردان بیری دئییب :

اوْکی بیر دفعه سنه ائتدی کرم   عیبی یوْخدور ائده مین دفعه ستم

دوز چؤره‌گی ایتیرمه‌یه ن اوْ کیشی‌ده‌ن پادشاهین خوْشو گلدی اوْنا خلعت چوْخلو نعمت باغیشلادی ، باغیشلایین دئدی : منی ، اینجیت‌میشه‌م چوْخلو سنی .
دئدی : قوربان سیزده‌ن خطا اۆز وئرمه‌ییب بو آنلیمین یازی‌سیمیش منیم ایشیم دۆگۆن دۆشه اوْ دۆگۆنو سیز آچاسیز ، حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب :

خالقین فرمانیدیر بو رنج[۳] و گنج[٤]
آتما[۵] خلقی ، خلق‌ده‌ن گؤرسن‌ده رنج
دوست یا دۆشمن اگر یوْلدان آزیر
دوست ، دۆشمن سرنوشتین[٦] اوْ[۷] یازیر

---

۱ - عجله
۲ - نامه ردوبدل ائیله‌ییر
۳ - زحمت ، محنت
٤ - ثروت ، مکنت
۵ - اونوتما ، فراموش ائیله‌مه
٦ - تقدیر ، باشین یازی‌سی
۷ - تانری‌یا اشاره‌دیر

دۆزدۆ اوْخ سن سیٛخدیٛغین یایدان چیٛخیر

آت بئلیندەن آتلیٛنی تقدیر ییٛخیر

● حکایت

۲۵- بیرگۆن عرب بیگ‌لریندەن بیری دئدی : منیم فلان قوٛللوٛقچومون مواجبین[۱] آرتیٛرین اوْ هامی‌دان چوْخ یانیٛمدیٛر منتظر فرمانیٛمدیٛر ، باشقا قوٛللوٛق ائدەنلریم ایشدە سوٛسلوٛق ائدەندیلر اوٛز یوٛللاریٛن گئدەندیلر[۲]. بیر سوٛز بیلەن[۳] بوٛ سوٛزلری ائشیدەرکن دئدی : تانریٛ اوٛنوٛندەدە مرتبەلر فرق‌لیدیر .

ایکی دفعه نوٛکری گئدسه شاهیٛن خدمتینه
دای اوٛچوٛنجونده ملک[٤] خوْر باخاجاق صورتینه[٥]
اوٛلوٛ تانری‌سنه مین دفعه کرم ائیله‌سه‌ده
یئنه اوٛلسوٛن اوٛموٛدون رحم کاریٛن[٦] رحمتینه

***

بندەلیک یعنی طاعت ائتمکدیر یوٛخسا پالچیٛق[۸] عبادت ائتمکدیر
کیمسەصالح[۷] لباسینه بوٛروٛنەر صالح انسان مکانینه سوٛروٛنەر

---

۱ - حقوق ، دستمزد
۲ - بیز بوٛیوٛران فرمانا باخمایاندیٛلار
۳ - عارف
٤ - پادشاه ، سلطان
۵ - اوٛز ، بنیز
٦ - تانریٛیا اشارەدیٛر
۷ - تانرینیٛن یاخشیٛ بندەسی
۸ - بوٛت ستایش ائتمه‌گه اشارەدیر

● حکایت

۲۶- نقل اوْلوُنوب بیر ظۆلمکار أن بیر وارسیــز اوْدوُنچودان اوْدوُن چاپــدی[۱] وارلیلـارا زورلا ساتدی ، سؤز صاحبی دئدی : ظالم

بیر افعی ایلان‌سان گئجه‌نی سن چالاجاقسان

بایقوُش‌سان آباد ائولره کؤلگه سالاجاقسان[۲]

***

گۆجۆن گر چاتسادا مظلوم بوُ خلقه   زوْروُن چـاتـماز خـدای غیب‌دانه[۳]

اذیّــت وئـرمه خلقه یوْخسا خلقین   چـاتـار نـفریـن[۴] دعاسی آسمـانه

سؤز ظالمه آجیــق گلدی آجیــقلاندی دئدی : کیشی بوُ نــه سـؤزدۆ سـؤزۆن سـانکی قیــزیل کؤزدۆ . بوُ صحبتده‌ن هله بئش گۆن گئچمه‌میشدیر بیر گۆن گئجــه اوْدوُن‌لاری آلاو آلدی اوْدوُنلوغون کوُلۆ قالدی . سحر ظالم ائویم یاندی دئیه دئیه های باسیردی آی انسانلار اوْ اوْد هاردان اوْدوُنلوُغا وارد اوْلدوُ سؤز صاحبی دئدی : اوْدلوُ سینه‌لرده‌ن .

یـارا سیـنه‌لـرده‌ن حـذر ائـت‌گیلان   حـذر ائتمه‌سن چون دئشه‌رسن باشیــن

باجارسان چالیش مظلوُمون سیل گۆزۆن   کی دۆنـیا باتار تؤکسـه گؤزده‌ن یاشیــن

کیخسرووین[۵] سارایندا قیــزیــل خطله یازیلمیــشدیــر :

نه اوْن نه یۆز نه مینی چوْخلاری قدم ووُراجاق

گؤزه‌ل بوُ کاخداکی ایل‌لر قدم ووُراردی قـباد[۶]

---

۱ - غارت ائتدی ، یغمالادی

۲ - ویران ائتمه‌گه اشاره‌دیر

۳ - گیزلین‌لری بیله‌ن

٤ - قارغیــش

۵ - سیاوش‌ین اوْغلوُ کیان طایفاسینین شاهلارینداندیــر

٦ - کی قباد ، کیان طایفاسینین ایلک شاهی

بوُ گوٚن بوُ قصر[۱] چاتیٛب بیزلـره گئدەنلردەن

چاتار گلەنلره بیزدەن صاباح بوُ بی‌بنیاد[۲]

● حکایت

۲۷- بیری کُشتی صنعت‌ینده تای‌سیٛزیٛدی ، اوْ صنعتین اوٚچ‌یوٚزآلتمیٛش بندین[۳] کامل باجارادیٛ باجاردیٛغی بندلری گوزەل حالدا الّا بیرین دەلی کؤنلوٚ بند اوْلدوُغو شاگردینه اؤیره‌تمیشدیر . نقل ائدەرلر آز مددتدەن صوْنرا اوْغلان اوْ حرفه‌ده تای‌سیٛز اوْلدوُ ، حریف‌لره باتا بیلدی گوٚجوٚ گوٚجلوٚ ایگیدلره چاتا بیلدی . بیر گوٚن شاهیٛن خدمتینه عرض ائیلەدی اوُستادیٛمین سای[٤] حوٚرمتی صنعت‌ده یوْخ یاشیٛندادیٛر قدرت‌ده یوْخ آغ آپباغیٛم باشیٛندادیٛر[۵] . بوُ سؤز شاها آجیٛق گلدی امر ائیلەدی گوٚلەش‌سینلر . ائلین بیگی اعیان‌لاری آدلیٛ سانلیٛ جوان‌لاری بیر میداندا توْپلاندیٛلار . اوْغلان دەلی بیر فیل کیمی نعره تپدی ، نعره‌سیندەن یئر تیتره‌دی داغ ترپندی . قوْجا گؤردوٚ اوْغلانجیٛقا باتا بیلمەز گوٚجوٚ اوْنا چاتا بیلمەز ، اوْ بیر بندی ایشه سالدیٛ باشا آلدیٛ یئره چالدیٛ ، های سالیٛندی[٦] اَل چالیٛندی ، سلطان قوْجا قهرمانی آلقیٛشلادیٛ اوْنا خلعت چوْخلوُ نعمت باغیٛشلادیٛ ، امر ائیلەدی جاهل جوان زجر[۷] اوْلوُنسون بؤیوٚک‌لره عاق اوْلماسیٛن[۸] جوان دئدی : اوْ گوٚن قوْجا اوْ صوْن بندین دفعین[۹] منه اؤیره‌تسه‌یدی ییٛخیٛلاردیٛ ، دئدی : اوْغوْل بوُگوٚن اوٚچوٚن اوْنوُ سنه اؤیره‌تمه‌دیم . حکیم‌لردەن بیری دئییب : دوْستو اوْ قدر گوٚجله‌ندیرمه دوٚشمن اوْلسا

---

۱ - کاخ
۲ - اصل‌سیز ، تمل‌سیز ، فانی دوٚنیایا اشاره‌دیر
۳ - فن
٤ - حورمت ، احترام
۵ - منظور قوْجادیر
٦ - هارای قوْپدوُ
۷ - شکنجه
۸ - اوٚزه دوُرماسیٛن
۹ - بدل

ییـــخسیـــن سنی. شاگردینده‌ن جفا گۆرموۆش أن بیر بۆیۆک اوُستاد دئییب .

نـه بیـلـیم یا وفـا اۆزۆ یـوْخـــوُموش

یـــادا عـــالمده بـــیر نـــفـــر ائتـــمز

کیمه مـن سئویله‌ره‌م اوْخوُن قیْلیغین (۱)

مـــنه اوخ وورُمامیـــش قاچیب گئدمز

● حکایت

۲۸- بیر طاماح‌سیز (۲) وارسیـــز درویش بیر گۆشه‌ده اوتوُرموشدو ائلین بیگـی قابـاغیندان عبور ائتدی ، درویش قانع اوْلدوُق اۆچۆن باش یوُخاری قاوزامادی پادشاها أگیلمـه‌دی ، سلطان هرسین (۳) اوُدانمادی قوُللوُقداکی وزیرینه دئـدی : درویـش جمـاعتی اوُلاخدیلـار آداملیـــقدان اوُزاخدیلار دۆشۆنجه‌ده‌ن (٤) ایراخدیلار ، وزیـر دئـدی : سـبب ندیـر ؟ یئر اۆزۆنه فرمـان سـۆره‌ن پادشـاها دوُروُب خدمـت ائیله‌مـه‌دین . دئـدی : وزیـر پادشـاها یئتیرگیلان او کیمسه‌ده‌ن خدمت اوُمسیـــن (۵) اوْندان خلعت ، نعمـت اوُمـار . دئیبدیلـر : رعیّت‌ده‌ن خاطردی شاه ، رعیّته حکم ائتمکده‌ن خاطر ده‌گیل .

یاغی‌ده‌ن (٦) باج (۷) آلان اوُلوُر اوْلسوُن ملـّتیـن پاسبانـیدیـر سـلـطان
قوْچ قویوُن‌لار چوْباندان اۆتر ده‌گیل قوْچ قویوُن‌لاردان اۆترۆدو او چوْپان

۱ - ایشین دقّتین ، ایشله‌تمک روش‌ین
۲ - قانع ، دۆنیا نعمت‌لرینه توجّه ائتمه‌یه‌ن
۳ - غضب‌ین
٤ - فهم ، آنلاق ، شعور
۵ - ایسته‌سین ، متوقّع اوْلسوُن
٦ - دوشمن
۷ - لوْطوُ خرجی ، بیرینده‌ن گۆجیله پول آلماق

بیرین گؤرسه‌ن بوُ گؤن وارسیزدی یوْخسوُل
بـیرین گـؤرسـه‌نده چـوْخ چوْخ کامراندی[۱]
صـابـاح گلـسه گـؤره‌رسـن وارلی انـسان
اوْ وارسیـز تـک یـئر آلتـینْدا نـهاندی[۲]
داهـی شـاه و گـدانین فـرقی یوْخـدوُر
قـضانـین[۳]تـیرینه هـر کـیم نـشاندی
اگــر قبــرین ایچـین بـیر کیمـسه آچسا
گـؤره‌ر درویش و سلـطان اسـتـخـوانـدی[٤]

اوْ حکمت‌لی صحبت‌لری سلطان چوْخلوُ ده‌ریـن گـؤردوْ ، دئـدی : درویـــش منده‌ن خلعت ایسته‌گیلان ، دئدی : زحمت وئرمه‌گیلان خلعتیوی ایسته‌میره‌م. دئدی : منـه بـیر سؤز سئویله . باخدی دئدی :

گئت ألده اوْلان نعمت‌یوین قدرینی بیل   سـنده‌ن صـوْرا دائم گزه‌جک ألده‌ن أله

● حکایت

۲۹– قدیم زامان وزیرلرده‌ن بیری ذوالنّون[۵]حضورینده حاضر اوْلـدوُ دئـدی : منی دعـا ائیله ، گئجه گوْندوْز پادشاها هن دئییره‌م نعمتینه گؤز تیکیره‌م قوْرخوُسیندان تیتره‌ییره‌م . ذوالنّون بیر آه چکدی دئدی : ائیله‌کی سن پادشاها أگیلیرسه‌ن من تانری‌یا أگیل‌سـه‌یدیم فرشته‌لر ردیف‌ینده دایاناردیم .

---

۱ – بختور ، خوشبخت
۲ – دفن اوْلماغا اشاره‌دیر
۳ – تقدیر
٤ – سوموک
۵ – مصر عارف‌لرینده‌ندیر

دئمه‌سه ذکر[1] ائدیم اوْ جنّت اوْچوْن دوریشین ائوجیگی فلک[2] اوْلاجاق

ائیـله‌کی قوْرخـــورُو[3] وزیر شاه‌دان تارْیدان قوْرخا گر ملک[4] اوْلاجـاق

● حکایت

۳۰- بیر پادشاه بیر مظلومون اۆلۆمونه حکم ائیلدی محکوم دئدی : ای پادشاه ، بوُ حکم‌یله عۆمروۆن جامی دۆشه‌ر سیْنار ، اما وجدان عۆمۆر بوْیوُ سنی قیْنار[5].

عۆمروۆن اوْ گۆله‌ن گۆل‌لری سوْلدوُ هدر اوْلدوُ

شیـریـن آجیْ گۆنلر یـئـلیـله همسفر اوْلــدوُ

ظالم بیزی فیکر ائیله‌دی چوْخ اینجیدیر آمــما

مظلوم قانیْ بوْینوُندا جهانــدان گئدەر اوْلـدوُ[6]

● حکایت

۳۱- خسرو انوشیروانیــن وزیرلری بیر سۆز اۆچۆن سۆز وئردیلر سۆز آلدیْلار نتیجه‌یـه چاتمادیْلار ، خسرودا اۆز فیکرین دئدی . بزرجمـهر[7] شاهیـــن فیکریـن آلقیـشلادیْ حکیم‌لرده‌ن بیری اونوُن قوُلاغیْنـا دئـدی : حکیـم حکمـت ندیـر ؟ شاهیـــن فیکریـن بیله‌نلرین نظرینده‌ن اۆستۆن بیلدین . دئدی : ایشین عاقبتین تانریْ بیله‌ر کیمسه بیلمـه‌ز شاهیـــن ایزین ایزله‌دیم من أیری اوْلسا کیمسه منی قیْنامایا .

---

۱ - حمد ، ثنا ، تانرینی یاد ائتمک
۲ - عرشه اشاره‌دیر
۳ - باک ائدیر
٤ - فرشته
٥ - ملامت ائدەر
٦ - اۆلمه‌گه اشاره‌دیر
۷ - انوشیروانین بۆیوک وزیری

اگــر رأی‌ین خــلاف رأی شاه‌دیــر

یئـرین زنـدان مـکانین قتلـگاه‌دیــر

اگـر سلـطان دئسه پروینه[۱] آیـدیـر

دئسه‌ن پروین ایشین بیچاره ضایدیر

● حکایت

۳۲- بیر ریاکار[۲] ساچیــن هؤردو[۳] یعنی علی ائولادی‌یم[٤]، کنده حجــاز کروانیــلا وارد اولدوُ کی حاجی‌یم ، پادشاها شعر اوخوُدو کــی شـاعرم ، سـلطان اونـوُ عزیزلـه‌دی اؤز یانیندا اوتوُتدوردو . خادم‌لرده‌ن[۵] بیری دئدی : گئچه‌ن قوُربان بایرامیندا بصره‌ده‌یدیم[٦] بوُ کیشی نی اوردا گؤردوم معلوم اولــدوُ حـاجی ده‌گیـل . بـیر آیریــسی دئـدی : اونـوُن آتاسینین ملطیّه[۷] بازاریندا دوکـانی وار ، ملطیّـه اهالی‌سـی مسـیحیدیر پـس علـوی اولا بیلمه‌ز، اوخوُدوغو او شعریده انورینین[۸] دیوانیــندان یازیلمیــشدیر . شـاه بوُیـوُردو : دوُروُن ووُرون قوُلاخلاریــن بوُروُن گئدسین .

کیشی دئدی : ای پادشاه ایذن وئرین بیر سؤز دئییم یالان دئسه‌م اؤلـدوردورون دئـدی : سئویله . دئدی : قوربان

اوْ بــیر قاب قاتیــق کی گتیردیم سنه

اونـوُن ثـلـثی[۹] آیـران قـالانـی سـوُدوُر

---

۱ - ثریّا ، ثور بوُرجوُندا بیر اوُلدوُزون آدیدیر

۲ - شیّاد

۳ - علوی‌لر ساچلارین هؤره‌رمیشلر

٤ - علوی‌لرده‌ندیر

۵ - خدمتکار ، وزیرلره اشاره‌دیر

٦ - عراقدا بیر شهرین آدیــدیر

۷ - شامین یاخینلیغیندا بیر شهر آدیــمیش

۸ - آلتینجی قرنده یاشایان بیر بؤیوک شاعرین آدیــدیر

۹ - اوچ‌ده‌ن بیری

دۆز اوْلماز قوْجا یوْخسوُل انسان سؤزۆ

حقیقت اگر آختاریرسان بوُدوُر

سلطان دئدی : حقیقت‌دیر . ایسته‌دیگین وئرین گئدسین دعا ائتسین .

● حکایت

۳۳- رحم گؤیوْل[۱] گۆیلو[۲] آلچاق وزیرلرده‌ن بیری بیر گۆن پادشاهیٛن غضبینه دۆچار اوْلدوُ . ائشیده‌نلر غم گؤلۆنه جوُموُردولار باغلیٛ بندبن[۳] آچیلماغیٛن پادشاه‌دان اوُموُردولار . سیاه‌چالدا کیمسه اوْنا سن دئمیردی یامان یوْووُز سئویله‌مه‌گه هن دئمیردی. شریف آدیٛ دیلده‌ن دیله دوْلانارکن پادشاهیٛن خشمی سؤندۆ فیکری دؤندۆ . سؤز صاحبی گۆلدۆ دئدی :

گتیرینجه أله یاریٛن اۆره‌گین	گئده‌ر ألده‌ن اوْ باغ و بوْستانیٛمیٛز
قیٛزدیٛرینجا اوْنون ساووُق قازانیٛن	داهی قالماز په‌سه‌رده[٤] هئیزانیٛمیٛز
یاخشیٛلیٛق ائت گیلان قوُدوُز ایته‌ده	ایتی قوْیماز یوْگۆرسون احسانیٛمیز

● حکایت

۳٤- بیر گۆن هارون‌الرّشیدین[٥] اوْغلوُ ، هارون حضورینده حاضر اوْلدوُ دئدی: منی فلان بیگین اوْغلوُ سؤودی[٦] . هارون قاضی جماعته دئدی : بئیله بیر مجرمه[٧] جزا[٨] ندیر ؟

---

۱ – مهربان
۲ – متواضع
۳ – زندان ، محبس
٤ – سقف
٥ – عبّاسی‌لرین آدلیٛ سانلیٛ خلیفه‌سی
٦ – یامان دئدی
۷ – گۆناه‌کار
۸ – کیفر ، پاداش

بیری دئدی : دوْداخلاریٛن تیکمه‌ک گره‌گ ، بیری دئدی: دیلین دیبده‌ن بیچمه‌ک گره‌ک ، بیر آیریٛسی دئدی : دیلی یانسیٛن گره‌گ دئدیک‌لرین دانسیٛن گره‌گ .
هارون دئدی : اگر کرم صاحبی‌سن اوْغلوُم اوْنوُ عفو ائت‌گیلان یوْخسا اوْنا همان قدر سؤووْش سئویله ، اوْندان آرتیٛق اوْنا جزا روا اوْلسا جفا اهلی اوْلاجاییٛق.

ایگیدلیک بوُ ده‌گیل عاقل گؤزوْنده
غضب‌لی فیلیله انسان دوُروُشسوُن
ایگید اوْ کیمسه‌دیر غیظه گلنده
غضب‌له غیظله دوُرسون ووُروشسوُن

***

بوُیوُردو جاهله بیر صابر[۱] عاقل
آچاندا[۲] عاقلین عیب‌ین اوْ جاهل
من اوْندا‌ندا[۳] پیس‌ام آچ بیر گؤزوْن سیل
اؤزوْم تک عیبیمی سن بیلمه‌سن بیل

● حکایت

۳۵ - بئش اوْن نفر بؤیوْک[٤] باشلا بیر گمی‌ده اوْتوُرمیٛشدیم هارای قوْپدیٛ ایکی نفر بوْغولوُرو . بیری دئدی : آی اوْزگوْنچو اوْنلاریٛ دوُت هر بیریسی أللی دینار . ملّاح[٥] اؤزوْن آتدیٛ سوُوا ، بیرین سوُدان چیٛخاردیٛنجا بیرین دریا هلاک ائتدی[٦] .

---

۱ - دوْزوْملی
۲ - خلقه دئیه‌نده
۳ - سن دئدیگین سؤزلرده‌ن
٤ - مکنت ثروت صاحبیله
٥ - گمی‌چی
٦ - بوْغدو

دئدیم : اوْنوُن صوْن لحظه‌سی یئتیشمیشدیر امما بوُنون عؤمـوٚر صوْنـا چاتمامیـشدیر . گوٚلدوٚ دئدی : سؤزوٚن حقدیر ، آمما اوول بوُنا ساریٛ یؤنه‌لدیم من چون کـی منـی بـیر یوْل یوْلدا دەوەسینه میندیرمیشدیر اؤلن کیمسه قاش‌قاباقلا اوْگوٚن منـی دیندیرمیشـدیر . دئدیم : تانریٛ دوٚز بوُیوروب ، « مَنْ عَمِلَ صالِحاً فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ اَساءَ فَعَلَیْها »[1] .

گـەل[2]تیـکان تک اوٚرەکـلـره باتما کهـنه بوُ باغـچادا[3]تیکان چوْخدوُر

اوْ یازیٛق درویشین ایشین یوْلا سال دئمه ألده قوْلـوُندا گـوٚج یوْخـدوُر

● حکایت

٣٦- ایکی قارداش بیری سلطان نوکریدی بیری یالنیٛـز[4]اؤز چاکری . بیر گوٚن وارلیٛ اوْ وارسیٛـزا دئدی : قارداش ندەن ؟ خدمت[5]ائیله‌میرسەن مشقّته صوْن وئرەسەن ، گوٚلـدوٚ دئدی : ندەن ؟ همت ائیله‌میرسن مذلّته صوْن وئرەسەن . حکیم‌لردەن بیری دئییب :

گـئت یارماسیٛـز دەن‌سیـز آشا قانع اوْل

آلتوْن قیٛلیٛنـچ[6]خدمـت اوٚچوٚن باغـلاما

***

دەمیر کؤزلرین چؤندەله[7]چون خمیر

ألـین سینـەدە سئویـلەمـه یا امـیر

---

١ - قرآنیٛـن قیٛـرخ‌بیرینجی سوٚرەسینین قیٛـرخ‌آلتینجی آیه‌سی « کیمسه یاخشی بیر ایش گؤرەر عایدلرین اؤزوٚ گؤرەر ، کیمسه یامان بیر ایش گؤرەر ضررلرین اؤزو گؤرەر

٢ - آگاه اوْل ، ساقیٛـن

٣ - بوُ دوٚنیایا اشارەدیر

٤ - فقط ، تنها

٥ - سلطان خدمتینده اوْلماغا اشارەدیر

٦ - قیٛـزیٛـل شمشیر

٧ - یوُموُرو ائیله ، گیردەله

دەیـرلی عؤمۆر بئیله گئدی ضـــایـــا

دوْنـوُم یوْخ قیْشا بوز باشیْم یوْخ یایا

ایذین وئر اوْ قارنیْن‌یاپیـــشسین دالا[١]

الـف قـــامتـــین قوْیما دؤنسۆن دالا[٢]

● حکایت

٣٧- خسرو انوشیروانا بیری وارد اوْلدوُ دئدی : اوُلـوُ تـانری سـیزین فـلان دوْشـمنیزی نابود[٣] ائتدی . بوُیوُردولار : بیزی نابوُد ائتمه‌یه‌جک ؟

دوْشـــمن اوْغوُل اؤله‌نده گوْلوْب اوْلما شادمان[٤]

هاممی چاتار اوْ صوْن گوْنه یوْخ عؤمر جاودان

● حکایت

٣٨- بـیر گـوْن کسـری حضورینـده بؤیـوْک حکمـت صـــاحب‌لری آغیـــــر مجلـس قوُرموُشدولار . بزرجمهر بیر گوشـه‌ده اوْتوُرمیشـدی دانیـــشمیـــردی ، بـیری دئـدی : حکمت ندیر ؟ دانیـــشمیـــرسیز . دئدی : وزیر جماعتی به‌نزه‌ر حکیم جماعتـه ، حکیـم دوا وئرمـه‌ز مگـر مریـض خلقـه ، یوْلـوُز دوْزدوْ ، دوْز یـوْل گئـده‌ن یوْلچـوْلارا یـــوْل گؤستەرمک خطا ایشدیر .

خـــطا ایـشـــدیر دخـــالـت ائیـــله‌یم من

اگر گـؤرسـه‌م روا ایـــش سن گؤرۆرسن

---

١ - آج قالماغا اشاره‌دیر

٢ - یعنی سلطان قاباغیندا ایکی قات اوْلماگیلان

٣ - هلاک ، محو ، یوْخ

٤ - خوشحال ، شاد

باغیب گؤرسه‌م یوُلوُن یارقاندی[١] چاه‌دیر[٢]
سنه گؤسته‌رمه‌سه‌م دوز یول گوناه‌دیر

● حکایت

٣٩- امیر هارون‌الرّشیدین[٣] امیرلیگی مصره یقین اوْلان زامان بویوردولار : بوُ دیارین حکومتین اوْ سرکش‌ین[٤] آجیغینا کی دئمیشدیر « سیزین اوُلوُ تانری ویزام » أن عاغیل‌سیز بیر غلاما وئره‌جه‌یم . اوْنا گؤره مصر اؤلکه‌سین خَصَیبْ آدلی أن بیر جاهل قارا قوُلا باغیشلادی . نقل ائده‌رلر اوْنوُن فهمی چوْخ آزیدی اوْ قدر آزکی أکینچی‌لر پامبیق أکدیک سوُ اوْلمادی أکین یاندی سئویله‌ینده سئویله‌میشدیر یون أکه‌یدیز .

آرتیرا بیلسه‌یدی دانش[٥] روزی‌نی[٦] روزی‌سی اوْلمازدی هرگز نادانین
ائیله چوْخ روزی وئریر نادانلارا مات قالیر بوُ امره عقلی انسانین

بخته ، ایش بیلمه‌ک هاچان تأثیر ائده‌ر
بختیاره[٧] بختی گؤی تقدیر ائده‌ر[٨]
من نادانلار گؤرموشه‌م چوْخ بختیار
هوش عاغیل اهلی ولی دونیاده خوار[٩]

---

١ - چوُققور ، دره
٢ - قویوُ
٣ - عبّاسی‌لرین آدلی سانلی خلیفه‌سی
٤ - موسی عهدینده مصره حکومت ائده‌ن فرعونا اشاره‌دیر
٥ - علم ، معرفت
٦ - رزق ، پای
٧ - خوشبخت ، اقباللی ، شانسلی
٨ - آنلی یازان آنلی یازار
٩ - باش آشاغی ، بدبخت

کیمیاگرلر[1] چه‌کرلر چوْخلوُ رنج
نادان انسانلار تاپارلار آمما گنج

● حکایت

٤٠- بیر سلطانین خلوتینه أن بیر گؤزه‌ل چینی کنیز گؤنده‌ریلدی . خانلارخانی ییدی ایچدی یاووُق گلدی یاووُقلاشسین کنیز اوْندان اوُزاقلاشدی . سلطان ائیله غضب‌لندی اوْنوُ قارا بیر قوْلا کی اوْست دوْداغی قوْلاغیندان یوُخاریدی آلت دوْداغی آلت أنگینده‌ن آشاغیدی ، هیکل یله صخرالجنی[2] قوْرخوُداردی ، قوْخوُسیله عَین‌القِطری[3] قوْخوُداردی باغیشلادی.

اوْ یوسف[4]تک گوزه‌ل هئچ غلمان[5]اوْلماز
بوُ چرکین تک جهاندا حیوان اوْلماز

ظریف‌لرده‌ن[6] بیری دئییب :

بدبخت اوْ بد قیافه[7] بدخُلق[8]	هر یئرده اوْنوُن سؤزوْن آچارلار
اوْنداندا یازیق اوْکی ایگینده‌ن	قوْیسا قده‌مین هارا قاچارلار

نقل اوْلوُنوب اوْ مدّتده غلام قیزا طالب اوْلدوُ نفسی عقله غالب اوْلدوُ ، دؤزه‌نمه‌دی

---

١ - مسی قیزیلا چئویره‌ن عالم
٢ - حضرت سلیمانین اوْزوْگون اوْغرولایان چیرکین دئوین آدی‌دیر
٣ - قارا بیر ماده‌دیر پیس قوْخوُسو وار ، قطران
٤ - کنعانلی یوسف
٥ - بهشت‌ده‌کی گؤزه‌ل اوْغلانلار
٦ - اینجه سؤز دانیشان
٧ - چرکین
٨ - اخلاقی پیس

ألینده‌ن أل اۆزه‌نمه‌دی گۆلۆن ده‌ردی . سلطان گئجه وئـره‌ن حکمیـن نتیجه‌سین سـحر گۆردۆ غضب‌لندی امر ائیله‌دی قیـزی قوُلوُ دامـدان یـئره بوُراخسـینلار[١] . وزیرلـرده‌ن بیری تختی اؤپدی دئدی : قارا قوُلون خطاسی یوْخ امریویزه هن دئیه‌نین جزاسی[٢] یوْخ . دئـدی : وزیـر غـلام قیـزی سـالم منـه یئتیرسـه‌یدی اوْنـا خلعـت چوْخلوُ نعمـت یئتیره‌ردیم[٣] . دئدی : قوربان

گـۆنش اؤنـۆنده قالان ائیـله‌کی چاتـدی بوُلاغا

بوُلاغیـن آغزینی یوز فیل که‌سه‌ده سوُ ایچه‌جک

دئـمه آج دیـن‌سـیز اوْ کـافر رمضـانی سایـاجاق[٤]

بشقاب ایچره چه‌کیله‌ن دادلی طعامدان گئچه‌جک

سلطان گۆلدۆ دئدی : وزیر قوُلوُ سنه باغیـشلادیـم کنیزه‌کله نـه ائیله‌یـه‌ک ؟ دئـدی : کنیز اوْ قارانیـن آرتیـقیـدیر[٥] اوْ آرتیغی اوْ قارایا باغیـشلاییـن.

جـان دئـمه دای اوْ یـارا گـر اوْ یـاری

گۆل‌کیمی ده‌رسه اؤلۆشدورسه[٦] حریف[٧]

بـیر ایچـیم سوُ داهی ایچمه‌ز اوْ سوُسوُز

چـشمه‌نی گؤرسـه بیری ائتـدی کثیف

---

١ - آتسیـن‌لار
٢ - کیفر ، پاداش
٣ - منظور باغیـشلاردیم
٤ - حۆرمت قوْیاجاق
٥ - قالانی ، تؤکۆنتوسو
٦ - صوْلدوُرسا
٧- رقیب ، دوْشمن

یــاراماز[۱] سلـطانـا آلسیـٛـن ألــینه

اوْ قیـٛـزیـٛـل هئیوانی[۲] باتسا تیـٛـریـٛغا[۳]

ایرگه‌نر دای ایچه بیلمه‌ز سوُ سـوُسوُز

گؤرسـه قابدان سوُ وئریرلر میـٛـریـٛغـا[٤]

● حکایت

٤١- اسکندرده‌ن[٥] سوْروُشدولار بوُ قده‌ر یئر توْرپاغیٛ سن نئجه آلدیـٛـن بـیر حـالداکی بوُندان قاباق یئر اوْزوْنه فرمان سوْره‌ن حاکم‌لرین سـنده‌ن آرتیـٛـق قدرت‌لـری اوْلا اوْلا بئیله بؤیوْک فتحه[٦] بیری نایل اوْلا بیلمه‌میـشدیـر . سئویله‌دی من هر تـوْرپاغـا قـده‌م قوْیدوُم رعیّت‌ین اینجیتمه‌دیم حوْرمت‌لی‌یه حرمت‌سیزلیک ائیله‌مه‌دیم .

حوْرمتی اوْلماز دئییب اهل نظر[۷]   احترام صاحب‌لرین هرکیم أزه‌ر[۸]

***

هامیـٛـسی هئچ‌دیر گئده‌ر ألده‌ن صاباح

گنج و تاج و تخت و بخت و شوکت‌ین

ایـستـه‌یـیرسـن ائل وئره حوْرمت سنه

ساخلا سینـه‌نده بؤیوْک‌لر حـوْرمت‌یـن

---

۱ - یاراشماز

۲ - پادشاه‌لار أل‌لرینده قیـٛـزیـٛـل آلما ، هئیوا ، نارنج اوْینادارمیـٛـشلار

۳ - پوْخ

٤ - دوْداغی یاریـٛـخ

٥ - مقدونیّه‌ده‌ن قالخدیٛ دوْنیانی آلدی

٦ - پیروزلیٛغا

۷ - نظر صاحبی ، دانشمند

۸ - حوْرمت‌سیزلیک ائیله‌ر

گل ایتگان تک اوره‌ک لر آرا یابا

گئنه دونیاده ایتگان چوخدور

اویاریق در دوستین ایستین لا اسال

دیمه الده قولوندا گئج یوخدور



ايككينجى باب



درويشلرين خصلتلرى

ایکینجی باب

درویش‌لرین خصلت‌لری

● حکایت

۱- بیر عابدده‌ن سوْروُشدوُلار ، اوْ زاهدین حاقّیناداکی خلق دئییر زهدو یوْخدوُر عیبی چوْخدوُر سؤزوْز ندیر ؟ بوُیوُردولار ظاهرلری عیب‌سیزدیر باطن‌ینده‌ن غیب‌سیزه‌م .

کیمسه زهدون قباسینه بوْروْنر اوْنوُ بیر پارسا[۱] تانی آکیشی
محتسب[۲] کیمسه گوْدمه‌سه‌یدی بیرین نه بیله‌ردی ایچیب گوْروْب پیس ایشی

● حکایت

۲- کعبه‌ده بیر درویش گوْردوْم بیر حالداکی سوْروْنموشدو اوْ درگاهین توْرپاغینا بوْروْنموشدو باغیرْیردی ای رحم ائده‌ن رحم ائت‌گیلان ، بیزده‌ن یاخشی بیلیرسن سن ظوْلم ائده‌ن‌لر سنده‌ن طاعت ائتمه‌ییب‌لر .

۱- زاهد ، زهد اهلی
۲- دین احکامینا نظارت ائیله‌یه‌ن مأمور

سۆرۆنوب گلمیشـەم اۆمـۆد ائوینـه   سـندەن ائیلـه اطـاعت ائتمەمیشـم
گۆناهیـم چوْخدوُ چوْخ باغیـشلامنی   سنی آرتیـق عـبـادت ائـتـمەمیشم

عابد کیمسه عبادتین نفعین ایستەر تاجر کیمسه بضاعتین[۱] . بوُ یوْخسـوُلون نـه طـاعتی واردیـر نەده بضاعتی . دیلنچی‌ام من قاپیـوا تجارته گلمەمیشم اوْ کی سنه شایسـتەدیر عنایت[۲] ائت .

کعبەده ، بیر سائلی[۳] گؤردۆم فغان   ائیلـەییردی سس لـەییردی لامکـان[٤]
ائتمه سنده طاعتی منـدەن قبـول   گئچ گۆنـاهیمدەن منی ائتمه ملـول[٥]

***

اۆلدۆرون حکمینده وئرسن حکمیوه یوْخدوُر سؤزۆم
بـنـدەوەم فـرمـان سنین‌دیـر امریوه قوُربان اۆزۆم

● **حکایت**

۳- گیلانی شیخ عبدالقادر[٦] شریف کعبه حرمینده بیر حالداکی ایستی قوُملار اۆزەرینـده سۆرۆنوردو ، دئییردی ای رحم ائیلەیەن رحم ائت‌گیلان ، اگـر جـزا[۷] اوْلمالیـام جـزا گۆنۆ کوْر گؤزیله منی قالخیـز[۸] اوْ دۆز یوْلوُن گؤرەن‌لردەن اوُتانماییـم .

---

۱ - ثروت ، وار دولت ، مکنت
۲ - توجّه ، لطف
۳ - گدا ، حاجتمند
٤ - مکان‌سیز ، تانری‌یا اشارەدیر
٥ - دلتنگ ، پوْزغوُن
٦ - قادریّه صوفیلرینین بؤیۆک عارف‌لریندەندیر
۷ - عقوبت
۸ - دیریت

سئویله‌ره‌م سپ سرین أسه‌ن اوْ یئله　　آنلیشمی توْرپاغا قوْیاندا سحر
اوْکی بیر آن اوْنوُ اوُنوُدامیشام　　اوُنوُدولموش بوُ بنده‌دن یاد ائده‌ر ؟

● حکایت

٤- بیر درویشین ائوجیگینه اوْغروُ دوْشدوْ آمما ائوده‌ن آپارمالی تاپانمادی ، ائو صاحبی آلتینداکی گلیم‌لری[1] قوْیدوُ یوْلا اوْغروُ بئکئف[2] قاییتماسین .

ائشیدیم حقیقت یوْلوُن ایزله‌یه‌ن[3]　　یالان سؤزدوْ دوْشمن‌لرین سینسیده
بوُحورمت‌بوعزت‌صاباح یوْخدوُ چون　　بوُ گوْن قوْیما دیل کیمسه‌نی اینجیده

صفا اهلی ریا دوْنوُن گئیه بیلمز اوْزده بیر سؤز دالدا بیر سؤز دئیه بیلمز ، حضورینده بوُ گوْن دئسه عیب‌سیزسن غیابینده صاباح دئمز عیبین چوْخدوُر حسنون[4] یوْخدور .

اوْزده باخماکی به‌نزه‌ییر قوْیوُنا　　ییرتیجی قوُرد اوْلار دالیندا سنین

***

اوْکی اؤزگه آدامین عیب‌لرین سایدی سنه
سایاجاق سنده اوْلان عیب‌لری اؤزگه‌لره

---

١ - جئجیم
٢ - ناخشنود
٣ - صالح بنده‌لره اشاره‌دیر
٤ - گؤزللیگین

● حکایت

۵- بئش اوْن نفر صفا اهلی سیاحته[1] چیخیردیلار، دئدیم دورون منده گه‌لیم دورمادیلار. کده‌رلندیم دئدیم: کرم اهلی یئمز یوْخدور دئمز، پای‌سیزلارین[2] پایین دانماز وار یوخوندان قیزیرقانماز[3]، قیچ قولومدا منیم اثیله گوجوم واردیر یوک داشیان اولماسامدا یوک اولمایام.

پیاده سورونم دوه مینمه‌رم آغیر یوکده چاتساز منه دینمه‌رم

بیری دئدی: سؤزوموزده‌ن کده‌رلنمه بیر آز مدت بوندان قاباق بیر اوغرو کی درویش‌لرین قباسینه بورونموشدو حلقه‌میزه[4] وارد اولدو.

ائوین ایچره کیم وار گؤره‌نمز بو گؤز
یازان کیم بیله‌ر نامه‌ده وار نه سؤز

حق یولونون یولچولاری او درویشین ائشیگینه[5] ایناندیلار ایچ‌لرینه یول وئردیلر.

پیسی خالق، اؤزو هدایت ائده‌ر	خلقه خاطر قبا کفایت ائده‌ر
نفسیوی گؤزله ای، قبا اهلی	سنی دون ائیله‌مز صفا اهلی
زاهد اولماق او نفسه باتماقدیر	نه‌کی تازه لباسی آتماقدیر

---

۱ - دولانماغا
۲ - نیازمند، نیازی اولان
۳ - مضایقه ائیله‌مز
٤ - جرگه، محفل، گروپ
۵ - ظاهر، پالتاردان منظوردور

اوْکی خفتان[۱] گئییب‌دی مرد گره‌ک   نه‌قده‌ر وار جانی نبرد[۲] گره‌ک

بیر گوْن گوْنش باتاناده‌ک یوْل گئدمیشدیک یوْرغوُن آرغینن اوُزانمیشدیق دئدی: گئدیم بیر أل سوُوا یئتیریم[۳] من گئدی داهی قاییتمادی.

زاهدی گؤر کی پاک خرقه[٤] گئییب
کعبه‌نین اؤرتوْگوْن تیکیب پالانا

غارت اوْچوْن بیر باجادان داخل اوْلدوُ چالدیٚ چاپدیٚ مرامینه نایل اوْلدوُ. نقل ائده‌رلر دانینن یئری سؤکوْلمه‌میش[٥] ایش‌لرینی بیتیرمیشدیر[٦] گؤزده‌ن اؤزوْن ایتیرمیشدیر. سحر اوْلجاق قوْلوُموزو باغلادیٚلار قیٚچیٚمیزی داغلادیٚلار. اوْ گوْنده‌ن دای اؤزگه‌لره قوْشوُلماریق یادلاریلا قوْنوُشماریق. سلامت‌لیک تک‌لیکده‌دیر.

اگر پیس ایش بیری گؤرسه بیر ائلده   دئیه‌رلر اوْ ائلین یوْخ اعتباری
ائشیدیم بیراسهال‌کل[۷] سیچدی بیرگوْن   باتیٚردیٚ مین کلی یوْز یونجه‌زاری[۸]

دئدیم: عزیز عظمت‌لی اوْ تانریٚ‌نین درگاهیٚنا شکر ائیلیره‌م سیزلریله یوْل یوْلداشیٚ

---

۱ – دؤیوْش پالتاریٚ
۲ – دؤیوْش، جنگ
۳ – رفع حاجت ائیله‌مک
٤ – درویش لباسی
٥ – سحر ایشیٚقلانمامیٚشدان قاباق
٦ – قوُرتارمیٚشدیٚر
۷ – بوْغا، اؤکوْز
۸ – اوْتلاق

اوْلماسامدا گۆزەل بیر سۆز بوُ گوْن سیزدەن اۆیرەندیم من اوْ بیر سۆز کی عؤمر وارکن خاطریمدەن چیخمایاجاق .

ادبسیز آدام صحبتە گیرسە گر — اوْ صحبت ، ادب صاحبین اینجیدەر
اگربیر دوْلوُ گۆلمەش[1] اوْلساگلاب — اوْنوُ بیر کۆپک ایت ائدەر منجلاب[2]

● **حکایت**

٦- بیر زاهدی سلطان قوْناق چاغیرمیشدی ، چون طعاما أگلەشدیلر أل طعاما اوُزالتمادی چون نامازا دایاندیلار سجدەدەن باش قالخیزمادی بوُ فیکریله مرتبتی آرتیق اوْلسوُن .

آیدیندی گئدیب کعبەیە سن چاتمایاجاقسان
بوُ یوْلکی گئدیرسن چینە تورانە[3] چاتار چون

اۆزوْن ائوە یئتیرجەیین دئدی : طعام گتیرسینلر . اوْغلوُ دئدی : شاه بوُیوُردو طعام بوُیوُر بوُیوُرمادین . دئدی : اوْندا أسگیلەردیم دئدی : ریا ائیلەسەیدین أسگیلەردین .

هنرین گۆستەریر گلن گئدەنە — ایستەییر عیبدەن اوُزاق اوْ قالا
اوْدغل[4] ائیلەیەن دغل گوْموشون[5] — بیلمیرەم گۆیلوْ وار وئره نە آلا

---

۱ - گۆل ، استخر
۲ - ناپاک سو
۳ - ترکستان ، ایرانین افغانستانین شمالیندا اوْلان اوْلکەلر
٤ - ریاکار آداملارا اشارەدیر
۵ - تقلّبی پول ، دەیرسیز سکّە

● حکایت

۷- اوُشاقلیقدا عبادته حدده‌ن آرتیق علاقه من گؤسته‌ره‌ردیم ، بیر گون گئجه بیر حالداکی اوُلوُ تانریٔ رحمتینه واصل اوْلان عزیز آتام خدمتینده اطاعته مشغوُلودوُم ، غافل‌لرده‌ن[۱] بئش اوْن نفر باش یاسدیغا آتمیشدیلار یاتمیشدیلار . دئدیم : آتا بوُ یاتمیشلار آتیلمیشلار[۲] ائیله ده‌رین یاتیبدیلار سانکی کؤچوب صوْن منزله چاتیبدیلار . دئدی : غیبت[۳] ائیلمه‌کده‌ن یاتماق خوشدوُر .

اؤزوْنده‌ن یاخشی‌سین عالمده گؤرمز
اوْکی من من[٤] دئیه‌ر سئویله‌ر اؤزوْنده‌ن
باغیشلانسا سنه آیدین ایشیق گؤز[٥]
دوشه‌رسن آی کیشی آیدین گؤزوْنده‌ن

● حکایت

۸- عالم‌لرده‌ن بیرین بیری تعریف ائتدی صفت‌لرین حدده‌ن آرتیق توصیف ائتدی . اوْ علم اهلی دئدی : قارداش سنده‌ن یاخشی من بیلیره‌م من کیمسه‌یم .

گؤسته‌ریر ظاهریمیز پاک منزه[٦] بشریک
بشرین سینه‌ده واردیر نه سؤزوْ بی‌خبریک

۱ - حق‌ده‌ن غافل اوْلانلارا اشاره‌دیر
۲ - ده‌یرسیزلر ، غافل‌لره اشاره‌دیر
۳ - خلقی پیسله‌مک
٤ - اؤزوْن به‌یه‌نر
٥ - حقیقت گؤره‌ن گؤز
٦ - پاک ، عیب‌سیز ، تمیز

ظـاهریمده‌ن اینانیـــر خلـق تـاریٛ بنده‌ســی‌یم

آمما بیلمیر تاریٛ‌نیـــن بنـدهٔ شرمنده‌ســی‌یم

طاووسو کیم گؤره‌ر عالمده دوُتار تئز سراغیـــن

امـما طاووس اوُتانار ائیله‌کی گؤردوٚ آیـاغیـــن

● حکایت

۹- أن حوٚرمت‌لی کرامت‌لی[۱] صالح‌لرده‌ن بیری بیر گـوٚن دمشـقین اوٛل بؤیـوٚک جـامع مسجدینه داخل اوٛلدوُ. مرمر گؤله[۲] أگیله‌نده قیچیٛ زوودو دوٚشدوٚ گؤله.

اوٛ حالتده مریدلرده‌ن بیری آلین دوُتماسایدیٛ بوٛغوٛلاردیٛ. نمازدان چون فـارغ[۳] اوٛلـدوُ بیری دئدی: سئوالیم وار، بوُیوُردولار بوُیوُرگیـلان. دئـدی: اوٛ گـوٚن روُم گؤلوٚنـون[٤] دالغالاریـــٛن[۵] آدیـــٛملادیـــٛز آدیـــٛملاریـــٛز ایسلانمادیٛ آمما بوُگوٚن حکمت ندیـر؟ أن بیر کیچیک دیاز گؤلده بوٛغوٛلوردوُز. دئدی: مگر کایناتین حوٚرمت‌لی‌سی مخلوقاتین عزّت‌لی‌سی[٦] بوُیوُرماییـــٛب «خالقیلـه گؤروٚشـنده ملک‌لرلـه گؤروٚشـمه‌ره‌م نبی‌لرلـه[۷] اوُپوشمه‌ره‌م»، بوُیورماییـــٛب همیشـه مـن[۸]، بوُیوُردوغـو لحظـه‌لرده جـبرئیل[۹] ده‌ن میکائـــیل[۱۰] ده‌ن آیریـــٛلارمیـــٛش آیـری گوٚن‌لرحفصه[۱۱] سینده‌ن زینب[۱۲] ینده‌ن بیر آن

---

۱ - گؤروٚلمه‌ین ایشی گؤره‌ن

۲ - برکهٔ کلاسه

۳ - ائیله‌کی نماز قیٛلماقلاری تمام اوٛلدوُ

٤ - بوگوٚن مدیترانه آدلانان ده‌نیز

۵ - شپه، موج

٦ - حضرت محمده اشاره‌دیر

۷ - پیغمبر

۸ - همیشه‌لیک اوٛ حالتده اوٛلماغا اشاره‌دیر

۹ - پیغمبریمیزه سؤز گتیره‌ن فرشته‌نین آدیـــٛدیر

۱۰ - دؤرت یاخیـــٛن فرشته‌لرده‌ن بیریدیر

۱۱ و۱۲- پیغمبرین خانم‌لاریٛنین آدلاریـــٛدیـــٛر

آیری اوْلمازیْـــمیْـــش . گۆنش اۏزلۆ صنم‌لری دوْغوُ[۱] باتیْ[۲] آراسیْندا گؤرمــک اوْلار . گؤرسه‌نه‌رلر گیزله‌نه‌رلر .

گؤسته‌ریرسن جمالیْن صوْنرا سالیْــرسان نقابیْـــن[۳]

آرتیْـــریْـــرسـان دۆیوْنه‌ن سیـــنه‌لرین اضطرابیْـــن[٤]

بیر زامان وار ، گؤرۆره‌م واسطه‌سیز[۵] نـازلیْ یـاریْ

چـوْخ زامـانلاردا گـؤزوم آخـتاریْـریْ دلداریْـــمی

اوْد ووُروُر ، سوُ سه‌پیری صوْنرا قیْــزیْـــل کؤزلریمه

اوْد سـوُویْـــن ایـچره بیر آن گـؤرسه‌نیری گؤزلریمه

***

سـوْروُشـدو بـیر نـفر یعقوب‌ده‌ن سن   بـوُ سـرّیْ[٦] آچ مـنه آگـاه اولـوُم مـن

یاخیْندان سئچمه‌دین یوسف نواسیْن[۷]   اوُزاق یوْلدان نئجه آلدیْن صداسیـن[۸]

بـوُیـوُردو حالیـمیز اوْ بـرقه[۹] به‌نزه‌ر   شـاخار بیر آن ، سئونر اوْن آیلار ایل‌لر

بـوُ گون مـنزل اگـر ایـوان[۱۰] یـاردی   گـلن گوْن بیلـمه‌ریـک دالدا نه واردیْ

اوْ حالـته اگر قـالسـایـدیْ درویـــش   ایکی دوْنیاسینه گؤرمزدی بـیـر ایش

---

۱ – طلوع
۲ – غروب
۳ – اۆرتۆک
٤ – دلهره ، اۆره‌ک دۆیۆنتوسو
۵ – آرادا کیمسه اوْلماماغا اشاره‌دیر
٦ – راز ، گیزلین سؤز
۷ – یوسفین سسین یاخیْندان اشیدمه‌مه‌گه اشاره‌دیر
۸ – مصریده‌ن کؤینه‌گین ایپین آلماغا اشاره‌دیر
۹ – ایْلدیْریم
۱۰ – عرش‌ده‌ن منظوردور

● حکایت

۱۰- اوْ گۆن‌کی من بعْلَبکین [1] بؤیوٚک جامع مسجدینده هامار یوْلدان ایـراق دوٚشـموٚش دوٚشونجه‌سیز [2] جماعته حقده‌ن دئدیـم گـؤردوٚم اوْدوٗم یـاش اوْدوٗنـو آلیـشدیـرمیر اوٚره‌ک سؤزوٚم اوٚره‌ک‌لری باریـشدیـرمیر ، صحبت‌لریم قلبـی سـاووٗق انسان‌لارا اثـر ائتمیر أیـری یـوْلا گئده‌ن کیمسـه اوٚزده‌ن گئدمیر ، گوٚلـدوٚم دئدیـم : حئیـف حیـوان بئجرمکـده‌ن [3] کـوْر انسـان‌لار اؤلکه‌سـینده دوُروب آینـا گزدیرمکـده‌ن [4] . آمما یئنـه صحبت‌ده‌ن أل گؤتوٚرمه‌دیم سؤزوٚن دالیـن اؤتوٚرمه‌دیم بو آیه‌نین « و نَحْـنُ أقْـرَبُ اِلیـهِ مِنْ حَبْلِ الوَرید » [5] معناسیندا بئیله دئدیم :

اوٚره‌گیمده‌نده یاخیـنـدیـر منه یـار   من گؤزه‌ل نازلیْ یاریـمدان اوٗزاغـام
بوٗ سؤزوٚ هانسیْ عاغیْللی اینـانـار   من کنـاریمده دوٗرانـدان ایـراغـام

بو صحبتین شرابینده‌ن مست و مدهوش آخر جامیْ قالدیـریْردیـم صـوْن چاناغیـن دیبینده‌کی قالان شراب اوْردان اؤته‌ن بیر سـالکی [6] مسـت ائیلـه‌دی ، سـالـک ائیـله نـعره تپدی ، نـعره‌سیـنده‌ن نعره‌سیزلر [7] سکوت جامیـن سینْدیـردیلار . باخدیـم دئدیم سبحان‌الله ائشیک‌ده‌کی مجلسده‌دیر مجلسده‌کی ائشیک‌ده‌دیر .

باشـه اگـر دوٚشمـیری مجلسـده‌کـی   سئویله‌مه نطق اهلی ده‌گیل نطق ائده‌ن

---

۱ = لبناندا بیر شهریمیش
۲ = جاهل و غافل آدام
۳ = تربیت و پرورش ائیله‌مه‌ک
٤ = دوْلاندیـرماق
٥ = ق سوٚره‌سینین اوْن‌آلتیـنجی آیه‌سی « بیز اوْنا بوْینوْنون داماریـندان یاخیـنیق .»
٦ = حق یوْلچوٗسو
٧ = حق‌ده‌ن غافل اوْلان انسانلارا اشاره‌دیر

سـیل سوْپور آمـاده بوْیوْر یـوْللاری[۱] یوْل گئده بیلسین اوْ جیلاز یوْل گئده‌ن

● **حکایت**

۱۱- بیر گوْن حجاز چؤلوْنده[۲] من ائیله یامان یوْروْلموْشدوم دای بیر آددیـم آتانمیـردیـم گئده‌نلره چاتانمیـردیـم . ده‌وه‌چی‌یه دئدیم دایان دینجین[۳] آلیـم .

یوْروْلوب یوْل گئده بیلمـیر اوْ ده‌وه نئجه چاتسین سیزه یوْرغوْن بوْ یازیـق
أتینی وئـرمه‌میش ألده‌ن چؤک آدام گئده‌ر ألده‌ن أته حسرت بـوْ آریـق

دئـدی : حـرم[٤] یاووْقدادیـر حرامیلر قاباقدادیـر دایانسـان آل قیـزیـل قانـا باتاجاقسان[٥] دایانماسان صوْن منزله چاتاجاقسان .

اوْ کی ، چیـخیـب سَفَره کوْل دیبینده یاتمالیـدیر
شـیرین اوْجان فیکیرین دای باشیـندان آتمالیـدیر

● **حکایت**

۱۲- بیر عابدی گؤردوْم بوْدوْن بیر جـه‌نـه‌وار[٦] قوْپـارتمیـشدیـر ، اوْنـوْن ده‌ریـن یاراسیـنا درمان اثر ائیلـه‌میردی گئجـه گوْنـدوْز آغلاییـردی آغلایـاندا اوْلوْ تـانری

---

۱ – آماده ائت ، آماده ائیله
۲ – مکّه یوْلوْنا اشاره‌دیر
۳ – یوْرغوْنلوغومو آلیـم
٤ – شریف کعبه ائوینه اشاره‌دیر
٥ – اؤله‌جک‌سن
٦ – وحشی حیوان

درگاهیٛـنا شکر ائدیردی ، بیری دئدی : سبب ندیر ؟ شکر ائدیرسـن . دئـدی : بؤیـوٚک مصیبته[1] دوٚشسمده من معصیته[2] دوٚشمه‌میشم .

گـر منیـم قتلیمـه فرمـان وئـره جــاندان عزیزیـم
بئیله فیکر ائتمـه اوْنـوُن امرینـه مـن یـوْخ دئیـه‌ره‌م
اینجی‌ییب[3] دیر دئیه‌ره‌م هانسیٛ سؤزوٚمده‌ن اوْ عزیز
ائیله بیـر سـؤز کی اوْنــا سئویله‌میشم غـم یئیه‌ره‌م

● **حکایت**

۱۳- نیاز[4] ، یوْخسوُل بیر درویشی مجبور ائتدی یوْلداشیٛـنیٛـن ائوین ییٛـغسیٛـن . حاکم دئدی : ألین کسین[5] . ائو صاحبی دئدی : اوْنو عفو ائیله‌دیم حاکم دئدی : سـنین عفوین شرعین حکموُن دالیٛ ووُرماز . دئدی : دوٚزدوٚ آمـا اوْ مـال وقـف[6] اوْلموُشـدو وقف مالین کیم آپارسا اوْنا اوْغروُ دئمک اوْلماز . حاکم حکمی دالی ووُردوُ دئـدی : أده بوُ گئن دوٚنیا نه قدر سنه کیچیلمیشدیر یوْلداشیٛـوین ائوین ییٛـغدیٛـن . دئدی : بؤیوٚک حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب : یوْلداشیٛـوین دامیٛـندان دوٚش یاد قاپیٛ‌سیٛـن دؤیمه‌گیلان .

تنگـه دوٚشسـه‌ن[7] تنـگ ائیلـه[8] روزگـاری یوْلداشــا
وارلیٛ دوٚشمن قوْیما خوْشلوُقلا عؤموٚر سوٚرسوٚن بـاشا

---

۱ - بلا
۲ - گوٚناه
۳ - ناراحت اوْلوُبدور
٤ - حاجت
٥ - شرعین حکموُن جاری ائدین
٦ - مالی ساخلاماق درآمدین الله یوْلوُندا خرج ائیله‌مه‌ک
۷ - وارسیٛزلیٛقدان سیٛخیٛلسان ، آزار گؤرسه‌ن
۸ - آزار وئر ، اینجیت

● **حکایت**

۱٤– ظالم‌لرده‌ن بیری یوٚخسوٚل بیر عابده دئدی : عابد هاچـان بـیزده‌ن یـاد ائده‌رسـن ؟ دئدی : اوُلوُ اوْ تانریٛ‌نیٛ اوُنوُداندا .

هر کیمســه‌یه گـه‌ل سئویله‌سـه گـه‌ل سئویله‌یه‌حک‌لر
گئت سئویله‌یه‌جک‌لر ، کیمه گئت سئویله‌سه تاری [۱]

● **حکایت**

۱٥– صالح‌لرده‌ن بیری یوُخوُ [۲] عالمینده بـیر سـلطانی بهشـتیده ، بـیر زاهـدی جـهنّم‌ده گؤردوٚ ، گؤیه باخدیٛ دئدی : ائشیدمیشدیک سلطانلاریٛـن یـئری دوزخ اوْلاجاقدیـٛـر زاهدلرین ائوی جنّت [۳] . آمما ائیله اوْلماییٛـبدیٛـر ، ندا [٤] گلدی بوُ پادشاه درویش‌لرلـه أگله‌شردی اوْ پارسا سلطانلارلا .

چرکین اوْ جیٛـریٛـق کهنه لبـاس‌لار کـارا گلمـز
درویش گره‌ک چرکـــین عملده‌ن اوُزاق اوْلسون
یوٚن بؤرکه گوٚزم [٥] کؤینه‌گه ایپ کوٚرکه گوٚوه‌نمه
درویــش صفت اوْل ولـی باشدا پاپاق [٦] اوْلسون

---

۱ – اوْ ایسته‌سه عالم ایسته‌ر ، ایسته‌مه‌سه ایسته‌مزلر
۲ – رویا
۳ – بهشت
٤ – غیب‌ده‌ن سس گه‌لمه‌کدیر
٥ – ده‌وه یوٚنی
٦ – بؤرک ، عادی آداملاریٛـن بؤرکونه اشاره‌دیر .

● حکایت

۱٦- کروان کوفه[۱] کناریندەن گئچیردی بیر آیاق یالیٛـن کیشـی بـیزیم قافلـەنین ایزیـن دوٗتدوٗ ، یوٚلا دۆشدو ، یوٚلدا هردەن بوٗ آوازی[۲] اوٚخوٗیاردیٛ :

نه دەوه مین‌نم نه لوح[۳] تـک یـۆک آپـاررام بئلـده مـن
نـه غلامـم بـیر کسـه نـه بـیر غلامیـم وار منیـم
نه واریٛـم واردیٛـر دئیـەم ألـدەن گئـدەر بربـاد[٤] اوٚلار
نه تاجیٛـم[٥] واردیٛـر دۆشەنده دوست اوٚلسوٗن دوشمنیم

دەوه مینەن کیمسەلردەن بیری دئدی : درویش قاییٛـت کیم دەوەسـیز بـاش منزلـه چاتـا بیلمز ، درویش دئدی : یاردیٛـم ائدەن اۆزۆ بیلر . محمود[٦] آدلیٛ بیر منزله چاتان زامـان اوٚ وارلیٛ‌نیٛـن صوٚن نفسی صوٚنا چاتدیٛ[۷] سسی باتدیٛ .
درویش دئدی : من دەوەسیز چاتا بیلدیم سن دەوەلی چاتانمادیٛـن .

بیری آغلیٛـردیٛ گئجه صبحه کیمی بیر ناسازا
آغـلایان اۆلدۆ نـاساز اۆلمەدی دوٗردوٗ أیـاغا

---

۱ - عراقین شهرلریندەندیر
۲ - نغمه ، ماهنیٛ ، ترانه
۳ - أرکک و یوٚک آپاران دەوه
٤ - داغیٛـلار ، محو اوٚلار
٥ - سلطان اوٚلماماغا اشارەدیر
٦ - مکّەنین یاخیٛـن‌لیٛـقیٛـندا بیر خرمالیٛـقیٛـن آدیٛـمیٛـش
۷ - اۆلدۆ

بئدوْ[۱] آت چوخ زامان قالیشب یوْلدا   چوْلاخ ائششک چاتیشبدی منزلینه
ساز[۲] ایگید جان وئریب ناسازدیریلیب   سحر اوْلجاق قوْنوبدو محملینه[۳]

● **حکایت**

۱۷- بیر عابدی شاه چاغیردی . عابد دئدی : اگر بیرزاد تاپسام یئسه‌م آریخلاسام شاهین لطفی آرتیق اوْلار . نقل ائده‌رلر بیر شربت‌ده‌ن ایچدی اؤلدو .

اوْ کی به‌نزه‌ردی مغز بادامه[٤]   عاقبت بللی اوْلدوُ پوچ هئل‌یمیش[٥]
پارسا ، خلقه اوْز چئویرسه اگر   اوْ بؤیوک خالقه دالیسن چئویره‌ر

***

أللاهه طرف گئده‌ن اوْ بنده   دوْشمز دای اؤلوْنجن آیری بنده

● **حکایت**

۱۸- قدیم یونان اؤلکه‌سینده بیر کروانا یوْگوْرولدو ، اوْ کرواندان چوْخلوُ کالا تالان اوْلدوُ ، تالانمیشلار مه‌لیردیلر گؤز یاشلاریسن أليرديلر اما تالان ائیله‌ین‌لر کیمسه‌یه رحم ائتمیردیلر .

یالان سؤزدوْ اوْغروُ یوْکوْن باغلاسا   گلر رحمه یوْک صاحبی آغلاسا

---

۱ – یئرین گئده‌ن آت
۲ – ساغ سلامت ، سالم
۳ – کجاوه
٤ – بادامین ایچی
٥ – قوْنخوْسو خوْش بیر دانه‌نین آدیدیر

لقمان[1] حکیم کرواندایدیٛ بیری دئدی : اوْنلار اۆچۆن حکمت‌لی بیر سؤز سئویله‌سه‌ز امکانی وار مالیٛمیزی قایتارالا ، اوْ قده‌ر مال حئیف‌دیرکی هدر اولسون ، دئدی : حئیف اوْ حکمت‌کی حکمت‌سیزه سئویله‌نه‌جک .

موریانه اگر یئسه ده‌میری — صیقل اوْلماز محالدیٛ دای اوْ ده‌میر

اثر ائتمز ایمان‌سیٛزا سؤزۆموز — باتا بیلمه‌ز بوُ بللیدیر داشا تیر

دئمک اوْلار بوُ تقصیرلر بیزیمکیدیر :

اگر فقیره باخاق یوْخسوُلوُن حالیٛن سوْروُشاق
اوْ یوْخسوُلوُن دعاسی دفع مین بلا ائده‌جک
بوُ گۆن کی سائله[2] سن باغلادیٛن کرم قاپیٛ‌سیٛن
صاباح باجارسا ستم مین جوره جفا ائده‌جک

● حکایت

۱۹- اوُلوُ تانریٛ رحمتینه واصل اوْلان ابوالفرج ابن جوْزی[3] منه دائم اوْخوُجولار[4] مجلسینین بوُراخماسیٛن بوُیوُراردیٛ ، طاعت یوْلوُن گؤسته‌ره‌ردی ، یئنی یئتمه[5] جوانیٛدیم ده‌لی کؤنلۆم طالب اوْلدوُ هوس عقله غالب اوْلدوُ بؤیۆک شیخین

۱ - یونانیٛن حکیم‌لرینده‌ندیٛر
۲ - دیلنچی
۳ - بغدادا مستنصریه مدرسه‌سینده مدرّس‌یمیٛش
٤ - صوُفیٛ‌لرین مذهبی مجلس‌لرینده چالیٛب اوْینایب اوْخوُیانلار
٥ - تازه جوان

نصیحتین باشدان آتدیٛم چالقیٛچیٛلار مجلسینده حضور تاپدیم . مجلس باشا چاتان زامان بوُ ماهنی‌نی اوٛخوُیوردوم :

قاضی بیزلرله اوٛتوُرسا رقص ائدەر بیزده‌نده چوٛخ
مُحتسب[۱] مست اوٛلسا مسته سئویله‌مز میخانه یوٛخ

گئجه‌لرین بیر گئجه‌سی منیم یوٛلوُم یئنه دوٚشدو بیر مجلسه ، اوٛ مجلسده بیر اوٛخوُجو اوٛخوُیوردو :

سانکی یوٚز زخم[۲] وورووُردو اوٚره‌گه زخمه[۳] صداسی
باغیٛریٛردی دئیه‌سن اؤلدوٚ آتان سازدا نواسی

خلق بارماق قوٛیوُردولار گاه قوٛلاغا گاه دوٛداغا کی کس سسین .

سسین کس آچیٛلسیٛن بوُ توُتغون اوٚره‌ک
گؤزه‌ل سس یوٛخوُندور کی بیز حظّ[٤] ائده‌ک
گؤزه‌ل سس سیٛخیٛلمیٛش اوٚره‌کلر آچار
پیس اوٛلسا ناچار قوُش قوٛنارکن قاچار

***

۱ – ابوالفرج ابن جوزی‌یه اشاره‌دیر
۲ – یارا
۳ – سیمی دیللندیرمه‌گه بیر وسیله‌دیر
٤ – لذّت آپاراق

تیتره‌ده‌رکن ساز تئلین اوْ ساز چالان سئویله‌دیم آللاهدان اؤترۆ بیر دایان
قوُرقوُشوُم[۱] وئریا قوُلاقیمه تؤکوٚم یاکی رخصت‌وئر دوُروم بوُردان‌کؤچوٚم

یوْلداشلارا خاطر دؤزدوٚم اوْ گئجه‌نی چتین‌لیکله سحر ائتدیم .

مؤذن[۲] دوُرگیلان وقت اذاندیر گؤزوٚن آچ گؤرگیلان ایندی هاچاندیر
اذان‌وقتین سحر منده‌ن سوْرۆش‌سن کی بیرآن صبحه‌ده‌ک گؤز یوُممادیم‌من

سحر باشدان دستاریشمی[۳] آچدیشم بئلده‌ن[٤] دیناریشمی . سنین آغزیشن آغریشماسیشن دئیه دئیه وئردیم اوْنا . یوْلداشلاریشم بئیله خیال ائیله‌دیلر من هوشومو اوُدوُزموشام عاغیشل قوُشون اوُچوتموشام . بیری دئدی : باشدا عقلی اوْلان کیشی هاچان گؤره‌ر بئیله ایشی . ایندی‌یه‌ده‌ک هانسی عقلی اوْلان آدام اؤز دستاریشن بیر مطربه[٥] باغیشلاییشب اوْ مطرب کی عؤموٚر بوْیوُ نه دف‌ینده[٦] سکّه گؤروٚب نه رف‌ینده[٧] درم دینار .

ساز چالان چالسا ساز ، بئش اوْن هاوارا[۸] گؤرمه‌سه‌ن بیرده دای اوْنوُ اوْبادا

---

۱ – سرب ، آشاغی حرارتده ذوب اوْلان بیر فلزین آدیشدیر
۲ – اذانچی
۳ – عمامه
٤ – پول کیسه‌سینه اشاره‌دیر
٥ – طرب ائیله‌ین ، چالیب اوخوُیوب اوْینایان آدام
٦ – قاوال
۷ – طاخچا
۸ – نوا ، آواز

اوْنداکـــی آنقیـــشْرار چـــه‌کر نعـــــره نعره‌ســی جـــان‌لارا ســـالار لـــرزه
اوُچدوُرار قـوُشلاری نـــاساز آوازی آپــارار بـــاشلاریْ گلــر بـــوْغازیْ

دئدیم : بیرآز قیسسا گلین آتدان دوْشوْن آستا گلیـن ، منـی آرتیـشْق دانلامایـیـشْن. گئچـه‌ن گئجه بوُ مطربین کرامتی منیم اوْچوْن آیدیـشْن اوْلدوُ ، بیری دئدی : حقیقتی بیلدیـر منـه بیلدیرمه‌سن سؤزوْن قبول ائیله‌مـه‌ره‌م . دئدیـم : بؤیـوْک شـیخیم اوْ گـوْن اوْخوُجـولار مجلسینین بوُراخماسیـشْن بوُیوُرموشدو ، بوُیروق‌لاریـشْن اوُنوُدموشدوم . دوْنـن آخشـام اقبال منه یـاردیم[۱] اوْلـدوُ بـوُ مجلسـه چاغیـشْریـشْلدیم ، بـوُ مطربیـن کریـه[۲] سسـی اوُنودوُلموش ایلقاریـشْمی[۳] یادا سالدیْ . عـهد ائیلـه‌دیم بـیرده گلیـب چالقیـشْچیـشْلار مجلسینده اوْتوُرمایام .

آی پارچاسی تـک اوْلسـا اگـر سـاز چـالان انسـان
دوْزگوْن چـالا یا چالـمایا آلقیـشْش[۴] اوْلاجاقدیـشْر
عشاق[۵] ، خراسان[۶] ، حجازی[۷] چالسا اوْ چیرکین
گؤیچک ایشی ائل‌لر آرا قارغیـشْش[۸] اوْلاجاقدیـشْر

● حکایت

۲۰– اوْ لقماندان[۹] سوْروُشدولار بوُ ادبی سئویله کیمده‌ن اؤیره‌نیب‌ســن ؟ بوُیـوُردولار :

---

۱ – کؤمک ، یار
۲ – چرکین ، زشت
۳ – عهد ، پیمان
٤ – تحسین
۵ ، ٦ و ۷ – موسیقی‌ده اوْن ایکی مقام واردیـشْر اوْنلارین اوْچوْ عشاق ، خراسان حجازدیـشْر .
۸ – نفرین
۹ – حضرت داود زامانیندا حبشه‌لی بیر حکیمین آدیـشْمیـشْش .

ادب‌سیزده‌ن ، ادب‌سیزلر گؤره‌ن ایشی من گؤرمه‌دیم .

یالان سؤزدۆر دئسه‌م جاهل آدامدان آغیـر عقلـی اوْلان آلمـاز نصیحـت

دئمه نـادانلارا حکمت‌لـی سؤزلـر کی بیلمـه‌زلر نـدیر عالمده حکمت

• حکایت

۲۱- بیر عابدده‌ن نقل ائده‌رلر اوّل آخشام یئددی چؤره‌ک میـل[۱] ائیلـه‌دی گئجـه قـرآن ختم[۲] ائیله‌دی بـیری دئـدی : بـیر اُل قـده‌ر یئییب صوْنـرا یوُخلاسایدی اوْ عملـده‌ن افضلیدیر[۳] .

ائیله‌سن خالی طعامدان اؤز ایچین[٤] معرفـت نوُریـن گؤره‌رسـن آشـکار

گؤزلرین سئچمز نوُرو چون بللیدیر چوْخ یئیه‌ن انسان گؤره‌ر دۆنیانی تار[٥]

• حکایت

۲۲- باغیـشلایان عفو ائیله‌یه‌ن اوُلوُ تانری ، یوْلدان آزان بیر آزغیـنا[٦] لطـف ائیلـه‌دی حق یوْلوُنا مایل اوْلسوُن درویش‌لرین جرگه‌سینه[۷] داخل اوْلسون . درویش‌لریـن اوْددان ایـستی نفـس‌لری باعـث اوْلـدوُ ایچینده‌کی قـارا کؤزلر قـیزارسینلار باطل سؤزلر

۱ - صرف ائیله‌دی ، یئدی
۲ - تمام ائیله‌دی ، قرآن چیـخدی
۳ - یاخشی ، برتر
٤ - قناعته اشاره‌دیر
٥ - قارانلیـق
٦ - گمراه ، کافر
۷ - ردیف ، زنجیر ، گروپ

قارالسیٚنلار[۱] . امما هله قیٚنایانلار[۲] قیٚنیٚردیلار[۳] دئییردیلر اوْ اوول کی یوْلوُنداديٚر طاعتینه ایناناییٚن .

توبه قیٚلماقلا آلاودان کیمسه جان قوُرتارسادا
دوْنیا وارکن سرزنش‌دن[٤] قوُرتارا بیلمزجانیٚن

خلقین آجیٚ سؤزلریندن کدرلندی ناچار شیخه گیلئیلندی شیخ بوُیوُردو : بوُ نعمته نئجه شاکر[٥] اوْلاجاقسان اوْنلار دئیەن آلچاقدان سن چوْخ اوُجاسان[٦] .

نەقدەر سئویله‌یه‌جک‌سن‌کی‌حسود[۷] سئویله‌ییر عیب‌یوی یوْلدان گئچەنه
اوْ سنین وارلیٚغیٚوا اوْد ووُروُرو دئییر احسن[۸] سنه شمشیر چەکەنه
عیبی‌یوْخدوُر دئگیلان‌یاخشیٚ‌یا پیس دئمه یاخشیٚ ولی آل قان ایچەنه[۹]

بوُ علّته خاطرکی ائل بوُ ناقصی کامل گؤرور ، اؤز غصّەمی آتمالیٚ‌یام ائل غمینه باتمالیٚ‌یام .

---

۱ - محو اوْلسوُنلار
۲ - طعنه ووُرانلار
۳ - طعنه ووُروُردولار
٤ - طعنه ، دانلاق
٥ - شکر ائیله‌یەن
٦ - قوْی دئسین‌لر شرف‌سیزسن تانریٚ حضورینده شرفلی‌سن
۷ - گیجیک‌لی ، حسد ائیله‌یەن
۸ - آفرین ، سنه اذیّت وئرەنی اؤیوْر
۹ - جفاکارا یاخشیٚ دئمک یاخشیٚ دەگیل

اوْ سؤزلر کی من سئویله‌دیم سیزلره　　عمل ائیله‌سم اوْنلارا ، عابدم
سراپرده‌می[۱] گؤرمۆرو همسایام[۲]　　عبامی گؤرۆر فیکر ائدیر زاهدم
سراپرده‌مه تکجه شاهد اوْدوُر[۳]　　بوُتوُن عالمه اوْ دئییب شاهدم

***

بیچاره گئدیب ایتیب‌دی گؤزده‌ن　　عیب‌ین دئمه‌یه گلیب گئده‌نلر
بیلمیرکی نهان[٤] و آشکارینْ　　تانریْ گؤرۆرۆ نه عیب ائده‌نلر

● **حکایت**

۲۳- بیرعالمده‌ن گیلئیلندیم کی فلانی پیس سؤزلرله منی خلقین حضورینده خجل ائیلیر. دئدی : سنده چالیشْ اوْنوُ خوْش سؤزلرله خجل ائیله .

ایگید انسان اوْلسان بؤیۆک عیب‌یوی
بؤیۆک دۆشمنین ائل‌لر ایچره اؤیه‌ر[۵]
ناساز[٦] چالماسا بیر سازینْ تئل‌لری
اوْ سازینْ تئلین هانسیْ مطرب دؤیه‌ر[۷] ؟

---

۱ - خلوت
۲ - قوْنشوُ
۳ - تانری‌یا اشاره‌دیر
٤ - گیزلین
٥ - تعریف و توصیف ائیله‌ر
٦ - ناسازگار ، خارج ، ناهماهنگ
۷ - کۆک ائتمه‌گه اشاره‌دیر

● **حکایت**

۲٤- بیر صوفی‌دان[۱] تصوّف‌ین[۲] حقیقتین سوروُشدولار . دئدی : دونن پراکنـده[۳] بـیر طایفایمیـش اوره‌کلـری چـوخ ایره‌لـی ، بـوُ گـون بؤیـوک بـیر فرقـه‌دیر[٤] قلب‌لـری چوخ آرالی .

اونوُن‌کی چاشیـر فیکری مین بیر یئره — صفایـه چاتانمـاز او خلـوت‌ده‌ده
او تـاجر کی بیر آن اوُنوُدماز اونـوُ[٥] — عـبـادت ائـده‌نـدیـر تجـارت‌ده‌ده

● **حکایت**

۲۵- ایندیده وار یادیمداـدیـر او گئجه‌کی دان اوُلدوُزو باتانا ده‌ک یـول گئدمیشـدیک سحر خسته بیر مئشه‌نین[٦] کنارینده اوُزانمیـشدیق ، بیرده‌ن بیره بیری ائیله نعـره تپـدی نعره سسی یاتانلاری دیسگیندیردی .
دیک آتیلدیـم دئـدیـم : کیـشی بـوُ نـه ایـشدی . دئـدی : گؤردوم چای شاقیلدیـر غـاز قاقیلدیـر بولبول اوخوُر اوُچان قاچان هرنـه کـی وار یـئر اوزونـده داغ دوزونـده قیشقیـریـرلار باغیـریرلار دئدیم انصاف ده‌گیل غافل[۷] باش یاسدیغا آتام یاتام اونلار کیمی قیـشقیـرمایام نعره تپیب باغیـرمایام .

۱ – صفا اهلی ، درویش
۲ – صوفیـلیک
۳ ـ داغیـناق
٤ – طایفا ، قوم ، دسته
٥ – تانری‌نی
٦ – اورمان ، جنگل
۷ – اطاعت‌سیز ، عبادت‌سیز

صبحه ده‌ک ناله[۱] ائده‌ن بیر ده‌لی قوُش
آلدیٛ منده‌ن هوشو عقلی قراری
قراریٛن ، عقلینی اَلده‌ن اوْ وئره‌ن
یوْلداشیٛم سسله‌دی بوُ شرمساری[۲]
خلق ایناناماز دئدی : بیر قوُش سسینه
سن ایتیردین هوشو تاپدیٛن اوْ یاری[۳]
دئدیم انصافدی مگر قوُش اوْخوُیا
ذکر من ائتمه‌یم اوْ گۆلعذاری[۴]

● حکایت

۲۶- اوْ ایل حجاز[۵] سفرینده بئش اوْن نفر ارادتلی[۶] جوانیله یوْلداش اوْلدوُم ، اوْنلار حقده‌ن حقیقتده‌ن سؤز آچاندا کروان ایچره اوْلان عابد اوْ سؤزلری ائشیدمیردی حقیقتی درک ائتمیردی . قافله‌میز بنی‌هلال[۷] اوْباسیٛنا یئتیشه‌رکن گۆردۆم قارا بیر اوْغلانجیٛق ائیله گؤزه‌ل اوْخوُر قوُشلار گؤیده‌ن اَنیر یوْرغوُن ده‌وه یوْک آلتیٛندا رقصه گلیر[۸] . دئدیم عابد اوْ حیوانا اثر قیلیٛر سنه اثر قیٛلا بیلمیر .

۱ - عبادته اشاره‌دیر
۲ - عبادتده‌ن قصور ائیله‌یه‌ن
۳ - تانریٛیا اشاره‌دیر
٤ - یاری ، تانری‌نی
۵ - عربستان توْرپاغی‌نیٛن گوْن باتان سمتی
٦ - مخلص ، تانری‌نین یاخشیٛ بنده‌لرینه اشاره‌دیر
۷ - عرب قبیله‌لرینده‌ندیر
۸ - اوْینایٛیر

گوْلشنده منه سئویله‌دی بوُ مطلبی[۱] بوْلبوْل
مئیلین[۲] نسیمین سازینه اولسوُن متمایل[۳]
دیل‌سیز دەوه رقصه گلیری ساز وطرب‌دەن[٤]
آخر نئجه انسان اوْلا بیلمز سازا مایل

***

تر بوُداخلار رقص ائده‌رلر اوْنداکی شئح یئل أسر
سئلدیریم داش سیرت[۵] داغلاره طوفان ائتمز اثر

***

اوْ اسرار کانی‌نین اسراری چوْخدوُر — اوْنوُ ذکر[٦] ائتمه‌یه‌ن عالمده یوْخدوُر
فقط عاشق ده‌گیل گوْلزاره بوْلبوْل — کی‌عاشق‌دیر اوْگوْل‌رخساره[۷] هرگوْل

● حکایت

۲۷- بیر سلطانین عؤمروْ باشا یئتیرمیشدیر جوان بیر بیگ اؤز یئرینه تیکمه‌میشدیر[۸] . بیر گوْن آخشام دئدی : سحر دروازادان هر کیم اوول داخل اوْلسا سلطان اوْلسوُن . نقل ائده‌رلر اوْ ایلک آدام أن بیر یوْخسوُل درویشیدیر کی گؤزلرین بوُ عالمه آچان گوْنده‌ن ، دوْیوُن قارین یئمه‌میشدیر یاماق‌سیز دوْن گئیمه‌میشدیر . ناچار بیگین صوْن فرمانی آلقیشلاندی حاصارلارین آچارلاری اوْ کیشی‌یه باغیشلاندی .

---

۱ – موضوع ، سؤز
۲ – میل ، خاطر، نظر
۳ – مایل
٤ – عیش ، وجد ، شادلیق
۵ – محکم ، برک
٦ – حمد ، ستایش
۷ – تانری‌یا اشاره‌دیر
۸ – تعیین ائتمه‌میشدیر

اوْ گۆنلردەن هله بئش گـۆن گئچمەمیشـدیر امیرلردەن بـیر نئچەسـی جـوان شـاهدان آیریلدیلار بئش اوْن بۆلوم[1] اوْ اؤلکـەدەن آییـردیلار . بـوُ قصّـەدەن آغیـر غصّـه اوْ درویشـین اوٚرەگینـده تۆرەنمیشـدیر . یوْلـداش‌لاردان بـیری دئـدی : اوْ تای‌سیـزی[2] سای‌سیـز شوکۆر ائتمه‌لی‌سن بختین ألی ، ألیـن سیـخیـب آجـی تیکـان قیـچدان چیـخیـب ، اقبال سنی دیندیریبدیر شانس آتیـنا میندیریبدیر .

« اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْراً »[3]

گهی[4] آچار اوْ یومُوق[5] غنچه‌گه یانار قـارالار
گهی یاشیـل گئیینەر باغچا گه صوْلار سارالار

دئدی : یوْلداش یاس[6] گۆنۆنده سئوینمەزلر دۆنن غمیـم قارنیـمیـدیـر بـوُ گـۆن غصّەم بوُ عالمدیر .

اوْ گۆن کی ، یوْخدوُ چوْخلوُ پوْزغوُنام مـن
اوْ گۆن کـی واردی واره وورغوُنـام مـن[7]
اوْ کـی[8] وار یوْخلوغـو باشـه بلادیـر
اوْنـا عـزّت وئـرەن چـوْخ بـینوادیـر

---

١ - حصّه ، قسمت ، قطعه
٢ - تانری‌یا اشارەدیر
٣ - انشراح سوٚرەسینین بئشینجی آیەسی « همانا چتینلیکده آسانلیـق وار »
٤ - بیر زامان ، گاهی
٥ - باغلی
٦ - عزا
٧ - منظور : مکنت‌سیز گۆن ، گۆن قارادی ، مکنت‌لی گۆن اوٚز قارادی
٨ - ثروته اشارەدیر

ایستەسەن ثروتین واریــٛن چوٛخ اوٛلا جز قناعت سازیــٛن قوٛروٛب چالمـا

پـاییٛ چـوٛخ[۱] پایلاســا درم دینـار اوٛ درم دینــارا نظـر ســالما

بوٛ سؤزوٛ بیر بؤیوٛک حکیم بوٛیوٛروب نـفسیـوی سـاخـلا منّتـه قالما

***

هر گوٛن نئچه یوز گوٛر[۲] بوٛدوٛ گر پایلاسا بهرام[۳]

اوٛل بـوٛد کی گتیرمیشدی قاریچقا اوٛلا بیـلمەز[٤]

● **حکایت**

۲۸- مصطفی‌نین قوٛلـلوٛقوندا هر گوٛن حـاضر اوٛلان ابـوهریـره[٥] یـه بیـر گوٛن حضرت بوٛیوٛردولار « یا اَبوهُرَیره زُرْنی غِبّاً تَزْدَدْ حُبّاً »[٦] بـیر آز آز گـل حوٛرمتـلی اوٛل ، چـوٛخ گلمه چوٛخ عزّتلی اوٛل . آز گەلەنه گئت دئمەزلر . بیر عارفـدەن سوٛروٛشـدولار ، سبب ندیر ؟ گوٛنش اوٛزلوٛ گؤزەل‌لره ووٛرولارلار شن گوٛنشـه ووٛروٛلمـازلار ، دئـدی : گوٛنـش باتار چیٛـخار ، چیــٛخماسایدیٛ دئیەردیلر آماندیٛ چیــٛخ .

عاییــٛب[۷] ایش دەگیل یوٛلداشیٛ یوٛخلاماق[۸]

عاییــٛب ایش اوٛدوٛر یوٛلداشیــٛن بس دئسین

ائشـید اؤز دیلیـندەن آغـیــٛر ســؤزلری

آغیــٛر سـؤز سنـه قـوٛیـمـا بیـر کس دئسین

---

۱ - مکنت صاحبی

۲ - گورخر

۳ - ساسانی شاه‌لاریــٛنداندیــٛر گورخر شکارینه علاقەسی چوٛخوٛموش

٤ - حضرت سلیمان قوٛللوقونا چەچیگ‌گه بوٛدو گتیرەن قاریچقایا اشارەدیر .

٥ - صحابه‌لردەندیر

٦ - ایکی گوٛندەن بیر گل دوٛسلوٛق چوٛخالسیــٛن .

۷ - عیب‌لی ، پیس ، یامان

۸ - گؤروٛش ائیلەمک

● **حکایت**

۲۹- بیر حکیمین قارنیٚن طعام ائیله سیٚخدیٚ گۆرۆلتیله بیر یئل چیٚخدیٚ دئدی : دۏسلار چوٚخ چالیٚشدیٚم حبس ائیله‌یه‌م[۱] حبس اوٚلمادیٚ کرم قیٚلیٚن[۲] عفو ائیله‌یین .

یئله سن قارنیٚویٚ چوٚخ ائتمه زندان   یئله زنداندیٚ قارنیٚن عاقل انسان
کی یئل أن بیر آغیٚر یوٚکدوٚ بدنده   یئلی قارنیٚن‌دا آرتیٚق چک‌مه بنده

***

کمالدان فقیردیر اگر آت داشیٚن   جمالدان غنی[۳] اوٚلسادا یوٚلداشیٚن

● **حکایت**

۳۰- دمشقیلی یوٚلداشلاریٚن سۆزلریندەن غم سینه‌مده قالانارکن باش گۆتۆردۆم قاچدیٚم شریف قدسه[۴] ساریٚ . قدسا گئده‌ن یوٚلدا منیم یوٚل یوٚلداشیٚم داغ دەرەنین قوٚرد قوٚشوٚیدو . طرابلس‌وٚن[۵] خندق‌ینین[۶] کنارینده‌ن گئچیردیم بیر فرنگ‌لی وارلیٚ کیشی غلام‌لیٚغا دوٚتدوٚ جهود جماعتله[۷] منی پالچیٚق أزمه‌سینه[۸] مجبور ائتدی . اوٚ حالتده بیر حلب‌لی[۹] بۆیۆک باشلا[۱۰] تانیٚش چیٚخدیٚم ، دئدی : کیشی بوٚ نه

۱ - قاباغیٚن آلام ، ساخلایام
۲ - لطف ائیله‌یین
۳ - وارلیٚ
٤ - بیت‌المقدس
٥ - لبنانیٚن شهرلرینده‌ندیر
٦ - شهرین اطرافیندا قازیلان یارغان
۷ - یهودی‌لرله
۸ - پالچیق آیاخلاماغا
۹ - شامین شهرلرینده‌ندیر
۱۰ - مقام صاحبیله

ایشدی دئدیم واللاه :

من اؤتۆرموشدوم بوُ خلقی باش گؤتۆرموشدۆم داغا
خـالقـه خاطـر اوُنـوُدموُشدوم بوُتۆن خلق‌اللاهی [۱]
امـما ایـندی گه‌ل نـظر سـن قـیل‌گـیلان احوالـیمه
گـؤر نئـجه نامرد [۲] ائدیب منزل منه سرگیـن‌گاهی [۳]

***

یاریله خوشـــدوُر قارا زندان منه   یـادیـله زنداندیٛ سروستان [٤] منه

بوُ قصّه‌دەن غصّه‌لندی اوْن دینارا آلدیٛ منی یوٛز دینارا قیـٛـزیـٛـن منـه عقـد [٥] ائیلـه‌دی . عقدمیزده‌ن هله بئش گوٛن گئچمه‌میشدیر گؤردوٛم قیـٛـزیـٛـن خلقی [٦] دؤنوٛب فرمانیـٛـما هن دئمیری سؤز دئیه‌نده دوْنقوُلدانیـٛـر [۷] ، بئیله‌لیک‌له بیلدیم منیم آغ گوٛنوٛمو قارالداجاق گئن دوٛنیامی دارالداجاق .

آروادیـٛـن اوْلسا بددهن [۸] بدخلـق [۹]   سـنه جنّـت آلاولـــیٛ دوزخ اوْلار
بـیـزی اوْددان آلاودان ائـیلـه اوُزاق   وَ قِـنـا رَبـّـنـا عــذاب الـنـار [۱۰]

۱ – جماعتی
۲ – فرنگ‌لی کیشی‌یه اشاره‌دیر
۳ – پئهین‌لیک ، طویله
٤ – سرو باغی
٥ – أره وئردی
٦ – اخلاق
۷ – میـٛـرتدانیـٛـر ، جواب وئریر
۸ – دیلی آجی
۹ – خلقی خراب
۱۰ – بقره سوره‌سی ۲۰۱ اینجی آیه « الله بیزی جهنّم‌ین عذابینده‌ن ساخلا »

قیـز باشلادی یئنه منی دانلاماغا ، دئدی : مگر سن ده‌گیل‌سن آتـام اوْ گـوْن اوْن دینـارا آلدی سنی ، دئدیم : صوْنرا اؤز ماتاحین[١] یـوْز دینـارا سـاتدی قـارا بـیر دوُسـتاغا[٢] سالدی منی .

بـیری آلـدی ألـین چکـدی ایشـینده‌ن | ائشیدیم بیر قوْچوُ قـوُردوُن دیشـینده‌ن
یارالی حیوانین تـئز کسـدی باشیـن | گؤزوْنده‌ن سیلمه‌میش آل قانلی یاشین
دوْشوندوم بوُسؤزوْ صوْنچوُ[٣] سؤزوْنده‌ن | تؤکنده قانلی یـاش آغـلار گؤزوْنـده‌ن
قوُدوُز اوْقوُردوُدان سن قوُردوُموُشسون | ستم کاخی تمل[٤] ده‌ن کـاش اوُشسون

● حکایت

٣١- بیر پادشاه بیر عابده دئدی : عابد سئویله گوْنوْن نئجه گئچیر ؟ دئدی : گئجـه راز و نیاز ائیله‌مکله ، سحر حاجت ایسته‌مکله گوْنـدوْز گوْنـش باتانـاده‌ک ایشـله‌مکله . زیـل قارادان قارا قیلی[٥] سئچه‌ن سلطان دئدی : اوْنوُن حاجتی وار حاجتینی رفع ائیلـه‌یین راز و نیاز ائده بیلسین .

داهی خوْش گوْن سـنه خیالدی خیال | ای گـرفتار ائو اوُشـاق و عـیـال[٦]
سـنی حقده‌ن یازیـق اوُزاق سالاجاق | أت چؤره‌ک فیکری فیکریوی آلاجـاق
نامازیـم گؤرمـییه‌م قالیبدی گئجه | سئوه‌ره‌م من سـحر ایکـینـدی گـئجه
یادیـما تئز سالار یوْخوُمدو چؤره‌ک | نـامـازا دوُرجاغیـن ولی بـوُ اوْره‌ک

---

١ - متاع
٢ - زندان
٣ - آخر
٤ - بنا
٥ - قارا توْکوْ
٦ - آرواد اوُشاق

● حکایت

۳۲- داغـدا یـالقیـز عؤمؤر سوٚرەن بـاغدا آغاج کؤکوٚن یئیەن بیر زاهدین گؤروٚشوٚنه بیر ائل بیگی مایل اوْلدوُ ائوجیگینه داخل اوْلدوُ ، دئدی : زاهد ایـذن[۱] وئرسـەن سنین اوٚچون بؤیوٚک بیر ائو[۲] تیکدیرەرەم ائیله ائو کی مریدلرین ییـغیـشارلار اوْددان ایستی نفسیندەن قیـزیـشارلار[۳] . اطاعته امکاناتین اوْلسوُن گرەک . زاهد بیگین بوُیروُقونـا[٤] هن دئمەدی . وزیرلردەن بیری دئدی : بؤیوٚک بیگین فرمانیـنا یوْخ سئویلەمک یاخشی دەگیل بیر نئچه گوٚن شهره بوُیوُر اینجه گؤیلوٚن کدەرلەنسه یئنه قاییـت . نقـل ائدەرلـر زاهد شهره قدم قوْیدوُ ائل بیگینین بیگ باغیـندا ساکن اوْلدوُ .

بیـگ باغینیـن آدیـم باشـی بوُلاغـی
قیـزیـل گوٚلـوٚ تـازه گلیـن یانـاغی
چیلـه چـاغی تـر بوُداخـدا تـر گوٚلـوٚ
بوُلـوُد یـئره آغلامامیـش سـوٚنبوٚلوٚ[۵]
نـار گوٚلـری سـاغدان صوُلـدان سـاللانار
قیـزیـل کؤز تک یاشیـل قوُلدان ساللانار[٦]

بیگ بوُیوُردو بیر آی بەنیز[۷] گؤزوٚ دەنیز[۸] گؤزەل کنیز[۹] اوْ زاهده باغیـشلانسیـن .

---

۱ - اجازه
۲ - سارای ، قصر
۳ - سؤزلریندەن استفاده ائیلەمەگه اشارەدیر
٤ - فرمان ، حکم
۵ - یاغیـش یاغماسایدی اوْ یئر یئنه یاشیـل اوْلاردی
٦ - یاشیل بوُداخلار اوٚسته قیـپ قیـرمیـزی کؤز کیمی نارلار گؤزه دەیردی
۷ - آی تکین ، آی اوٚز
۸ - گؤزلری دەنیزه تای
۹ - قوُللوُقچو

اوْ قیزلاردان کی قیــز زلفین(۱)هؤرەنده ملک اۆز(۲) صورتین عابد گؤرەنـده
دئسین بەبه اؤتـۆرسۆن شـرمی عـاری بؤراخسین صبری اوْلسوُن بی‌قراری

ائیله اوْ گۆن یـۆز قیـزدان بـاش(۳) بیر اوْغلانجیـق کـی یـۆز گۆنـش جمالیـدان جمالیـدی کمالیـدان کمالیـدی قوْللوُقونـا گؤندەریلـدی . اوْ اوْغلانیـن خـوْش باخیـشی اۆرەک‌لری أسدیرەردی کؤنۆل‌لردەن تقوا کوْلوُن کسدیرەردی .

گزدیرەردی دوْلوُ سوُ جام‌لاریـنی سـاقی أسـایاق
سوُسوُزا وئرمەک اۆچۆن جام یاخیـن گئتمەزیدیر
کیمسه گؤرسەیدی یاووُقدان او گؤزەل گؤزلرینـی
دای گؤزۆندەن اوْنوُ بیر لحظه اوُزاق ائتمەزیـدیـر

عابد دادلی یئمک‌لردەن سرین شیرین ایچمک‌لردەن نظیف لطیـف گئیمک‌لـردەن یئـدی ایچدی گئیدی گؤزەل کنیزک‌له اوْغلانجیـقلا همدم اوْلدوُ ، حکیم‌لردەن بیری دئییب : زۆلف هوُشون تلەسیدیر جیلاز(٤) قوُشون جلەسیدیر(٥) .

واریـدیـر باشدا هوُشوم لیک اوُدوُزدوم سنه من هوش
ایندی سن بیر جلەسن منـده جله ایچره اوْلان قـوُش

---

۱ - ساچ
۲ - فرشته اۆز
۳ - حددەن آرتیـق گؤیچک
٤ - زیرک
٥ - تله ، دام ، دوُزاخ

دئمک اوْلار قازاندیغی[۱] هدر اوْلدوُ ایمان ألدەن گئدەر اوْلدوُ .

پیر ، مرشد ، مرید اهل کمال فرقی یوْخ کیمسه دهرده دوْغوُلار
بوُ خسیس دوْنیانین‌بالین یئەجەیین[۲] سانکی میلچک‌دی شهدیده[۳] بوْغوُلار

بیر گوْن بیگین بیگ باغینا یوْلوُ دوْشدوْ ، گؤردوْ زاهد دای اوول کی زاهد دەگیل . آغ آپباغیم أت گتیریب اوْ ساپ‌ساری یاناق‌لاری قیب‌قیرمیزی قیزاریبدیر . ایپک عبا بوْروْنوبدور آل[۴] بالینجا[۵] دایانیبدیر اوْ کنیزک بئلین اوْویر اوْ اوْغلانجیق اوْنوُ طاووُس قوُیروُقیله یئلپیک‌لەییر . ، بیگ‌لر بیگی شادلیق ائتدی دئدی: زاهد عالمده من عالم‌لری هر طایفادان چوْخ سئوەرەم . قوُللوُقداکی وزیرلردەن بیری دئدی : سئومک شرطی یاخشیلیقدیر عالم‌لره قیزیل گرەک زاهدلره یاوان چؤرەک یوْخسا یوْلدان چاشاجاقلار .

بیر قیز کی آی تکین قاشی وار گوْن تکین اوْزوْ
گوْندەن ایشیق اوْ اوْزده بزەک اوْلموُر اوْلماسین
گر درویشین گؤزەلدیر ایچی خوْشدوُ باطنی
ییرتیق اوْ دوْن یاوان اوْ چؤرەک اوْلموُر اوْلماسین

***

سفرامدا چؤرەک اوْلسا دئسەم بوْشدوُ بوُ سفرام
شایسته دەگیل کیمسه منه سئویله‌یه درویش

---

۱ – منظور : ائیله‌دیگی عبادت‌لری هدر اوْلدوُ
۲ – کرامت‌سیز
۳ – شیره
٤ – قیرمیزی
٥ – بالش ، متککه

● حکایت

۳۳– بوٌنا بەنزەر بیر نـاغیْلدا نقـل اولوٌنـوب دارا[۱] دۆشـەن بـیر پادشـاه دئـدی : داردان قوٌرتوٌلان گۆن زاهدلره چوٌخلوٌ گۆمۆش وئرەجـەیم . بـاغلی قـاپـیْ آچیـْـلان گـۆن[۲] وزیرینه امر ائیلەدی بوٌ کیسەنی زاهدلره پایلاگیلان . هر گۆن وزیر سحر گئـدی آخشـام گلدی دئدی : زاهد تاپانمادیـْـم . بیر گۆن سـلطان دئـدی : وزیـر بـوٌ نـه سـؤزدوٌر بـوٌ اؤلکەده دؤرتیوٌزدەن چوٌخ زاهـد واردیـْـر . دئـدی : قوٌربـان زهـد اهلی‌نیـن گؤیلـۆ توٌخدوٌر[۳] گؤیلۆ آجیـْـن[٤] زهدو یوٌخدوٌر. سلطان دئـدی : اوْ قـدەر کـی مـن اوْنـلارا اسگیلیرەم سن اوْنلاریْ أسگیلدیرسن ، آیدیـْـن‌دیر کی حق سندەندیر .

گؤردۆن کی اوٌموٌر[٥] درم بیر عابد یـۆز اؤلکه دوٌلان تاپ آیری زاهد

***

اوْ کـی قـائلدیر[٦] اۆرەکـدەن تاریْ‌نیـْـن وارلیْغیـْـنا

پـاییْ[۷] آسـان ألینـه گلمەسـه زاهـددی یئنـه

اوْ قیـْـزیـْـل صیـْـرقا[۸] بیلەزیک اوْ اۆزۆک اوْلماسادا

میـن گؤزەل شـاهد[۹] آرا، آی کیـمی شاهددی یئـنه

---

۱ – ایشی مۆشگۆله دۆشمۆش

۲ – مۆشگولدەن قوٌرتولماغا اشارەدیر

۳ – منظور طاماحسیْـزدیر

٤ – طاماحکاریـْـن

٥ – ایستیر ، گؤیلۆ واردیر آلا ، منظور گوزۆ درم‌لردەدیر

٦ – معتقد

۷ – روزی ، قسمت

۸ – گوشواره

۹ – زیباروی ، گؤزەل

● **حکایت**

۳۴- بیر عالمدەن سوْروُشدولار وقف چؤرەک[۱] کیمه حلال سئویلەنیبدیر ، کیمه حرام ؟ بوُیوُردولار : دۆزگۆن خلوت[۲] ائدەن لره حلال یوْخسا حرام سئویلەنیبدیر .

عبادتدەن اؤتۆر پای اوُمدوُ زاهــد
پــایــا خــاطــر عبـادت ائتمه عابد

● **حکایت**

۳۵- ائشـیدیم بـیر یوْرقـوُن درویـش بیــر مجلسـه داخـل اوْلــدوُ اوْ مجـلسه کیـم گیرسەیدی بیر گۆلمەلی سؤز دئیەردی قوْناقلارێ گۆلدۆرەردی . آخشامیــدیــر اوُزاق یوْلدان گلن درویش بیر گۆشەده اوْتوُرمیشدێ دانیــشمیــردی . بــیری دئـدی : قوْنـاق قارداش سنده دانیــش بـیزه قاریــش ، دئـدی : قـارداش سوادسیــزام اوْ سـؤزلردەن باجارمارام باجاردیغیــم بوُ بیتدیر :

من ائیله آجام ائیله سوُسـوُز نعمـت ایچینـده
سانکی سوُبایام[۳] بیر دوْلوُ آرواد حامـامیــندا

هاممێ گۆلدۆ قاقهێلدادێ های باسدێلار چؤرەک گلسین . ائـو صـاحبی دئـدی : کوفتـه سالیــبدێلار دؤزۆن پیشسین ، درویش دئدی :

کوفته پیشینجن اؤلەرەم آی کیشی آج آداما کوفتەدی شوْر[٤] بـللەسی

---

۱ - وقف اوْلوُنان مالدان گئچینمەک
۲ - حق یوْلوُندا عبادت ائدەنلره اشارەدیر
۳ ـ آروادسیــز کیشی ، مجرد
٤ - بیر نوع پندیرین آدیــدیــر

● حکایت

۳٦- مریدلرده‌ن بیری شیخه دئـدی : ای شـیخ ملاقاتـا گلـن چوْخـدوُر اطاعاتـا وقتیـم یوْخدوُر . ملاقاتی آزالتماغا چاره ندیـر ؟ بوُیـوُردولار : وارلیْلـاردان بـوْرج اوُم‌گیـلان[۱] وارسیـْـزلارا بوْرج وئرگیلان .

اسلامین چیـْـرپیـْـشانی[۲] اوْلسا قیـْـچی چیـپلاق[۳] آدام
قـوْوالار دوْشـمـنی ، دوشـمن نفسیـن چیـــن‌ده آلار[٤]

● حکایت

۳۷- بیر عالمه اوْغلوُ دئدی : علـم اهلی‌نیـن اؤگوْدلـری[٥] اوْره‌گیمـه اثـر قیْلمـاز چـون اوْنلاردا علم چوْخدوُر عمل یوْخدوُر .

دوْلـدوُرارلار اؤزلـری یـوْز انبـاریْ هـای باسارلار مؤمن‌یـن اوْلمـاز واریْ
چون عمـل ائتمزلـر اصـلاّ اؤزلـری سـانکیْ دیـواره دئیـه‌رلر سـؤزلری
عالم اوْ انسانـدیـْـر اوْ دوْز یوْل گئده یوْخسا جاهل‌دیر دئیه ساغ‌صوْل گئده

اَتَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکُمْ .[٦]

عالم کی خوْش گئچیردیری گوْن طاعت ائـتمیری
یوْلدان آزیـْـب آزان[۷] نـه بیلر هانسیْ یـوْلدوُ دوْز

---

۱ - بوْرج ایسته‌گیلان
۲ - دؤیوْشچو ، مجاهد
۳ - آیاق یالیـْـن ، وارسیـْـز
٤ - اسلامین چینه‌ده‌ک گسترش تاپماغیـْـنا اشاره‌دیر
٥ - پند ، نصیحت
٦ - بقره سوْره‌سینین قیـْـرخ‌دؤردوْنجو آیه‌سینین بیر حصّه‌سی «خلقی یاخشیْلیْغا چاغیـْـریرسیز اؤزوْویزی یوْخ»
۷ - آزغیـْـن ، گمراه

آتا دئدی : بئیله خیال داش‌لارینی باشدان اوْغول آتمالیسان حق یوردونا چاتمالیسان باطل خیال خیالاتلا عالم‌لری جاهل بیلمه اوره‌گینده‌ن حقیقتین ایزین سیلمه . دوزگون عالم تاپماق اوچون حقیقتی آتماق اولماز جهالتین دریاسینا باتماق اولماز .

نقل ائده‌رلر بیر کور کیشی ییخیلمیشدیر بیر گوشه‌یه سیخیلمیشدیر قیشقیریردیر بیر مسلمان یوخدور یولا چراخ دوتسون . بیری دئدی : چراخ سنه نه گره‌ک‌دیر گؤزلریوین یوخ چراغی ، دئدی : یولدان گئچه‌ن‌لره چراخ گره‌ک ، سؤز دوکانی[۱] سانکی بزاز دوکانی‌دیر آلان وارسا کالا واردیر ، ارادت‌سیز سعادته چاتا بیلمز .

عالمین سؤزلرین ائشید ، دئمه چون بی‌عمل‌دیر سؤزون آتاخ کنارا

بئیله بیر سؤز او مدّعی[۲] سؤزودور « یاتانا دور دئمز یاتان بئچارا »

نقش اگر اولسادا او سؤز دووارا اوخویون نقش[۳]ائدین‌سؤزو اوره‌گه

***

خانقاهی[٤] ترک قیلدی گلدی عابد مکتبه

ایلقارین[٥] داندی اونوددو پیر ، مرشد صحبت‌ین

سئویله‌دیم بیلدیر منه عالم‌له عابد فرقی‌نی

ائتدیگین قصدین دلیلین بئیله فیکرین علّت‌ین

---

۱ - سؤز مجلسی

۲ - ادّعا ائیله‌یه‌ن

۳ - یازیسن ، حکّ ائدین

٤ - درویشلرین ییغیناق یئری

۵ - عهد ، پیمان

سئویله‌دی بوُ[۱] جهد ائده‌ر سئل‌ده‌ن نجـات وئرسـین اؤزۆن
سئـل بـوْغـانـدان اوْ آلار آمـا بـوْغوُلماق فرصت‌ین[۲]

● حکایت

۳۸- بیری ایچیب مست ائتمیشدیر یوْل اۆستۆنده اوُزانمیْشدیر ، یوْلـدان اؤتـه‌ن عـابد اوْنا خوْر باخاندا دئدی : عابد « وَاِذا مَرّوُا بِاللَّغْوِ مَرّوُا کِراماً »[۳]

ایندی کی بیلدین منه مَسکن اوْلوُب میخانه‌لر
گه‌ل کرم قیْـل بیلمه‌سین اسراریمی بیـگانه‌لر

***

خطاکـارلار یوْلـوُن مـن ایزله‌سـه‌مده گذشـتیله بـوُ مسـکینه نظـر ائـت
ایگـیدلر تک ایگیدلیک ائتمه‌سه‌مـده ایـگیدلر تک منه سینه سپـر ائت[٤]

● حکایت

۳۹- حقیر فقیر بیر درویشین انکاریْـنا[٥] أل بـیر اوْلان رنـد[٦] آداملار ، اوْ درویشـی بـوُ دۆنیادان ائیله یامان ، بئزدیردیلر ناچار بؤیۆک شیخه دئدی : چاره ندیر ؟ بـوُیوُردولار : أگنیـن‌ده‌کی خـرقه[۷] رضـا[۸] خرقه‌سیـدیر بـوُ خـرقـه‌ده مرارتـه[۹] هـن دئمه‌یـه‌ن

---

۱ - عابده اشاره‌دیر
۲ - عالم بوْغوُلانا علم اؤیره‌ده‌ر بوْغوُلمایا
۳ - فرقان سوُره‌سینین یئتمیش‌ایکینجی آیه‌سی « خطاکارین خطاسینده‌ن گؤز یوُمارلار »
٤ - طرفدارلیْـق ائتمه‌گه اشاره‌دیر
٥ - قبول ائتمه‌مک ، دانماق
٦ - بی بندوبار آداملار
۷ - یاماقلیْ پشم کؤینه‌ک
۸ - تانریْ حکمینه راضی اوْلماق
۹ - آجیْلیْـق

مدّعی‌دیر مدّعی‌یه کهنه قبا روا ده‌گیل .

اوُجسوُز اوْ بوُجاقسیٛــز [۱] ده‌نیزه داش یاغا داشماز
آمـمـا بیـر آووُج قوُم چاناغیٛ [۲] داشدیٛـراجـاقدیر

***

بـــیر عؤمـــوٚر اینجیدســـه‌لرده دینمـــه درده دؤزگیـــلان
بـیز گـره‌ک بــوُ بئـش گوٚنـــوٚ أن بــیر دؤزوٚملــو داغ اوْلاق
چـون صابـاح بـوُ جسـم‌لر دؤنسـوٚن گره‌کدیـر تــوْرپاغـا
جان دوْداخدان چیٛـخمامیٛـشدان گه‌ل بوُ گوٚن توْرپاغ اوْلاق [۳]

● حکایت

-۴۰

گه‌ل ائشید سن بیرقین [۴] صحبت‌لرین — سینه‌سـینده اوْ اوْلان حســرت‌لرین
پرده‌یه بیر گوٚن دئـدی : اینجین‌میشـم — بیر عؤموٚر من زیـن رکابـه [۵] مین‌میشـم
منـده سـن تــک پادشــاهه بنده‌یـم — بـوُ سـرا بـوُ بـارگاهــه بنده‌یـم
آی‌لار ایـل‌لر مـن سفرده اوْلموُشـام — چـوْخ ژامـان‌لار من خطرده اوْلموُشـام
سنده‌ن آرتیٛـقدیر بیلیرسن هـئیبتیم [۶] — آمما سنده‌ن چوْخ چوْخ آزدیٛـر عزّتیم

---

۱ - چوْخ چوْخ بؤیوٚک ده‌نیز
۲ - پیالا ، کاسا
۳ - تواضع ائتمه‌گه اشاره‌دیر
٤ - درفش ، پرچم
٥ - آیاق قوْیوُلان محل ، رکابدا پرچم آغاجی دایانماغا بیر یئر قوْیارمیٛـشلار .
٦ - صولت

یوْلداشیٛــن نسرین بنیز[١]لردیر سنیــن
یــاســمــن ایــگلی[٢]کنـیزلــردیــر سنین

یوْرغوُن آتلار یوْلدا یوْلداشدیــٛـر منه
توْزلوُ أللر چؤلده سیٛــرداشدیــٛـر[٣]منه

سئویله‌دی : باشیم منیم گؤیده ده‌گیل
عــزّت ایستــیرسه‌ن أیه بـیر آز أگیل

کیمسه بوْیوُن دوز دوُتوُب دیک ساخلاییٛــب
آستا بیر یئل أسمه‌میشده‌ن لاخلاییٛب[٤]

● **حکایت**

٤١- عارف‌لرده‌ن بیری گوْجلو بیر اوْغلانیٛ[٥] گؤردو یامان هیرســله‌نیبدیر آغـزیٛ آیغـیر آغزیٛ کیمی کف‌له‌نیبدیر . دئدی : اوْنا نه اوْلوُبدیــٛـر ، سئویله‌دیلر : اوْنا یامان دئییبدیلر . دئدی : عجب؛ آغزیــٛـن آغیــٛـر ده‌میر داشلار کف‌له‌ندیرمیر یوْنگول سؤزلر کف‌له‌ندیریر.

سئویله‌سن گوْجلو ألیم زورلــوُ قوْلــوُم واردیٛ منیـم
اوْنــدا نفسـین یوْلوُنـــا آی بئچــارا گئت‌مه‌لی‌ســن
عــاجزین آغزیــٛـنا ســیلی یوُمــوُروق وورمــاگیــلان
عاجزین آغزیٛ آجــیٛ اوْلسا شیــریــن ائت‌مه‌لــی‌ســن

***

ووُروب بئیئنین‌ساووُرسان زنده[٦]فیلین
اگر أل دوُتماســان اوْغـلان دئمــه‌زلر

بــوُ انسان خــاک‌ده‌ن ایــجاد اوْلوُبدور
اگرخــاک[٧]اوْلمــاسان انسان دئمه‌زلر

---

١ - قیــٛـزیــٛـل گوْله به‌نزه‌ین اوْز
٢ - یاسمن بو
٣ - همراز
٤ - تکان یئییب
٥ - بیر قوْلوُ قوْووه‌لی پهلوانا اشاره‌دیر
٦ - قوُدوُرموش فیل
٧ - منظور متواضع اوْلماقدیــٛـر

• حکایت

۴۲- بیر صوفی‌دەن صوفی خلقین بؤیوٚک خُلقین[۱] سوْروُشـدولار ، بوُیـوُردولار : صفا اهلی اؤزگه نفعین اؤز نفع‌یندەن اوٚستوٚن بیلەر . حکیم‌لردەن بیری دئییب : اؤز فیکریـنـده اوْلان قارداش یاخشیٛ قارداش اوْلا بیلمەز .

یانماسا احوالیـوه قـارداش اوْنـا قـارداش دئمـه
چوْخ قاباخدان گئدسه یوْلداش دای اوْنا یوْلداش دئمـه
ائیلـه نـازلیٛ نـازنین معشـوقه‌یه عاشـق گـره‌ک
اوْد آلاو ایچـره اوْلان عاشـق‌لره اوْلسـوُن اوٚره‌ک
گئت دیانت‌سـیز قوْهـوُم قارداشـی ائل طایفـانی آت
زهدسیز ائل طایفادان بیر عؤمر جـان تاپسیـٛن نـجات

ایندیده وار یادیـٛمدادیـٛر اوْ مجلس‌ده اوْلان‌لاردان بیری منیـم صـوْن سـؤزوٚمه بارمـاخ قوْیدوُ[۲] . دئدی : تانریٛ ائل طایفادان اوُزاقـلاشماق بـوُیـوُرمـاییـٛب یاخیـٛنلاشماق حکموُن بیزه گؤنده‌ریبدیر ، سنین سؤزوٚن حقین حکموُن سیٛندیـٛراندیر[۳] . دئدیم : یـوْخ یوْخ اوْ سؤز حقین اؤز سؤزوُدور ، « وَ اِنْ جاهَداكَ عَلی أنْ تُشْرِكَ بی ما لَیْسَ لَكَ بِـهِ عِلْـمٌ فَلا تُطِعْهُما »[٤] .

---

۱ – اخلاق ، سیرت
۲ – صوْن سؤزوٚمدەن ایراد دوُتدو
۳ – تانریٛ گؤنده‌رەن حکمین خلافیدیر
٤ – لقمان سوره‌سینین اوْن‌بئشینجی آیه‌سینین بیر حصّه‌سی « اگر اوْنـلار (آتـا و آنـا) سـنی مجبـور ائیله‌سـه‌لر آیریٛلاریـٛن منه شریک سئویله‌یه‌سن سؤزلرینه باخماگیلان »

تانریْ‌دان بیگانه اوْلموُش مین تانیْش مین آشنا
قوُربان اوْلسوُن‌لار گره‌ک بیر آشنا بیگانه‌یه[١]

● حکایت

-٤٣

أره یوْخ وحشی ده‌لی شیر نره[٢] بیری بغدادا قیْزیْن وئردی أره
گؤنوْلـه اوْ دئیه‌سین دوْشمنیدیر نقل ائده‌رلر کیشی گؤن[٣] سوْرته‌نیدیر
دیشله‌دی قانه باتیْردیْ یاناغیْن بیرگئجه نازلیْ قیْزیْن دیل دوْداغیْن
یامانا باسدیْ اوْ اوْغلانین ایزین ائیله‌کی گؤردوْ آتا قانین ایزین
اینجی تک آغ اوْ بوْیوُن اینجه یاناخ ؟ سئویله‌دی : سئویله أده گؤندوْ دوْداخ
بئچارا سئویله‌یه‌سیز اوْل گوْله[٤] سیز دئمه‌دیم من بوُ سؤزوْ سیز گوْله‌سیز
سئچه‌سیز مین بئله سؤزده‌ن بوُ سؤزوْ سئویله‌دیم تا سیله‌سیز سیزده گؤزوْ
ذاتی پیس ذاتی گؤزه‌ل اوْلمایاجاق خصلت‌ین سبز باغیْ صوْلمایاجاق

● حکایت

٤٤- بیر فقیه‌ین[٥] قیْزی چوْخ چرکین‌یدیر ، حدده‌ن آرتیْق بضاعتی اوْلا اوْلا کیم قاپیْ‌سیْن دؤیمه‌میشدیر قیْزیْن آلیْم دئمه‌میشدیر .

١ - مهم تانریْ‌نی تانیْماقدیْر
٢ - أرکک اصلان
٣ - ده‌ری ، چرم
٤ - گوْلده‌ن منظور همان قیْزدیر
٥ - شریعتین احکامین بیله‌ن عالم

چوْخ کیفیر گؤرسه‌نه‌ر ایپک پالتار   چوْخ کیفیر اوْلسا گر ایپک بوْروْنه‌ن

آخر بیرگوْن اوْ چیرکین قیـز گؤزوْ گؤرمز بیر کیشی‌له آداخلاندیْ . نقـل ائده‌رلـر بئش گوْن صوْرا أن بیر بیله‌ن گؤز حکیمـی سَرَندیب[۱] ده‌ن اوْ اؤلکه‌یـه قـدم قوْیـدوُ ، بـیری دئدی: فقیه سنده کوْره‌که‌نین[۲] آپارگیلان حکیم گؤرسوْن . دئدی : یـوْخ یـوْخ گـؤزوْن آچار قیـزی بوْشار .

چـرکین‌یله گـؤزلوْنون اوْلماز ایشی   چرکین آرواده گره‌ک‌دیر کوْر کیشی

● حکایت

٤٥- بیر پادشاه فراستلی[۳] فقیر خلقه حقارتله نظر قیْلدیْ . فقیرلرده‌ن بـیری دئـدی : ای پادشـاه ، باخمـا بـوُ گـوْن سـنین چوْخـدوُر بـیزیم یوْخـدوُر ، سـن وارلیـسان بـیز وارسیـزیـق ، اجل چاتسا برابریک ، یاخشیْ طاعت ائده بیلسه‌ک محشر گوْنوْ سـنده‌ن قاباق دوُراجاییـق .

حقیقت‌دیر شاهیـن املاکـی چوْخـدوُر   یاوان خالی چؤره‌ک درویشه یوْخدوُر

گدا، سلطان بوُ داردان[٤] گؤز یوُمارلار[٥]   بوُ داردان تکجه بیر خلعت[٦] اوُمارلار

قـراردیـر چـون اوْلاق آخر فنـا بیـز   نـه فـرقی شاه اوْلاق یا بیر گدا بیـز

---

١ – سیلان ، هندوستاندا بیر آدانیـن آدیـدیر
٢ – داماد
٣ – هوشلوُ باشلیْ
٤ – بوُ دوْنیایا اشاره‌دیر
٥ – اؤلرلر
٦ – کفن

درویش خلقین خصلت‌لری ییرتیق پالتار بورونمه‌کدیر ، جیریق دیزله سورونمه‌کدیر . نفسین اودون قاراتماقدیر[۱] عشق آلاوین یاراتماقدیر .

نئجه دئییم اونا درویش غروره مایل اولور
خطا گۆره‌نده بیرینده‌ن خطالرین آچیری
روا ده‌گیل دئیه‌سن سن او انسانا عارف
گۆره‌نده داش اوجالاردان گلیر دورور قاچیری[۲]

درویش ایشی ذکر ائتمکدیر شکر ائتمکدیر همت خدمت اطاعتدیر ایثار[۳] توحید قناعتدیر تسلیم اولماق صبر ائتمکدیر ، بئیله یولون مسافری ایپک پالتار گئیین‌سه‌ده حق یولونون یولچوسودور ، یوخسا بند شهوتده‌دیر عؤمور بویو غفلتده‌دیر ، بی‌نمازدیر هوسبازدیر ، حرام مالین مالکیدیر أیری یولون سالکیدیر[۴] ، بئیله انسان آغ بیر عبا بورونسه‌ده ارادت‌سیز صداقت‌سیز بیر انساندیر .

ایچه‌رین[۵] لوتدو زهد و تقواده‌ن
قاپیوا آسما آل ایپک پرده[۶]
بو ائشیک پالتارین ریاده‌ندیر
ائویوین فرشی بوریا[۷] ده‌ندیر

۱ - سئوندورمکدیر
۲ - منظور : تقدیره معتقد اولمایانلار عارف ده‌گیل‌لر
۳ - عطا ، آیریسین اوزونده‌ن اوستون بیلمه‌ک
٤ - مسافر ، یولچو
٥ - باطن ، اوره‌ک
٦ - قیرمیزی حریر پرده ـ ریا و تزویره اشاره‌دیر
۷ - حصیر

● **حکایت**

۴۶-

گؤردوم تیکانیـن یانینْدا سونبول — گؤی دوْن گئیینیب آچیبدی آل گول

گولدوم تیکانا دئدیم ایراق گئت — گولدەن اؤزووی یازیق اوزاق ائت

بوُ سؤزلره کوْل[۱] دئدی قاریشما — گەل ائیلە کرم داهی دانیشما

گر رنگ یوْخومدو سانکی سوسن — باغدا او[۲] دئیبیدی بیتمیشم من

عزّت اوُمارام فقط اؤزوندەن — عؤمرون بوْیو دؤنمەرەم سؤزوندەن

یوْخدور کلامیمدا گر فصاحت — ائیلر اوْ اؤزو منه عنایت

دوْزدور کی آغیر اطاعتیم یوْخ — بوْشدور بوُ الیم بضاعتیم[۳] یوْخ

بوُ درده فقط اوْ درمان ائیلر — یوْخسا منه کیمسه احسان ائیلر

ای آی گوْنشه ایشیق ساچان یار — نور پنجرەسین بیزه آچان یار

أن بیر قوْجا یاشلیْ بندەوەم من — رحم ائت منه خسته بردەوەم[۴] من

سعدی ، نه دئییبدی حق همانْدیر — قاتما سؤزه آیریْ سؤز آماندیر[۵]

بیچاره اوْ کی چیخیبدی سؤزدەن — آواره اوْ کی دوْشوبدو گؤزدەن

گؤزدەن دوشەنی ووروب دؤیەرلر — یار اؤیمەیەنی هاچان ؟ اؤیەرلر[۶]

● **حکایت**

۴۷- بیر حکیمدەن سوْروشدولار : مرد ایگیدین سخاوتی اولسوُن گرەک شجاعتی ؟

---

۱ - تیکانین کوْلوُ

۲ - تانریْیا اشارەدیر

۳ - اطاعت و عبادته اشارەدیر

۴ - غلام ، نوْکر

۵ - حققین سؤزلریندەن باشقا بیر سؤز یوْخدوُر اوْ سؤزلره آیریْ سؤزلر قاتماگیلان

۶ - تانریْ آتانیْ آتارلار

سئویله‌دیلر : سخاوتی اوْلان مردین شجاعته حاجتی[۱] یوْخ .

مین ایلدی حاتم[۲] اؤلوب توْز اوْلوب توْزو سیلینیب
ولـی ائلیـن اوره‌گینـده‌ن سـیلینمه‌ییبدی آدی
زکات[۳] وئر آغاجیـن قـوْل‌لاری آریـستلانسا[٤]
اوْنوُن هـمی بـاری آرتـار همی شیرین اوْ دادی

***

بوُ سؤزو بهرام[۵] گوُرین[٦] گوُری[۷] اوسته یازدیلار
کیم کـرامت اهـلی‌دیر یـوْخدوُر نیـازی شمشیره

۱ - نیاز
۲ - جاهلیّت زامانیـندا کرامتلی بیر ایـگیـدیمیش
۳ - مالین بیر حصّه‌سین شرعین حکمیله باغیـشلاماق
٤ - هرَس اوْلسا
٥ - ساسانی شاهلاریـندانديـر
٦ - بیر نوع ائششکدیر
۷ - قبر ، مقبره



اوچونجو باب



قناعتین فضیلتی

اون‌اوچونجو باب

قناعتین فضیلتی

● حکایت

۱- بیر مصریلی سائل[۱] حلب[۲] بازاریندا دیله‌نیردی ، دئیيردی آی مکنت‌لی‌لر بیز قناعت یوللارینی ایزله‌سه‌یدیک سیز مروّت . دیلنچی‌لیک ایزی یئرده‌ن پوزولاردی .

ای قناعت منی غنی ائیله
کی سنین تک جهاندا نعمت یوخ
صبر ائتمه‌ک اولقمانین ایشیدیر
صبرسیز کیمسه‌لرده حکمت یوخ

● حکایت

۲- اوزون ایل‌لر بوندان قاباق مصریده بیر بیگ واریمیش اونون ایکی بیگ زاداسی . اوغلانلارین بیری گزدی علم اؤیره‌ندی بیری قالدی ثروت ییغدی . بئش گون صورا

۱- دیلنچی
۲- شامین شهرلرینده‌ن بیریدیر

اوْ عالَمده عالِم اوْلدو بوُ مصریده مصر عزیزی[١]. وارلیْ بیر گـۆن اوْ وارسیـــزا دئـدی : قارداش من مکنت‌ده صوْن منزله چاتا بیلدیم سـن یوْکـۆوو هلـه‌ده وار چاتمامیـــسان .
دئدی : عزیز ، عزیز تانریْ درگاهینا چوْخلو سپاس ائتمه‌لی‌یم کی دۆنیادا پیامبرلر پیامینـه وارث اوْلدوُم سنین کیمی هامون[٢] ، فرعون[٣] میراث‌خواری اوْلمادیم من .

اینجـــه بیر مورم[٤] أیاق آلتیــدایام — من آری یوْخ چون تیکان‌سیز نیش[٥] سیزه‌م
بیر عؤمۆر دائم گره‌ک شکر ائیلییه‌م — مظلـــومو ایـنجـیتمه‌گه مـــن دیـش‌سیزه‌م

● حکایت

٣- ائشیدیم بیر یوْخسول درویش قبا[٦] سینین ییرتیــقلاریــن یامایـاندا وارسیـــزلیْغین آلاویــندا آلاولانیــب یاخیْلاندا[٧] بوُ ماهنی‌نی اوْخویوُرموُش :

یامـا بـوُ کهنـه دوْنـو گئی بوْنـو بـوُدوُر قســـمت
آغیــر بوُیــۆک‌لری چک چکمه خلقـده‌ن منـّـت

بیری دئدی : دایانما قاچ فلان وارلیْ سفرا آچیــب سفراسینین باشـیندا کیـم أگله‌شیری منّت اوُمور[٨]. اوْندان گئدیب نیاز اوُمسان نیازیوه یوْخ سئویله‌مز[٩].

---

١ - مصر حاکم‌لرینین لقب‌لریمیش
٢- فرعونون وزیریمیش
٣- حضرت موسی عهدینده مصره فرمان سوۆره‌ن حاکمین آدی‌دیرکی دئیه‌رمیش من تانری‌ویزام.
٤ - قاریچقا
٥ - تیکان
٦ - دوْن ، عبا ، اۆسلوک
٧ - یاناندا
٨ - ممنون اوْلور
٩ - حاجتی‌وی اوْنا دئسه‌ن حاجتی‌وی رفع ائده‌جک

دئدی : یوْخ یوْخ

حاجتین خلقه دئمه فقرین اوْدوُندا یان گیلان
دردین اوْلسادردیوی خلق خداده‌ن[۱] دان گیلان

***

بیر کیمسه‌یه محالدی دئمه‌ز وئر عبا منه
بیرتیشق یاماقلیْ کهنه عبانی کیشی گئیه‌ر

بیگانه دوست گر ، اوْلا روز جزا[۲] منه
دوْزخده عیبی یوْخدوُ قالام تا ابد یانام

● حکایت

٤- بیر گوْن عجم[۳] بیگ‌لریندن بیری حاذق[٤] بیر حکیمی مصطفانین ـ سلامی‌میز اوْلسوُن اوْنا ائولادینا ـ قوْللوقونا گؤنده‌ردیلر . حکیم بیر ایل تمام عرب اؤلکه‌سینده عؤموْر سوْردوْ کیمسه اوْنوُ دیندیرمه‌دی دردین اوْنا بیلدیرمه‌دی . اوْ حضرتده‌ن گیلئیلندی دئدی : غلام بوُ اؤلکه‌یه خدمت اوْچوْن گلیب آمما کیمسه منده‌ن خدمت اوُمموُر . بوُیوُردولار بوُ توْرپاغیشن جماعتی چوْخ یئمکده‌ن چه‌کینه‌رلر دوْیمامیشدان چه‌کیله‌رلر . حکیم دئدی : سلامت‌لیک رمزی بوُدوُر ، یئری اؤپدوْ ، اوْ اؤلکه‌نین ترکین قیْلدیْ .

حکیم اوْل دم آچار سؤز، صحبت ائیله‌ر
یئمه‌ک ایچمه‌ک غذایه رغبت ائیله‌ر

گؤره‌ر گر دینمه‌سه حقده‌ن اثر یوْخ
غذا میل ائتمه‌سه جاندان خبر یوْخ

---

۱ – اللاهین بنده‌لریندن

۲ – جزا گوْنو ، محشر گوْنو

۳ – ایران شاهلارینا اشاره‌دیر

٤ – ماهر ، استاد

اوْنوُن هربیـــرایشی حکمتدی حکــمت   یئیەر ، آرتیــق ائده حقــدەن اطاعــت

● حکایت

۵- بابک اوْغلوُ اردشیردەن[۱] نقل اوْلوُنوب بیر گۆن حاذق بیر حکیمدەن سوْروُشدوُلار ، بیر آدامـا گۆنده نەقدر یئمک گرەک ؟ جـواب وئردی : یوز درمین[۲] آغیـرلیغی قـدەر بسدیر ، گۆلدۆ دئدی : اوْ مقداردا نه قوّت وار . دئدی : کامل[۳] بیر آدامی بیر گـون تمـام دوْلاندیـرار . آغیـر یئیەن آغیـر یوکون حمّالیدیر .

بوُ بئش گۆن آلتی گۆن اوْغلوُم یئمکـدەن اؤتـر دەگیـل
یئمـک بوُنـا گۆرەدیـر خالقــه عبــادت ائــدەک
بــوُ قــدر نعمتــی تــانری عطــا ائدیبــدی بــیزه
یئیەک ایـچـەک یاشــایـاق فرمانیــن اطاعــت ائدەک

● حکایت

۶- ایکی نفر خراسانلی جـوان درویـش سیاحته چیـخمیـشدیلار . بـیری أتسیز اوچ گۆندەن بیر شام یئیەردی بیری أتلی دیشی ایش‌سیز[٤] قالمازیـدیـر . نقل ائدەرلر أن بیر اوُزاق یئرده جاسوس[۵] آدلاندیلار توُتوُلدولار بیر اوْطـاقدا حبـس اوْلـدوُلار ، اوْ اوْطـاغـا داشـدان دوُوار ایشـلەدیلر نفـس یـئری قوْیمادیلـــار . بــوُ صحبتـدەن ایکـی هفتــه سوْوُشموشـدور ، امـر اوْلوُنـدو زندانی‌لـر درویش‌دیلــر . اوْ داش دوُوار سـؤکولرکن

۱ - اردشیر بابکان
۲ - منظور بیر سکّه‌نین آغیرلیغی قدر
۳ - بالغ ، بؤیوک
٤ - همیشه آغزی ایشله‌رمیش
۵ - خبرچین

باغیرديلار ، أتلی اؤلوب أتسیز دورور[۱] قلبی وورور . بیری دئدی : مات[۲] قالمالی بیر ایشدیر بو ، سؤز صاحبی گولدو دئدی : مات قالمالی ایش اوندایدی بو ایش بئیله اولمایایدی . او اؤلەنی چوخ یئمکلیک اؤلدوریبدیر ، بو قالانی آز یئمکلیک ساخلاییبدیر .

قناعتدەن اطاعت ائیلەیەنلر یامان گون باک ائتمەزلر یاماندان
بیری تن‌پرور[۳] اولسا تنبل اولسا آجی گون تئز دویار شیرین او جاندان

● حکایت

۷- حکیم‌لردەن بیری اوغلونا آز یئمەگە امر ائدیردی دئییردی ای منیم بالام کیم آز یئیەر آز ناسازلار ، دئدی : آتا ظریف[٤]لردەن بیری دئییب : آج قالما یئە توخ اؤل‌گیلان . دئدی: اوغول « کُلوُا وَ اشرَبوُا وَ لاتُسرِفوُا »[٥] .

چوخ ایچمەک یئمەک انسانی تئز ییخار
یئییب ایچمەسین جان دوداقدان چیخار

***

دوزدو عالمده طعام قوت باغیشلار انسانا
چوخ یئیەن انسانی آمما چوخ یئمکلیک سینسیدەر

---

۱ – دیریدیر ، زندەدیر
۲ – تعجب‌لی ، حیران قالمالی
۳ – ایشلەمەیەن ، تنبل
٤ – ظرافت‌لی سؤز دانیشانلار
٥ – اعراف سورەسینین اوتوزبیرینجی آیەسیندەن « یئەیین ایچین اسراف ائیلەمەیین »

گۆل‌شکرده‌نده[1] شیرین‌دیر آج بیر انسانه چۆره‌ک
گۆل‌شکر چوْخ میل[2] ائده‌ن انسان اوْ جسمین اینجیده‌ر

بیر مریض‌ده‌ن سوْروُشدولار نه ایستیرسن ؟ دئدی : نفسیم بیرزاد منده‌ن ایسته‌مه‌سین .

اوْنداکی شیشدی بوُ قاریـن[3] نئیلیره‌م
سیم و زری ، درهم و دیناری من

● حکایت

٨- صوْفیـ[4]لرده‌ن بیر نئچه‌سی واسِط[5] ده بیر أت‌ساتانا[6] بیرآز بوْرجلو دوْشموْشدولر . قصّاب گوْنده طلب‌کارلیـق ائیله‌ییردی دئیینیردی . صوْفیـ لرده باش آشاغی سالیـردیلار اینمه‌ز دینمه‌ز قالیـر دیلار ، باشقا دۆزۆم آیریـ چاره گۆرمیردیلر گۆره‌نلرده‌ن بیری دئدی :

نفسه طعام وعده‌سی وئر ، قصّابا — وئرمه‌گیلان سیم و زرین وعده‌سین

***

اؤل‌گیلان أت یئمه اوْ أتده‌ن اؤتۆر — قصّابین منّت‌ین گئدیب چکمه
اۆزۆوه باغلا احسانیـن قاپیـسین — قاپیـچی محنت‌ین گئدیب چکمه[7]

---

١ – مربا ، شربت
٢ – صرف ائیله‌یه‌ن ، یئیه‌ن
٣ – اؤلنده‌ن صوْرا قارین شیشیب پاتلاماغا اشاره‌دیر
٤ – درویش
٥ – بصره‌ایله کوفه‌نین آراسیندا بیر شهرین آدیـدیـر
٦ – قصّاب
٧ – منظور بوُدوُر : قارین اۆچون منّت چکمه .

● حکایت

۹- بیر جوانمرد[۱] تاتار[۲]لارلا ووروُشاندا یارالاندی . بیری دئدی : فلان بؤیوٚک بازرگاندا نوُشدارو[۳] داروسو وار . نقل ائده‌رلر اوْ بازرگان أن بیر خسیس[٤] انسانیـدیـر .

سفراسیندا دوُز چؤره‌ک یوْخ آی گوٚنش قوْیسایدیلار
دوٚنیا وارکن کیمسه گؤرمزدی سماده آی گوٚنوٚ[۵]

اوْغلان دئدی : اوْندان دوا ایسته‌سم من شاید وئره شاید دئیه قالماییبدیر. دئسه قالیب اوْنا انعام[٦] وئرمه‌لی‌یم ، انعام وئرم یا وئرمی‌یم گئدیب اوْنا آغیز آچماق منیم اوْچوٚن بیر اؤلوٚم‌دیر .

قان گؤلوٚنده عیبی یوْخ جان وئر بوْغول
أسگیک انسانه ألین وئرمه اوْغول

حکیملردن بیری دئییب : انسانلارین شرفلری آب حیات[۷] آلماق اوٚچوٚن ساتیلسایدی ، شرفلی مرد آب حیات آدین دیله گتیرمزدی ، شرافتسیز یاشاماقدان شرافتلی اؤلوٚم خوْشدوُر .

---

۱ – ایگید اوْغلان
۲ – مغول طایفاسی
۳ – کارلی یارالاری توْختادان بیر دوانین آدیمیش .
٤ – سخاوتسیز ، ألی یوموق ، گؤزوٚ دار آدام
۵ – چؤره‌ک سیز بیر انسانیمیش
٦ – جایزه ، خلعت
۷ – ابدی یاشایش باغیشلایان سوُ

خوشام من زهـر آلام جانانـه‌لرده‌ن
شیرین بال آلمـیام بیگانه‌لـرده‌ن

● حکایت

١٠- گلیری[۱] آز بیر عالمین خرجی حدده‌ن آرتیـقیـدی . حاجتینی بیر وارلی‌یا دئدی ، وارلـی غمگیـن اولـدو ، غملـی کؤنلـو درده دولـدو ، کـی علـم اهلـی سئوال[۲] ائتمـز روزی[۳] سینده‌ن گیلئیله‌نمز .

اوره‌ک غمیـن کده‌ریـن سئویله‌ینده سئوگیلیـوه
ساقیـن[٤] یاریـن یانینـا قـاش قابـاقلی گئتمه‌یه‌سـن
گولـه‌ش قابـاقلی گره‌کدیـر آچـاندا غـم شله‌سـین
گؤزه‌ل بو پـندی[٥] اؤلونجن فرامـوش ائتـمه‌یه‌سن

نقل ائده‌رلر نعمتنی آرتیـردیلار حرمتینی أسگیددیلر .
عالم گؤردو نعمت چوخدور حورمت یوخدور فیکره جومدو تومدو دئدی :

او قازان‌کی سنی خـوار[٦] ائیلیری ایچمـه آشینی
او طعام کـی سنه ذلّـت تؤره‌دیـر آت داشیـنی

---

١ - درآمد
٢ - دیله‌نمه‌ز ، ألین آچماز
٣ - رزق ، پای
٤ - گؤزله ، مواظب اول
٥ - نصیحت ، اؤگود
٦ - رسوا ، سای‌سیز حرمت‌سیز

نئیلـــیره‌م آرتیـــ̂رالا یــو̌ز بــوُ قــده‌ر نعمتیمـــی
یوُخسا آرتـیـــ̂رمایالا داری[۱]قده‌ر حــو̌رمتیـمی

● حکایت

۱۱– بـیر درویشـین نئچـه درهـم لازیمیـدی . بـیری دئـدی : فـلان وارلـ̂ی کرامـت‌ده نظیرسیزدیر[۲]حـاجتیوی اوْنـا سـئویله کؤمـک لیکـده‌ن قیـ̂ـزیـ̂ـرقانماز .ائیلـه اوْ گـو̌ن یوْلداشـ̂لا اوْ وارلـ̂ی‌نیـ̂ـن سارایـ̂ینا قدم قوْیدوُ ، گؤردو̌ وارلـ̂ی أن هئیبت‌لی[۳]بیر کیشی‌دیر ، قاش‌قابـاغـ̂ی یـئر سـو̌پـو̌رور ، ائـوده‌ن چیـ̂ـخدی دئـدی: اوْنـوُن سـخاوتین هئیبتینـه باغیـ̂ـشلادیم .

اگر گؤردو̌ن بـیرین چـوْخ قاش‌قابـاقلـ̂ی آمانـدیـ̂ـر سـئویله‌مه دردیـن اوْنـا سـن
اوْره‌ک غـم غصّه‌سین اوْل کیمسه‌یـه دئه آچـاندا گو̌ل دوْداغیـ̂ـن گو̌ل ده‌ره‌رسن

● حکایت

۱۲– اسکندریّه[۴]نین بؤیو̌ک قیتلیـ̂قیـ̂ـندا[۵]ماوی گؤیو̌ن بوْلاقلاری̂ کسیلمیشدیر آجلیـ̂ـق سسی سمالره دیکه‌لمیشدیر .

یئمـک تـاپانمازیـ̂ـدی داغلاریـــن اوْوو مـارالـ̂ی
چؤره‌ک هایـ̂ـی هارایـ̂ـی آغلاداردی̂ داغـدا داشـ̂ی

---

۱ – ارزه‌ن دانه‌سی

۲ – تای‌سیزدیر

۳ – قوْرخمالی ، قاش‌قاباقلـ̂ی

٤ – مصریده بیر شهرین آدیـ̂ـدیر

٥ – قحطی

آلاولـــیٛ ســـــینه‌لرین تۆستۆســـــو آلاردیٛ گؤیـــۆ
گؤیۆن قارا بوٗلـــوٗدو یاغـــدیٛـرارديٛ قانلیٛ یاشیٛ[(١)]

بئیله یامان روزگاردا بیر ناکیشی یاشاییٛـردیٛ اونٛدان سیزه سؤز سئویله‌سم دئیه‌جک‌سیز انسانلیٛغی ترک ائتمیشم سئویله‌مه‌سم بئیله خیال ائده‌جک‌سیز سؤز بیلمیره‌م ، بوٗنا گـؤره سؤزۆ قیٛـسسا ائیله‌ییره‌م ، پوٗنزا[(٢)] سیه[(٣)] دلیلی‌دیر سیه باتمان .

گـر اوٛ نـــامردی اؤلـــدۆره تاتـــار تاتاریٛـن حیف‌دیر جانیٛـن آلالا
سانکیٛ اوٛ کؤرپۆدور سوٗسوز خلقـی آرالار دجـله‌ده‌ن سـوٗسوز قـالالا

آمما ائیله یامان گۆنده اوٛ ناکیشی یامان گۆنلۆ انسـانلارا سـحر نعمـت باغیٛـشلییٛـردی آخشام خلعت . قرارلارین[(٤)] آلده‌ن وئره‌ن قرارسیزلار[(٥)] بیر گـوٗن اوٛنـوٗن سـاراییٛنا قوٗنـاق گتمه‌ک قصدین منه بیلدیردیلر . دئدیم بئیله صحبت‌لرین فیکرین آتیٛـن .

تۆلکۆنـون آرتیٛغیٛـــن[(٦)] یئمـز اصـلان ییٛخیلیـب وئرسـه‌ده آجیٛنـدان جـــان
اؤل‌گیـلان ناکسین یــئمه چؤره‌گیــن دؤزگیـــلان ائیله‌مـه فغـــان افـغـان
ارزشـــی یـوٛخـدوٗ بـی‌هنـر بشـــرین اوٛ بـــشر اوٛلسادا بؤیۆک سلـطــــان
آل[(٧)] ایـپک دوٛن گئیه‌ن هنـــرسیـز آدام سـانکیٛ بیر نقشیلی دوٗواردیٛ اینـــان

---

١ – غم بوٗلودو قانلیٛ یاغیٛـش یاغدیٛـراردی
٢ – باتمانین اوٛن‌التی‌دان بیری
٣ – ایکی پوٗنزا
٤ – دؤزۆم ، صبر
٥ – دؤزۆم‌سیزلر
٦ – شکارین تؤکونتۆسونه اشاره‌دیر
٧ – قیٛـرمیـزی

● حکایت

۱۳- اوْ حاتم[۱] دەن سوْروُشدولار ، اؤزوْن کیمی ایگید انسان سراغیْن وار. سئویلەدی هن ، بیر گوْن عرب خانلاریْنا أللی دەوە کسدیرمیشدیم بیر ایش اوْچوْن سفر ائتدیم داغا گئدیم داغدا گؤردوْم أن بیر قوْجا تیکان دەرەن یوْکوْن چاتیْب زیغدا باتیْب ، دئدیم بیرآز یئرین گئتکی حاتم گیلدە قوْناقلیْق وار . گوْلدوْ دئدی :

ایشله ناکس قاپیْسیْن چالماگیلان

حاتمین منّتینه قالماگیلان

ایگیدلیکده اوْ قوْجانیْ اؤزوْمدەن چوْخ اوْستوْن گؤردوْم .

● حکایت

۱٤- بیر گوْن موسی ـ بیزدەن سلام اوْلسون اوْنا ـ أگنی یالیْن[۲] بیر درویشی گؤردوْ قوُما قوُیلانیْبدیْر[۳] قوُمدان چیْخدیْ دئدی موسی سن تانریْنیْن أن حوْرمتلی بندەسیسن اوْ تانریْدان ایستەگیلان بوُ قارا گوْن[٤] بندەسینه نظر قیْلسیْن کی طاقتیم قوُرتاریْبدیر . موسی دعا ائتدی گئتدی . قاییْدارکن گؤردوْ اوْنوُن ألین قوُلوُن باغلاییْبلار . بوُیوُردولار نه ائدیبدیر ؟ سئویلەدیلر مست ائدیبدیر اوْرەک سؤکوْب قان تؤکوْبدیر ، ایندی اوْنوُ اؤلدوْرورلر ، فیکره جوُمدوُتوُمدوُ دئدی :

---

۱ - حاتم طائی‌یه اشارەدیر

۲ - پالتارسیز ، چیپلاق

۳ - قوُموُ پالتار ائیلەمیشدی

٤ - گوْنوقارا ، بدبخت

صاحب اوْلسایدیْ پیشیک بال و پره

سئرچه محو اوْلموشدوُ یئردەن یکسره[(۱)]

من ییخیْلمیْش[(۲)] گۆرموْشم قالخیْب دوُروب

دوُرمایان عاجزلره قوُرقو قوُروب

« و لَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعبادِهِ لَبَغَوْا فِی الْأَرْضِ »[(۳)] اوْلدم موسی - بیزدەن سلام اوْلسوُن اوْنا - اوْ مصلحت صاحبینه باش أندیردی ائیلەدیگی جسارتدەن عذر ایستەدی .

عاجز قاریْچقانیْن قانادیْ خوْشدوُر اوْلماسیْن

یوْخسا غروره مایل اوْلار محو ائدەر اۆزۆن

***

ناکسین اوْلسا اگر سیم و زری حقّین امریندەن گئچەر چوْخ سرسری[(۵)]

بوُ گۆزەل جمله فلاطوندان[(٤)] قالیْب خوْشدوُ مورین[(٦)] اوْلمایا بال و پری

حئیف قنده[(۷)]، قندیم[(۸)]واردیْر .

---

۱ - بۆتۆن ، کلّا ، تماما

۲ - عاجز ، ألسیز أیاقسیز آدام

۳ - شوری سوْرەسینین ایگیرمی‌یئددینجی آیەسی - روزی قاپیْ سیْن اوُلوتانریْ بندەلره گئن ائیلەسئیدی یئر اۆزونده ظلم ائدەردیلر .

٤ - افلاطون

٥ - سایمامازلیْق

٦ - قاریْچقا

۷ - شیرین یئمکلره اشارەدیر

۸ - ایستی‌لیک ، قند مرضینه اشارەدیر

سـنده‌ن آکیشـی مصلحتیـن یاخشـی بیلـیر
اوْل کـس کـی سنـه وئرمیری وار ، وارسیـز ائدیر

● حکایت

۱۵- بصره‌ده من قیـزیلچیلار بازارینْدا دوْلانیـردیـم بیر چؤلچونـو[۱] گـؤردوْم دئیـر : بیاباندا یوْل آزمیـشدیم یـوْل زوْمـهارین[۲] قوُرتارمیـشدیم عؤمـروْن آخـر لحظـه‌لرین گئچیردیردیم گؤردوْم یئرده بیر کیسه وار ، فیکر ائیله‌دیم قاویـرقادی[۳] سئوینج[۴] اوْدوُ اوْره‌گیمده آلاولاندی . آغزیـن آچدیـم صوْنسوُز قده‌ر کده‌رلندیـم چون‌کـی گـؤردوْم مرواریدیر[۵].

ایستی صحـراده آج ، سوُسـوُز آدامـا　　　سوُ گره‌کدیـر نـه مـرواری نـه صـدف
تاپیـلان کیسـه‌نین ایـچـینده اوْلان　　　آجا یوْخ فرقـی ، زردی[۶] یاکی خزف[۷]

● حکایت

۱٦- بیری ایستی قوُملار اوْسته جان وئریردی بوُ سؤزلری پیـچیلدیـردی :

جان دوْداخدان چیـخمامیـش ای کـاش دوْشئیدیم بـیر چایـا
دوْلـدوُرئیـدیـم مشکیـمی دای گلمـه‌یئیـدی جـان ضـایـا

---

۱ – بیابانگرد
۲ – توشه ، آذوقه
۳ – پیشمیش بوُغدا
٤ – شادلیـق ، خوشحالیـق
٥ – اینجی
٦ – قیـزیـل ، آلتوْن
۷ – ساغسی

● حکایت

۱۷- بیر گۆن بیری بیاباندا یوْل آزمیشدی یوْل زۆمهاریـن قوُرتارمیشدی بیر حالداکی اوْنوُن چوْخلوُ زر واریمیشْ جان وئرمیشدی . باشی اۆسته چاتـانلاردان بیر دئیەر : قیزیلـلاری داغیلمیشدیر بوُ قیسسا سؤز قوُملار اۆسته یازیلمیشدیر .

وئجـه گلمـز بـوُ جعفـری[۱] دینـار   یـوْلا آذوقـه سـوُ گئدیـن گۆتـۆرون

چؤلـده زردەن دەیرلیدیر شلغـم   چوْلده زر ، دینارین سؤزۆن اۆتـۆرون

● حکایت

۱۸- هئچ بیر زمان زمانەدەن کۆسمەمیشدیم پاییـم[۲] آزدیـر پای وئرەنه من قاش‌قابـاق ائتمەمیشدیم ، مگر اوْ گۆن کی قیچلاریـم یالیـن‌یـدیر آیاق‌لاریـم قاباریـدیـر قابارلاریـم دئشیلمیشدیر أت سوُموُکدەن آیریلمیشدیر . اوْ حـالت‌ده کوفـەنین[۳] مـن بؤیۆک جامع مسجدینه قدم قوْیدوُم گؤردوُم بیری اوْتوُروبدور قیـچی یوْخـدوُر اوُلـوُ تانری درگاهینا شکر ائیلەدیم آیاق‌قابیـم[۴] اوْلماسادا آیاغیـم وار .

واری چوْخ وارلی‌نین گؤزۆنده فره[۵]   تـوُرپ شـلغم کـاواردی گـؤی تـرەدی

بینـوا درویشـین گؤزۆنـده تـره   بالـدی قایمـاق کئیک[۶] دی قوْچ فرەدی

---

۱ - برمک اوْغلو جعفره منسوب اوْلان دینارلار

۲ - رزق ، روزی ، قسمت

۳ - عراقین شهرلریندەندیر

٤ - باشماق ، چاریـق

٥ - جوان تاووُق

٦ - داغ اینەگی

● حکایت

۱۹- قیشْ گوٚنوٚیدو بیر پادشاه نوکرلرله شکارگاه‌دان قاییدیرْدی گوٚنش باتدیْ . بیر باغچیْ نینْ [۱] باغ ائوجیگین [۲] گؤردوٚ دئدی : اوْردا گئده‌ک اوْتراق ائده‌ک . وزیرلرده‌ن بیری دئدی : رعیّتین چارداغیْندا گئجه قالماق یاخشیْ ده‌گیل . ائیله بوُردا چادر قوُراق اوْد یاندیرْاق . باغ صاحبی یئمک ایچمک حاضرلادیْ یئری اؤپدوٚ دئدی : سلطان بیزیم ائوه بوُیوُرسایدی منزلتی [۳] أسگیلمه‌زدیر لاکن راضی اوْلمادیْلار بوُ نوْکرین مرتبتی [٤] یوُکسک [٥] له‌نسین . سلطان سؤزوٚ گؤزه‌ل گؤردوٚ امر ائیله‌دی اوْنا خلعت چوْخلو نعمت باغیشْلانسینْ . نقل ائده‌رلر سحر سلطان اوْ باغچانیْ ترک ائده‌نده باغچیْ دئدی :

اوْ قدر [٦] صاحبینین قدری باخ آزالمادی هئچ
نزول [٧] ائیله‌دی آتدان قده‌م بوُیوُردو [٨] بیزه
چاتار منیم یئریمین شأنی [٩] گؤیده آی گوٚنشه
یئرین اوْ آللاهی [١٠] چون کی بوُ یئرده کؤچدوٚ دیزه

---

۱ – بوْقان ، باغبان
۲ – باغ ائوی ، چارداخ
۳ – مقام ، شأن
٤ – درجه ، مقام
٥ – آرتیریلسین ، اوُجالانسین
٦ – شأن ، حرمت
۷ – آتدان یئره دوٚشدو
۸ – عنایت ائتدی
۹ – مقام ، قدر
۱۰ – پادشاها اشاره‌دیر

● حکایت

۲۰- أن بیر خسیس [۱] دیلنچی‌دەن نقل ائدەرلر آغیر ثروت توپلامیشدی ، بیر گون سلطان دئدی : بیزدەن أل دوت‌گیلان [۲] أل دالیدیر [۳] ، آیدیندیرکی بورج آلیریق .
دئدی : قوربان زرەن خاطر منیم تاییم أسگیک‌لره أسگیلمه‌یین . دئدی : او زر أسگیک ایشده ایشله‌نه‌جک . «اَلخَبیثاتُ لِلْخَبیثینَ» [٤] .

عیبی‌یوخدور تؤکسه نصرانی [۵] سوُوُن   سیز جهودین [٦] نعش بی‌جانین یوُوُن

***

مستراحه یول تیکه‌نده عیبی یوخ   سوکثیف‌دیر یولدا واردیر چوخلو پوخ

بئیله‌لیکله خسیس کیشی پادشاهین حکمونه باش أندیرمه‌دی ، فرمانینا هن دئمه‌دی .
سلطان دئدی : دوروُن ووروُن قولاخلارین دیبدەن بوروُن وارین آلین چؤله سالین .

وئرمه‌سه کیم مالین شیرین سؤزله   اودلانار ثروتی قیزیل کؤزله
یان یاخیل دونیادا اؤزون اؤزووه   امکانی یوخدو یاد یانا کؤزووه [۷]

---

۱ - ألی کسیک ، کرامت‌سیز
۲ - یاردیم ائیله
۳ - نیازیمیز وار
٤ - نور سوره‌سینین ایگیرمی‌آلتی‌نجی آیه‌سینین بیر حصّه‌سی « پیس آروادلار پیس کیشی‌لره گره‌ک‌دیر »
۵ - مسیحی
٦ - یهودی
۷ - کیمسه سنه فیکر ائیله‌مز اؤزون اؤزووه فیکر ائت‌گیلان

● حکایت

۲۱- بیر کیشی‌نی کیش(۱) ده گؤردۆم دئییردیلر یۆز أللی‌دەن چوْخ دەوەسی أللی‌دەن چوْخ بنده(۲) سی وار. بیر گئجه من حجره(۳) سینده قوْناق قالدیم سحره‌دەک یاتانمادی باش یاسدیغا آتانمادی. دئدی: منیم فلان یۆکۆم ترکستاندا قالیب فلان گمی‌لریم هندوستان‌دا، فلان باغیم بوْنچاق(٤) سیزدیر فلان ائویم قیش یئتیریر سوُواق‌سیزدیر. گاه دئییردی گؤیلۆم ایستر مصره گئدەم مصرین گؤزەل هواسی وار گاه دئییردی یوْخ یوْخ اینـدی روم دەنیزی آرام دەگیل. دئدی: سعدی بیر سفره گئده‌جه‌یم اوْ سفردەن قاییتسام دای استراحت ائده‌جه‌یم. دئدیم هانسی سفردی اوْ؟ دئدی: گۆگۆد چاتام چینه، چینده‌ن چینی کاسا روُما، روُمدان ایپک هندوستانا، هندوستاندان تیغ(٥) حلبه، حلب‌دەنده جام(٦) یمنه یمن‌دەن چیت(۷) پارسا صوْنرا تجارتین داشین آتام راحت یاتام. دئدی دئدی دیلده‌ن دۆشدۆ، سئویله‌دی آی قوْناق قارداش اوْ گؤردۆگۆن ملّت‌لردەن ائشیدیگین صحبت‌لردەن سنده دانیش سؤزه قاریش، گۆلدۆم دئدیم:

نقل ائده‌رلر یۆز دەوه یۆک صاحبی	دۆشدۆ مرکب(۸) دەن دۆشه‌نده(۹) بیر داغی
سئویله‌دی: دۆنیا سئوه‌نلر گؤزلرین	دوْلدورار آخرده قبرین توْرپاغی

۱ – عمّان دەنیزینده بیر آدانین آدیدیر

۲ – غلام

۳ – اطاق

٤ – سند، قباله

٥ – شمشیر

٦ – شیشه

۷ – بیر نوع پارچادیر

۸ – آت، دەوه

۹ – أنه‌نده، یئنه‌نده

● حکایت

٢٢- بیر وارلی‌دان نقل ائده‌رلر لئیم[١] لیکده ائیله یامان آدلانمیشدیر سانکی حاتم کریم لیکده[٢]. کریم‌لیکده‌ن پای‌سیزیدیر خسیس‌لیکده تای‌سیزیدیر. باغلی ألی آچیلمازدیر اوخ قلبینه سانجیلسایدی، اوندان أبو هوره‌یره‌نین[٣] پیشیگی أت اوممامیشدیر کهفین[٤] ایتی سوموک آلیب اودمامیشدیر. دئیه‌ردیلر ایندی‌یه‌ده‌ک باغلی ائوین کیمسه آچیق گؤرمه‌ییبدیر باشقا اؤزو کیمسه دوزون دادماییبدیر.

درویش اونون ایچمه‌دی بیر بشقاب آشیندان
بشقابدا قالان آرتیق آشین دادمادی قوشلار

نقل اولونوب فرعون‌لارین تورپاغینا[٥] چاتماق اوچون باشدا فرعون افکاریلا[٦] بیر گمی‌یه سوار اولدو «حَتّی اِذا اَدْرَکَهُ الغَرَقُ»[٧] طوفان قوپدی ده‌لی ده‌نیز نعره تپدی چیچالاندی.

معشوق جفا ائیله‌سه صبر ائیله، همیشه
اویقون اولا بیلمز گمی‌یه هر بیر أسن یئل[٨]

---

١ - أسگیک، پست، سخاوت‌سیز
٢ - او آدام‌کی اؤزو یئمز اؤزگه‌لره یئدیرده‌ر
٣ - پیغمبرین اصحاب‌لاریندان‌دیر، پیشیک‌بالا اوینادیرمیش پیغمبر بویورور «پیشیک بالا آتاسی»
٤ - اصحاب کهفین یانیندا قالان ایته اشاره‌دیر
٥ - مصر اؤلکه‌سینه اشاره‌دیر
٦ - نخوت و غروره اشاره‌دیر
٧ - یونس سوره‌سینین دوخسانجی آیه‌سینین بیر حصّه‌سی «بوغولماق وقتی چاتاندا»
٨ - هامی یئل‌لر گمی‌یه مناسب اولماز.

گمی چؤندۆ کبرین یانار اوْدوُ سؤندۆ اۆزلر گؤیه ساریْ دؤندۆ « فَإذا رَكِبوا فِي الفُلْكِ دَعَوُ اللهَ مُخلِصينَ لَهُ الدّينَ »[١] .

آغلاما آغلار گؤزۆن ،چاتمایاجاق دادیوه[٢]
وارگۆنۆ[٣] وای سئویلهیهن[٤]، دۆشمهدی چون یادیوه

***

ایش اگر وئرمهسه سنه ، خلقه نهیه لازم اوْ ییغدیغینْ دینار
قالاجاق اؤزگهیه ائوین ائشیگین اؤزگهیه تیکمه ائو آباد دیوار

اوْ کیشینین صوْن گۆنۆندهن هله بئش گوْن گئچمهمیشدیر مصریدهکی وارثلری بئز شالْلارینْ بوُراخدیْلار آل ایپگه بوْرۆندولر . بیرین گؤردۆم آت اۆستۆنده رکابداکی نوکرلره باغیریْردی :

بللی سؤزدۆر گئدهن اگر قاییدا اؤزگهیه قوْیدوُغو ائوه ائشیگه
دای منیمدیر اوْ ائو دئیهن کیمسه قوْوالار تئز اوْنوُ سالار ائشیگه

اوْنا ساریْ یاخینْ گئدیم أتهگیندهن دوُتدوُم دئدیم :

١ - عنکبوت سوْرهسینین آلتمیشْبئشینجی آیهسینین بیر حصّهسی « گمییه مینهنده تانریْنی چاغیرْالار اوْنا مخلص اوْلارلار .
٢ - فریاد ، هارای
٣ - واریْن اوْلان زامان
٤- یوخسوللارا اشارهدیر

ییغدی قوْیدوُ ییغماق اوْلدوُ تک ایشی
استفاده ائیله باری سن کیشی

● حکایت

۲۳- نقل ائده رلر بیر بالیقچی بیر بالیغی توْرا سالدی ، آمما بالیق توْروُ آلدی .

چایا گئدمیشدی قاب یوُوا قاییدا — چای قاچیددی اوْنوُن قابین سله‌سین
توْرا هر گۆن بالیق دۆشردی بوُگۆن — بالیق آلدی بالیقچی‌نین جله[1] سین

اوْ کیشی‌نی دانلادیلار سئویله‌دیلر حئیف اوْلسون اوْ بالیغا آلده‌ن وئردین . دئدی : آلده‌ن وئرمی‌یئدیم نئیلی‌یئدیم بیر حالداکی اوْنوُن پایی[2] قوُرتارماییب ، اوْ منه پای یازیلماییب .

چایدا گۆلده دریادا چوْخدوُر بالیق — آمما پای‌سیز صیّادا یوْخدوُر بالیق
روزی‌سی قالمیش بالیق دۆشمز توْرا — دۆشسه‌ده توْردان چیخار بیرآن صوْرا

● حکایت

۲٤- بیر آیاق‌سیز ،بیر قیرخ آیاق[3] شکار ائتدی . سؤز صاحبی گۆلدۆ دئدی: أجل چاتسا قیرخ‌آیاقلا آیاق‌سیزین قاباغیندان قاچماق اوْلماز .

---

۱ - تله ، قفس ، تور
۲ - روزی ، رزق
۳ - هزار پا ، بیر حیوانین آدیدیر

بیرین قوْوسا دۆشمن ألینده یــاراق[۱] باشـا چاتسـا عؤمــرۆ آتانمــاز آیــاق
یئتیشسـه أجـل تـیر دەیمـز داشــا گلـر داش دیبینـده دەیـر گـؤز باشـا
أجل چاتسا یایدان اۆزۆلـمـز اوْخوُن گلن اوْخلارین گؤز گـؤرەنمز چـوْخوُن

• حکایت

۲۵- بـیرین گـؤردۆم ایپـک قبـا بوْرۆنموشـدو اطلـس[۲] عبـا گئینمیشـدی آت بئلینـده اوْتورُمیشدی . سؤز صاحبی دئدی : سعدی دیبا قبا اوْنا گلیر ؟ گؤلدۆم دئدیم:

بیر اوُلاخدیـــر حریـر تیکیـب پالانـا
بیر بالاخدیـــر اوْلـوُبدو بوْت نادانا[۳]

حکیملردەن بیری دئییب : زیبا خلقت صاحبینه دیبا خرقه نەگرکدیر .

اوْنـون اگـر اوْ ایپـک پالتاریــــن سـوْیوُندورالا
باخیـب گؤرەن دئیـەجکدیر طویلـەدیر مکـانی
اگـر گئدیـب قیلاسـان سـن نظـر اوْنـوُن مالینـا
حرامدی سئویلەیەجکسن مالی حلالدی قـانی[٤]

• حکایت

۲٦- أن بـیر سیـرتیـق دیلنچییـه اوْغـروُلاردان بـیری دئـــدی : اوُتانمیــرسان أل

---

۱ - اسلحه

۲ - ابریشم ، ایپک ، حریر

۳ - حضرت موسی غیابینده قیـزیل بالاغی ستایش ائدەن نادانلارا اشارەدیر

٤ - اؤلدۆرمک اوْلار

آچیـٚرسان . دئدی : ألیم کسیله‌جک أل آچماسام .

خوٚشدور آچام من بوُ ألــی آی کیشـی
أل کسیله‌نده دئمیـیـه‌م وای کیـشی[۱]

● حکایت

۲۷- أن هئیبتلی صلابتلی[۲] بیر ایـگیـده‌ن نقـل ائده‌رلـر یوٚخسوُللوقدان ائیلـه یامـان اینجیمیشدیر وارسیـٚـزلیٚقدان سینسیمیشدیر ، دئدی : آتا بوُردان سـفر ائتمـه‌لی‌یم آیـریٚ یوُردا گئتمه‌لی‌یم . گئدسم چؤره‌ک فیکرین باشدان آتابیللم گوٚجوٚم واردیـٚـر وار دولتـه چاتا بیللم .

سن اگر فضـلیوی بیلـدیرمه‌یه‌سـن هانسیٚ عالم سَنی فاضل بیله‌جـک
مشکی[۳] اوٚغسان قوٚخوُسون[٤] یایدیـٚراجاق عوُدو[۵] یاندیـرسان ایـیین بیلدیره‌جک

آتا دئدی : باطل فیکرین سؤزۆن بوُراخ قناعتده‌ن اوٚلما ایـراخ ، حکیم‌لـرده‌ن دئییبدیلـر : شانسیویله باریـٚشماسیـٚن چالیـٚشماغیـٚن فایداسیـٚزدیـٚر .

قوٚلـدا اوٚلان زوُریلـه دولتـه سـن چاتماسـان
نئیله‌یه‌جک وسمـه‌نی[٦] کوٚر گلینین قـاش‌لاری

---

۱ - اوٚغروُنون ألین کسمه‌گه اشاره‌دیر
۲ - قوٚرخولو
۳ - ختن آهولارینین جؤبک‌لریندن تؤره‌نن معطر بیر مادّه‌دیر
٤ - ایـیی
۵ - بیر آغاج‌دیر یاناندا خوٚش ایـیی وار
٦ - وسمه آدلیٚ بیر آغاجیـٚن یارپاغیـٚدیر قادیـٚن‌لار قاشا یاخارلار

باشٛیندا هـر توٛکوٛوین ایچره یـوٛز عاغیــٛل اوْلسـا

عاغیــٛل نه وئج وئره‌جـک اوْلماســا گؤزه‌ل شانسیــٛن

***

نه‌یه لازیمدی قوُووه‌لی بیله‌گین قوُوه‌سیز اوْلسا بختیوین بیله‌گی

اوْغـلان دئـدی : آتـا سـفراوٛره‌کلره نزهـت(١) وئـره‌ر قازانماغـا فرصـت(٢) وئـره‌ر ، ائوده‌ن(٣) چیــٛخان باشقا ائل‌لر یئرلر گؤره‌ر ، گؤرمه‌دیگی انسان‌لارلا همـدم اوْلار ، علم اؤیره‌نر علمیله بوْش بئینی دوْلار ، ثـروت ، مکـنت دولــت اوُمـار فیکـره جوُمـار ، روزگاردان تجربه‌لر تحصیل ائده‌ر ، حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب :

بئیلـه‌کی ، باغلیــٛسان ائـوه ائشـیگه یـئری‌وار ائـل دئیـه سـنه خـام(٤) آدام

چیــٛخ چؤله گز دوْلان بوُ دوٛنیـانی هـــده‌ره گئتـمه‌میش قـالان ایّـام(٥)

آتا دئدی : صحبت‌لرین حقیقت‌دیر ، سیاحتین(٦) حـدده‌ن آرتیــٛق فایداسـیٛ وار ، آمما یالنیــٛز بئش طایفایا(٧)، ایلک طایفا اوْ طایفاکی چوْخلو نعمـت مکنتـی وار ، غـلام کنیز کلفتی وار ایستی یاتاق اوْطاقی وار(٨).

---

١ – شادلیــٛق ، خوْشلوق

٢ – امکان ، مهلت

٣ – وطنه اشاره‌دیر

٤ – ایستی ساووق گؤرمه‌یه‌ن آدام

٥ – گوٛن‌لر

٦ – گزیب دوْلانماق

٧ – گروه ، دسته

٨ – ثروت صاحب‌لرینه اشاره‌دیر

اگـر وارىٛ چـوْخ اوْلان گئدسـه اؤزگـه بـیر دیـارا
اوْ یئرده چون ائوی وار غم یئمـز گـزه‌ر شـاد اوْلار
اوْنون‌کی بوْشدو ألی جیـب‌ده یوْخـدو دینـاری[۱]
بوْی آتـدیغىٛ وطـن ایچره تانیـشٛ اوْنا یاد اوْلار

ایکینجی‌سـی اوْ انسـان کـی علـم اهلی‌دیـر محکـم کـلام مـالک‌یدیر حـق یوْلوٌنـون سالک‌یدیر[۲]، هارا گئدسه عزّتی وار هر زاماندا هر مکاندا حوٚرمتی وار .

قیـٛزیٛلدی سانکىٛ ادب صـاحبی اوْدوٌرکـی اوْنـوٌن
وطن‌ده آیـری^ اوْبـا ائـلده ارزشـی چوْخـدوٌر

نادان اوْ خـانزادا[۳] بـه‌نزه‌ر قـارا بـوٌ خـیردا پـوٌلا[٤]
کی آیرىٛ اؤلکه‌ده بـیر آغچا[٥] ارزشی یوْخـدوٌر

اوٚچوٚنجوسو اوْ انسان‌کی گؤزه‌ل خصلت[٦] خصالی^[۷] وار گؤیچک صورت[۸] جمالىٛ وار جمال سئوه‌ن عاشق‌لرین اوٚره‌ک‌لریـٛـن دؤویندیـره‌ر ، قلب‌لریـن چیـٛرپیٛندیـٛـرار . وارلیٛلارین بیری دئییب : چوْخ ثروتیم اوْلمایایدىٛ خوْش صورتیم اوْلایدىٛ کاش .

---

۱ – وارسیزلارا اشاره‌دیر
۲ – یوْلچوٌ ، یوْل گئده‌ن
۳ – خان اوْغلوٌ
٤ – ده‌میر پول ، ده‌یرسیز سکّه
٥ – عثمانلیٛ‌لاریـٛـن قاراپوْلو
٦ – صفت
۷ – صفات
۸ – به‌نیز ، جمال

گؤزه‌لـه گـر دئیه‌لـه گئـد بـوُ سـارایدان[۱] ائشـیگه
بـاکی یـوْخ چؤلـده ائـوی همدمـی[۲] هم‌صحبتـی وار[۳]
سوْروُشارکن صحف‌ین[٤] ایچره‌کـی طـاووُس توْکوْنـون
نـدوْر علّـت ؟ بـوُ قـده‌ر قـدر شـرف شـوکتی وار
دئـدی : خـاموش[٥] گـؤزه‌ل هـر یانـا قوْیسـا قده‌میـن
کیـم دالـیٛ قایتـارا بیـلمـز اوْنوُ چـون حـوْرمتی وار

دؤرت‌مینجی اوْ انسان‌کی داود[٦] کیمی خوْش سسی وار ، نغمه‌سیله آخان سوُوُ قوْیمـاز آخا ، اوُچان قوُشو قوْیماز اوُچا ، زخمه[۷] سیله اوْره‌ک‌لره زخم[۸] ووُرار ، زخم‌لره مرهم قوْیار . هنر اهلی صحبتینه رغبت ائده‌ر خدمتینده خدمت ائده‌ر .

عاشـقم مـن سـازا هـم سـاز سـؤزوْنه
سازیـٛوی چال اوْخوُ قـوربان گؤزوْنه

***

نه‌خوْشدوُرحزین[۹] سس‌ائشیدسین اوْره‌ک حـزین سـس سحر مسته همّت وئره‌ر
گؤزه‌ل سـیمادان[۱۰] خوْشدوُ آواز خـوْش کـی اوْ نفسه بوُ روحـا لذّت وئـره‌ر

---

۱ – سرا ، منزل ، ائو
۲ – مونس ، یوْلداش
۳ – ائوسیز ، یوْلداشسیز قالماماغا اشاره‌دیر
٤ – قرآن
٥ – دینمه ، دانیـٛشما
٦ – بنی اسرائیل پیغمبرلرینده‌ندیر کی چوْخ گؤزه‌ل سسی واریـٛمیش
۷ – سازیـٛن تئلین تیتره‌ده‌ن بیر وسیله‌دیر
۸ – یارا
۹ – اوُره‌ک یاندیـٛران ، سوزناک
۱۰ – صورت ، به‌نیز ، یاناخ

و بئشینجی اوْ انسان‌کی همّتی وار ألده قابل صنعتی وار ، أل گوْجیله داشدان چـؤره‌ک چیـْخارداندیـْر ، أسگیک[۱] لره أل آچمایان . شاعرلرده‌ن بیری دئییب :

اؤزگه یئره باش گؤتۆروب قاچسادا زحمته چوْخ دوْشمه‌یه‌جک پینه‌دوز[۲]
قوْیسا قده‌م یاد ائلینیـن یوُردونا آج یاتـاجـاق پادشـه نیـمروز[۳]

سئویله‌دیگیم صفت‌لرین کیم بیرینه مالک اوْلسا غربتده غم غصّه یئمز غم غصّه‌ده‌ن قصّه دئمز ، یوْخسا باطل خیالات‌لا ائوده‌ن چیـْخان ائوین اوْزوُن گؤره بیلمز غربـت تـوْزوُن اوْز گؤزونده‌ن سیله بیلمز .[۴]

اگـر زمانـه اوْغـوُل قوْیسا باش‌باشـا[۵] سـنده‌ن
سوْره‌ر سمند[۶] یوی دوْنیـا سـاغا صـوْلا قیـْـراغا
اوْ قوْش‌کی گؤرمه‌یه‌جک بـیرده آشـیان[۷] اوْزوُنـو
قضـا اوْنـو قـوْوالار ده‌نـده‌ن اؤتـروْ دار دوُزاغـا[۸]
اوْنون‌کـی یوْخـدوُر ایشـی دانشـی پوُلـو هـنری
ناداندیْ اؤز وطـن‌ینده‌ن چیـْخا گئده اوُزاغـا

---

۱ - لئیم ، خسیس آداملارا
۲ - آیاق قابی تیکه‌ن
۳ - سیستان اؤلکه‌سی
۴ - همیشه غربتده قالماغا اشاره‌دیر
۵ - مخالفت ائیله‌مه‌گه اشاره‌دیر
۶ - آت
۷ - یوُوا
۸ - جله ، تله

اوْغلان دئدی : آتالاریــــن سؤزوْن اوْنـدا دانمـاق گـره‌ک کـی دئییب‌لـر قسـمتده وار همّت‌ده[۱] وار . بلا تقدیر اوْلوُنسادا قاباغیندان قاچماق گره‌ک .

یازیلیــب قسـمتیم باشیـــمدا ، ولــی همّتیـم اوْلسـا قسـمته چاتــارام
چون چاتیـب صــوْن گوْنوْم دئمه اینـدی ایــلانیــن آغـزینـا اؤزوْن آتــارام

صوْن سؤزوْمو ائشید آتا گوْجوْم چوْخدوُر قوْرخوُم یوْخدوُر ، فیل اؤنوْنــده دوُرا بیللـه‌م اصلان بوْینوُن بوُرا بیلله‌م ، مصلحتیم حکم ائدیری بوُردان گئده‌م آیری یوُردا سفر ائده‌م، بوُندان آرتیـــق یامان گوْنـه دؤزه‌نمـه‌ره‌م سوُسـوُز گؤلـده اوْزه‌نمـه‌ره‌م یـانقی چؤلـده گزه‌نمه‌ره‌م .

انسـان‌کی تـرک ائیلــه‌دی یــوُردوُن یوُواســینی
غربـت‌ده دای قـده‌م هـارا قوْیسـا یوُواســـیدیر
مکنت‌لی یوْلچوُنون[۲] یوْلوُن اوْسـته سراسـی[۳] وار
درویشه فرقی یوْخ یوْلــوُن اوْستـــوْ سراسیــدیر

بـوُ صحبتـده‌ن صوْنـرا اوْغـلان آتاسـیلا قوُجاقلاشـدی اوْزوُن یوْلـوُن ایزیـن دوْتــدوُ اوْزاقلاشدی .

هنر اهلینه اوْلماسا بخـــت یار هنر ائیله‌مز صاحبین بختیار[٤]

---

۱ - چالیــشماق
۲ - مسافر
۳ - منزل ، ائو
٤ - خوشبخت

اوُزوُن بیر یوْل گئدمه‌میشدی أن بیر ده‌لی[1]چایا چاتدی، چاییْن اوُجا باغیْرتیشی یئددی آغاج یوْل گئدیردی.

ائیله بیر چای‌کی قاچیْرداردی ده‌گیرمان داشلاریْن
اوْل قاچان داشلار أزه‌ردی وحشی غازلار باشلاریْن

بیرین گؤردۆ یاریْم دینار آلیْر خلقی گمی‌سیله داشقیْن چایدان گئچیردیری، نعره تپدی أده منی تئز اوْتایا گئچیت‌گیلان. ملّاح[2]گۆلدۆ دئدی: جوان

قوْلداکی قدرته یوْخ شالداکی دیناره گۆوه‌ن[3]
کیمسه‌نین اوْلماسا دیناری گئچه‌نمز اوْ تایا

سنه بیر گۆن گؤسته‌ره‌رم دئیه دئیه دئدی منی چایدان گئچیت أگنیمده‌کی بوُ پالتارلار سنین اوْلسوُن. ملّاح سۆردۆ ایره‌لی‌یه[4].

طمع انسانیْن باشدان عقلیْن آلار
طمعکار قوُشو طعمه بنده سالار

اوْغلان اؤزۆن اوْ گمی‌یه یئتیره‌رکن گمیچی‌نی محکم ووُردو. اوْنا آرخا دوُرانلاریْن قوْلوُن بوُردوُ، ناچار اوْنا باش أگدیلر قاباغیْندا أگیلدیلر.

---

۱ - وحشی، دیوانه
۲ - گمیچی
۳ - کمره باغلانان شالیْن آراسیْنداکی دینارلارا اطمینان ائیله، نه قوْلون گۆجونه
۴ - یاخیْن، یاوۆق

غضب اهلی‌نین غیظ[1]ینه دؤزگیلان دؤزوم، شمشیری قیندا پاسلاندیرار
محبت گره‌کدیر محبت قیلی[2] ده‌لی فیل‌لری گؤیده‌ن آسلاندیرار
اوره‌کده‌ن چیخارت آت چؤله خشمی سن اوره‌ک آیناسین خشم کاسلاندیرار

***

یوموشاق بیر ایپک اول چون ایپه‌گه ایتی کسگین قمه کار کسمه‌یه‌جک

هئیبت‌ینده‌ن چه‌کین‌دیلر دؤره‌سینده‌ن چه‌کیل‌دیلر ، بیزی عفو ائت سئویله‌دیلر . گمی آستا یولا دوشدو ، یونانلیلار تیکه‌ن اوجا بیر ستونون کؤلگه‌سینه یئتیشه‌رکن دالغالارین اوزه‌رینده یئرغالاندی هارای قوپدی گمی دؤنور ملاح دئدی : بیر آلپ[3] ایگید یوخدور چیخا بو مهاری[4] او ستونون لاپ باشیندا مهارلایا . اوغلان گؤیلو کین‌لی[5]دوشمن کینه‌سینه باخمایاراق سئویله‌دی وار . سانکی بئیله بیر صحبتی اونودموشدور ، یوز یاخشیلیق ائیله‌یه‌سن بیر یامانلیق ، یوز یامانلیق گؤره‌جکسن ، اوخ یارادان چیخار آمما ایزی قالار .

نه خوش سئویله‌دی سردارا سروری[6] جفا قیلما چون آرتاجاق دوشمنین
قارانلیق اگر ائیله‌سه‌ن آغ گونو قارانلیق اولار روزگارین سنین
او چن[7]ایچره‌کی قلعه‌یه آتما داش کی شاید یاغا داش ایچینده‌ن چن‌ین

---

۱ - خشم ، غضب

۲ - توک ، رشته

۳ - قهرمان

٤ - طناب

٥ - کینه‌لی

٦ - آقا ، فرمانده

۷ - دومان

اوْغلان هوْندۆر اوْ ستونون زیروه‌سینه قالخایاراق طنابلاری ملّاح قیْردی . اوْغلان یئنیب قیْچین سوُوا یئتیرمه‌میش گمی گئدیب افق‌لره یئتیشمیشدیْر اؤزۆن گؤزده‌ن ایتیرمیشدیر . اوْ محنته [۱]دؤزه‌ن ایگید یوُخوُسوزلوق محنت‌ینه دؤزه‌نمه‌دی گؤزۆن یوُمدوُ ، دۆشدۆ سوُوا اؤلمه‌یه‌نه اؤلۆم یوْخدوُر ، اوْن گۆن صوْرا بیر حالداکی جان دوْداخدان چیْخمامیْشدیر سوُدان چیْخدی . تیکان کوْلو آغاج قوْلوُ یئدی جسمی قوْووه‌لندی [۲]. یئنه دوُردوُ اوُزون یوْلو ایزله‌مه‌گه . گئدی گئدی أن بیر سوُسوُز بیاباندا چاتدیْ ایشگه بیر بوُلاغا . آووُجلاریْن حاضیْرلادیْ سوُدان ایچسین بیر سس گلدی پوُلسوز اوْلماز .

اوْغلان دئدی : پوُلوم یوْخدوُر یانقیم [۳]چوْخدوُر رحم ائیله‌یین . رحم ائیله‌یه‌ن تاپیْلمادیْ ساواش قوْپدیْ ، بئش اوْن نفر جوان ایگید اوْ ایگیدی تاپدادیْلار [۴].

داغ کیمی هئیبت‌لی فیلی بۆدره‌ده‌ر [۵] اوْلسا پشه گؤیده‌کی اوُلدوُز سایی
أسره‌میش اصلان ده‌ریسین سوْیدوُرار شیری ائده‌ر قارقا و قوُزقوُن [۶]پاییْ

اوْغلان ناچار بیر کروانیْن ایزین دوُتدوُ یوْلا دۆشدۆ ، آخشام اۆستو یئتیشدیلر بیر دؤنومه [۷]اوْ دؤنومده قیْرخ حرامی گؤرۆنمیشدی حرامی‌لر قوْرخوُسوندان کیم آددیمیْن آتانمیْردی گؤزۆن یوُموُب یاتانمیْردی .

---

۱ – زحمت ، آزار
۲ – قدرت‌لندی
۳ – سوُسوُزلوُقوم
۴ – ووُردولار ، دؤیدولر
۵ – آیاقدان سالار
۶ – کرکس ، ساخساخان ، لاشخور
۷ – دؤنگه ، بوُروق

اوْغلان دئدی باک ائتمه‌یین کلین[۱] گوْجو چاتماز منه أللی ده‌لی باتماز منه . آرخام[۲] اوْلوُن آرخاز اوْلوُم . سؤزلریندن کیچیک بؤیوُک سئویندیلر یئمک ایچمک گتیردیلر ، آجلیق اوْدوُن اوْ آج ایگید سؤندوُره‌کن دیرسکلندی دینجین آلسین شیرین یوُخو گؤزوْن آلدی . أن بیر یاشلی فیکیر باشلی[۳] قوْجا دئدی : قیرخ اوْغروُدان منیم ائیله قوْرخوُم یوْخدوُر بوُ اوْغلاندان قوْرخوُم واردیر .

نقل ائده‌رلر بیر عربین چوْخلوُ گوْموُش پول واریمیش ، اوْغروُلارین قوْرخوُسوندان گؤزلرینی یوُممازیمیش ، یوْلداشینا دئمیشیمیش ائوین گوْدسوْن بیر گوْن گئجه اوْ گوْدوْکچو گوْموُش‌لری ییغیر سحر دان اوُلدوُزو چیخمامیشدان ائوده‌ن چیخیر . یازیق عرب آغلاییرمیش بیری دئییر : سئویله نده‌ن ؟ آغلاییرسان اوْلما اوْغروُ گوْموُش‌لرین آپاریبدیر ؟ دئییر یوْخ یوْخ اؤز یوْلداشیم آپاریبدیر .

قاچارام دوُرمارام ایلان گؤرسم	بیلیره‌م قاچماسام منی چالاجاق
نه بیله‌یدیم اوْ جان دئیه‌ن یوْلداش	بوُ شیرین جانیمی اوْدا سالاجاق

قوْجا دئدی : سؤزلرینه آلدانمایین شاید اؤزوُ حرامیدیر ایستیر فرصت تاپسین چاپسین[٤] . قالخین چاتاق بوُ اوْغلانین داشین آتاق . ائیله اوْ دم کروان یوُکوْن چاتدی کؤچدوُ .

سحرچاغی اوْغلان گؤزوْن آچدی گؤردوُ ، اوْبا کؤچوُب یوُردوُ قالیب ، هارای چکدی آمما هارای سسین کیمسه ائشیدمه‌دی باشلادی قوْچ قوْیوُن کیمی مه‌له‌مه‌گه گؤز یاشلارین أله‌مه‌گه .

---

۱ – اؤکوْز ، بوُغا
۲ – کؤمک ، پشتیبان
۳ – عاقل ، عاغیللی
٤ – غارت ائیله‌سین ، یغمالاسین

آخشام اۆستو[۱] ایستی قوُملار اۆزەرینده[۲] بوُ سؤزلری آستا آستا پیـچیلدیردی :

غریبلرین دردین بیلـر غریبلـر   غریـب آغـلار گـۆزۆن سیلر غریبلـر
من غریبـم بوُ دردیمی بیلن یوْخ   گؤزلریمدەن گؤز یاشیمی سیـلن یـوْخ

ائیله اوْ دم[۳] شکارگاەدان اوُزاق دۆشـموْش بـیر بیـگزادا اوْ اوْغلانیـن پیچیلتیـسین ائشیدەرکن یاخینلاشیر دئییـر : سئویله آدیـن ندیر ؟ هارالیـسان ؟ کیمـدەن ؟ بئیلـه یارالیـسان . اوْغلان دئجک[٤] نەلر اولوُب بیگزادانیـن گؤزۆ دولوُر ، گۆل تک سولوُر. امر ائیلەییر اوْنا خلعت ، نعمت وئرین ، تئز یئتیرین آتاسینا ، آناسینی سئویندیرین . آتـا آنـا سئوینیرلر اولـوُ تـانری درگاهینـا شـکر ائدیرلـر . گئجـه اوْغـلان گمی دەکـی شـرارتین[۵] گمیچی نیـن عداوتیـن[٦] کندی‌لریـن شـقاوتین[٧] آخشـام وقتـی رفیق‌لریـن رفاقتین[۸] سحرچاغی ایستی چؤلده سوُسوُزلوغون مرارتیـن[۹] آتاسیـنا سئویلەیرکن آتـا دئییر : مگر سنه من دئمەدیم یوْخسوُل ایـگیـد شیر اوْلسادا دیش‌سیز شیردیر .

نه خوْش سؤز سئویلەییـب یوْخسوُل دلاور[۱۰]
بو یـوز پوط[۱۱] زوریمـه وئر بـیر نخـود[۱۲] زر

---

۱ - وقتی ، چاغی
۲ - اۆزۆنده ، اۆستونده
۳ - لحظه
٤ - سئویلەیەرکن
٥ - شرورلوق
٦ - دۆشمانلیـق
٧ - عداوت
٨ - یوْلداشلیـق
٩ - محنت ، رنج
١٠ - قهرمان ، آلپ
١١ - اوْن‌آلتی کیلو
١٢ - ١/٢٤ مثقال

اوْغـــلان دئـــدی : دئییبدیلـــر ایشله‌مه‌ســـن دیشله‌مه‌ســـن ، خطریلـــه دؤیوشمه‌ســـن ظفریله[١] گؤروْشمه‌سن ، بوُغدا أکه‌ن سوْنبوْل بیچر ، محنت گؤره‌ن عزّت گؤره‌ر . اوْکـی دئیه‌ر آریْ چالار بال‌سیْـز قالار .

بلله‌نیبدیر[٢] أن أزل گوْن قسمتین قســـمته خاطر گـره‌کدیر همّتین

***

غوّاص [٣] اگر قوْرخا نهنگین خـطریندەن چنگی [٤] دوْلابیلمزده‌لی دریا گوهر [٥] یندەن

ایشله ایشین یوْنگوْل‌له‌شسین ، ده‌گیرمانیْــن آلت داشیْ آغیْـر یوْکوْن آلتیْنداديـْـر .

چؤلده اصـلان گـره‌ک گزه دوْلانا دوْلانیْــب گزمه‌ســه تاپانماز پای

کیمسه ایستیر ائوینده صیدین ائده اوْ گره‌کدیر اوْلا هؤروْمجکه[٦] تای

آتا دئدی : اوْغول یامان ییْـخیْلمیْـشدیْـن بختیـن دیـره‌ک[٧] اوْلماسـایدیْ شانسیْـن بیله‌ک[٨] قالخانمازدیْـن ، قالخماسایدیْن ایندی چؤلوْن قوُرد قوُشونا پای اوْلموُشدون . بئیله بیر ایش آز گؤروْنر ، آزدان چوْخا چاتمـاق اوْلمـاز ، چوْخـوُ آزا سـاتماق اوْلمـاز .

---

١ – پیروزی

٢ – معلوم اوْلوبدوُر

٣ – سوُوا باتان ، سوُ آلتیندا گزەن

٤ – أل ، پنجه

٥ – اینجی ، مرواری

٦ – عنکبوت

٧ – ستون ، دایاق

٨ – قوْل ، بازو

حرصین اوْ خیـل دیشین چک آت ، نفسین قیـزیـل کؤزۆن قارات .

اصلانلی اوْ چؤل‌لرده شـکار ائیله‌یـه‌ن اوْوچـی
آخر اوْلاجـاقدیر ده‌لـی بـیر شیر شکـاری

نقل ائده‌رلر پارسیـن بؤیۆک بیگ‌لریندەن بیری بیر گۆن امر ائیلـه‌دی منیم قیـزیـل اۆزۆگومۆ قوْیوُن عضُد گنبدینین[۱] لاپ باشینا اوْخ یاغدیـریـن ، کیمسـه اوْخـوُن اوْ اۆزۆکده‌ن ردّ ائیله‌سه اۆزۆک اوْنوُن اوْلاجاقدیـر . دؤرت‌یوز نفر جیلاز[۲] اوْخچوُ جمله خطا ائیله‌دیلر مگر کیچیک بیر اوْغلانجیـق کی تیرکمان اوْینایـاندا اوْخـوُ قیـزیـل اوْ اۆزۆگۆن اوْرتاسیندان گئـچـه‌ر اوْلـدوُ . هـای سـالیندی أل چـالیندی اۆزۆک اوْنـا باغیـشلاندی اوْخچوُ[۳] لوغو آلقیـشلاندی[٤] . ائیله اوْ دم اوْ اوْغلانجیـق تیرکمانیـن آتدی اوْدا ، دئدی : اوْددا یانسیـن گره‌ک یوْخسا آدیـم باتاجاقدیـر .

گاه گؤرۆرسن عاغیللی بـیر حکیمیـن	خطـادیر عقلـی رأیـی تدبـیری
گاه گؤرۆرسـن گلـیر ده‌یـر هـدفه	تیرکـمان اوْیـنایان اوُشـاق تیری

● حکایت

۲۸- بیر درویش‌ده‌ن نقل ائده‌رلر بـیر کؤهۆلـده اوُلـوُ تـانری طاعتیلـه گـۆن سـوْواردی جلالت‌لی سلطانلارا صلابت‌لی[٥] ائل خانلارا خوْر[٦] باخاردی .

---

۱ - عضُدالدوله دیلمی زامانیندا تیکیله‌ن بیر بنانیـن آدیـدیر
۲ - قهرمان ، جسور ، شجاع
۳ - اوْخ آتماغی
٤ - تحسین اوْلوُندو، تعریف‌لندی
٥ - هئیبتلی ، قوْرخولو
٦ - أسگیک گؤزیله باخماق

اۆزۆنه کیم آچیب نیاز قاپیسین | نه قدەر عؤمری وار ألین آچاجاق
نیازی سینەدەن چیخاردیب آتان | شرفین سمتینه دۆنۆب قاچاجاق

باشقا ائل‌لر بیگ‌لریندەن بیری بیر گۆن اوْ درویشین سفراسیندان ناریـن چؤرەک[1] یئمک فیکرین بیلدیرەرکن درویش بیگین ایستگینه[2]هن سئویلەدی چون‌کی قوْناق قبول ائتمک پیغمبرین فرمانیدیر. بیگ درویشین خدمتینده اوْلان زامان درویش بیگه حددەن آرتیق خدمت ائتدی. مریدلردەن بیری آستا دئدی: مرشد بوُ خدمتین حکمتینی بیلدیر منه. دئدی: مگر دئمەییب‌لر:

قاپی‌دان گیرسه بؤیوک دۆشمن‌یمیز | خدمتینده دایانیب دورمالییق
بیر عؤمۆر اوْلماسادا گۆنلۆگومۆز | اوْنا گۆنلۆک[3]قبادان[4] قورمالییق

***

قوْلاخ دؤزەر ائشیدمەسه ساز سسین | قاطار قاطار[5]گلن، اؤردەک غاز سسین
گؤز دؤزەجک گؤرمەسەده باغلاری | باغدا بارلی بوْستانلاری تاغلاری
یوْن یاسدیغین یوْخدور اگر عیبی یوْخ | یاستی داشی یاسدیق ائدەن چوْخدور چوْخ
نازلی‌لارلا بوْشدور اگر ساغ صولون | ناز ائت‌گیلان اؤز بیلەگین اؤز قولون
اۆرەک حئیف نفسدەن أل اۆزەنمیر | دئیه نده دؤز آزا، آزا دؤزه نمیر

---

۱ – سفرانین تؤکۆنتوسونه اشارەدیر
۲ – خواهش، تمنّا
۳ – چادر، کؤلگه سالان، سایەبان
٤ – عبا، پالتار
۵ – دسته دسته

[illegible]

[illegible]

دۆردونجو باب

خاموُشلوُغون فايدالارى

دؤردونجو باب

خاموُشلوُغون فایدالاری

• حکایت

١- یوْلداشیمْا دئدیم یوْلداش بوُنا خاطر آز دینیرەم یاخشیْ سؤزوٚن ایچره یامان سؤز سئویلەنیر دوٚشمن پیسین گؤروٚر آمما یاخشیْلاریْن گؤره بیلمیر. دئدی : دوٚشمن کاش کوْر اوْلسوُن یاخشیْلاریْن گؤرەنمەسین .

صالحه[1] ناصالح انسان خوْر باخار
قاردان آغ دامن‌لره قاره یاخار[2]

١ – دوٚزگوٚن ، دوٚز یوْلدان أیری یوْلا بوٚدرەمەیەن
٢ – شر آتار

هـــنرده‌گیـــل آکیشـــی عیـــب‌دۆر دئیـــه‌ر هـــنرین
اوْ سـعدی‌ده‌ک گوْلـوْ دوْشـمن ، گؤره‌نـده خـار گـؤره‌ر
گوْنـش کـــؤچنـــده بشـــر تـــار گـــؤره‌ر بـــوُ دوْنیـــانی
اوْ کوْر قـــوُشون(۱)گؤزۆ گوْنـــدوْز اوْلاندا تـــار گؤره‌ر(۲)

● حکایت

۲- بیر بازرگان بیر مین دینار ضرر گؤردوْ ، دئدی : اوْغوُل بوُ صحبتی نـهان ائیلـه(۳)بیر کیمسه‌یه عیان ائتمه ، دئدی : عیان ائیله‌مه‌رەم آمما نـهان ائتمـه‌گینـده نـه حکمـت وار ؟ فیکـره جوُمـدو توُمـدو دئـدی : مصیبتیـم ایکـی اوْلار ، بـیری دینـار مصیبتـــی بـیری اغیار(٤)شماتتی .

اوْره‌ک غصّه‌سین سـئویله‌مه دوْشـــمنه
سـئوینجک(۵)اوْلار غم چاتانـــدا سنـــه

● حکایت

۳- عقله صاحب فیکره مالک بیر اوْغلانجیـــق عـــالم‌لرین حضورینـده دانیـــشمازدیـــر سؤزلرینه قاریـــشمازدیـــر . بیر گوْن آتـــا دئـدی : اوْغـول باجاردیغیـــن اوْ سـؤزلرده‌ن سنده سئویله . دئدی : آتا سوْروُشارلار باجارمارام اوُتانارام .

---

۱ - بایقوش
۲ - تیره ، قارا
۳ - گیزله‌ت گیلان
٤ - دوْشمن‌لر ، اؤزگه‌لر
۵ - اوْره‌گی شاد ، غم‌سیز

میخ‌لاییٛردیٛ بیر صوٗفی[۱] نعلین‌لریٛن[۲] بیر نفر سرهنگ[۳] قیٛشقیٛردی کیشی
چوٗخ ایشیم وار قوٗی یئره سن اوٗ ایشی[۴] بوُ آتیٛن گه‌ل تئز عوض ائیله نالیٛن

***

سکوت ائیله‌سن کیمسه‌نین یوٗخ ایشی
دانیٛشسان دئیه‌رلر دلیل آی کیشی

● حکایت

۴- أن بیر مشهور عالمیله بیر جاهلین - یئر اوٚزوٚنده‌ن تانریٛ اوٗنوُن ایزین سیلسین - دئییشمه‌سی[۵] اوُزانارکن حققین جیلاز[۶] دؤیوٚشچوٚسو سپر آتدیٛ[۷] دؤیوٚشمه‌سی صوٗنا چاتدیٛ . بیری دئدی : شیخین یوٚکسک حلمی علمی اولا اوٗلا نده‌ن دین‌سیز بیر ملحده[۸] تسلیم اوٗلدو ؟ بوُیوُردولار منیم علمیم قرآندان‌دیٛر ، حدیث‌ده‌ندیر عالم‌لرین علمین‌ده‌ندیر ، اوٗ اوٗنلاریٛ قبول ائتمیر تسلیم اوٗلدوُم کفرلرین ائشیدمی‌یم .

قرآن و خبرده‌ن[۹] خبری اوٗلمایانیٛن
چوٗخ یاخشیٛدیٛر اصلاٚ جوابیٛن وئرمه‌یه‌سن

---

۱ - درویش
۲ - آیاق‌قابیٛ ، باشماق
۳ - حکومت مأموری ، منصب صاحبی
۴ - منظور : جاهل دئیه‌ر کیچیک بیر ایش گوره‌ن کیمسه بؤیوٚک ایش‌ده گؤره بیلر
۵ - مجادله
۶ - شجاع
۷ - تسلیم اوٗلدو
۸ - کافره ، دین‌سیزه
۹ - حدیث ، پیغمبرین بوُیروق‌لاری

● حکایت

٥- جالینوس‌دان نقل ائده‌رلر بیر جاهلی گؤردۆ بؤیۆک بیر عالمه حۆرمت‌سیزلیک ائیله‌ییردی . بؤیۆردولار : اوْ علم اهلی اؤزۆ جاهل اوْلماسایدی ایش اوْ یئره یئتیرمزدی .

عاغیل اهلی عاغیل‌سیزلا سؤووۆشمەز[۱] ایکی‌عاقل محال سؤزدۆر دؤووۆشمەز

ادب‌سیز اوْلسادا صحبت‌ده جاهل نزاکت‌سیز ادب‌سیز اوْلماز عاقل

ایکی عاقل آرا بیر تۆکده اوْلسا قیریلماز ایل‌لری بیر قرنه[۲] دوْلسا[۳]

قیرارلار اوْلسالار بی رأی و تدبیر که‌سه‌رلر بندی اوْل بند اوْلسا زنجیر

بیری بیر دۆزگۆنه مین جوریالان‌سؤز قوْشاندا سئویله‌دی نادانه بیر دؤز

گؤزون‌یاخشی گؤره‌نمیر گؤزلرین‌سیل اؤزۆم‌تک عیبیمی سن گؤرمه‌سن بیل

● حکایت

٦- سَحْبان وائل[٤] فصاحتده[٥] تای‌سیزیمیش ، نقل ائده‌رلر بیر ایل تمام دانیشسایمیش بیر مطلبی ایکی دفعه دئمه‌زیمیش . دئسئیمیشده سؤزون شکلین ده‌گیشه‌رمیش . صحبت ائتمک آدابیندان[٦] بیری ائیله بو مطلب‌دیر .

سؤزۆ صحبتی شیب شیرین اوْلسادا سرین گۆل شکرده‌ن[۷] سرین اوْلسادا

حکیم سؤزلری بیرده باشدان دئمز بیله‌ر حلوانی چوْخ یئیه‌ن دای یئمز

---

١ - یامانلاشماز
٢ - یۆز ایل
٣ - بیلیک صاحب‌لری ، حرمت‌سیزلیک ائیله‌مزلر عؤمرۆلری یۆز اوْلسادا
٤ - عربین بؤیۆک دانیشانیمیش
٥ - روان و شیوا دانیشماق
٦ - اصول
٧ - شربت ، مربا

● حکایت

٧- حکیملردەن بیری دئییب هئچ بیر جاهل گؤرمەدیم من جهالتین قبول ائدە مگر ابله اوْ جاهل‌کی بیری سؤزوْن قورتارمامیشْ سؤزوْن باشلار .

سؤزوْن أوولی واردیْ هم آخری — سؤزوْن اوْرتاسیْندا دئمەسن سؤزوْن

گؤرەندە هله سؤز دئیەن[1] سؤزدەدیر — سؤزوْن باشلاما ساکت ائت سن اؤزوْن

● حکایت

٨- بیر گوْن حسن میمندیدەن[2] سوْروُشدولار خانلارخانیْ محمود[3] سیزه نه دئدیلر . دئدی : شاید سیزلەرەده بوُیوُرسوُنلار ، سئویلەدیلر سیزه دئیەن سؤزوْ بیزه بوُیوُرمازلار . دئدی : اوْندا یاخشیْ بیلیر سؤزوْن کیمه بوُیوُرسوُنلار .

دیلین اوُجوُندا اوْلان سؤزلری دئمز عاقل

خانیْن بیگین سؤزوْنو سئویلەیەن اوْلار زایل[4]

● حکایت

٩- من بیر ائوجیک[5] آلماق اوْچوْن فیکیردئیدیم مجلس ده بیر جهود کیشی أگله‌شمیشدیر ، دئدی : قارداش محله‌سی نظیرسیزدیر[6] من اؤزوْمده اوْرالیْ یام آل‌کی

١ – ناطق ، خطیب
٢ – سلطان محمود غزنوینین باش وزیری
٣ – سلطان محمود غزنوی
٤ – محو ، نابود ، یوْخ اوْلماغا اشارەدیر
٥ – بالاجا ائو
٦ – تایْسیزدیْر

اوْنوُن حسنی[1]چوْخدوُر عیبی یوْخدوُر . دئدیم : عیبی بوُدوُر سنده اوْرالیْ‌سان .

بیر ائوین قوْنشوُسوُ گر سن اوْلاسان کیم اونو اوْن درمه آلمایاجاق
سن اؤلەن‌دەن صوْرا واردیْر اۆمیدیم مینه وئرسەم ایەسیز[2]قالمایاجاق

• حکایت

۱۰- شاعرلردەن بیری بیر گۆن اوْغروُلاریْن سرکردەسین تعریف ائتدی ، باش حرامی[3]دئدی : اوْنوُن پالتارلاریْن سوْیوُندورون قوْوویْن گئدسین . یازیْق شاعر آیاق‌یالیْن بوُزلار اۆسته یوْل گئدیردی ایت‌لر اونا یوگۆردۆلر. أگیلدی بیر داش گؤتۆرسون یئر دوْنمیْشدی داش توْرپاقدان آیریلمادیْ ، دئدی : عجب حرامزاده خلقی واردیْر بوُ اؤلکەنین ، ایت‌لرینی اؤتوروب‌لر داش‌لارینی برکیدیب‌لر . باش حرامی قاقیلدادیْ دئدی : اوْنا خلعت وئرین . دئدی : خلعت ایستەمیرەم پالتاریمی قایتارسیْن‌لار .

محالیدی بوُ محالا من دؤنم بوُراخ منی دای
نەقدر واردیْ جانیْم گەلمەرەم گؤرەم سنی دای
اۆموُد قوُشوم سئوینیردی اوُچوُبدو خئیره ساریْ
خئیر یئتیرمەمی‌سن گەل ضرر یئتیرمه باری

اوْغروُ دئدی : پالتارلاریْن نئچه دینار بیر کۆرکیله[4]وئرین گئدسین .

---

۱ - گؤزللیگی
۲ - صاحب‌سیز
۳ - اوْغروُلاریْن سرکردەسی
٤ - قوْیوُن دەریسیندەن تیکیلەن پالتار

حکایت

۱۱- بیر منجّم[۱] سارایینا وارد اولدو گـؤردو آرواد بیر کیشی‌نین آلتینداديـر ، هـارای چکدی فتنه قوپدی ، سؤز صاحبی گؤلدو دئدی :

بیلمه‌ییرجه‌ن کیم اولوب ائـوده نـهان
گـؤیون اسراری سنه اولماز عیـان

حکایت

۱۲- قـالین سسین اینجـه سـایان بـیر اوخوجـو اوخویـاندا ائیلـه اوجـا باغیـراردی باغیـرتیـسی قـارقالاریـن قاریلتیـسین باتیـراردی . فیـکر ائده‌ردیـن « اِنَّ اَنْکَـرَ الْاَصواتِ لَصَوْتُ الحَمیر »[۲] اونون اوچون گؤنده‌ریلیب .

محو اولار استخر فارس[۳] اوزده‌ن ایـراخ[٤]
قـاوزاسـا بیـر پـرده‌ده صـوتین اولاخ

عزّت اهلی اولدوق اوچون محتنینه دؤزه‌ردیلر حورمت‌سیزلیک ائتمه‌زدیلر . اودیاریـن أن بیر بؤیوک سؤز بیله‌نی بیر گون اونو گؤردو دئدی : گئچه‌ن گئجه یوخودا مـن سنی گؤردوم ، اومیدیم وار خیر اولاجاق . دئدی : یوخون سئویله گؤروم نه گـؤردون سن . دئدی : گؤردوم آلچاق سسله اوخویورسان اوجا سسین قولاقلارا آزار وئرمـیر . فیکـره

---

۱ - فلک عالمی
۲ ـ لقمان سوره‌سینین اون دوققوزونجو آیه‌سی « اولاغیـن سسی ، سس‌لرین لاپ پیسیدیر »
۳ - شهرین آدیـدیـر
٤ - دنمه‌مه‌لی سؤز سئویله‌ننده سئویله‌نر

باتدی دئدی :یوُخون خئیرلیدیر . بیلمه‌دیگیم عیبی منه بیلین‌دیردین . آنلادیم‌کی خلق اوُجا آوازیمدان آزاردادیر ، داهی توبه بیرده اوُجا اوْخوُمارام .

مـن اینجییـه‌رەم او یوْلداشیـمدان نقصـان[1]لاریمـا دئیـه کمالدیـر
پیس ایش‌لـری او گؤره‌نـده منـده‌ن منده‌ن دئمه‌یه پیس ایـش محالدیـر
زهـرین کـاسـاسیـن آلاندا یوْلداش دۆشـمنـدیر اگر بوُیـوُرسا بـالدیـر

● حکایت

۱۳- بیری سـنجار[2]مسـجدینده آذانچـی‌دی ، اوْنـوُن یوْغـوُن سسـی اینجـه کؤنول‌لـره اوْتوُرمازدی اۆره‌ک‌لره یاپیـشمازدی[3] . اوْ مسجدین صاحبی بیر رحم گؤیوۆل امیریدیر ، امیر اوْندان قوْرخاردی گئت گه‌لمه دئسین قلبی سینسین. بیر گۆن دئـدی : بـوُ مسـجده ایکی نفر آذانچی وار ، اوْ بیر نفر راضی اوْلوب من بئش دینار وئره‌م گئده ، باشقا یـئرده أذان وئره ، سن گئتمه‌گه راضـی اوْلسـان اوْن دینـار مـن سـنه وئریـم . جـواب وئـردی قبولوُمدور . دینارلاری آلدی گئدی . بئش گۆن صوْرا گلدی دئدی : اوْ اوْن دینار چـوْخ آزیـمیـش ایندی اوْتوُز وئریرلر من اوْردان گئده‌م . امیر دئدی : اوْتـوُز آزدیـر آللـی دینار آل گئت‌گیلان .

سسـین اوْ جورکـی قازیـر بئی‌نیمـی محـالدی قـازا
ده‌میر اوْ قـازما[4]، تـازا بئلله‌نه‌ن باغیـن قاناسیـن[5]

---

۱ - عیب ، خطا
۲ - موصلده بیر شهرین آدی‌دیـر
۳ - پیس ، اۆره‌گه یاتمایان یوْغون سسه اشاره‌دیر
٤ - کلنگ ، یئر قازان
٥ - اۆزوْم باغیـندا تلله‌نن توْرپاغا دئیه‌رلر

● حکایت

١٤- کریه[1] سسله بیری قرآن اوْخوُیوردو ، سؤز صاحبی دئدی : مؤمن[2] نه آلیب‌سان ؟ اوْخوُیورسان . دئدی : هئچ زاد . دئدی : کیمین خاطرینه اؤزوْن بئیله اینجیدیرسن ؟ دئدی : عزیز اوُلوُ تانریْ خاطرینه . دئدی : عزیز اوُلوُ تانریْ خاطرینه بسدیر اؤزوْن دای اینجیتمه .

سن کی بئیله اوْخوُیورسان قرآنی
خلق گؤرمز داهی قرآن سایانی[3]

1 - یوْغون ، پیس ، اوْره‌گه یاتمایان سس
2 - ایمان گتیره‌ن ، یاخشی بنده
3- قرآنا حرمت وئره‌ن انسانی خلق گؤرمه‌یه‌جک

یارا بسی گرده‌دان جارانی گیلان

جارانی بستی چون زشتی بستی یانی

یا جاربسان حالی بستی مظلومان بیستی گوزبان

کسی زوند یا یارا گرکس گوزرده‌ان یا

بەشی پێنجەم

جوانلیقین شوری عشقی

بئشینجی باب

جوانلیقین شوری عشقی

● حکایت

١- بیر گۆن حسن میمندیده‌ن[1] سوْروُشدولار محمـود شاهیـن[2] سایسیز تایسیز بنده‌لری[3] اوْلا اوْلا سبب ندیر ؟ أیاز[4] خانا کؤنۆل وئریب بیر حالداکی أیاز ائیله گؤیچک ده‌گیل ، گۆلدۆ دئدی : گؤیۆل سئوه‌ن گؤیچک اوْلار .

پادشـه هـر کیمـه مریـد اوْلسـا — یامانی دای یامـان سـاییلمایاجاق
ائلینـه یوُردونـا ضـرر وورسـا — ضرری دای زیـان سـاییلمایاجاق
شـازدایا[5] شاه اگر غضـب‌لن‌سه — ائل آرا دای سامـان سایيلمایاجاق

---

١ ـ محمود شاهیـن باش وزیری
٢ – سلطان محمود غزنوی
٣ – غلام ، نوکر ، خدمتکار
٤ – سلطان محمودون محبوب خدمتکاری
٥ – شاهزاده ، سلطانزاده

غـرض گۆزیلـــه باخـــان یوســـفین [۱]اوْ صورتینــه
دئیـه‌ر قوْتـوُر یانـاغیْ چـوْخ کیفـــیر [۲]صورتـــی وار
اگـــر باخـــا تپـــه گـــوُز [۳]اوْ دئـــوه ارادت‌یلـــه
دئیـــه‌ر اوْ دیـک گـۆزۆنـون عـرش‌لرده صحبتی وار

● حکایت

۲- وارلیْ کارلیْ بیر کیشی‌نین خدمتکاری گۆزه‌للیکده تای‌سیْـــزیمیْـــش . نقـل ائده‌رلـر خواجه اوْنوُن قامتینه وورولموُشدو صورتینه بند اوْلموُشدو . بیر گۆن یاووُق بیر دوْستوُنا دئدی : حئیف اوْ جمالا کمال‌سیْــزدیر ، ایشه گئتمیر خدمت ائتمیر . گۆلـدۆ دئـدی : اُلفت اوُمدون خدمت اوُمما . عاشق مالک اوْلا بیلمه‌ز معشوق ممکوک .

خواجـــه گـــر آی بنـــیز [٤]غلامیلــــه   أگله‌شـه دیـــز دیـــزه باخـــا گۆزۆنـــه
سئویله‌ســه دورگتـیر ایچیم اوْ سوُوی   دای اینـــانـما بـــاخـــا اوْنـوُن سۆزۆنـــه

***

بئلی ، قوْیجاغیْــن قوْی گۆتورسون کوْلۆنگ
اوْلار یـــوْخـسـا عـاصـــی غـلامیـن سنیـن

۱ - یعقوب پیغمبرین اوْغلو حضرت یوسف (ع)
۲ - پیس ، زشت
۳ - دده قوُرقود کتابیندا ، گۆزو تپه‌سینده اوْلان بیر دئوین آدیْــدیر .
٤ - اۆزۆ آی تکین ، ماهرخ

● حکایت

۳- بیر گرفتار[1] عابدگؤردۆم چیلغینن[2] اۆره‌ک قورقوسیله[3] قورولموشدو بیر گؤزه‌له وورولموشدو ، عشقین یانار آلاویلا آلیشاردی او آلاوی سئوندۆرمه‌گه چالیشاردی ، شماتته ملامته دؤزه‌ن گؤیلو نازلی یارسیز دؤزه‌نمه‌زدی خیالینده ألین یارین أته‌گینده‌ن اۆزه‌نمه‌زدی . بیر گۆن دئدی ای نازلی یار :

من اۆزمه‌رم أل او دامنینده‌ن ... اۆز سنده أیه بو باشیمی سن
یوخ کیمسه منیم پناهیم اولسون ... عالمده منه پناه‌سن سن

دئدیم : کیشی یۆکسک عقلین اودوزموشدون آلچاق نفسین اوددو هوشون .فیکره جومدو ، تومدو دئدی :

عشق سلطانی قدم هر بیر مکانه قویدو دای
او مکاندا تقوانین شمشیری قینندا پاسلانار
دای نئجه ؟ زاهد دئیه‌ر کاس‌سیزدی زهدون آیناسی
اونداکی عقل آیناسی قلبین ایچینده کاسلانار

● حکایت

٤- بیری عقلین اودوزموشدو وورولموشدو عشق ایشینه گیریشمیشدی ایلیشمیشدی . آمما یاری یئیلمه‌ین بیر یئمیدی دوتولمایان بیر قوشودو .

---

۱ - عاشق ، وورغون

۲ - دەلی ، دیوانه

۳ - حیله ، کلک ، نیرنگ

اگـر خـــوْر باخـــا دینـــارا دلداریـــــن
سـنه دای نه فـرقی داشیـــن دیناریــــن

اؤگۆد اۆچۆن سئویله‌دیلر بوُ ایشده‌ن أل گؤتـوْرگیلان محـال ایشـین فیکریـن باشـدان اؤتۆرگیلان ، ووُروُلانی چوْخدوُر اوْنوُن سؤزلرینه ووُروُلما سن قوُرقوُسیله قوُروُلما سن، آغلار گؤزۆن سیلدی دئدی :

سـؤزله‌ریز سـینه‌مه اثـــر قیْلمـــاز　　قلبیمـه اوْخ ووُروب گـؤزه‌ل خوبـان
تـیـر آتـان تیـریلـه آلار جـــانی　　جـانـلاری نـازیـله آلار جـانـــان

جانا خاطر جانان فیکرین باشدان آتماق به‌گه‌نمه‌لی فیکیر ده‌گیل .

مـن اگر آتماسـام باشیـــن فیکرین　　سئویله‌سه‌م عاشقم یالاندی سؤزۆم
امـکـانی اوْلـمـــاسـا چاتـام یـاره　　قالاجاق بیر عؤمۆر یوْلوُندا گؤزۆم

***

أل وئـــرسه[1] یاریـــن أل أیاغیـــندان اؤپه‌ره‌م من
یـار یار دئـیه‌ره‌ک یوْخسا سۆرۆنم قاپیـــسیـــندا

ائل طایفاسی سئوگی‌سینده‌ن اۆز چئویرمک ایسته‌دیله‌ر ، سئوگی‌ده‌ن یوْخ ائـل طایفـادان اۆز چئویردی .

---

۱ - امکانی اوْلسا

دردا کی حکیم صبر[۱] دئییب دردیمه درمان
گل‌قند شکر[۲] ایسته‌ییر آمما ده‌لی کؤنلوْم

***

بیر نادان عاشقه دئدی : معشوق — بوْ سؤزوْ آی جوان ائشید بیل سن
داهی قالماز سنین اوْچوْن قدریم[۳] — بوْ قده‌ر سن اؤزوْن بؤیوْک بیل‌سن

نقل ائده‌رلر بیر گوْن اوْنوْن سئوگی‌لیسی خبر بیلدی بیری اوْنا ووروْلوبدور اوْ آی تکین صورتینه بند اوْلوْبدور ، قلبی جوْشوْر قامتینه قوْشما قوْشوْر ، دئدی : یازیق اوْ بدبختی من چؤل‌لرده گزدیرمیشه‌م خلقی اوْندان بئزدیرمیشه‌م ، آتین میندی قامچی‌لادی[٤]، عاشق یارین بؤیورماغین[٥] آنلایارکن آغلار گؤزده‌ن قان آغلادی دئدی ای وای :

ایستیر گله اوْ اؤلدوره‌نیم[٦] گؤرمه‌گیمه
ممکوندو یانیب قلبی بوْ اؤلدوردوْگونه[٧]

محبتله دئدی : سئویله آدین ندیر ؟ بوْ چؤل‌لرده ایشین ندیر ؟ هارالیسان نده‌ن ائلده‌ن آرالیسان ؟ عشقین ده‌رین دریاسینا جوْمان ایگید فیکره جوْمدو توْمدو دئدی :

---

۱ – بیر آجی داوادیر
۲ – شربت ، مربا
۳ – حرمت ، عزّت
٤ – شاللاق‌لادی
٥ – تشریف گتیرمه‌گین
٦ – قاتل
۷ – مقتول

أتـه‌ک بـاش قرآنـی أزبرله‌سـن‌ده

الف‌بـا بیلمه‌سـن آشـفته[1] اوْلسان

اوْغلان دئدی : منیله دوُر دانیــْش‌گیلان فقرالر محفل‌ینـده[2] أن بـیر حقـیر فقـیرم مـن ، محبتلی اوْ سؤزلرین یاردیـمْلا ده‌لی عاشق عشقین ده‌رین دریاسـیْندان بـاش قـاوزادیْ دئدی : ای دوست

بوُ یالاندیْ یار گلنده ، قـالا جـان بـوُ جسـمین ایچـره

سـؤزه باشـلایاندا جانان دانیـْشام دینه‌م اینه‌م مـن[3]

بوُنو دئدی نعره تپدی جانیـْن حققه باغیـْشلادیْ .

● حکایت

۵- نقل ائده‌رلر بیر معلّم شـاگردینـه ووُروُلموشـدو ، دئییب‌دیلـر گؤزه‌ل‌لیگـه ووُرغـون اوْلماق انسان‌لارین ذاتینده‌دیر ، اوْ شاگردی تک گؤره‌نده سئویله‌یه‌رمیش :

منیـم بـوُ فکریمـی ائیلـه پـوْزوُب سـنین فیکریـن

آدیـْم چیـْخیــْبدی یادیـْمدان اوُنوُدموشـام اؤزوْمـو

قـارا اوْ گؤزلــه‌ریوه مــن تیکـه‌نده گؤزلــه‌ریمی

مـین اوْخـدا گه‌لسـه سمــاده‌ن یـوُمـانمارام گـؤزوْمو

بیر گوْن اوْغلان دئدی: اوُستاد ائیله‌کی سن بوُ درسیمه نظر قیْلدیـْن عیبیمه‌ده نظر قیْلسان

۱ - عاشق ، ووُرغون

۲ - مجلس ، ییْغیـْناق

۳ - عاشق معشوقه چاتاندا اؤزوْنده‌ن گئدمگه اشاره‌دیر .

أیری یوْلا بۆدره‌مه‌ره‌م ، گۆلدۆ دئدی : سن بوُ سوزۆ اؤزگه‌لره سئویله‌گیلان باشقا هنر عیب سنده من گؤرمیره‌م .

گؤزلری دیبده‌ن چیٛخا کاش مغرضین[۱]
چون کی هنر گؤرمه‌گه یوْخدوُر گؤزۆ
مین خطا بیر تک هنرین اوْلسا بیل
اوْل هنره ساری دؤنه‌ر یار سؤزۆ

● حکایت

٦- صوْن گۆنه‌ده‌ک اوْ گئجه‌نی اوُنوُدمارام نازلیٛ یاریٛم خلوتیمه بوُیوُرجاغیٛن دوْنوُم ده‌گدی چراخ چؤندۆ ایٛشیٛق سؤندۆ .

خیالی قارا آخشامیٛ صبح ائده‌ن شگفتا[۲] بوُیوُردو بوُ کاشانه‌مه[۳]
دئدیم : گؤر نئجه بختیار اوْلموُشام قده‌م قوْیدوُ یاریٛم بوُ غمخانه[٤]مه

اوْتوُرجاغیٛن گیلئیلندی دئدی : نچین ؟ من ایچری داخل اوْلجاق سن چراغی خاموش ائتدین ؟ دئدیم بئیله خیال ائتدیم گۆنش چیٛخدیٛ .

قاش قاباق اهلی گیره‌نده مجلسه دوُرما هر نه شمع وار اؤلدۆرگیلان[۵]
بیرده نازلیٛ یار وارد اوْلجاغیٛن دامنین دوُت شمعی تئز سؤندۆرگیلان

---

۱ - غرض اهلی
۲ - عجبا ، حیرتلی ایش گؤرۆننده دئییله‌ر
۳ - ائو ، سارای
٤ - غم ائوی ، غمسرا
۵ - شمعلری سؤندورمه‌گه اشاره‌دیر

● حکایت

۷- اوُزاق یوْلدان گه‌لن عزیز یوْلداشیمٛا دئدیم : یوْلوُن گؤزلـه‌مکده‌ن یوْروُلـدو گـؤز ، دئدی : گؤزۆن یوْروُلسادا گؤز یوْلارا تیکمه‌لی‌سن .

ای نازلیٛ صنم یوُبانمیـٛسان سـن   دای اوْزمـه‌ره‌م أل بـوُ دامنینـده‌ن
هـر لـحظه گـؤره‌ن گؤزه‌ل نگاری   قـاچـماز بیلیـره‌م نگاره سـاری

رقیب‌لرله گه‌لن دلبر اینجیتمه‌گه خاطر گه‌لر ، عاشق قلبی حسادت‌سیز عداوت‌سیز[1]اوْلا بیلمه‌ز .

منیـم رقیب‌یمیلـه یـار گه‌لـه‌نده خلوتیمـه
سـاواشماغا دئیه‌ره‌م یـار گه‌لیر سـؤزۆن دوْزۆنـو
اگـر بیـر اؤزگه صنمله دانیـٛشسا آی بـه‌نیزیم
حسـود سـینه‌ده گـؤرره‌م حسادتیـن کؤزۆنـو
یاریـٛم دئیه‌ر من اوْ شـمع‌ام اوْدوُمـدا ای سـعدی
مـنه نه واردیٛ کـی[2] پـروانـه یـاندیـٛرار اؤزۆنـو

● حکایت

۸- اوُزون ایل‌لر بوُندان قاباق بیر گؤزه‌له قوْشوُلاردیـٛم دئیه‌ردیلر اوْنلار قوْشا بادامدیٛلار

۱ – خصومت
۲ – منه نه ارتباطی وار

بیر قابیــقدا ، أن بیر اوُزون آیریلیــقدان صونرا بیر گوُن گلدی دئدی : منیم گؤزوُم یوْلدا قالدی سن بیر قاصد گؤندەرمەدین . دئدیـم : ایـشیــق جمـالیوی ایستەمەدیم قـاصد گؤره من گؤرمی‌یەم .

او گـؤزەل دلـبره سئویله دئمەسـین توبـه ائــدەم
توبــه مــن ائیلەمــەرەم اوْرتایــا شمشــیر گلــه
کیم سنه باخسا دوْیونجا ، اؤلــەرەم ، آمـا گـؤزەل
یـوْخدوُ بـیر کـس دوْیا سندەن قاییـدا سیـر[1] گله

● حکایت

۹- بیر عـالمی گـؤردوُم گـؤزەل بـیر گؤزەلـه ائیلـه یامـان ووُروُلموشـدو ، اؤزوُ داغـدا دوْلانـاردی سـؤزوُ دیلـده . عشـقین سـؤنمز آلاویــندا آلاولاردی بــیر آن یاندیـــم سئویلەمزدی ، قوْلاغیــنا آستا دئدیم : بوُ بللی‌دیر سنین عشقین علّت‌سیــزدیر محبتیـن زلّت‌سیزدیر[2] آمما بئیله اُورەک وئرمەک علم اهلینه یاخشـی دەگیـل . دئـدی : یوْلـداش پندی[3] اؤتوُر نصیحت‌دەن دای أل گؤتوُر . چوْخ چالیــشدیـــم یاریــن فیکرین باشـدان آتام آتانمادیــم یامانلیغا دؤزەن کؤنلوُم آیریلیغا دؤزه بیلمیر نـه ائیلـەییم ؟ حکیم‌لـردەن بیری دئییب : عشق دردی جان دردیندەن آغیـر اوْلار .

هر کیمین اوْلسا بـیر گـؤزەل نگـاری[4] داهــی قالمــاز اؤزوُنـــده اختیـــاری
قیــچی باغــــلی مارال قاچــا بیلمەز قیــچی‌نیــن باغلاریــن[5] آچا بـیلمەز

---

۱ - توْخ
۲ - منظور سنین عشقین زلالت تؤرەدەن زلّت یارادان عشق دەگیل
۳ - اؤگود ، نصیحت
٤ - یار ، دوست ، سئوگی
۵ - بند ، ایپ

نازلی یارسیز ، اۆره‌کده یوْخدوُ صفا ‏ صفادیر سئویله‌رم یار ائتسه جفا
کیم بلا گؤنده‌ریبدی سئویله سنی ؟ ‏ دئمه‌میش سئویله‌رم باغیشلا منی
یار یارا سئویله‌مز ألینده‌ن آمان ‏ دئمه‌رم من آمان دئه‌سنده یامان
منه قال سئویله‌سن اۆزۆن بیله‌سن ‏ منی قوْوساندا سن اۆزۆن بیله‌سن

● حکایت

۱۰- جوانیشدیم بیر آی بنیز ، گوزۆ ده‌نیز سسی گؤزه‌ل بیر گؤزه‌له ووُرولموُشدوم .

صورتی آغ گۆمۆش کیمی آغ بنیزینده قاره خط
قاره خطی اوْلان اوْ آی دالدالاناردی آی کیمی

آمما بیر گۆن بیر سؤز دئدی اۆره‌ک دوْلدوُ غمگین اوْلدوُ ، محبتین مُهره‌لرین [۱] ییغدیم دئدیم :

پوْزولدو اۆره‌کده محبت ایزی
بوُراخ دای بیزی ، بیز بوُراخدیق سیزی

گئده گئده بوُ سؤزلری پیچیلدیردی .

گۆن چیخاندا بات دئسه شوْپر [۲] گۆنه
قدری أسگیلمه‌ز قیزیل ساچلی گۆنون

۱ – منظور دوْسلوُغو پوْزدوُم
۲ – خفّاش

بوُنو دئدی اوُزون یوْلوُن ایزین دوُتدوُ گـؤزده‌ن ایتـدی . یـوْلا باخدیـــم بوُلـود کیمـی دوْلدوُم دئدیم :

باشا چاتدیْ اوْ اؤپوْش‌لـر اوْ گؤروْش‌لـر گؤروْشـون
قدرینی بیلمه‌دیم افسوس وصـــال گوْن‌لـــری مـــن
یاشـاماق امکـانی یوْخـدوُر منـه سن‌سـیز مارالیـــم
یـــوْلـوُنـو گـؤزلـه‌یـیره‌م گل بیـزه دیندیر منـی سن

اوُلوُ تانـریْ درگاهیـــندان چوْخلوُ منّت اوُممالیْ‌یام[۱] بیر گوْن گؤردوْم اوْ آی بنـیز گلـیر آمما اینجه سسی یوْغون‌لاییـــب آغ بنیزی کده‌رله‌نیـــب ، آلمـــادان آل آل یـــانـــاغـــی هئیـوا سـایـــاق توْزلانیـــبدی[۲] زامـــان ائیله حسنون[۳] پوْزوُب أن گؤزه‌ل‌لر بازاریـــندا کیمسه اوْنا یاووُقلاشماز ، یاووُقلاشدیـــم دئدیم : یوْلداش

تر خـــط[٤] اوْ یانـاخدا ترله‌یـه‌نده[٥] صاحب نظره[٦] دئدیـــن ایـراق گئـت
بـوُغ ساققالی‌لا بوُگوْن گلیـــب‌سن تر خط پوْزوُلوبدو دای اوُزاق گئـــت

***

ســـوْلدوُ یازیـــن عشـــوه نازیـــن دای اؤتـــوْر
ســـؤنموْش اوْجاقدان[۷] قازانـــیـــن گئـــت گؤتوْر

---

۱ - تانری‌یا حمد ائتمه‌لی‌یم
۲ - اوْزده‌ن ناریـــن توْک چیـــخماغا اشاره‌دیر
۳ - گؤزللیگین
٤ - ناریـــن توْک
٥ - توْک چیـــخاندا
٦ - عاشق ، طالب
۷ - محبت اوْدو سؤنمه‌گه اشاره‌دیر

سئویله‌مه تای‌سیـز گۆلـۆدوم مـن دۆنـن
صحبتیـن آچمـا نـه‌ییدین سـن دۆنـن
سـات ماتـاحین کیمسـه‌یه سـات سئویله‌یه[۱]
چـات اوْنـا یوْک ، یوْک منه چـات سئویـله‌یـه[۲]

***

بللی سؤزدۆر اۆره‌ک سئوه‌ر سئوینه‌ر باغچانیـن اوْلسا گۆل یاشیـل چمنی
وۆردۆرار عـاشقی یارا اوْ یـاریـن تـر خـطی اوْلسا غـنچه تـک دهنی
نـه گـره‌ک‌دیـر تـره کـۆزۆ[۳] اۆزووه اۆزووی اینـجـیـده‌ر یـوْرار ده‌ره‌نـی

***

ساقال بیغیـوی سـن وۆراسـان وۆرمۆیاسـاندا
بـوٌ بئش گۆنـۆن[٤] آخـر گۆنۆنـه سـن چاتاجاقسـان
اوْلسـایدی جانیـن اختیـاری ألـده تۆکـۆم تـک
چیـخماق خیالیـن جـانه دئیه‌ردیم آتاجاق‌سـان

***

دئدیـم سنه نه اوْلـوبدیـر دۆنن کی گـۆل یاناغیـن
سوْلۆب بوٌ گۆن گۆروره‌م عرصه‌سین قاریچقا آلیـب[٥]
جواب وئـردی دئدی بیلمـیره‌م نه ماتـم‌دیر
زامـان اوْ آغ بـه‌نـیـزین اۆسته قاره پرده سـالیب[٦]

---

۱ – جنسین اوْ آداما سات اوْنا طالب‌دیر
۲ – اوْ یاری ایسته سنی ایستیر
۳ – بوٌغ ساققالا اشاره‌دیر
٤ – بوٌ بئش گۆن فانی دۆنیایا اشاره‌دیر
٥ – قاریـچقا بوٌرادا اۆزون تۆکونه اشاره‌دیر
٦ – قاره پرده اۆزون قارا تۆکونه اشاره‌دیر

● حکایت

۱۱- بیر عالمده‌ن سوْروُشدوُلار اگر بیری بیر آی به‌نیز کنیزکله[1] صبحه کیمی بیر اوْتاق‌دا خلوت ائده عقلی نفسه باتانمایا باش یاسدیغا آتانمایا یاتانمایا آشکار گؤره هم باغچادا سخاوت وار هم باغچانین صاحبینده، پرهیزگارلیق قوتیله حریص گؤزوْن یوُما بیلر؟ بوُیوُردولار: گؤزوْن شاید یوُما بیله خلقین آغزین یوُما بیلمز.

شاید انسان جانینی قوُرتارا نفسین شرّینده‌ن
بدگمان خلقلرین قوُرتارا بیلمه‌ز خطرینده‌ن
بیر عؤمؤر دؤز گئده‌سن أیری یوْلا چاشمایاساندا
امکانی یوْخ دؤز ایشین دؤز اوْلا آزغین نظرینده‌ن

● حکایت

۱۲- بیر قارقانی بیر طوطیله بیر قفسه سالمیشدیلار. طوطی اوْنوُن قارا چرکین هیأتینه[2] گؤز تیکه‌نده باغیراردی نه پیس صورت چرکین طلعت[3] قارا هیأت صاحبی‌سن، ای آیریلیق قاریلدایان سنیله کاش منیم آرام گؤنش دوْغان گؤنش بوْغان اوْ داغلارین آراسیندان چوْخ اوْلایدی.

سحر ساتاشسا گؤزؤ کیمسه‌نین سنین گؤزؤوه
اوْنون اوْ گؤن اوْلاجاق دؤنیاسی قارا زندان
سنین تایین کیمی فیکری قارا سنه یاراشار
ولی سنین تایینی گؤرمه‌یبدی هئچ انسان

---

۱ - بالاجا کنیز، جوان گلین
۲ - شکل، صورت
۳ - دیدار

تعجب‌لی صحبت بـوُدوُر اوْ قارقادا اوْ طوطی‌نین صحبتینده‌ن توُتـولاردیْ آللاه اؤزۆن قوُتار منی دئیه دئیـه قـاریْلداردیْ ، داریـخمادان زاریْلـداردیْ روزگـاری یامـان‌لاردیْ باغیـراردیْ منیم نه پیس اقبالیم وار اقبال[1]منه یار اوْلسایدیْ بوُ گۆن منیم هم‌نفسیم دار قفسده بوُ طوطی یوْخ قارقالیـقدا قاریْلدایان بیر قارقایدیْ .

عالِمه عالَم اوْلار بیر دار قفس جاهلیله اوْلسا بیر گۆن هم‌نفس

بیلمیره‌م من نئیله‌میشدیم قوُرقو قوُران قوُرقو قوُردو قوُلاقیمی دیبده‌ن بوُردو بئیله جـاهل عقلی زایل یئددی رنگه متمایل بیر حیوانین صحبتینه داخل اوْلدوم.

شکیلین[2]دیـوارا چه‌کیلسـه اگـر کیم گؤره‌ر دیواری یوُمـار گؤزۆنـو
مـکانیـن جـنّت[3]اوْلسا جنّتی‌لر آرزیـلـارلار جـهـنّمین کـؤزۆنـو

بوُ داستانی بوُنا گؤره سئویله‌دیم من دۆشۆندوره‌م اوْ قده‌ر کی عاغیللی‌نین عاغیل‌سیزدان نفرتی وار یۆز اوْ قده‌ر عاغیـل‌سیـزین عاغیللی‌دان وحشتی وار .

رندلـر محفلینـده بـیر شـاهد بـیر ملـول[4]زاهـده دئـدی : زاهـد
سـیز کیـمی پـوْزغـوُنوق ملوُلوق بـیز أن‌گؤزه‌ل ایش بوُدوُر دوُروب گئده‌سیز

---

۱ - شانس ، بخت ، طالع
۲ - عکس ، صورت
۳ - بهشت
٤ - افسرده ، غمگین

گؤردۆم او یاشیل تر چمنین ایچره سنی
سانکی قیزاران لالەلر ایچره گوەنی
آل لالە یاشیل تر او چمنلیکدە سنین
بوز تک باخیشین بوز کیمی دوندارددی منی

• حکایت

۱۳- اوزون ایل‌لر هم‌صحبتیم اولان عزیز یولداشیمدان أن بیر کیچیک مطلب اوسته آیریلدیم من . او آیریلیق جسم‌لری آیرسادا اوره‌ک‌لری بیر بیریندەن آیرمادی . بیر گون خبر بیلدیم منیم بو شعریمی اوخویاندا آغلاییرمیش .

نگاهی اودلو نگاریم اگر آچا قاپیمی
نگاهی یاندیراجاقدیر بو عاشقین اورەگین
بوراخمارام ساچینی دوشسە ساچلاری ألیمە
گدا مگر بوراخار صاحب کرم أتەگین

منیم اینجە ظریف لطیف کلامیم یوخ . او گون درویش خلقین خلقی آلقیشلاندی .او شعریمی اوخوماقلا اورەک سوزون آچدی دئدی : خطا ائدیب جفا قیلیب خطاسیندەن پریشاندی جفاسیندەن پشیماندی . آتیشماغا گؤیلو یوخدور باریشماغا میلی چوخدور . صلحە خاطر بو اوچ بیتی یازدیم اونا گؤندەردیم من .

اونوددون عهدیوی پیمانیوی سن — منیلە باغلامیشدین عهد ، پیمان
منی ترک ائیلەیە یارسیز قالام من — دئیەردیم امکانی یوخ نازلی یاریم
باریش گئچمیش اوگونلردەن عزیز سن — باریش ائتمک خیالی گر واریندیر

● حکایت

۱٤- بیر جوانیٛن گۆلده‌ن اینجه گلین‌جیگی گئجه یاتدیٛ سحر چاتدیٛ اوْیانمادیٛ . قیز آناسی اۇز حاققینا چاتماق اۆچۆن اوْ ائوجیگی ترک ائتمه‌دی . اوْغلان قوْجا قایناناٛنیٛن صحبتینده‌ن داریٛخاردیٛ اما وارسیٛز اوْلدوُق اۆچۆن داریٛخماسیٛن گیزله‌ده‌ردی . تانیٛش‌لاردان بیری دئدی : دۆنیا یارسیٛز چتین‌دیرمی ؟ دئدی : یارسیٛز یۆز چتین‌دیر بوُ آروادلا مین چتین‌دیر .

گۆل چیچک سوْلدوُ کوْل تیکان قالدیٛ
سیل سۆپۆر اوْلدوُگنج ، ایلان قالدیٛ
کاش گۆرئیدیم گۆزۆمده اوْد کۆزۆنو
گۆرمه‌یئدیم اوْ دۆشمنین گۆزۆنو
ائل قوهوم راضی‌یه‌م قیٛرا منده‌ن
گۆرمه‌یه‌م دۆشمنین اۆزۆن دای من

● حکایت

۱۵- هلده وار یادیٛمدادیٛر اوْ زامان کی جوانیٛدیٛم بیر گۆزه‌له وۇروُلموُشدوم . وۇروُلدوغوم نازلیٛ یاریٛن خیالین من بیر لحظه‌ده اوُنودمازدیٛم . بیر گۆن یاییٛن لاپ اوْ ایستی چاغلاریٛدیٛ . گۆن نفسی قایتاریٛردی ، ایستی قانیٛ دامارلاردا قایناديٛردی . گۆنۆن تۆویٛن[1] آلانمادیٛم بیر دیواریٛن کۆلگه‌سینه سۆرۆندوم من . اوُلوُ تانریٛ درگاهیٛنا اَل گۆتۆردۆم دئدیم : ای کاش بیری بیر قاب سوُ گتیره اۆره‌گیمین اوْدوُ سئونه ، ناگاه گۆردۆم زیل قارانلیٛق بیر دالاندان[2] نور یاییٛلدیٛ یعنی ایٛشیٛق بیر جمال کی سۆز عاجزدی تعریفینده‌ن دیل قاصردی توصیفینده‌ن . فیکر ائیله‌دیم آی‌سیٛز گئجه گۆن دوْغوُلدو آب‌حیات چشمه‌سینده‌ن جامیم دوْلدوُ .

---

۱ - گۆج ، زور
۲ - یوْلاخ ، گئچید

گؤردۆم گؤزەل اوْ آی جمال جامی سرین شربتیله دوْلدوُروبدوُر قاباغیمدا دایانیبدیر . باش تاپمادیم اوْ شربته هانسی گوْلوْن گوْلابیندان آرتیرمیشدیر ایگی منی مست ائیلەدی شاید جاما تر یاناغین ترلریندەن نئچه دامجی دامیزمیشدیر . گوْموْش ألدەن بوْلول[1] جامی آلدیم ایچدیم آلاولانان ایچەریمین اوْدوُ سؤندوْ ، اوْندان قاباق دئیەردیم من :

ایچەریم ائیله عطشدەن یانیری ، بیر نفسه
یئددی دریا سوُ ایچەم سئونمەیەجکدیر عطشیم

***

بختور اوْ انسانین خوش حالینه
یاریله هر گوْن سحر گؤزلەر گوْنوْ
مستِ می بیدار اوْلار گوْن چیخمامیش
مستِ ساقی[2] گؤز آچار محشر[3] گوْنوْ

● حکایت

۱٦- اوْ زامان کی علاءالدّین محمد خوارزمشاه[٤] ـ الله اوْنا رحمت ائتسین ـ ختا[٥]لرله باریشمیشدیر کاشغره[٦] وارد اوْلدوُم . کاشغرین بؤیوْک جامع مسجدینده بیر خوش

---

۱ - بلور
۲ - ساقی جمالیندەن مست اوْلان
۳ - قیامت
٤ - چنگیزخان ایرانا حمله ائدەنده ایرانین شاهیدی .
٥ - چین توْرپاغیندا بیر یئرین آدی‌دیر
٦ - ترکستاندا بیر شهرین آدی‌دیر

صورت ، بهجت جمال ، سرو قامت اوْغـلان گـؤردوْم نحـو اوْخـوُردو . اوْنـوُن کیمـی گؤزه‌للره دئمک اوْلار .

معلیمیـــن دئیه‌ســـن اؤیره‌دیـب جفـا ائیلـــه
وفـا صفـــانی اؤتـــوْر گئـت سـتم روا ائیلـــه
یئرین اۆزۆنده تاپیْلماز سـنین تاییـْـن معشـوق
سـنه کـؤنـوْل اوُدوُزان عـاشـقـی رهـا ائیـله

زمخشرلی جاراُللهین[۱] نحوین تئز تئز اوْخوُیوردو : زید عمروی دؤودی ، ستم ائتمیشدی عمرو . دئدیم : جوان خیوه[۲] ختا باریـْـشدیْلار . عمرویله زیـد باریـْـشمادیْ ؟ گوْلـدوْ دئدی : هارالیْ‌سان دئدیم شـیراز موْلکوْنده‌نـم ، دئـدی : سـعدی سـؤزله‌ریندەن نـه‌یین واردیـْـر ؟ بوُ سؤزلری اوْخوُدوم من .

مـن گـــرفتار اوْلـموُشـــام بـیر قـــاش قاباـقلیْ نحویـیـه
چوْخ سئوەر دؤوسوْن مـنی هـــر آن دؤوەنده عمروی زید[۳]
نازیلـــه آددیـْــم آتـــاندا ، کیـــد[٤] ائـدەر باخمـــاز منـــه
ائـــیله بـیر نـــازلیْ روادوْر ائـــیله‌یـــه تـزویر[٥] و کیـد ؟

بیر آز توُمدو فیکره جوُمدو دئدی : من کی دوْشوْنمه‌دیم من دوْشوْنه‌ن بیر سؤز سئویله .

---

۱ - مقدّمه نحوی یازان عالمین آدیْدیـْـر .
۲ - خوارزم ، علاءالدین محمد خوارزمشاها اشاره‌دیر .
۳ - ضَرَبَ زَیْدٌ عَمْرواً و کانَ الْمُتَعَدّی عَمْرواً
٤ - حیله ، تزویر ، ریا ، آل
٥ - حیله ، ریا، کید

انسانلارین عقلی قدەر انسانلارلا صحبت گرەک[۱]. بیر آیری شعر اوْخودوم من .

صبر بوُ سینەمدە منیم محو[۳] اوْلوب نازلیْ یاریْن سئوگیلیسی نحو اوْلوب
صید ائدەنیم ووُردو دئییر عمروی زید قلبیم اوْلوُب عشق دوُزاقیْندا[۲] صید

سحر تئزدەن یوْک یاپیْمی باغلایاندا ، اوْ اوْغلانجیْق ائشیدمیشدی من سعدیەم قاچا قاچا گلدی دئدی : بوُیوُر بیزە گؤزوْم اوْستە یئریز واردیْر ، ندەن خاطر سئویلەمەدیز کی سعدیسیز قوُللوُق[٤] ائدەم ؟ دئدیم ایگید :

سن اوْلان یئردە محالدیْر یادیْما دوْشسوْن آدیْم

یئنە دئدی بوُیوُر بیزە بیر نئچە گوْن قوُللوُقوزدان فیض[٥] آپاراق . دئدیم : اصرار ائیلەمەیین ، بوُ علّتە خاطر اوْلماز :

کیچیک بیر غارە[٦] ائتمیشدیر قناعت حکیملردەن بیری دوْنیا مالیندان
قایْیت شهرە کیاوْردا آزدیْ محنت[۷] دئدیم : شهری ندەن خاطر بوُراخدیْن؟
کی صید ائیلیر اوْرەکلردەن دیانت[۹] دئدی : اوْردا کؤنول[۸] صیادی گوْردوم

---

۱ – کَلِّمِ النّاسَ عَلی قَدْرِ عُقوُبِهِم .
۲ – جله ، تله ، دام
۳ – یوْخ ، نابود
٤ – خدمت
٥ – استفاده آپاراق ، بهرەمند اوْلاق
٦ – کؤهوْل
۷ – زحمت ، اذیّت
۸ – اوْرەک آوچیسی ، دلبر
۹ – دیندارلیْق

بوُنو دئدیم قوُجاقلاشدیشم یوُلا دوُشدوُم اوُزاقلاشدیشم .

آنلیشما چون یازیشب اوُزاقلاشماق[۱] نئیلیرەم یاریله قوُجاقلاشماق
آیرٖیلیشق قوْشماسیشن قوْشاندا تاریٖ لاله تک صورتیم اولوبدوُ ساریٖ
صوْن گؤرۆش، صوْن نفس اگر اوْلماز سئویرەم من سنی هنر اوْلماز[۲]

● حکایت

۱۷- کعبه‌یه من گئده‌ن زامان أن بیر وارسیشز یوْخسوُل درویش ایزیٔمیزی ایزلی‌ییردی[۳] . کروان‌داکی وارلیٖلاردان بیری اوْنا بیر آووُج زر باغیششلادیٖ اوُشاقلارا سوقات آلسین ، آمما ناگاه خفاجه[٤] نین اوْغروُلاریٖ تؤکوْلدولر قافله‌نی تالادیٖلار ، تالانمیششلار[٥] مه‌لیردیلر گؤزده‌ن آل قان ألیردیلر .

نه قدەر آغلاسان فغان ائتسن
اوْغروُ اوْل دیناری سنه وئرمز

اما درویش آغلامیشردیٖ قانلیٖ بوُلاخ گؤزلریندەن چاغلامیشردیٖ . دئدیم : اوْغروُ سنین زرین[٦] آپارماییشب ؟ دئدی نییه آمما زره ائیله اوْره‌ک وئرمه‌میشدیم فراقینده[٧] قان آغلی‌یام .

---

۱ - آیرٖیلیشق ، هجران
۲ - منظور معشوقون صوْن گؤروْشوْ عاشقین صوْن نفسی گرک اوْلسون
۳ - کروانی تعقیب ائیله‌ییردی .
٤ - کروانلاری غارت ائده‌ن بیر طایفانیشن آدیٖدیشر .
٥ - غارت اوْلانلار
٦ ـ قیزیشل ، آلتون
۷ - هجران ، آیرٖیلیشق

اؤره‌ک قوْیما ووروُلسون ، دؤشسه هجران
محالدیر چیرپینا سینه‌نده بیر آن

دئدیم منیم احوالیمه گؤزه‌ل بیر سؤز سئویله‌دین سن . گئچمیش زامان بیر کمالی گول جمالی جوانیله یوْلداشیدیم بیر یوْلداش کی قبله‌م اوْنوُن جمالیدی ، آرزیم وصلی وصالیدی ، اؤز اؤزومه دئیه‌ردیم من :

اوُجا اوْ عرشیده[1] شاید بیری اوْنا تای اوْلا
بوُ یئرده یوْخسا تاپیلماز اوْنوُن تایی غلمان[2]
اوْ ایلقارا قرارا عهده عشقه آند اوْلسوُن
اکیلمه‌ییب یئر اؤزونده اوْنوُن کیمی انسان

***

آمما ناگاه اجل یئلی أسدی   باغچادان اوْل گولون کؤکون کسدی
ایشیم اوْلدوُ قوْیوُن کیمی مه‌له‌مه‌ک   گئجه گوندوز بوُ گؤز یاشین أله‌مه‌ک

فراقینده بوُ سؤزلری پیچیلداردیم .

اوْ أیاقیوه باتاندا أجلین خاری ، فلک
أندیرئیدی ایتی کسگین قیلیجین کاش باشیما
آیریلیق دؤشسه دئیه‌ردیم باخا بیلمه‌ز داهی گؤز
باخیری عالمه سن‌سیز بوُ گؤزوم داش باشیما

---

۱ - یوُخاری عالم
۲ - ملک ، فرشته ، پری

اوْ کی بیر لحظه گؤزۆن یومٌمازیدیْ سه‌رمه‌میش نستره‌نی بسترینه
گؤر نه سوْلدوٌردو فلک گۆل یاناغینْ قوٌروٌدو دوْشدوْ تیکانلار برینه(۱)

اوْندان صوْرا عهد ائیله‌دیم قوٌرقوْلارا قوٌرولمویام گؤزه‌للره ووٌرولمویام .

دالغادان(۲) قوْرخان محالدیٌر فایدا اوٌمسون(۳) دریادان
صحبت نسرین(٤) گؤزه‌لدیر محنت خار اوْلماسا
سانکیْ بیر طاووس کیمی ناز ائیله‌ره‌م گۆل وصلینه
گۆل چیچک فصلی چاتاندا صحبت یار اوْلماسا

● حکایت

۱۸- اوْ زامان کی ائلین بؤیۆک ائل خانیْ‌نین حضورینده نازلیْ لیلی مجنونوندان سؤز آچیْلدیْ ، ائل خان دئدی : بیر حالداکی مجنون عاغیْل صاحبیدی آغیٌر حکمت مالکیدی نده‌ن خاطر عقلین باشدان اوٌدوزموشدو فیکرین حکمون اوٌنوٌدموشدو ، بند اوْلموٌشدو ، ووٌرولموشدو ؟ حکم ائیله‌دی مجنون گلسین . ملامتله هیأتینه نظر قیْلدی شماتتله دئدی سئویله انسانلاردان نه آلچاقلیٌق گؤردۆن آلچاق حیوانلارلا همدم(۵) اوْلدوٌن ؟ مجنون دئدی :

۱- یانی‌نا ، کنارینه
۲- موج ، شپه
۳- فایدالانسین
٤- گۆل آدی‌دیر
۵ - مونس ، هم‌صحبت

اگر گؤرسه‌ن یارىٚ بیر لحظه چون من　　شماتت ائتمه‌سه‌ن دای عاشقین سن
ملامت ائیله‌یه‌ن گؤرسه کمالیٚن　　گوٚنش آیدان اٚیشیٚق تر گوٚل جمالیٚن
که‌سه‌ر بارماق‌لاریٚن اوْ که‌سسه هئیوا　　سوْیار اینجه ألین اوْ سوْیسا آلما[1]

اوٚره‌ک‌لری أسه‌ن‌لره اینجه بارماق کسه‌ن‌لره بیر سس گلدی ـ فَذالِکَ الَّذی لُمْتَنی فیهِ[2] ـ حاکم دئدی : لیلی گلسین گؤروٚم نئجه بیر گؤزه‌ل‌دیر گؤزه‌ل‌لیگی بئیله فتنه[3] تؤره‌دیبدیر. لیلی گلدی گؤردوٚ لیلی بیر قره‌شین آریٚخ قیٚزدیر ، دئدی منیم سرایداکی أن جمال‌سیز کنیزکیم اوْندان چوْخ جمالیٚ‌دیر ، مجنون گوٚلدو دئدی منیم گؤزله‌ریمله اوْ صورته باخمالیٚسان یوْخسا عشقین سرّی سنه آیدیٚن اوْلماز .

من چیمه‌ن ماوی ده‌نیزده‌ن خبر آلسایدیٚ صوْنا
داهیٚ دوُتمازدیٚ گله‌نده‌ن قوُرو گؤللر سراغیٚن
گر منه طعنه دئسه طعنه دئیه‌ن اینجیمه‌ره‌م
گؤرمه‌ییب چون کی یاریٚن قاره ساچیٚن آل یاناغیٚن

***

انسانیٚن دردین بیله‌ر درد آشنا　　دردسیز انسانیده‌ن اوُمما دوا
صحبتین آچما آریٚ چالدیٚ ألین　　چوْخلاریٚ بیلمه‌ز آریٚ ائیله‌ر جفا
چون منیم تک اوْد آلاودا یانمادیٚن　　سئویله‌دین بوُزدان ساووُقدیٚر اوْدلارا
باشقا زخمیله قیاس اوْلماز بوُ زخم　　گه‌ل آچیٚق بوُ زخمه دوُز ائتمه روا[4]

---

۱ - یوسف و زلیخا حکایتینه اشاره‌دیر ، مصر قادیٚن‌لارینین گؤزوٚ یوسفه ساتاشاندا هئیوانی یوْخ بارماق‌لارین کسمیشدیلر .
۲ - بوُ اوْدور اوْنا خاطر منی دانلاییٚردین
۳ - بلا ، آشوب
٤ - آغزی آچیٚق یاراما دوٚز سپیه‌گیلان

● حکایت

۱۹- همدانین قاضی‌سینده‌ن نقل ائده‌رلر بیر اوْغلانیٛـن صورتینه وورُولموشدو ، قامتینـه بند اوْلموُشدو ، گئجه گوْنـدوْز عشـقین یانـار آلاویٛـندا آلاولاردیٛ وصالینـه چاتمـاق اوْچوْن وصال آتیٛـن قوْوالاردیٛ بوُ سؤزلری اوْخوُیاردیٛ .

گؤرجـک بـوُ گـؤزوْم دلـبریمین صورتینـی
آیـدان او ایٛـشیٛـق اوْز صنمیـن هیـأتینی
چیٛـرپیٛـندیٛ اوْره‌ک بللیـدی چیٛـرپیٛـنمازیٛـدی
گـؤز گـؤرمـه‌یـه بیـلسئیـدی اوُجـا قـامتینی [۱]

بوُ سؤزلرده‌ن آجیٛـقلانان[۲] اوْ اوْغلانجیٛـق آجیٛـقلی [۳] بیر اصلان کیمـی یـوْگوْره‌نـده یامان یوْوورُ [٤] سئویله‌ینده قاضی یوْلدان اؤته‌ن بؤیوْک بیر عالمـه کـی هـم أیـاق[٥] هـم جامیدی باخدی دئدی :

هیرسله‌لنده[٦] نه گؤزه‌ل گؤیچک اوْلـوُر نـازلیٛ یاریٛـم
یـامـانیٛ خـوْشدوُ یامان سئویله‌یه کاش گلعذاریٛـم [۷]

---

۱ - گؤز گؤرمه‌سه اوْره‌ک ایسته‌مز سؤزونه اشاره‌دیر .
۲ - غیظه گه‌له‌ن ، عصبانی اوْلان
۳ - غضب‌لی ، عصبانی
٤ - سئووُش
٥ - هم پیاله ، هم جام
٦ - عصبانی اوْلاندا ، خشمه گلنده
۷ - گوْل یاناغیٛـم ، اوْ یار کی اوْزوْ گوْله به‌نزه‌ر

عرب دئیەر : جانان سؤزۆ جانا سینەر[۱]

خوٚشدوٗر یوٗما یوٗمروٗقلا منیم آغزیٛمی جانان
سوٗ توٚکمییەلە آغزیٛما اؤلسەمدە بوٗ یاران

سانکیٛ دەلی بیر دەنیزدیر خشمە گلیب خشمی سؤنر .

توٗشدوٗر هلە ایندی بوٗ قوٚرا دؤزمەلییەم
دؤزسەم اوٚزۆمو بال کیمی شیرین اوٚلاجاق

بوٗنو دئدی محکمەیە وارد اوٚلدوٗ محکمەنین عادل‌لری[۲] آل سینەدە دایاندیٛلار سئویلەدیلر عرضیمیز وار :

خطادیر بؤیوٚکلر خطاسین دئمەک
اداسی[۳] پیس اوٚلسا اداسین دئمەک

کرم قاپیٛز[٤] اوٚزۆموزە دائم آچیٛق اوٚلدوٗق اوٚچوٚن ایگیدلیکدەن اوٗزاق گؤردوٚک آغزیٛمیزی دوٗواقلایاق[٥] حقیقتی قاپاقلایاق[٦] . دوٗز سؤز بوٗدوٗر ، طاماح دیشین

۱ – جانا یاتار ، آدامین خوٚشونا گەلر
۲ – قاضی‌لرە اشارەدیر
۳ – روش ، رفتار
٤ – کرامت قاپیٛویز
٥ – باغلایاق ، اوٚستونە دوٗواق قوٚیاق ، لال اوٚلاق
٦ – قاپاق قوٚیاق ، گیزلەدەک

چه‌کین آتیٚن اوْ اوْغلانا دوْلاشماییٚن رذالتین بوْیاغیٚنا بوْلاشماییٚن قضاوتین مسندی چوْخ حرمت‌لیدیر حرمتینه توْخوُنماییٚن عزّتینه خوْر [۱] باخماییٚن .

اوْ کی ساخلاماز ذرّه اؤز حرمتین نئجه حفظ ائده‌ر اؤزگه‌نین عزّتین ؟
اگر صاحب شهرت اوْلسان یوْز ایل کیفیر [۲] بیر عمل محو ائده‌ر شهرتین

قاضی دئدی : آلقیٚش [۳] گؤزه‌ل صحبت‌یزه صداقت‌لی نیّت‌یزه ، آمما دوْسلار :

گه‌لن دانلار منی ائیله‌ر ملامت اثر قیٚلماز داشا امما شماتت
اوْره‌ک سانکیٚ اوْلوُب اوْ قاره زنگی [٤] چیمه‌ر چایدا آغارماز قاره رنگی
کؤنول سن‌سیز دؤزه‌نمز ای نگاریٚم آیاقلانمیٚش ایلان تک یوْخ قراریٚم [۵]

بوُنو دئدی کیسه‌لرین آغزیٚن آچدیٚ اوْ اوْغلانیٚ دوْتوُب توْرا سالماق اوْچوْن اوْره‌کلری توْرا سالدیٚ . دئیبدیلر : زرین وارسا زوْروُن واردیٚر ، زرسیز آدام زوْرسیز آدام .

بئلینه آلسادا آغیٚر بیر داش
قیٚزیلی گؤرجه‌گین أیه‌ر تئز باش

---

۱ - أسگیگ دوُتماییٚن
۲ - زشت ، چوْخ چوْخ پیس
۳ - احسنت ، آفرین
٤ - آفریقانین قره‌لری ، سیاهپوست
۵ - صبر ، دؤزوْم ، طاقت

سؤزؤن صونۇ خلوت ممکون اوْلان گئجه شهرین بؤیۆک شحنه‌سینه خبر چاتدی قاضی فلان اوْغلانجیقلا باده[۱] ایچیب مست ائیله‌ییب چالیر اوینور بۇ سؤزلری اوجا اوْخویورو :

داهی بسدیر اوْخوما بانلاما ای بان[۲] گئجه یاری[۳]
ایلک آخشامدان ألیم تازه دوتوب دامن یاری
اوْ قاری[٤] فتنه یاتیبدیر آییق اوْل یاتماگیلان سن
قوْیما عؤمرۆن هدر اوْلسون عؤمۆرون آزدی قراری[٥]
بورقونون[٦] ، طبلین اذانین سسی گر چاتسادا عرشه
قیما[۷] قاره بۇ گئجه صبح اوْلا ای گۆن سنی تاری
سنه نه بان اوْخویور تیتره‌دیری داغلاری بورقو
دلی‌لیکدیر یارا یوْخ سئویله‌یه‌سن بورقویا آری[۸]

قاضی سؤزۆن قورتارمامیش تانیشلاردان بیری وارد اوْلدو دئدی : تئز اوْل قورتار فتنه قوْپدی ، فتنه اوْدون ایندی اگر سئوندۆرمه‌سن صونرا سئونمز ، گۆلدۆ دئدی :

۱- شراب ، می
۲- خروس
۳- گئجه اوْرتاسی ، نصف شب
٤- فانی بۇ دونیایا اشاره‌دیر
٥- عؤمرون قیسسا اوْلماغینا اشاره‌دیر
٦- منظور حامام بورقوسودور
۷- راضی اوْلما
۸- بورقونون سسینه خاطر یاردان آیریلماق دلیلیکدیر .

شکاریـنْ خیرده‌گیـن دوتـان اصـلان
نـه سـایار ایـت اوْنـا هـوْروْر هـرده‌ن
یاریلـه سـن گـؤروْش اؤپـوْش ائیلـه
سـایما قوْی پاتلاسینْ حسود دوْشمن

ائیله اوْ دم پادشاها یئتیردیلر فـلان قـاضی یوْلـدان چیخْـبْ یـوْل‌سیْـرلاریـنْ یوْلـوْن گئدیـر فرمـان ندیـر ؟ بوُیـوُردولار : ایندی‌یـه ده‌ک اوْنـدان خطـا اوْز وئرمـه‌ییب عـالم‌لرین عـالمیدیر فـاضل‌لرین فـاضلیدیر دوْشـمن شـاید یـالان دئیـر بـهتان آتیـرْ صحبتینـه گیرمه‌یینجه‌ن خلوتینی گؤرمه‌یینجه‌ن حکم ائیله‌مه‌ک روا ده‌گیل .

اوْ کـی ، خشـمین اوُدمـاز آلار تیـغ ألـه
بیـر آز گـئچمه‌میشدن حئیف سیـزلـه‌نر

سحر تئزده‌ن خانلارخانیْ بئش اوْن نفر نوکرلرله اوْ قاضی‌نین خلوتینه وارد اوْلدوُ گؤردوْ باده جالانیبْدیـرْ قدح[۱] سیـنیْـبْ سیـنیْـقلاری قالانیبْدیْر . شاهد[۲] سرمست[۳] بیر کنجیده[٤] سیـخیْـلیبدیر قاضی کئفلی بیر گوْشه‌ده یـیْخیْلیبدیر . بیری دئدی : قالخ أیاغا گوْنش چیـخدیْ . قاضی سؤزوْ آلدیْ دئدی : هانسیْ تایدان[٥] ؟ سئویله‌دیلر گـوْن دوْغاندان[٦] ، اوُلوُ تانریْ درگاهیـنا شـکر ائیلـه‌دی بـوُ حدیثی پیـچیْلدادیْ « شـانلی

۱- جام ، پیالا
۲- اوْغلانا اشاره‌دیر
۳- کئفلی
٤- گوشه‌ده
٥- سمت‌ده‌ن
٦- مشرق

گؤنش گون باتاندان چیخماییـنجان قاییتماغا امکان واردیـر [۱] ، یالنیـز سنده‌ن باغیشلانماق ایسته‌ییره‌م سنه ساری یؤنه‌لیره‌م [۲] اولو تانریـم » دئدی قوربان

بخـت ناکـامل و عقـلِ ناتمـام
بـاعث اولـدو دوز هامـار یولـدان چیـخام
سن بو یولدان چیـخمیـشی عفـو ائت‌گیـلان
عـفـو اوجـالـدار انسـانـی نـه انـتـقـام

سلطان دئدی : بئیله سؤزلر عـذاب گونـو چـارا گلمـز . « فَلَمْ يَـكُ يَنْفَعُـهُمْ ايمانُـهُمْ لَمّـا رَأَوْا بَأْسَنا » [۳]

اینانمـا اوغـرودان توبـه کلامیـن — او گون کی دای ألی دیـواره چاتمـاز
اوجـا بوی کیمسه‌لر أل آتماسیـنلار — او بارلـی شاخه‌یه ، آلچاق أل آتـماز

خانلارخانی سئویله‌یه‌رکن ای خطاکار بئیله بؤیوک خطالره عطا اولماز، مؤکل [۴] لرتؤکولدولر بیله‌کلرین باغلادیلار ، قاضی دئدی : ای پادشاه بیر سؤزوم وار فرصت وئرسه‌ز عـرض ائیله‌ره‌م بویوردولار فرصتین وار . دئدی : قوربان

---

۱ – منظور توبه قاپی‌سی همیشه آچیـق‌دیـر
۲ – قاییـدیرام
۳ – ایمان گتیرمک‌لری اونلار اوچون فایداسیز اولاجاقدیر او زامان کی عذابیمیزی گؤردولر ـ مؤمـن سوره‌سی سکسان بئشینجی آیه
٤ – مأمورلار

اگر منی سئووەسن[١] مین کرەن[٢] ووُروُب دؤووەسن
نه قدر قوْلدا گۆجۆم وار بوُراخمارام أتەگین
بؤیوْکدو گرچه گۆناهیم و لیک گؤزلەییرەم[٣]
اوْ ساعت اوْلسوُن امیر سئویلەسین آچین بیلەگین

امیر دئدی : ظرافت‌لی سؤز سئویلەدین اما بئیله ظریف لطیف اینجه سؤزلر شرعین حکمین باطل ائتمز ، حکم ائیله‌دیم اوُجا دامدان سنی یئره بوُراخسینار[٤] اؤزگەلره عبرت اوْلسوُن .

دئدی : قوُربان بوُ سارایدا دوْغوُلموشام سفراویزین نارینیله بوْی آتمیشام بئیله بیر ایش تکجه مندەن اوْز وئرمەییب چوْخلاریندان اوْز وئریبدیر حکم ائیلەیین بیر اؤزگەسین دامدان یئره بوُراخسینار منیم اوْچوْن عبرت اوْلسوُن .

سلطان گۆلدۆ گۆناهلارین عفو ائیلەدی ، حسودلارا باخدی دئدی :

هر کیم اؤز عیب‌ینین یوْکوْن داشیار
چالیشین طعنه[٥] ووُرماییین خلقه

١- یامانلایاسان
٢- دفعه ، نوبت
٣- انتظار چەکیرەم
٤- منظور یئره آتسین‌لار
٥- ملامت ، دانلاق ، سرزنش

● حکایت

-۲۰

وفالیْ بیر صفالیْ مخلص[۱] اوْغلان
کماللیْ بیر قیْزیله سئیر[۳] داش اوْلدو
ائشیدیم بیر گئجه قاوزاندیْ بیر یئل
سئل آتلاندیْ سوُ باسدیْ داشدیْ کشتی
هارای ایچره اوُجا بیرسس دئدی : سن
دئدی: گئت دوُت سوُدان اوْل اوْ یاریْ
بوُصحبت بیتمه‌میشده‌ن[۵] جوُمدو[۶] اوْغلان
قارا شهلا گؤزوْن اوْغلان یوُماندا
اوْ کی عاشقدی دلداریْن اوُنودماز
اوْ عاشق کی دئدی یاردان دوْیوُبدیْر
ووُروُلدوم سئویله‌یه‌نلر چوْخدو سعدی
اگر گؤردوْن سماده[۹] آیریْ بیر آی
بوُ آغلار گؤزلری گؤرسئیدی مجنون

گؤزه‌للیکده جمالدا سانکیْ غلمان[۲]
صنم‌له کشتی ایچره یوْلداش اوْلدو
ده‌نیزده‌ن کشتی‌یه آتلاندیْ[٤] زوْر سئل
أگیلدی بؤیروْ اوْسته آشدیْ کشتی
تئز اوْل اوْغلان ألین وئر تا دوُتوُم من
کی یارسیْز کؤنلوْمون یوْخدوُر قراریْ
بوُ دوْنیاده‌ن اوْ دم گؤز یوُمدو اوغلان
بئله بیر سؤز پیْچیْلدیردیْ جوُماندا :
یامان گوْن‌سئوگی[۷] سین‌یارین اوُنودماز
قده‌م بیراهه‌یه[۸] حتماْ قوْیوُبدیْر
سنین‌تک ووُرقون انسان یوْخدوسعدی
بوُ دوْنیانیْن خیالیْن باشدان آت دای
داهی‌لیلاده‌ن اؤتر اوْلمازدیْ دلخون[۱۰]

۱- ارادتلی ، اوْره‌گی پاک
۲- فرشته ، ملک
۳- همراز ، اوْره‌کلری بیر اوْلماغا اشاره‌دیر
٤ - حرکت ائیله‌دی ، جاری اوْلدو
۵ـ صوْنا چاتمامیْشدان ، باشا یئتیشمه‌میشده‌ن
٦- باتدی ، منظور بوْغولدو
۷- یار ، دلدار
۸- أیری یوْل ، یوْلدان اوُزاق
۹- گؤی
۱۰- باغری قان ، اوْره‌گی قانلی

[illegible]

آلتینجی باب

قوْجالیغین کاهل‌لیگی

آلتینجی باب

قوْجالیغین کاهل‌لیگی

● حکایت

۱– دمشقین من بؤیوْک جامع مسـجدینده مؤمن‌لـره دانیـشیـردیم بـیری وارد اوْلـدوُ دئدی : بوُ مجلسده فارس دیلین بیله‌ن واردیـر ؟ دئدیم : واردیــر سـؤزوْن سئویله . دئدی : یاشیْ یوْز أللی‌ده‌ن گئچمیــش آتام صوْن ساعتین گئچـیردیری . صوْن سـاعتده فارسیجا بیر سؤزلر دئییر باش تاپبیـریــق اوْ سـؤزلری بـیزیم دیلـه چئویرسـن[۱] سـن ممنون اوْللوُق . یوْلا دوْشدوْم سراییْنا[۲] وارد اوْلدوُم گؤردوْم دئییر :

گؤزه‌ل‌لرله‌بئش‌گوْن‌نفس چکمه‌میش عؤموْر باشـه چـاتدیْ کسیلدی نفس

من‌اوّل‌جامی‌قالدیْریـب[۳] ایچمه‌میش أجــل ساقی‌سی سئویله‌دی بـاده بس[۴]

---

۱ – چئویرمک = ترجمه ائتمک

۲ – سرای = منزل ، ائو

۳ – قاوزاییْــب

٤ – بسدیر ، قوُرتار

اوْ سؤزلری شامڵلارا[۱] سئویله‌یه‌رکن بیری دئدی : سانکیٛ فانی بوُ دۆنیادان دوْیماییبدیر هله گؤزۆ دۆنیادادیٛر . دئدیم کیشی نه حالداسان ؟ گۆلدۆ دئدی :

عذابی چوْخدوُ گؤروُبسن دیشین چه‌کنده ولی
عذابی مین اوْ قده‌ردیر چیٛخاندا جان بایرا[۲]

دئدیم : اؤلۆم فیکرین اؤتۆر بوُ صحبتده‌ن دای اَل گؤتۆر حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب : کئفی سازلیٛق وار اوْلماغا[۳]دلیل ده‌گیل ناساز اوْلماق یوْخ اوْلماغا[٤]. ایذن وئرسه‌ن حکیم گله‌ر ، گؤزۆن یوُمدو توُمدو دئدی :

گؤزۆمه باخجاغیٛن حکیم سئویلر
خواجه ایستیردی ایوانیٛن به‌زه‌سین
بیر قوْجا قیٛچ قوْلوُن اوُزاتمیٛشدی
اوْنداکی جسم آغیٛر آزار گؤردۆ

یاغیٛ یوْخ ایندیجه سئونر بوُ چراخ
بنادان گؤردۆ ائو اوُچوبدوُ بایاخ[۵]
تئز اوْل آرواد دئییردی گه‌ل یاغیٛ یاخ
نه دوا وئج وئره‌ر نه ایستی دوُواخ[٦]

● حکایت

۲- أن بیر یاشلیٛ قوْجا کیشی ایتی نفسین باداغیٛلا باداخلاندیٛ[۷]گؤزه‌ل جوان بیر قیٛزیله آداخلاندیٛ . طوی گئجه‌سی صبحه کیمی صحبتده‌ن اَل گؤتۆرمه‌دی قیٛزیٛن اَلین

۱ - شام اهلی
۲ - چؤله ، ائشیگه
۳ - دیری قالماغا ، عؤمۆر سۆرمه‌گه
٤ - اوْلمه‌گه ، هلاکته
۵ - بیر آز مدّت بوُندان قاباخ
٦ - داش یا ساغسی‌دان دۆزه‌له‌نن قاپاخ ، آغری آزالماق اۆچۆن آغرینین اۆستونه ایستی دوُواخ قوْیارمیٛشلار .
۷ - نفسین سؤزونه آلدانماغا اشاره‌دیر

اؤتورمه‌دی ، ایری قارا گؤزده‌ن دئدی اوره‌کده‌کی کؤزده‌ن دئدی ، هرده‌نده بیر سؤز آراسی سؤز آتیردی ، بختین چوْخدوُر بختین اگر آز اوْلسایدی منه قسمت اوْلمازیدین سئوین گیلان أرین ایستی ساووُق چه‌کیب یاخشی پیسی آنلیر ندیر . عاغیل‌لیدیر نادان ده‌گیل فیکیرلیدیر جوان ده‌گیل ، جوان کیمسه سنین قدرین بیلمه‌زیدی ، گؤز یاشیوی سیلمه‌زیدی .

سؤومه‌ره‌م[۱]من سنی منی سئووسن دؤومه‌ره‌م مین کره‌ن[۲]منی دؤوسن
ائل قوْهوُم طایفامی رها ائده‌ره‌م جانیمی جانیوه فدا ائده‌ره‌م

جوان أره گئدسئیدین سن ایکی قوْلوُن چیرمالاردی سنی هر گون تاپدالاردی. گئجه ائوده یاتمازیدی باشقا یارین فیکرین باشدان آتمازیدی ، صنم‌لره ووُرولاردی گؤزه‌ل‌لرین قوُرقوسیله قوُرولاردی .

وفا اوُمما اوْ بوْلبوْلده‌ن کی هر آن قوْنار گوْلده‌ن گوْله گوْلده‌ن بوُداقه
جوانین اوْلسادا تر آل یا ناقی وفاسی یوْخ ووُرولما آل یاناقه

جوان ، جهلین ایزین ایزله‌ر قوْجا عقلین .

عاغیل‌سیز رفیقین چالیش آت داشین
کی سنده‌ن گره‌ک چوْخ بیله یوْلداشین

---

۱ - یامان دئمه‌ره‌م
۲ - دفعه

بۇ سؤزلردەن اوْ قدر دئدی خیال ائتدی جوان قیـزیـن عقلین اوُدوُ قفسدەکی قوُشوُن دوُتدوُ ، آمما اوْ قیـز أن دەریندەن بیر آه چکدی دئـدی سـنین صحبتیـوی قانانمیـرام سۆد آنامیـن نصیحتین دانانمیـرام کـی دئیـەردی: جـوان قیـزیـن سـینه سینه اوْخ سانجیلا قوْجا کیشی سانجیلمایا .

دئـدی بـیر تـازه گلین‌جیـک[۱] قوْجـا یاشـلی أرینـه
اوْ نـدیـر[۲]؟ سنده اؤلـوبدور آکیـشی سئویله منـه
سـحر[۳] افسـون اوْخوُمـا سـحر اوْینادیـرماز اوْنـو
قوُرتاریـبدیـر داهی وئج وئـرمـەیـەجـکدیر اوْسنه[٤]

***

ناراضی اگـر چیـخسا قادیـن أر یاتـاغیندان[٥]
فتنـه قـوْپاجـاق عالمـه اوْ فتنـه سـرادەن
بیر کیمسەکی جسـمین عصاسـیز قاوزایـا بیلمـیر
آخـر نەقدەر ایش اوُماجاق یاتمیـش عصادەن[٦]

سؤزۆن صونو ایش دوُتمادی آیریلدیلار[۷]. گلین‌جیگین عدّەسی[۸] چون بـاشا چـاتدی قاش قاباقلی فقیر حقیر بیر اوْغلانا عقد اوْلوُندو . اوْغلان قیـزی گۆنده اوْن یوْل دووەردی

---

۱ - بالاجا گلین
۲ - کیشی‌لیک نشانه‌سینه اشارەدیر
۳ - جادو ، افسون
٤ - وئج‌دەن دۆشمەگه اشارەدیر
٥ - بستر
٦ - کیشی‌نین آلتینه اشارەدیر
۷ - بوْشاندیلار
۸ - اوْ مدّت کی أریندەن آیریلان آرواد أره گئده بیلمەز

قیز نعمت وئره‌ن اولو تانری درگاهینا حمد ائده‌ردی دئیه‌ردی شکر منی آلیم[۱] او عذابدان قورتاریب‌سان بو نعمته چاتدیریب‌سان .

هر چندکی قاش قاباقلی‌سان سن نازین چه‌کره‌م کی نازنین‌سن
هیهات گزه‌م بهشته سن‌سیز یادیله چمن‌ده گزمه من‌سیز
گولدور منه یار تیکاندا ده‌رسه خاردیر یولا یاد چیچک‌ده سه‌رسه

● حکایت

۳- گئجه‌لرین بیرینده بکر[۲] دیارینده آن مکنت‌لی بیر کیشی‌یه قوناق اولدوم . سوز آراسی سئوال ائتدیم نئچه اوغلون ، قیزین واردیر ؟ دئدی : یالنیز بیر اوغلوم وار ، اوزون ایل‌لر ائولادیمیز اولمازیدی . اوتور آغاج بیزده‌ن اوزاق بیر اودوملو آغاج واردیر حاجت وئره‌ر حاجت اومدوم پای پایلادیم نیازیمی اوندان آلدیم . همان اوغلان اوتورموشدو او سوزلری ائشیده‌رکن یولداشینا پیچیلدیردی ، او آغاجین یئرین بیلسه‌م کؤلگه‌سینده یوخسول‌لاری توخ ائیله‌ره‌م بو کیشی‌نی یوخ ائیله‌یه . او دئییردی اوجالیبدیر عاغیللی‌دیر[۳] بو دئییردی قوجالیبدیر عاغیل‌سیزدیر[٤] .

ائیله باشدان وفا داشین آتدین خبرین اولمادی قوجا آتادان
آتاوا سن دونن نه ائتمیشدین گوزله‌ییرسن[۵] اونو بو گون بالادان

۱ - دردناک ، دردلی
۲ - دجله‌نین کنارینده بیر شهرین آدی‌دیر
۳ - بوی آتیب یاشا دولوب
٤ - عاغلین آلده‌ن وئریب
۵ - اومورسان ، ایسته‌ییرسن

● حکایت

٤- جیلاز جوان اوْغلانیدیم بیر نفسه چیخدیم داغا داغدان آشدیم ، یورغون دۆشۆب ییخیلمیشدیم بیر گوشه‌یه سیخیلمیشدیم کروان چاتدی . کروان ایزین بیر ایزله‌یه‌ن آریخ قوْجا دئدی : جوان یاتماگیلان ایندی یاتماق وقتی ده‌گیل . دئدیم : ائیله یوْرولموشام قالخیب آددیم آتانمارام کروانا من چاتانمارام . دئدی : مگر بیلمیردین سن ؟ آستا گئده‌ن یوُردا چاتار، یئرین گئده‌ن دۆشر یاتار .

کیمسه صوْن منزله سئوه‌ر چاتسین
تئز چاتیم صحبتین گره‌ک آتسین
ده‌وه آستا گئده‌ر چاتار یوُردا
بئدو[1] آت چوْخ زامان باتار[2] یوْلدا

● حکایت

٥- گۆزۆ قارا خوش باخیشلی سۆزۆ دوُرو لام آخیشلی بیر اوْغلانجیق بیزیم عشرت حلقه‌میزه[3] قوْشولاردی کی هئچ زامان قاش‌قاباقلی اوْلمازیدی گۆلوش گۆلو دوْداغیندان سوْلمازیدی . أن بیر آغیر[4] آیریلیقدان صوْنرا بیر گۆن گۆردۆم گلیر ائوله‌نیبدیر اوُشاق باسیب قارا زولفی آغاریبدیر آل یاناغی سارالیبدیر ، اینجه غنچه دوْداقلاری قاچا بیلمیر قاش‌قاباغین آچا بیلمیر . دئدیم : یوْلداش نه حالداسان ؟ دئدی : قارداش اوْ گونده‌ن کی ایلک ائولادیم دوْغولوبدیر شادلیق منده بوْغولوبدیر .

---

١ - یئرین قاچان آت
٢ - ایته‌ر ، قالار
٣ - جرگه ، محفل
٤ - اوُزوُن

گـؤز گؤره‌رکـن بـوُ قـارا زولـف آرا ایلـک آغـی
داشـا وورُدوُم بـاشـا وئـردیم داهـی سوْنجوُق‌لاماغی[۱]
کـؤرپـه‌لیک دئورانینـی[۲] آی کیشـی قـوْی دای قیـراغا
اوْینامـاق یاخشـی اگـر اوْلسـادا خوْشـدوُر اوُشـاغا
سـن قوْجالدیـن داهـی هـای وئرمـه جوانلیـق هاییـنا
قوُرتـولاّن تـیر محـال سـؤزدوُ قاییـتسیـن یایینـا
سـاری سـوُنبول قاییـدیـب بـیرده یاشیـل اوْلمایاجـاق
یـوْخـدوُ بیر غنچه[۳] بوُ گوْن آچسا صاباح سوْلمایـاجـاق

***

حئیف جوانلیـق اوْ طـرب گوْن‌لریم — بیر نئچه ایل ایچره بوْتوْن اوْلـدو ضـای
سانکی یوُزام[۴] مـن کیمـی بـیر اصلانـا — بیر تکه پندیـر[۷] بـوُ فلـک وئـردی پـای
قاره[۵] ائدیردی قاری[۶] آغ ساچ‌لاریـن — صاحبی[۸] گؤردوُ دئدی قیز[۹] بسدی دای
قـاپ‌قـارا گر اوْلسـادا آغ تئـل‌لرین — أیری بئلین اوْلمایاجـاق ایلکه تـای[۱۰]

---

۱ – اوُشاقلیـق گوْن‌لرین اوُنودماغا اشاره‌دیر
۲ – دوران ، ایام
۳ – چیچک
٤ – پلنگ کیمی بیر حیواندیـر اهلی اوْلار پنیری چوْخ سئوه‌ر
٥ – ساچیـنا قارا رنگ قوْیوُردو
٦ – قوْجا آرواد
۷– پنیر
۸ – أری ، همسری
۹ – اوْ قاری آروادا اشاره‌دیر
۱۰ – مثل ، منظور بئلیوین أیریسی دوْزه‌لمز

● حکایت

٦- جوان جاهل اوْغلانیشْدیشم بیر گۆن آنا حوْرمه‌تینی اوُنودوُم بـرک هـارای تپدیـم[1]، گۆزۆ دولدوُ غمگین اوْلدوُ ، دئدی : اوْلما کۆرپه چاغیـشن اوُنوُدوب‌سـان بئیلـه هـارای ته‌پیرسن سن ؟

نه خوْش سئویله‌دی اوْغلوُنـا اوْل قـاریْ — اوْ گۆن کی بوْغـوُردو فیلـی اصلانـی
دۆنن أت بالایدیـشن قوُجاقیمده حئیـف — بوُ گۆن سن اوُنوُدون گئچه‌ن دوْرانـی
اگـر چیشـخماسایدیْ یـادشیندان اوْ گۆن — دئمه‌زدین اوْلوُم من جفانیـشن کـانی

● حکایت

٧- وارلیْ قیـشتمیـشر[2] بیر کیشی‌نین خسته‌لیگه یاتان اوْغلوُ صوْن گۆنلرین گئچیردیردی، بیری دئدی : یا بیر قرآن ختم[3] ائت‌گیلان یا بیر قوْیوُن کسدیرگیلان . دئدی : قرآن ختم ائیله‌ره‌م ، قرآن ائوده طاخچاداديـشر آمما قوْیوُن باغچاداديـشر ، سؤز صاحبی دئدی : یوْخ یوْخ قرآن دیلین اوُجوُنداديـشر آلتوْن اۆره‌ک قوُجوُنداديـشر[4] .

بـوُ دۆنیـا خـالقین ائیلـه عبـادت — عبـادت خـوْش اوْلار اوْلسـا سـخاوت
خـسیس سئویله‌ر درم یوْخدوُر وئره‌م من — ولـی اَلـحَمد[5] چوْخدوُر ایسته‌سن سن

---

١ ـ باغیـشردیم ، قیـششقیردیم
٢ ـ کرامت‌سیز ، خسیس
٣ ـ قرآنی اوْلده‌ن آخره اوْخوماق
٤ ـ آغوش ، قوُجاق
٥ ـ فاتحه سوره‌سی

● حکایت

۸- بیر قوْجادان سوْروُشدوُلار ندەن خـاطر ائولەنمیرسـن ؟ گوْلـدوْ دئـدی : قـاریْلارلا عیشیم دوُتماز . سـئویلەدیلر : واریـن چوْخـدوُر جـوان قیـز آل . دئـدی : أده مـن قوْجایام قوْجالارلا عیشیم دوُتموُر جوان قیـزیـن هاچان مندەن عیشی دوُتار ؟

یئددی اوْن‌دان[1] سنّی آشمیـش بـیر قوْجـا
آرزیلـاردیْ بـیرده کـاش اوْغـلان اوْلام
سـانکیْ دیبـدەن گؤزلـری سـوْزموْش آدام
یـالـواراردیْ گؤزلـوْ بیـر انسان اوْلام

***

فخـر ائتمـه زر واریندیـر یـوْز دەوه
توْیـدا زوره زر کیشـی اوْلمـاز بـره[2]
بانو[3] نئیلیر آش پیشیرسین اوْن قـازان
اوْ هـویج[4] ایـستیر نـه اوْن باتمان تره

---

۱ - یئتمیش
۲ - حریف
۳ - قادیـن ، خانم
٤ - کیشی‌نین آلتینه اشاره‌دیر

● حکایت

۹-

بیزیم بوُ یئرده قوْجا وارلیٛ بیر کیشی بیر گۆن
دئدی : گره‌ک آلام آرواد کی قالمیٛشام یالقیٛز[۱]
قیٛزیل گۆمۆش کیسه‌سین آچدیٛ پایلادیٛ گوْهر
دوْلاندیٛ عاقبت آلدیٛ آدیٛ گهر[۲] بیر قیٛز
گهر نه قیٛز اوْزونو گؤرمه‌میشدی نامحرم
حیالی‌لر سئراسیٛندا[۳] حیاده تای‌سیٛزیدیر
وفا ، صفا ادب اهلی بوُ دۆنیادا چوْخدوُر
وفالی قیٛزلاریٛن ایچره وفاده تای‌سیٛزدیر
قیٛزین اوْ اینجه ألین وئرجه‌گین بیگین ألینه
اوُتانما گه‌ل ایچه‌ری سئویله‌دی قیٛزا اوْ کیشی
کمانی[٤] آلدی ألـه چوْخ چالیٛشدیٛ آتسیٛن اوْخوُن
سحر دۆشۆندو هدف اوْخلاماق ده‌گیل دای ایشی
ائلئی‌کی[٥] گؤردۆ زامان قدرتین آلیٛب ألده‌ن
باغیٛردیٛ چکدی هارای سئویله‌دی گلیب گئده‌نه

---

۱ - سوُبای ، آروادسیز
۲ - جواهر ، قیٛزین آدی گهریٛمیش .
۳ - جرگه‌سینده ، ردیف‌ینده
٤ - کیشی‌نین آلتینه اشاره‌دیر
٥ - وقتی که ، اوْ زامان کی

ائوی سیلیب سۆپورۆب هر نه وار اوْ قیز آپاریب
جیریق جئجیم[۱] تیکه‌سین قوْیماییب قالا اوْ منه
قیزین سسی قوْجانین های کۆیو یاییلدی ائله
گه‌له‌ن دئدی : نه اوْلوبدوُر ییغیشدیلار سحری
اوْ های کۆیه هارایا شحنه[۲] گلدی سعدی دئدی :
ألین أسیر آکیشی سن ده‌لن‌مه‌سن گهری[۳]

۱ - جاجیم ، گلیم ، پالاس
۲ - قوْروقچی ، پاسبان
۳ - جواهری دۆزۆمه دۆزمک اۆچون ده‌له‌رلر ، أل أسنده ده‌لمک اوْلماز

کعبه‌نی تیکن سنی فلکی اوده‌دار
[illegible] بیلداران دماییدی ستیی

گؤزله‌ر گؤیده [illegible] تی‌ینی
آنکه تیمیز یاریده سس ایستیده‌ر
یاریده‌ن



يدديڭچى باب



تربيتين تأثيرلرى

يئددينجى باب

تربيتين تأثيرلرى

• حكايت

۱– وزيرلردەن بيرى جاهل اوْغلوُن عاقل خدمتينه گؤندەرميشدير عقل اؤيرەنـه . عـاقل خيلەک زحمت چكدى زحمتلرى بار وئرمـەدى . دئـدى : وزير مـن عقليمـى ألـدەن وئرديم اوْغلوُن عاغيـل اؤيرەنمەدى .

تربيـت اهلينـه اثـر ائيلـر ‌ ‌ ‌ ذات پيس انسـانا اثـر ائتمـز
گؤرسـه عاقل كى پـاس اوْغوُب دەميرى ‌ ‌ ‌ وقـتينى صيقـلـه هـدر ائتمـز

***

ايت نـاپاكديـر اوْ پـاک اوْلماياجـاق ‌ ‌ ‌ يئـددى دريـا ايچينـده چيمديرەسـن
مكّـەدەن گلسـه عيسى‌نيـن اوُلاغـى ‌ ‌ ‌ اوْ اوُلاخـديـر اوْنا اوُلاخ دئگيـلن

● حکایت

۲- ائشیدیم بیر عقلی اوجا عاقل قوجا اوشاقلاریـن ییـغدی دئدی : سیزی تانری هنرده‌ن ال گؤتورمه‌یین علمین ایپین اؤتورمه‌یین ، واری آتیـن علمه چاتیـن ، وارلی بیر گون واریـن ازه‌ر وارسیـز گزه‌ر ، هنر آمما کسیلمه‌ین بیر بولاخدیـر قورومایان بیر ایرماخدیـر[۱]. وار صاحبی وارسیـز اولار هنر اهـلی وارسیـز اولماز ، هنرچی‌نیـن[۲]هر زاماندا عزتی وار هـر مکاندا حرمتی وار هنرسیزلر چوخ قـاچارلار آمما دائم ال آچارلار .

چوخ چتین‌دیر بیر عؤمور ناز ائیله‌یـه‌ن
بـخـتـی قاوزانمیـش قولون[۳]نازیـن چکه

***

ائیله فتنه[٤]قـوپـدی بیر گـون شامیده وارلی وارسیـز چؤلده ویلان[٥]اولدولار
فخر ائده‌نلـر ائـو ائشیک ائـل طایفایـا ائل قوهومسیـز ائوسیز انسان اولـدولار
پادشـاهین بی‌هـنر اوغـلانلاری بیر عؤمـور محتـاج احسـان اولـدولار
عـلم ، دانش، سؤز ، هنر صاحبلـری بـاش وزیر ، سـلطان دوران اولـدولار

● حکایت

۳- ادیب‌لرده‌ن[٦]بـیری کیچیـک بیر شـازدایا[۷]ادب درسـی اؤیره‌ده‌نـده اونو چوخلو

---

۱ - چای ، رود
۲ - هنرمند ، هنر صاحبی
۳ - غلام ، نوکر
٤ - آشوب ، فیـرتانا
٥ - سرگردان ، آواره
٦ - ادب اهلی ، فاضل
۷ - شاهزاده

اینجیده‌ردی حدده‌ن آرتیشْق سینسیده‌ردی . بیر گۆن اوْغلان بیر حالداکی مه‌لی‌ییردی گؤزۆنده‌ن یاش ألی‌ییردی جسمینده کی تۆن[1] ایزله‌رین آتاسیْنا گؤسته‌ره‌رکن ، سلطان خشمه گلدی دئدی : ادیب گلسین دئدی : باشقا بیزیم اوْغلان اوْغلانلاریْن هئچ بیریسین اینجیده‌میرسن سبب ندیر ؟ دئدی : قوُربان شازدا سلطان اوْلاجاقدیْر سلطان گره‌ک دۆز سؤزیله أیری سؤزۆن فرقین بیله ائل گؤزۆنون یاشیْن سیله ، هامار یوْلدان بۆدره‌مه‌یه دۆز یئری‌یه ، دۆز یئریشلی پادشاهی خلق سئوه‌ر ، اوْنوُن سؤزۆ یۆز اؤلکه‌ده یاییْلاجاق منیم سؤزۆم هانسیْ یئرده سایپْلاجاق ؟

خطا گر ائیله‌سه یۆز یوْل اوْ درویش
خطالرده‌ن بیرین گؤرمز جماعت
گئجه بیر گۆلمه‌لی سؤز سئویله‌سه شاه
سحر گۆن چیْخمامیْش سئویله‌ر رعیّت

بوُنا گؤره جهد ائیله‌دیم تانریْمیْلا[2] عهد ائیله‌دیم تربیتی رعیّته‌ده‌ن اۆستۆن اوْلسوُن ـ أَنْبَتَهُمُ اللهُ نَباتاً حَسَناً ـ[3]

کیم ادب اوْلماسا کیچیک چاغدا
آغاجیْ تر چاغیْندا أیمه‌گ اوْلار

صوْنرالار آغ گۆنۆن اۆزۆن گؤرمز
قوُروسا کیمسه دای دۆزۆن گؤرمز

---

۱ ـ آغاج ، ترکه
۲ ـ آللاهیْملا
۳ ـ آل عمران سوره‌سی اوْتوز یئددینجی آیه‌سینده‌ن الهام آلینیب . « تانری اوْنلاری یاخشی تربیتله تربیت ائیله‌سین »

سـلطان گـؤزەل بـوُ سـؤزلری آلقیشـلادی اونـا خلعـت چوخلـو نعمـت باغیشـلادی صونرا دئدی :

اوُشاق گؤرمه‌سه جور[1] آموزگار اونا جور ائده‌ر بیر عؤمور روزگار

● حکایت

٤- بیر معلّم گؤردوم باتی دیارینده[2] چوخ هئیبتلی صلابت‌لی ، محبت‌سیز مروت‌سیز ، بیر انسان کی شقاوتده تای‌سیزیدی دیانتده‌ن پای‌سـیزیدی ، خلـق اونـون ایش‌لرینـده‌ن بیزاریدی ایشـی یالنیـز آزاریـدی ، شـاگردلـری قوُللوُقونـدا أسـه‌ردیلر کس دئینـده سس‌لرینی کسـه‌ردیلر . شـاپـالاقلا[3] آلمـادان آل یانـاق‌لاری سـارالداردی یوُموروقـلا گوموشـده‌ن آغ بوُخـاق‌لاری قـارالداردی . بیـر گـون ملّـت آزاریـنـدان بئزار[4] اولـدوُ سئویله‌دیلر ایسته‌میریک اوُچدوُردولار[5] یئرینده بیر نفسی تمیز علمی ده‌نیز عـالم انسـان قوندوُردولار ، بیر انسان کـی گؤیلـو نفـرت حاصـاریندان آشمازیـدی دؤزوم جـامی اوره‌گینده داشمازیدی انسان‌لاری اینجیتمه‌زدی بیر کیمسه‌نی سینسیدمه‌زدی . او خـوش نیّت نیک سیرت فرشـته‌نی اوخوُجـولار[6] گـؤره‌ن گونـده‌ن ایلـک اوُسـتادین صلابتیـن اونوُددولار دیو اولدوُلار درسی مشقی بوُراخدیلار میل[7] دوُردوُلار

---

۱ - ستم ، ظلم
۲ - مغرب زمین
۳ - سیلله ، سیلی
٤ - بیزار اولدو ، تنگه گلدی
٥ - منظور ایشده‌ن سالدیلار
٦ - محصل‌لر ، شاگردلر
۷ - کلله مایاللاق ، بالانس

اوُستاد اگر وئرمه‌سه شاگردینه آزار
شاگردی بوٚکه‌ر دفتری چؤلده عاشیق اوْینار

بئش اوْن گوٚنده‌ن صوْنرا بیر گوٚن اوْ مسجدده‌ن گئچیردیم من گؤردوٚم یئنه ایلک اوُستادین سسی گلیر ، فیکره جوُمدوم توُمدوم دئدیم : نده‌ن خاطر بوُ ابلیسی[۱] ملک‌لره[۲] یئنه اوُستاد ائیله‌دیلر . أن بیر ضعیف ظریف کیشی گوٚلدوٚ دئدی :

مکتبه اوْغلوُنو قوْیان سلطان بوُ سؤزوٚ داشلار اوٚسته قازدیردی
اوُستادین اینجیمه جفاسینده‌ن گوٚموٚش اوٚسته زریله یازدیردی

• حکایت

۵- بیر زاهدین اوْغلوُ خیله‌ک عمی‌سینده‌ن ارث آپاردی . ارث ألینه چاتان گوٚنده‌ن ناخلف‌لر خلوتینه داخل اوْلدو فاسد گروه صحبتینه مایل اوْلدو . یئدی ایچدی می‌ده‌ن گؤیلوٚن توْخ ائیله‌دی واریـن کؤکده‌ن یوْخ ائیله‌دی . ألین دوُتدوُم دئدیم اوْغوُل دخل[۳] چای‌دیر عیش ایشله‌ک بیر ده‌گیرمان ، حدده‌ن آرتیق خرج ائده‌نین حدده‌ن آرتیق دخلی گره‌ک .

یاشیل داغه بوُلود گر وئرمه‌سه پای قوُرو بیر چای اوْلار ناقفا چیمه‌ن چای
اگر دخلین یوْخوُندور خرج آز ائت قارا ایل‌لر گه‌لر گئدسه بوُ خوش آی

---

۱ - شیطان
۲ - فرشته
۳ - درآمد

فیکرین ایزین ایزله‌گیلان عقلین باتان مینیک[1]لرین دیزله‌گیلان عیشی اؤتۆر بوُ ایش‌لرده‌ن دای أل گؤتۆر یوْخسا صاباح ییْرتیْق پالتار گئیه‌جکسن نارین چؤره‌ک یئیه‌جکسن ، می‌ده‌ن نی‌ده‌ن مست و مدهوش اوْلان اوْغلان سؤزلریمه آغزیْن بۆزدۆ أل‌لریمده‌ن ألین اۆزدۆ ، گۆلدۆ دئدی : کیم بوُ گۆنۆن گله‌ن گۆنه ساتدیْ عاغیْل اهلی ده‌گیل .

صاباح چون گلمه‌ییب عاقل آدام‌لار
صاباحدان سؤز آچیْب قصّه دئمزلر
گؤزه‌ل بوُ لحظه‌نی وئرمزلر ألده‌ن
گه‌لن گۆنده‌ن اؤتۆر غصّه یئمزلر

اوْلا بیلمز فتوّت‌لی انسان اوْلام مروّت‌لی اوْغلان اوْلام پاییْم[2]اوْلا پایلامایام هاییْم اوْلا هایلامایام هاممی دئیه واریْم چوْخدوُر دئیه‌م یوْخدوُر قاپ باجامیْ باغلایام من صوْن گۆنۆمه آغلایام من .

اهل کرم سئویله‌سه ائل‌لر سنه	یوْخدوُ درم سئویله‌مه‌سن دۆشمنه
حاتمه کیم اوْلسا کرامتده تای	باغلایا بیلمز قاپیْ‌سیْن خلقه دای

گؤردۆم ساووُق بیر ده‌میردیر کؤزلۆ سؤزۆم سینه‌سینه اثر ائتمیر اۆزده‌ن گئتمیر صحبتینده‌ن أل گؤتۆردوم ، نصیحتین دای اؤتۆردوم . حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب حق

۱ - مرکب
۲ - روزی ، قسمت ، رزق

سؤزلرین سئویله‌گیلان سؤز ائشیده‌ن اولْماسادا .

ائشیده‌ن وئرمه‌سه باش حق سؤزۆنه
عیبی یوْخدوُر سئوزۆنو سئویله‌گیلان
کیمسه باتلاقلیْ یوْلا سئویله‌یه دوْز
باتاجاقدیْر گؤره‌جکسن اوْنوُ سن
أیری یوْل‌لاردا ایته‌ن کیمسه دئیه‌ر
حئیف باش قوْشمازیدیْم حق سؤزه من

آز مدّتده‌ن صوْنرا گؤردۆم جیْریق ییْرتیْق پالتار گئییب پای دیله‌نیر قصّه‌سینده‌ن غصّه‌لندیم مروّتده‌ن اوُزاق گؤردۆم سؤنۆک اوْدوُن آلیْشدیْرام فیکرین پوْزام قاریْشدیْرام ، اؤز اؤزۆمه آستا دئدیم :

می جامیْن سرخوش آلاندا ساقی‌ده‌ن یوْخ گوْنۆ وارسیْزلیْغی گؤرمز گؤزۆ
بار وئرنده بارلیْ باغچا یای گوْنۆ قیْش گوْنۆ بارسیْزلیْغی گؤرمز گؤزۆ

● حکایت

۶– سلطانلاریْن بیری بیر گوْن بیر ادیبه امر ائیله‌دی بوُ اوْغلانا ائیله ادب اؤیره‌ت‌گیلان سانکیْ سنین اؤز اوْغلوُندور ، گؤزۆم اوْسته دئدی گئدی اوُزون مدّت زحمت چکدی ادیب‌زاده بلاغتده صوْن پیلله‌یه[۱] قدم قوْیدوُ ملک‌زاده ایلک آدیْمیْن آتانمادیْ . سلطان غیظه[۲] گلدی دئدی : سئویله نده‌ن ؟ عهدین داندیْن ایلقاریْوی[۳] اوُنوُدون

۱ – درجه
۲ – خشم ، غضب
۳ – عهد ، پیمان

سن . دئدی : قوربان من عهدیمی اونودمادیم طبیعتلر فرقیلیدیر .

سیم و زر حاصل[۱] اولار داشدان ولی — هر داشین باغریندا اولماز سیم و زر
گون قیزیرقانماز باغا آمما او باغ — میوه‌سین گاهی شیرین گاه تورش ائدر

• حکایت

۷- مرشدلرده‌ن بیری بیر گون مریدینه[۲] دئدی انسان رزقی قدر رزق وئره‌ن دئیه‌ن یولدا چالیششسایدی ملائک‌ده‌ن چوخ ایره‌لی دایاناردی .

اونودمازدی سنی بیر لحظه تانری
او گون کی نطفه‌ده مدهوشیدین[۳] سن
سنه هوش و شعور ادراک وئردی
عاغیل‌سیز ، درک‌سیز بی هوشیدین سن
چیگین لطف ائیله‌دی بارماق بیله‌ک ، أل
بیله‌ک‌سیز شانه‌سیز بی‌دوشیدین[٤] سن
سنی ای هوشیار سالماز نظرده‌ن
نظرده‌ن سالمادی مدهوشیدین سن

۱ – أله گه‌لر ، استخراج اولار
۲ – شاگرد
۳ – مست ، هوش‌سیز
٤ – شانه ، چیگین

● حکایت

۸- آتاسینین ایش‌لریندەن شیشەن[۱] جاهل بیر جوانا سئویله‌دیلر قیامتده سوروشمازلار آتان کیمدیر سوروشارلار اؤزون کیم‌سن ؟

کعبەنین شن شرفلی پردەلری پیله‌دەن[۲] اومماییبدی[۳] حرمتینی
أگله‌شیب یاریله گئجه گوندوز یاریدن کسب ائدیبدیر عزّتینی

● حکایت

۹- حکیم‌لرین یازدیقلاری نشان وئریر کیمسه عقرب دوغولماغین گؤره بیلمز چون کی عقرب آناسینین ایچین یئیەر قارنیندن سؤکەر باش چیخاردار . بوواسیندا قورو قابیق تؤکونتوسو بو سؤزلرین دوز اولماغین بیله‌ندیرەر . بیر گون بیله‌ن بیر عالمده‌ن بو بارەده سئوال ائتدیم ، گولدو دئدی : علّت اودور ایشین نیشین خلق اؤیەر !

بیر آتا اوغلونا دئدی اوغلوم قولاغین آچ گیلان ائشید بو سؤزو
کیمسه آخشام بلا تؤرەلدیب ائله سحر اولجاق دوشوب بلایه اؤزو

● حکایت

۱۰- حقیر فقیر بیر قادینین آی گونویدو[٤]، أری دئدی کرامت‌لی تانری اوغلان کرم قیلسا باشقا بو دون وار یوخومو یوخسول‌لارا وئره‌جه‌یم . اوغلو اولدو وارین وئردی

---

۱ - شاد و خرسند اولان
۲ - قورداخلار توخویان کیسه ، ائوجیک
۳ - أله گتیرمه‌ییب
٤ - دوغماق وقتی

وارسیزلارا پایینْ وئردی پای‌سیزلارا . اوُزوُن ایل‌لر اوْ گۆنلـردەن گئچمه‌میشدی شام یوْردونْدان قاییشْدیردیم همان یوُردا قدم قوْیدوُم اوْ درویشی سوْراخلاشدیمْ ، بیری دئدی دوُستاقدادیر[۱] اوْغلوُ ایچدی مست ائیله‌دی یوْلداشینینْ قارنینْ آچدی قوْیدوُ قاچدیْ ، اوْ علّته خاطر یازیقْ اوْکیشی‌نی آپاریبْلار ساخلاییبْلار . دئدیم : اوْزوْ اوْ بلانی کرامت‌لی تانریْ‌سیندان ایسته‌میشدی .

گۆزەل بیر سۆز ائشیدیم بیر حکیمدەن
ائشید سنده اوْنوُ ای عاقل انسان
ایلان کاش کی دوْغا بوُ بوْیلوُبانو[۲]
ولاکن دوْغموُیا یولسوز بیر اوْغلان

● حکایت

۱۱- اوُشاغیدیمْ بیر بۆیۆکدەن بۆیۆک‌لیگین[۳] ایزین[٤] سوْردوُم بوُیوُردولار : اۆچ ایزی وار ، یاش اوْن بئشه یئتیش‌مکدیر ، احتلامدیرْ[۵] ، قاسیخدان[٦] تۆک گۆیەرمکدیر ، امما سۆزۆن دۆزۆ بوُدوُر بیر ایزی وار حققه خاطر حظّ[۷] لری اوُنوُدماقدیرْ لذّت‌لره خوْر[۸] باخماقدیرْ . بئیله صفت هر کیمسەده تۆرەنمه‌سه بیغْ ساققالیْ آغارسادا اوْنا بۆیۆک دئمک اوْلماز .

---

۱ - زندان ، قفس
۲ - ایکی جانلی قادین
۳ - بلوغ ، جوانلیق دوْرانیْنا قدم قوْیماق
٤ - علامت ، اثر ، رد
۵ - جنب اوْلماق
٦ - جوبک‌دەن آشاغی قسمت
۷ - لذّت
۸ - توجّه ائتمه‌مکدیر

اوْلار صورتده بیر آدم اوْ نطفه — رحمده قیرخ گوْن دوُتسا قراری
آدام اوْلماز اینانما آشسا قیرخی — اوْنوُن کی یوْخ ادب عقلی وقاری[۱]

***

صداقت‌دیر کرامت‌دیر آداملیق — دئمه چون جان واریمدیر آدمم من
هنر لازیمدیر انساندا کی نقّاش — چکر نقشین نگارین[۲] رنگ‌لرده‌ن
نه فرقی دیوارین نقشی سنیله — کرم سیزسن اگر بی‌فضل‌سن سن
هنر بیلمه اوْلوبدوُر مسکنین کاخ — هنر بیل گر ائدیب‌سن قلب مسکن

● حکایت

۱۲- بیر گوْن حجاز کروانیندا پیاده‌لر آراسیندا ساواش قوْپدی و داعی[۳] ده اوْ سفرده پیاده ایدی ، بؤیوْک کیچیک دوُروُشدولار[٤] بیر بیریله ووُروُشدولار . کجاوه‌ده‌ن[٥] بیری باخدی دئدی عجب ! سرباز شطرنج عرصه‌سینی طی[٦] ائده‌نده وزیر اوْلار یعنی یوْکسک مقام تاپار شرف‌له‌نر ، آمما بوُنلار پیاده بوُ حجاز چؤلوْن طی ائتدیلر أسگیل‌دیلر .

منده‌ن بوُ خلقی چال چاپ ائده‌ن حاجی‌یه دئیین
قوُرتار بوُ چال چاپیین ، دای اوُتان وئرمه تنزیله
حاجی دئسه‌مده من دوه‌وه سئویله‌ره‌م حاجی
قانقال[۷] یئییب گئدیب یئتیریب باری[۸] منزله

---

۱ - آغیرلیق ، وقر
۲ - نقش ، عکس
۳ - دعا ائیله‌ین ، سعدی‌یه اشاره‌دیر
٤ - اوْز اوْزه دورماق ، ساواشماق
٥ - مرکبین بئلین‌ده کی بالاجا اوْطاق
٦ - یوْلو باشا چاتدیرماق
۷ - تیکان آدیدیر ، مغیلان تیکانی
۸ - یوْک

● حکایت

۱۳- اوْد آلاولا اوْیناخلایان قمیش‌چی‌یه بیری دئدی : سنین قوُرو قمیشین وار اوْد آلاولا نه ایشین وار .

مطمئیـن[1] اوْلمایاسـان دوْزدوْ سئوزوْن سئویله‌مه ســؤز
آرخاییـن‌سـان جوابـی پیسـدی سئوال ائیـله‌مه ، دؤز

● حکایت

۱٤- بیری آغیـر[2] گؤز دردینه دوْچار اوْلدوُ ، بیر بیطارا[3] دئدی اؤلـدوْم هـلاک اوْلـدوُم علاج ائیله ، بیطار اوْلاخ آت گؤزوْنه یاخان یـاغدان یـاخدی گـؤزوْ دیبـده‌ن آخـدی . کیشی گئدی عارض[4] اوْلدوُ قاضی دئدی سؤزوْن بوُراخ سن بیر اوْلاخ اوْلماسایدیـن اوْ بیطاردان گؤز درمانی اوُممازیـدین . بوُ صحبتده‌ن غـرض بـوُدوُر کیمسـه ایشـی ایـش بیلمه‌یه‌ن کیمسه‌لره تاپیـشیرسا خلق اوْنوُ احمق سایار .

هوش بئیین باشدا آغیـر عقلـی اوْلان قوُش بئیین[6] انسـانا وئرمـز آغیـر ایـش
بـوُریـا بـافه[5] دئـمز آل ایپـه‌گـی گـئـت ایـپـک ایش‌لرینه سنده گیریش

---

۱ ـ آرخاییـن ، خاطر جمع
۲ - یامان ، چتین
۳ - مال حیوان حکیمی ، دامپزشک
٤ - شکایت ائیله‌دی
٥- حصیر توْخویان
٦- عاغیل‌سیز ، فیکرسیز

• حکایت

۱۵- امام‌لاردان بیری اوْغلوُن اَلده‌ن وئردی ، سوْروُشدولار دؤش داشینْدا نه یازدیراق ، بوُیوُردولار شرافت‌لی قران اثیله شرف‌لیدیر روا ده‌گیل آیه‌لرین یئرده یازاق داشدا قازاق آیاق‌لایاق ، یازیْ یازماق لازم اولْسا بئیله بیر سؤز کفایت‌دیر :

شاد اوْلاردیْ منیم ده‌لی اوْره‌گیم — ایلک یازدا سحر گؤلنده چیچک
ایندی بوْستان اوْلوُبدو نسترنه — نسترن[1] وورغوُنو ده‌لی او اوْره‌ک

• حکایت

۱۶- زاهدلرده‌ن بیری بیر گوْن بیر ظوْلمکار پادشاهی گؤردوْ فرمان وئردی مظلوم بیر بنده‌نی باغلادیْلار حیوان کیمی داغلادیْلار . دئدی : ظالم اوْ عزّت‌لی جلالت‌لی اوُلوُ تانریْ سنین تایین بیر انسانا فرمان وئریب فرمانیْوا هن سئویله‌یه ، سنه اوْندان آرتیْق مکنت نعمت وئریب نعمتینه شکر ائت‌گیلان جفا پیشه ائتمه‌گیلان ، محشر گوْنوْ شرم ائده‌رسن اوْنا سنده‌ن آرتیْق حوْرمت سای وئرسه‌لر .

أسگید جفانیْ وفانی آرتیر — قوُرتار بلانی صفانی آرتیر
اینجیتمه اوْ قوُل[2] بشردی والّاه — بئش گوْن بوُ مقام هدردی واللاه
ییْرتیْق اوْنا بیر توُمان[3] وئریب سن — آخر نه روان نه جان وئریب‌سن
ای زور غرور هئیبت اهلی — سنده‌ن قوُیدیر اوْ قدرت اهلی

---

۱ - قیْزیْل گوْل
۲ - غلام ، بنده ، نوکر
۳ - شلوار

ای مـالـک ارسـلان[١] و آغـوش[٢] جان مـالـکیـن[٣] ائـیـلـه‌مـه فرامـوش

کایناتیـن حرمتلی‌سی مخلوقاتیـن عزّتلی‌سی ـ سلامیمیز اوْلسوُن اوْنـا ائولادینا ـ بوُیوُروبدور : أن بیر بؤیوک حسرت بوُدوُر قیامتده دیانتلی قارا قـوْلا فرمـان گـه‌لر گـه‌ل بهشته ، دیانت‌سیز خواجه[٤] سینه امر اوْلوُنار گئت دوُزخه .

قوُللوقوُنـدا دیانـان قـاره قـوْلا رحم قیـل قیْلمـاگیـلان جـوْر و جفـا
قـوْرخ اوْ گوْنده‌ن قوْلوُوی باغلایـالا قوْلـوُ بـاغـلی اوْلا عـالمده رهـا

●حکایت

١٧- بلخ‌یده‌ن[٥] من چیـخیـب یوْلا دوْشه‌ن زامـان یـوْل‌لار یامـان قوْرخوُلویـدو . بیر بلدچی أجیر ائتدیم طرلان کیمی قایناخلیـدی[٦] اصلان کیمی دیرناخلیـدی . باریـش گوْنو[٧] یاریـش‌لادا[٨] کیمسـه قوْلـوُن بوُرانمـازدی قاباغیـندا دوُرانمـازدی ، هـنرلری سای‌سیزیـدی اوْخ آتماقدا تای‌سیزیـدی . آمما هئچ وقت سفر یوْکوْن چاتمامیـشدی چـوْل دیبینـده یاتمامیـشدی[٩] ، قیـن‌سیز قیْلینـج گوْرسـئیدیده قـانلی قیلینـج گوْرمه‌میشدی[١٠] .

---

١ و ٢ – بنده آدلاریـدیر
٣ – خالقه اشاره‌دیر
٤ – غلام صاحیبینه اشاره‌دیر ، سرور ، آقا
٥ – افغانستاندا بیر شهرین آدیـدیر
٦ – پنجه‌لی
٧ – صلح زامانی
٨ – مسابقه‌لرده
٩ – گئجه ائشیکده قالمامیشدی
١٠ – منظور ساواش عرصه‌سین گوْرمه‌میشدی .

اوْخوُ گؤرمه‌میشدی یاغیشْ تـک تؤکـه‌ر

تـوْخوُنسا بیری جسمه جـسمی سؤکه‌ر

بیر گۆن صبریـن داشیـن آتدیـق یوٚکـو چاتدیـق . جـوان هـر آن قـوْل گوٚجیلـه اوُچوُلمایان حاصارلاری اوُچوُردوردو ، قاوزانمایان قایالاری قاوزاییردی سینه‌سینه دؤوه دؤوه باغیـریردی :

فیـل هـانی ؟ هئیبت‌لـی بـازودؤش کـوٚره‌ک گؤرسـوٚن ندیـر

شیـر هانی ؟ قـدرت‌لی پنجـه قـوْل بیـله‌ک گؤرسـوٚن ندیـر

هله اوول دؤنگه‌ده‌ن بیز دؤنمه‌میشدیک داش دیبینده‌ن ایکی اوْغروُ بیزه ساری یؤنه‌لدیلر هارای چکدیم دئدیم ایگید یوُبانماکی یئتیردیلر .

گوٚجـوٚن وارسـا اینـدی نشـان وئـر صـوْرا

چـتین بیرده دوٚشسوٚن بوُ دوٚشمن تـوْرا

گؤردوٚم دوٚشوٚب ألده‌ن یایی سسین کسیب گلمیر هایی .

نـه هـر کـی قـاره قیْلـی تیریلـه بؤلـه‌ر آرادان[1]

سـاواش گـوٚنوٚ گؤره‌جکسن ألینده واردی کمـان

۱ - قارا توٚکو اوْخیله اوْرتادان بؤلمه‌گه اشاره‌دیر

ناچار یۆکۆ آچدیق قاچدیق ، داغدان آشدیق جماعته یاخینلاشدیق .

چالیش او ایش باجاران ایشچی‌یه چتین ایش وئر
کی أسره‌میش [۱] شیری یالنیز باسار [۲] ده‌لی قافلان [۳]
فیلین بودو کیمی گر اولسا قول بودون او بودون
ساواش قوپاندا أسر ، انسانی ائده‌ر حیران
باداخچی‌یا باداخ آتما [٤] سینار قیچین او قولون
باداخچی یاخشی باداخ اؤیره‌ده‌ر سنه اوغلان

● حکایت

۱۸- بیر بیگ‌زادا آتاسینین قبری اوسته اوتورمیشدی بیر درویشین یئتیمینه سئویله‌ییردی گه‌ل آتامین قبرینه باخ کرپیچ‌لری فیروزه‌ده‌ن دؤش داشلاری [٥] أن ده‌یرلی مرمرده‌ندیر ، باش داشیندا گؤزه‌ل سؤزلر قازیلیبدیر نه آیه‌لر یازیلیبدیر ، آمما سنین آتاوینکی چیر کرپیچ‌ده‌ن بئش اون آووج تورپاخداندیر ، یوخسول اوشاق گولدو دئدی : سنین آتان او داشلاری قاوزایینجا منیم آتام اوچماق [٦] باغین گزه‌جکدیر

کیمسه آز چاتسا گؤزله‌سه اولاغی
اولاغین بودره‌مز آلی أیاغی

---

۱ - ده‌لی ، مست ، دیوانه
۲ - ییخار ، مغلوب ائده‌ر
۳ - پلنگ
٤ - دولاشما ، ته‌پیک آتما
٥ - قبرین اوستونه قویولان داش‌لار
٦ - جنّت ، بهشت

اوْ کی بیر عؤمر فلاکت[۱] لـه عؤمـوْر سـوْردوْ باشـا
یـوْنگوْل آسـوده خیـال قبر ائوینـه داخل اوْلار
اوْ کی عؤمرون بوْیوُجا قـوُ[۲] توْکوْنـه ائیلـه‌دی نـاز
قبره بـاش[۳] قوْیماغـا فیکـر ائتمـه اؤزوْ مـایل اوْلار
قفسین ایچره کی قوُش قاچسـا قفسـده‌ن سئوینه‌ر
بوُ کیچیک نینده[٤] قالان قوُش داریـشخار زایل اوْلار

● حکایت

۱۹- « سنین بؤیوْک اوْ دوْشمنین ایچینده کی اوْ نفسین‌دیر » بوُ حدیثین معناسین من بیر عالمده‌ن سئوال ائتدیم ، بوُیوُردولار : غرض بوُدوُر دوْشمن سنه رحـم ائیله‌سـه نفسین سنه رحم ائیله‌مز .

فرشـــته‌یه تـــای اوْلار آز یئیـــه‌ن آدام آمـــا
اوْ چوْخ یئیه‌ن ییـشخْلار کیـم گـؤره‌ر دئیـه‌ر داشدیـشر
اوْ نفسـه ائتمـه کـرم ائیله‌مـه‌ز کـرم سـنه ، چـون
ایـتی اوْ نفسیـویله‌ن دوْشمنین قـاریـشنداشدیـشر[۵]

---

۱ -یوْخسوللوقلا ، وارسیزلیـشقلا
۲ - قوُش آدیـشدیر
۳ - قبر ائوینده یاتماغا اشاره‌دیر
٤ - قفس ، فانی بوُ دوْنیایا اشاره‌دیر
۵ - قارداش

● حکایت

۲۰- یوخلوق[۱] چوخلوق[۲] سئوه‌نلرله شیخ سعدینین دئییشمه‌سی : بیرین[۳] گؤردوم درویش دلقین[٤] بورونموشدو درویش خَلقین[٥] خُلقین[٦] یادان چیخارتمیشدی اوخویوردو اوخویاندا وارلیلارا توخویوردو[۷]، های باسیردی آی انسانلار ؛ کرم اهلی نعمت‌سیزدیر درم اهلی ارادت‌سیز[۸].

کرامت‌لی بشرلرده درم یوخ
درم دینار اولان‌لاردا کرم یوخ

من کی بیر عؤمر سخی‌لرله[۹] اوتورموشدوم کریم[۱۰] لرده‌ن پای اوموشدوم کده‌رلندیم[۱۱] دئدیم وارلی وارسیزلارین زومهاریدیر[۱۲] زومهاری یوخ یوخسول‌لارین انباریدیر، ائوی ائوسیز قالان‌لارین اوطاغیدیر غریب‌لرین یاتاغیدیر[۱۳]، دئمک اولار اؤزگه یوکون داشیییرلار اؤزگه اوچون یاشیییرلار. قوللوقداکی قوللوقچولار طعامه ال یئتیرمه‌میش ال طعاما یئتیرمه‌زلر، یوخسول‌لارا یوخ

۱ - یوخسوللوق ، مکنت‌سیزلیک ، درویش‌لیک
۲ - وارلیلیق ، مکنت‌لی‌لیک
۳ - بیر نفری
٤ - پالتار ، دون
٥ - جماعتین
٦ - اخلاقین ، سیرتین
۷ - سؤز آتیردی ، توهین ائدیردی
۸ - اخلاص‌سیز ، خالص نیّتی اولمایان
۹ - سخاوتلی ، الی آچیق
۱۰ - کرامت‌لی ، کرم اهلی
۱۱ - غصّه‌لندیم ، اوره‌گیم سیخیلدی
۱۲ - توشه ، آذوقه
۱۳ - منزل ، آشیانه ، مسکن

دئمه‌زلر أرسیزلره[1] أل‌سیزلره[2] توْخ دئمه‌زلر .

اوْنون کی مکنتی وار وقف[3] ائدر کسه‌ر قوربان
زکات[4]، فطره[5] وئره‌ر بنده‌لر ائده‌ر آزاد
بوُ بللیدیر ایکی رکعت نماز قیلماقیلا
اوْ شأنه چاتمایاجاقسان ده‌لی کؤنول اوْلا شاد

اگر رضا کرامتده طاعت‌ده‌دیر اوُلوُ تانری رضاسینه چاتماق اوْچون آچیق قاپی تمیز پالتار آری[6] ثروت وارلاریندیر ، آروادلارین ناکیشی‌لر قاپی‌سیندا ایشله‌تمه‌زلر ائو اهلینه حرام چؤره‌ک دیشله‌تمه‌زلر ، بللی سؤزدور آج انساندا قوّت اوْلماز دیزله‌رینده قدرت اوْلماز ، سوُسوُز قیچدان قاچماق اوُمما قانادسیزدان اوُچماق اوُمما .

صبحه ده‌ک گؤزله‌رین یوُما بیلمه‌ز کیمسه‌نین اوْلماسا صاباح چؤره‌گی
یایدا ده‌ن ییغماسا قاریچقا گؤروم قیش گونو کیم وئره‌ر اوْنا یئمگی

طاعت‌له فقر بیرله‌شه‌نمز ، ظلمت‌له نور هیمله‌شه‌نمز ، بیری گوده‌ر اذان سسی بیر گؤزله‌ر قازان سسی بوُ سس هارا اوْ سس هارا .

---

١ - دوُل آروادلار
٢ - یوْخسول‌لار
٣ - بیر مالین عایدین اللاه یوْلوندا خرج ائتمک
٤ - اوْ مقدار مال کی مالی پاک ائتمه‌گه مالدان آیریلار .
٥ -فطر بایرامیندا یوْخسول‌لارا حصر اوْلونان صدقه
٦ - تمیز ، پاک ، زکاتی وئریلمیش مال

درم اهلی حقده‌ن اطاعت ائده‌ر

درم‌سیزده حقّی ملامت ائده‌ر

پس بونلارین اطاعتی چوخ مقبولدور[۱] چون کی تانری حضورینده حاضردیلر ، دعا وقتی خاطرلری پوزغون[۲] ده‌گیل چوخ آسوده خاطردیلر . معیشته[۳] فیکر ائتمه‌زلر اوشاق چوخدور چؤره‌ک یوخدور سئویله‌مزلر . عرب دئیه‌ر : وارسیزلیغین بلاسینده‌ن پیس قونشونون جفاسینده‌ن رها قیلسین بیزی تانری . ایکی دونیا افتخاری [٤] بویوروبدور : « فقر یعنی ایکی دونیا بویو قده‌ر آغ بنیزی [۵] قاره ائتمک »، دئدی حضرت بو سؤزوده بویوروبدور : « فقر [٦] منه افتخاردیر » دئدیم دینمه بو سؤز یالنیز او فقیره اشاره‌دیر کی راضی‌دیر رضاسینه باش أندیریب قضاسینه[۷]، نه اونلار کی اؤزلرینی أسگیلده‌رلر پای اومارلار اومدوقلارین نقد ائده‌رلر .

ای دؤهول تک ایچی یوخ نعره‌سی چوخ
نه خیال ائیله‌می‌سن کؤچمه‌گه سن
داهی تزویر طمع تدبیرین آت
تزویرین تدبیرینه سئویلمه هن

---

۱ – قبول اولمالیدیر
۲ – پریشان ، داغیناق
۳ – گنچینه‌جک ، یاشاییش اموری
٤ – محمد پیغمبره اشاره‌دیر
۵ – صورت ، یاناخ
٦ ـ یوخسوللوق ، وارسیزلیق
۷ ـ ایلکده‌ن تعیین اولونان أمور ، باشین یازی‌سی

معرفت‌سیز[1] فقیر انسان حقیر اوْلار ، فقرین صوْنوُ کفره چکه‌ر ، یئمک اوْلسا یئیه‌ن اوْلار ایچمک اوْلسا ایچه‌ن اوْلار ، یئمک ایچمک نه سنده وار نه منده وار اوْنلاردا وار، آلان بیزیک وئره‌ن اوْنلار ، وئره‌نلرله آلانلاری توْتوُشدورما توْتوُشمازلار ، قوْووُشدورما قوْووُشمازلار . جنّت[2] اهلی باره‌سینده اولُوُ تانریْ بوُیوُروبدور : «اولُئِكَ لَـهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ»[3] یعنی روزی اوْنلار اوْچوْن فراهمدیر . دئمک اوْلار بوُ روزی‌یه چاتمایانلار اوْ روزی‌یه چاتانمازلار ، کیمین رزقی[4] فراهمدیر حاضر اوْلار یوْخسا پوْزغوُن خاطر اوْلار.

دوْشجه‌گین أن دەرین شیرین یوُخویا
یانقیْ‌یا عالمی ائده‌ر چشمه

بوُ سؤزلرده‌ن غیظه[5] گله‌ن یوْخسوُل درویش فضاحتین[6] آتیْن میندی وقاحتین[7] عرصه‌سینده دوْلاندیْردیْ مذمّت‌له[8] گوْلدوْ دئدی : وارلیْلاریْ ائیله تعریف ائیله‌دین سن بئیله خیال ائیله‌دیم من أل دوُتماغا ناچاردیْلار قیْفیْللانمیْش قیْفیْل‌لارا هاچار[9] دیْلار . کیشی اوْنلار منی سنی بگه‌نمزلر منه سنه اوْز وئرمزلر ، فقیرلرله باریْشمازلار حقیرلرله دانیْشمازلار ، ثروت مکنت توْپلاماغا ائیله یامان

---

۱ – منظور آللاهی تانیمایان
۲ – بهشت ، اوُچماق
۳ – اوْتوز یئددینجی سوره قیْرخ بیرینجی آیه
۴ – روزی ، پای
۵ – خشم
۶ – رسوارلیق
۷ ـ اوُتانمامازلیْق ، شرم‌سیزلیک
۸ – شماتت ، دانلاق
۹ – کلید

بند[۱]اوْلارلار بنده‌لری اوُنودارلار سئویله‌مزلر صحبت مگـر شـماتتله ، دیندیرمزلـر مگـر تحقیر حقارت‌له . علم اهلینی گدا سایئـب گدالره خـوْر[۲]باخـارلار ، وارلاریـنا فخـر ائده‌رلر ، مجلس‌لرین لاپ باشیـندا أگله‌شه‌رلر ، اؤزلرینی مین باشچی[۳]دان باش بیله‌رلر، فیکر ائده‌رلر هاممی قوُلـدوُر[٤]اوْنلار سرور[۵] ، بوُ حکمت‌لی آغیـر سؤزۆ حکیملـرده‌ن ائشیدمزلر : نعمتی چوْخ طاعتی یوْخ یوْخسوُللاریـن یوْخسوُلوُدور .

وارلیْ ، وارسیـز عالِمه خوْر باخسا چـون یوْخـدوُر مـالیْ

گـاو عنبـر[٦]اوْلـسادا ائششکـدی یـاپـبا چـاتمالیْ

دئدیم : بـوُراخ بـوُ سـؤزلری اوْنـلار کـرم اهلی‌دیلـر ، دئـدی : خطـا سئویله‌دین سـن کرامت‌سیز اوْ آزغیـن[۷]لار یالنیـز درم اهلی‌دیلر ، نه فایداسی بوُلاخدیْلار آخماییـرلار آلاودیْلار یاخماییـر[۸]لار مکنت آتیـن مینیبدیلـر آت‌سیزلارا باخماییـرلار[۹] ، پـای وئرمیرلر پای‌سیزلارا های وئرمیرلر های‌سیزلارا ، توْپلاییـرلار زحمتیله ، ساخلاییـرلار خسّت‌یله[۱۰]ترک ائدیرلر حسرتیله[۱۱] ، حکیملرده‌ن بیری دئییب : یـئر بخیلـی سیـخار صوْنرا گۆمۆش‌لری یئرده‌ن چیـخار .

---

۱ - مشغول اوْلارلار

۲ - اسگیک گؤزیله باخماق

۳ - بؤیۆک باش

٤ - بنده ، نوکر

۵ - آقا ، ارباب

٦ - بیر دریا حیوانیـدیر کی اؤزونده‌ن عنبر دفع ائده‌ر

۷ - یوْلدان آزان ، گمراه

۸ -یاندیـرماییـرلار

۹ - توجّه ائیله‌میرلر

۱۰ ـ آلچاقلیـقلا

۱۱ - نیسگیلیله

بوُ گؤن مشـقتیله آختـاران تـاپـار بـیر گنـج[1]
اوْ گـنجه صـاحب اوْلار آیـسریـسی صاباح بی‌رنج

دئدیم بخیل[2] سئویله‌مه‌زدین اوْنلارا اَل آچماسایدیـن[3]، طامـاح دیشـین اوْلماسـایدی آچیـق اَلی یوُموق اَلده‌ن[4] سئچه‌نمزدین، محک[5] بیلـه‌ر زر هانسی‌دیـر گـدا سئچه‌ر کریـم کیمدیـر. دئـدی: مگـر قـاش قابـاقلی[6] قـاپیـچیلار ائولرینـه قوْندوُرمـازلار تانیـش‌لاری قوْودوُرسینار گلن‌لری هایقیـرسینار اوُجا سسـله باغیـرسیـنار کیمسه یوْخدوُر. دوز دئیه‌رلر اوْ ائولرده کیمسه اوْلماز.

بـیر انسانیـن کی باشـدا خـرد[7] رأیـی اوْلمایـا
کـیم یوْخدوُر ائوده سئویله‌سه دربان یالان ده‌گیل

دئدیم سیـرتیـق دیزی پیـرتیـق گدالرین اَل‌لریندن بئزیبدیلر نئیله‌سین‌لر. چؤلـون قوُموُ اینجی اوْلسا گدا خلقین گؤزو دوْیماز.

گؤز طاماح کار اوْلا دوْیماز نئجـه کـی
قـوُیوُ دوْلماز نـه قدر دامجی دامـار

١ - پول آنباری، خزینه
٢ - کرامت‌سیز، خسیس
٣ - دیله‌نمه‌سه‌یدین، گدالیق ائتمه‌سه‌یدین
٤ - کرامتلی له کرامت سیزین فرقین بیلمه زیدین
٥ - بیر داشدیـر کی اوْنون وسیله‌سیله قیزیلین گوُموُشون عیاری بلله‌نر
٦ - غضب‌لی
٧ - عقل، دانش، رأی

دۆنیا وارکـن طاماح‌کـار وار طاماح‌کـارلار گـاهی ائیلـه پیس ایش‌لـره گیریشـه‌رلر بـو حلالدیـر بو حرامدیـر دۆشونمه‌زلر ایکی دۆنیا ایلیشه‌رلر .

ایتـه کسسـک آتـاندا شـاد اوْلار چـوْخ
خیـال ائیلـه‌ر کـی أت یـا استخواندیـر[1]
اگـر اؤرتـوک سالیـنسا نعشـین[2] اۆسـته
طـاماح‌کار فیکر ائده‌ر شاید کی خوانـدیـر[3]

تانری نعمت اهلیـن یوْخلار حرام یوْلا دۆشوب قاچان وار صـاحبین دالـدان حـاخلار سوجدان[4] سـاخلار ، بـو سـؤزلری فیکـر ائیلـه مـن سـئویله‌مه‌دیم اؤزۆن سـئویله : وارسیـزلیـقدان باشقا پیس ایش سراغیـن وار مرد ایگیدی نامرد ائده آبـیر[5] تؤکـه أل کسدیره[6]؟ ایگیدلرین قیـچیـن قوْلون باغلاتدیـرا عؤمور بوْیو آغلاتدیـرا ؟ اصـلان بوْغان قوْچ اوْغلانی دوْغدوددورا دوستاق ایچره سوموکلرین اوْغدوددورا بیر گون سحر گون دوْغاندا بوْغدوددورا[7]؟ امکانی وار بیـر درویشین نفسی چـوْوا[8] شهوت آتیـن ائیـله قوْوا سئویله‌یینده قاچما دایـان دایانمایـا . قاریـن قاسیـق[9] اکیز تایدیـر بـو قیـشقیـرسا اوْ باغیـرار اوْ باغیـرسا بو قیـشقیـرار ، ائشیدیم بیر سوبای[10] درویش

۱ - سوموک
۲ - جنازه ، اؤلو
۳ - سفره
٤ - گوناه ، آزغیـن‌لیـق
٥ - آبرو ، شرف
٦ - اوْغرو ألی کسیلمه‌گه اشاره‌دیر
٧ - سحر گون چیـخمامیش اعدام مراسمینه اشاره‌دیر
٨ - منحرف اوْلا ، دوز یوْلدان چیـخا
٩ - گؤبه‌کدن آشاغی قسمت
١٠ - مجرد ، ائوله‌نمه‌یه‌ن کیمسه

بیر اوْغلانیـــن حرمتینه توْخونموُشدو خلق اونوُ داشلایاندا[۱] داشلاندی[۲] آی مسـلمانلار چاره ندیر ؟ ائولنمه‌گه قــدرتیم یــوْخ صبر ائتمه‌گـه طـاقتیم یـوْخ . حدیـثده وار « سوُبای‌چیلیــق[۳] دینده یوْخدوُر » اگر مکنت اهلی کیمی اوْ درویشده هر گـوْن گئجه بیر گؤزه‌لین یاتاغیــنا سوْروْن‌سئیدی ، گوْنش طلعت سرو قامت صنم‌لرلـه بـیر یوْرقانـا بوْروْن‌سئیدی فیکری حقده‌ن چوْمازیــدیــر . نازلی گؤزه‌ل یار صاحبی

یاریــن قـاپ‌قـارا سـاچ‌لاریـن چنگه‌لـه‌ر
یـاریــن آل قـانیلــا ألین رنگ ائده‌ر[٤]

صنم‌لرله یوْلداش اوْلان یوْلدان چیــخماز اوْز اوْزوْنون ائوین ییــخماز .

اوْ کس کی وئردی کوْنول نازلی بـیر گـؤزه‌ل صنمـه
مــحالدی وئرسین اوْره‌ک دای بهشت حـوری‌سینـه

***

بـیرینین خوُرماسـی اوْلا ألــده
نـه وئجـی داش آتا اوُجـا نخله

اوْ کی آجدیــر دیلنچی‌ده‌ن چؤره‌ک قاپار أیری ایشین یوْلوُن تاپار .

۱ – داشا باساندا ، سنگسار ائده‌نده
۲ – غضب‌لندی
۳ – رهبانیّت ، ترسا راهب‌لرینین ریاضتی
٤ – فیــندیقچالاری یار قانیلا رنگین اوْلار

فرقی یوخدور آج ایته آج قوردا آج کفتارلارا[۱]

دجالین[۲] دیر بو اولاخ یا صالحین[۳] دیر او دەوه

نه چوخ شرف مالکلری وارسیزلیقدان شرف مولکون اودوزوبلار شرافتی اونودوبلار .

زاهد نئجه آج ائیله‌یه‌جک تانری‌نی طاعت

آج‌دان آکیشی اوممـاگیلان زهد ، عبادت

حاتم اگر یوخسول‌لارا یوخ دئمه‌دی سبب بودور بیاباندا یاشاییرمیش او شهرده یاشاسایدی دیلنچی‌لر وارین آلده‌ن آلاردیلار وارسیز گونه سالاردیلار . دئدی وارلی جماعته یازیقلیغیم گلیر منیم . دئدیم : یوخ یوخ حسادتین گلیر سنین . دئییشمه‌میز اوزون چکدی سانکی شطرنج عرصه‌سیدی قوندوروردو قوشدوروردوم ، قوشدوروردو ، قوندوروردوم مهره‌لرین بیر بیر آلدیم شاهین[٤] کیمی شاهین[٥] چالدیم .

سوز صاحبی آتاندا اوخون آتما سن سپر[٦]

اوزگه اوخون قویوب یایا او ایندیجه سینار

---

١ - اوْلو یئیه‌ن بیر حیوانین آدیدیر

٢ - آخرالزّمان زامانیندا بیر یالانچی کیشی‌نین آدیدیر

٣ - ثمود قومونون پیغمبری

٤ - چالاغان قوشو ، قارطال

٥ - شطرنج عرصه‌سینین شاه مهره‌سی

٦ - تسلیم اولماماغا اشاره‌دیر

حق اوْلسا سؤزلرین سؤزووی سئویلەسن اوُجا
باک ائتمه یوْخدوُ قافیەسی سؤز قوْشان قیْنار (۱)

سؤزوُن صوْنوُ دای قالمادیْ ألده دلیل اوْلدوُ ذلیل ، ذلیل اوْلموُش گؤزوْن یوُمدوُ آغزیْن آچدیْ ، جاهل‌لرین رسمی بوُدوُر دئییشسەلر دؤیوْشەرلر ، اوْ بوْت یوْنان (۲) آزر (۳) کیمی کی تانریْنیْن رسولیله دئییشیردی غضب‌لندی هارای چکدی : « لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ (٤) » یعنی اگر بوُ ایشدەن أل گؤتوْرمەسن داشلاتدیْرام (٥) . داشا باسدیْ داشا باسدیْم هارای چکدی هارای چکدیم.

دروِیش هارای چکیردی مَن های | های کوْی سسینه گوْلوْردو ملّت
گوْلمک‌له دئیەردی خلق ، خالق | عقل ائیلەمەییب سیزه کرامت

بیری دئدی بوُ آلاوُیْ سئوندوْرمەگه قاضی گرەک قاضی وئرەن حکمه هامیْ راضی گرەک . قاضی بیر آز توُمدوُ دەرین فیکره جوُمدوُ صوْنرا دئدی :
ای کی مکنت اهلین اؤیدوْن (٦) درویش خَلقین خُلقین سئوودوْن (۷) آچ قوْلاغیْن ائشیدگیلان ، گوْل تیکان‌سیْز اولا بیلمەز ، خمر (۸) خمار (۹) آیریْ دەگیل ، گنج اوْستوْنده

---

۱ – دانلار
۲ – بت‌تراش
۳ – ابراهیم پیغمبرین آتاسی یا عمی‌سیدیر کی بوْت ستایش ائیلەردی .
٤ – مریم سورەسی قیْرخ آلتینجی آیه .
۵ – داشا باسدیرام ، رجم ائیله‌تدیرەم
٦ – تعریف و توصیف ائتدین
۷ – یامانلادین ، شرف‌ینه توْخوندون
۸ – شراب
۹ – کئفلی‌لیکدەن صوْنرا باش آغریْسی

ایلان یاتار ، عیشی أجل نیشی پوْزار ، دەنیز ایچره اینجی وارسا ناققادا وار ، جنّت اۆچۆن زحمت گرەک عؤمۆر بوْیوُ حسرت گرەک .

معشوقون ظۆلمۆنه عاشیق نئجه هن سئویلەمەسین
گۆل تیکاندان ، وفادان جوْر وجفا آیری دەگیل

باغدا نئجه یاشیل چمن کنارینده گوەن چیخار گؤزه چارپار ائیله اوْ جور وئرەنلرین جرگەسینده وئرمەینلر ، دؤزەنلرین دۆزۆمونده[1] دؤزمەینلر گؤرۆنرلر .

بۆتۆن دامجی‌لار دؤنسەلر اینجی‌یه
دەگرسیز اوْلار اینجی منجیق کیمی

جلالت‌لی حق یوُردوُنون ساکن‌لری ، متانت‌لی درویش‌لردیر کرامت‌لی مکنت‌لی‌لر ، أن حرمتلی وارلی اوْدوُر درویش خَلقین غمین یئیه أن عزّت‌لی درویش اوْدوُر وارلی خلقه أگیل‌مەیه .

« وَ مَنْ یَتَوکَّلْ عَلَی اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ »[2] .

صوْنرا اوْنا باخدی دئدی : ای کی دئدین درم اهلی کرم‌سیزدیر وار صاحبی ارادت‌سیز، دۆز سئویلەدین ارادت‌سیز اوْ کافرلر چوْخ چوْخ کافر نعمت‌دیلر حدسیز آلچاق همت‌دیلر اوْنلار یالنیز باجارارلار یئمەسین‌لر گئیمەسین لر توْپلاسینار ییغدیقلارین عؤمۆر بوْیوُ گیزلەتسینلر ، اگر اوْن ایل قیتلیق[3] اوْلا یادا گؤیدەن سئل آتلانا دۆنیا باتا اۆلدۆم هایی عرشه چاتا غم یئمەزلر غملی‌لره غم‌سیز قالین هئچ دئمەزلر ، عزیز جلیل

۱ - جرگەسینده ، سیراسیندا
۲ - طاق سورەسینین ایکینجی آیەسیندەندیر . « کیم توکّل ائیلەر اوْلو اوْ تانری‌یا تانری اوْنا کافی اوْلار »
۳ - قحطی

جلالت‌لی اوْ تانریسینین غضبینده‌ن چکین‌مه‌زلر ، سئویله‌یرلر :

آجیسندان مینی اوْلسه باک ائتمه‌ره‌م
منیم واردی قوْرخماز طوفاندان صوْنا

بیر طایفانین یوْلوُ بوُدوُر کی سئویله‌دیم بیر طایفادا وارین یوْخوُن باغیشلاییر آد قازانیر ، بوُ کرامت صاحب‌لری اوُلوُ تانری رضاسینی طالب‌دیلر ، ایکی دوْنیا بوْیوُ بوْتوْن نعمت‌لره صاحب‌دیلر .
دئمک اوْلار شانلی ائلین ائل خانینین یئر اوْزوْنون سلطانینین سلیمانین وارثینین حق موْلکوْنون حارثینین[۱] عدالتین قوْروُقچوسو دیانتین قوْللوقچوسو سعدین اوْغلو ابوبکرین اوْزوْ مخلص[۲] نوکرلری اوْ طایفایا باغلیدیلار آللاه اوْنوُ قوْجاتماسین دوْشمن‌لرین اوُجاتماسین .

اوْ جوْر کی سن گوْزه‌لیم ائتمیسه‌ن کرم یوُردا
یالاندی کیمسه دئسه بیر آتا ائدیب بالایا
اوْ گوْن کی ایسته‌دی تانری باغیشلاسین ائله پای
بوُیوُردو سن شاهی‌سان حکم سوْر بوُ ائل اوْبایا

قاضی قیاس عرصه‌سینده ائیله یامان آت چاپدیردی توْزوْن دالدان دوْتانمادیق دئدیک دایان فرمان سنین فرمانیندیر .

۱ - قوْروقچو ، نگهبان
۲ - ارادت‌لی ، صداقت‌لی

اؤپۆشدۆردو گؤرۆشدۆردو دئدی گئدین روزگاریٛــن قضاسینه رضا وئرین .

شـکایت ائیله‌مـــه زیـــل قــاره‌دیر گۆنـــۆن درویـــش
گیلئـی یـۆز ایـل ائده‌ســـنده گۆنـــۆن گئچــه‌ر قـــاره
سـنین کـی واردیٛ ألینـده بـۇ گـۆن واریـــٛن وارلـــیٛ
یئـــه ، ایـــچ باغیـٛشلا صاباح چات‌گیلان اوْ دلـــداره

سککیزینجی باب

معاشرت آداب لاری

سگگیزینجی باب

معاشرت آداب لاری

•

۱- ییغماغا یوْخ آسایشه خاطردی مال ، بیر بیله‌نده‌ن سوْرۇشدولار کیم آغ گوْندوْر؟ کیم قره گوْن ؟ دئدی : آغ گوْن یئیه‌ر پایلار گوْنوْ قره یئمز ساخلار.

اگر بیری بیر عؤمۆر ایشله‌یه ، ییغا یئمییه
روا ده‌گیل قیلا بیر کس اوْ ناکسین نامازین

•

۲ - بیر گوْن موسی سلامی‌میز اوْلسوْن اوْنا ، بوْیوْردولار قارون[1] ائشید : « اَحسِنْ کَما اَحْسَنَ اللهُ اِلَیْکَ »[2] ائشیدمه‌دی نابود اوْلدوْ .

۱- موسی عصرینده یاشایان وارلی کارلی بیر کیشی‌ایدی
۲- قصص سوره‌سینین یئتمیش یئددینجی آیه‌سینین بیر حصّه‌سی « یاخشیلیق ائیله نئجه کی تانریْ سنه یاخشیلیق ائیله‌دی .

بیر کس کی درم دینارێلا اوْلمادێ خوشبخت
بدبخت اوْلاجاق دۆنیادا دینار و درمله
نعمت ایکی دۆنیادەن اوُموُرسان کرم ائیله
ییغدیقلاریوی لطف قێلیب تانرێ کرمله

عرب دئیەر : منّتلی پای های‌سیز اوْلماز .

کرم شاخەسی چون تیکیلدی یئره
یاشیل قوْل بوُداخلار سمایه[1] چاتار
اوْ منّت تبردیر ، تبر اوْرمانا[2]
توْخونسا یاشیللیق کؤکوْندەن باتار

***

شکر ائت ستایش ائیله کرم فضل صاحبین
لطف ائیلەیبدی فضل ، سخاوت وئریب سنه
منّت اوْ شاهه قوْیماگیلان یاخشێ خادمم
منّت قوْیوُبدو فرصت خدمت وئریب سنه

●

۳ - ایکی نفر زحمت چکر زحمتلری فایدا وئرمز ، اوْ جاهل‌کی ییغار یئمز ، اوْ عالم‌کی بیلر دئمز عمل ائتمز .

۱- گؤیه
۲- آغاجلیق ، جنگل

گرچه علمه اؤلونجه مایلدی چون عمل اونْدا یوْخدوُ جاهلدی
نه محقّق[۱] دئیین نه بیر دیندار بیر اوْلاخدیر آغیر کتاب یوکو وار
وئره بیلمز جوابین آلما خبر اوْ آغیر یوک اوْدوُندو یا دفتر ؟

●

۴- شریعته خاطردی علم ، مال دوْلته خاطر دەگیل .

کیمسه دینین ساتیبدی دونیایه
توْپلاییب[۲] اوْد ووروبدو خرمنینه

●

۵- فاسد عالم فانیس‌لی بیر کوْرا بەنزەر ، یوْلوُ گؤرمز یوْلچوُلارا[۳] یوْل گؤستەرەر .

بیر عؤمر چالیشدی ییغدی دینار
دیناری بوُراخدی قوْیدوُ گئدی

●

۶- عاغیلّیلار موْلکه جمال باغیشلارلار ، پرهیزگارلار دینه کمال . پادشاهین عاغیلّی‌یا ایشی دوْشر ، عاغیلّی‌نین پادشاها ایشی دوْشمز .

---

۱ - بوُرادا شریعت احکامین بیلەن عالم
۲ - ییغیب ییغیشدیرب
۳ - مسافر

قوْی سنه بیر سؤز دئییم ای پادشاه
گرچه وزیرین بوُنا مایل دەگیل
منصبی وئر ایش بیلەنه عاقله
دۆزدۆ مقام پیشەیه عاقل دەگیل

●

٧- راکد ثروت ، بحث‌سیز علم ، تدبیرسیز ملک بوُگوْن واردیر صاباح یوْخدوُر.

حۆرمت کرامت ائتمەلی‌سن نوْکره نوْکر
حۆرمت کرم گؤرەنده گؤرەر ، سن سئوەن ایشی
اوْندا اذیّت ائتمەلی‌سن یوْز کوْزه دوْشاب
بیر دامجی حنظلی (١) ، ائده بیلمز شیرین کیشی

●

٨- ظۆلمکاری باغیشلاماق ، ظالملری آلقیشلاماق(٢) ، مظلوم خلقه ظۆلم ائتمکدیر .

اگر آمان وئرەسن ظالمه آمان گۆنۆ سن
شریک جور و ستم سن ائلین یامان گۆنۆ سن

١- ابوجهل قاپیزی کی چوْخ آجیدیر
٢- تعریف ائتمک

●

۹- پادشاهیــن پیمانینا گووه‌نمه‌ییــن[۱] ، جوانلیغیــن دورانینا .

بئل باغلاما بیر دلــبره میــن اویناشــی وار

عاشیق باشینی یارماغــا آلــده داشــی وار

●

۱۰- یولداشیــوا سرّین دئمه ، دوشمنیوین سرّین آچما ، نه بیلیرسن یولداش دوشــمن ، دوشمن یولداش اولمایاجاق .

عزیز یولداشیــوا سـئویله‌مه اوره‌ک سـؤزونو

عزیز یولداشیــوین چون عزیز یولداشــی وار

***

نـــه روادور آچاســـان یـــاریوه راز

او رازی سـئوگی‌سـینه سـئویله‌یه یـــار

لاپ او باشــدان بولاغـــی توتمالیـــسان

داشسـا داشقیـــن سئلی یــوردون آپـــارار

سئویســه‌ن چیـــخمایا سـؤزلر ائشـــیگه

ســـؤزو قـویــما ائشـیــده ائــوده دووار

۱- اعتماد ، اطمینان

●

۱۱- ضعیف دۆشمن دوْسلوُق ائده‌ر بیر گۆن قوی دۆشمن اوْلا . بئل باغلاماق اوْلموُر یارا ، یادا نئجه بئل باغلایاق .
ضعیف دۆشمن کۆل آلتیٖندا کۉزه به‌نزه کۉزۆ قارات .

اینـدی بـوُ کـۉزۆ دوُروُن قارالدیـــٖن
بـیر لحظـه صـوْرا قاراتمـاق اوْلمـاز
دۆشـدۆ سـپری کمانـه اوْخ قـوْی
یوْخـسا دای اوْنـا اوْخ آتـماق اوْلماز

●

۱۲- ایکی دۆشمن آراسیٖندا ائیله دانیٖش ، باریٖش اوْلسا خجل اوْلما .

ایکـی یوْلداشیـٖن دعواسـی اوْددوُ اوْد
سخن‌چین [1] اوْدوُندور اوْدوُن اوْلمـا سـن
گۉره‌رسن آلاو سئوندۆ کـۉز اوْلـدوُ کـۆل
اوْ کۆلـده‌ن تۉره‌نـدی چمـن یاسـمن
عاغیٖلدان اوُزاخدیـٖر بـیر اوْد یاندیـٖرام
یانام بـیر اوْدوُن تک اوْدوُن ایچره مـن

۱- سۉز دوْلاندیران

یاریلـه خلوتـده صحبـت ائـت گیـلان
اؤزگـه‌لر یوٚخسـا بیلرلـر سـؤزلرین
سـرّیوی دیـواره آچمـا دیواریـٛن
وار دالیـٛندا کیمسه گؤرمـوٚر گؤزلـریـن

•

۱۳- کیم دوٚشمنین ألین سیـٛخار ، یوٚلداشی ٛ نیـٛن قلبین سیـٛخار .

اگـر دوٚشـمنه جـان دئسـه یوٚلداشیـٛن
أتک‌ده‌ن بوٚراخ دای اوٚ دوٚسـلوٚق داشیـٛن

•

۱٤- آزارسیـٛز یوٚل تاپانمیـٛرسان بیر کم آزار یوٚل تاپ‌گیلان .

بیر کیمسه‌کی زورسیـٛزدی اوٚنا زوٚر دئمه یوٚلـداش
صلح ائتمه‌گه امکان اوٚلا جنگ ائیلـه‌مه قـارداش

•

۱۵- قیـٛزیٚلدان گئچ مصیبـت‌ده‌ن قوٚرتـار جانیـٛن . عـرب دئیـه‌ر : لاپ صـوٚن تدبیر اوٚلسوٚن شمشیر .

اثـر قیٚلماسـا اوٚغلانیـٛن تدبـیری
قیٚنیدان چیـٛخـاردار ایتی شمشـیری

●

١٦- ییـخدیغیوا رحم ائیله‌مه ، رحم ائیله‌مز ییـخسا سنی .

دۆشمن سیناندا سعی قیـل تحقیر قیلما همتین
شاید اوْ همت‌سیز صاباح تحقیر قیلسین غیرتین

●

١٧- پیس آدامی کیم اؤلدۆرسه خلقین فیکرین راحت ائده‌ر پیسین جانین حق سئویله‌ین عذاب‌لاردان .

ترحّم أن گـؤزه‌ل خصلـت‌ده اوْلسـا
جفاکـار زخمینـه سـن قوْیمـا مرهـم
ایلان گؤردۆن باشین أز رحم ائتمـه
جفاسینده‌ن گلیب‌دیر تنگه آدم

●

١٨- دۆشمنینده‌ن سؤز ائشیدمه ، ائشیدسنده ترسه عمل ائیله‌گیلان .

حـذر کیم ائتمه‌سه دۆشمن سـؤزۆنده‌ن
بیر آز گئچمیش دئیه‌ر بیچـاره اوْلـدوم
اوْ یوْل‌لارکی دئمیشدی دۆزدو دۆشمن
اوْ یوْل‌لاردا بیـر عؤمر آواره اوْلـدوم

●

۱۹- خشونتی آز اوْلانیْن صوْلتی یوْخ ، عطوفتی چوْخ اوْلانیْن هئیبتی یوْخ . نه چوْخ بئزدیر آمان دئسین نه چوْخ أزدیر یامان دئسین .

پیچاقدان صوْرا زخمه مرهم گره‌ک
بشرده غضب ، مهر با هم گره‌ک
ده‌رین عقل اهلی یئریتمز سؤزوْن
تواضع ائده‌ر یوْنگوْل ائتمز اؤزوْن
دئمز هامی‌دان عاقل انسان منم
نادان کیمسه‌لر ایچره نادان منم
ائشیدیم گؤزه‌ل بوُ سؤزوْ چوْخ اوُجا
دئییردی جوان اوْغلوُنا بیر قوْجا
ایگیدلیک اگر اوْلسا یالنیز ایشین
ده‌لی شیرده اوْلسان چکرلر دیشین

●

۲۰- ایکی نفر یوُردون[۱] ، دینین دوْشمنیدیر ، اوْ سلطان‌کی حلمی[۲] یوْخدوُر ، اوْ زاهدکی علمی یوْخدوُر .

اوْ کی بیلمیر تاریدیر اصلی‌ده سلطان جهان
هئچ زامان ائیله‌مه یارب اوْنوُ شاه ائل بیگی خان

۱- ملک
۲- صبر ، دؤزوم

●

٢١- اوْ سلطان‌کی دۆشمنینه قان قوُسدوُردو ، دوْستوُنادا قـان قوُسـدوُرار . غضـب اوْدوُ اؤنجه[1] غضب صاحب‌لرین یاندیـراجاق صوْنرا شاید بیر اؤزگه‌سین .

غـروردان بشـر پـاک اولْسـوُن گـره‌ک
بشـر خـاک‌دیر خـاک اولْسـوُن گـره‌ک
قیـزیـل کؤز آلاودان[2] دوْغوُلدون مگـر
غـروری سایـرسـان بؤیوک بیـر هنـر

***

بئیله قان[3] موْلکونده گـؤردوم أن بؤیـوک بـیر عـالمی
سئویله‌دیم : جهلین ایزین[4] بوُ سینه‌ده‌ن پاک ائت‌گیلان
سئویله‌دی : یا خاک اولْ چون‌کـی أزه‌لـده‌ن خاک‌سـن
یاکی‌علمین دفترین یاندیـر کوْلوْن خاک[5] ائت‌گیـلان

●

٢٢- بدخلق انسان ائیله دۆشمن أسیریدیر ، اسیرلیکده‌ن قوُرتوُلانماز .

اگر بلا گوْنوْ بد خلق آدام چیـخا عرشه
بلا اوْنوُ اوْ مکانـدان آتـار اوْ دم فـرشـه

---

١ - اوّل
٢ - شیطانا اشاره‌دیر
٣ - بیلقان - آرازدان اوْ تایدا اوْلان بیر شهرین آدیدیر
٤ - اثر ، نشان
٥ - دفن ائت

●

۲۳- دۆشمن‌لرین سؤزله‌شنده بزم[۱] دونوُن گئی أگنیوه ، بیرله‌شنده رزم[۲] دونوُن .

قـــاری دۆشـــمن‌لرین دعـــوا ائده‌نـــده
چاغیـــر یوْلداش‌لاریـن اوْل بزمـه حـــاضر
اگـر گـــؤردۆن اوْ دۆشـــمن‌لر بـــیر اوْلـــدوُ
یـــراق[۳] آمـــاده ائت اوْل رزمه حـــاضـر

●

۲۴- دۆشمن گؤرسه دیشی باتمیـــر گوْجوْ چاتمیـــر ، یوْلداشیـــوام دئیه‌ر صوْنرا قوُرقـوُ قوُرار ایپین قیـــرار .

●

۲۵- ایـلان دوُتـــوب اؤلدورمه‌گه دۆشمنیـــوی گؤنـــده‌رگیـــلان ، بـــوُ اؤلدۆرسـه سئوینه‌رسن اوْ اؤلدۆرسه شکر ائده‌رسن .

ساواش قـــوْپـاندا حریفیـن دئمـه گوْجـوْ یوْخـدوُر
ایگید کی گئچدی جانیندان اوْنوُن گوْجوْ چوْخدوُر

---

۱ - قوْناقلیق
۲ - ساواش ، دؤیوش
۳ - ساواش اسبابی

●

۲٦- پیس خبری سن سئویله‌مه ، آیری آدام قوْی سئویله‌سین .

سن باهـاردان خـبر گتیر بۆلبۆل
قوْی او قارقا دئسین قیشین خبرین

●

۲۷- خائین خلقین خیانتین آچما شاها ، باور ائتمز جانیـن گئده‌ر .

خریداری یوْخدور گۆروْرسن سۆزۆن
سۆزۆن دریاسیندان کنار چک اۆزۆن

●

۲۸- کیمسه منم دئیه‌نلره اۆگۆد[1] وئره‌ر اوْنوْن اۆگۆد نیازی وار .

●

۲۹- دۆشمن‌لرین توصیفینه اینانماییـن ، مداح‌لارین[2] تعریفینه . بوْنلار گدا صفت‌دیلر اوْنلار ریا اهلی‌دیلر . سانکی لئشه یئل وورارلار عاغیـل‌سیـزی اۆیسه‌ن شیشه‌ر .

۱- نصیحت ، پند

۲- تعریفچی ، تعریف ائده‌ن

اوْنوُن‌کی ذرّه سنده‌ن نفعی واردیـــٚر
اینانمـا گـر ســنی تعریــف ائتسـه
سنین بـیر عیبیـوی میـن عیـب ائیلـر
مرادین آلامیـــٚشدان قویْسا گئت‌سه

●

۳۰- سؤزوْن عیبی دوُتوُلماسا سؤز عیب‌سیز اوْلا بیلمز.

سؤز اهلی گره‌ک‌دیر دئیــه نـه اؤزوْن
خیال ائیلیره‌م عیبی یـوْخ بـوُ سؤزوْن

●

۳۱- کیمسه دئمز عقلیم آزدیـٚـر قیـٚـزیم دازدیـٚـر.

جـدال ائدیـردی دوْنـــن بـیر جـهود مسـلمانلا
جدال‌داکـی بـوُ حدیـث ائیلـه‌دی منـی حـیران
چکـیردی نعـره مسلمان یـالان دئسـه‌م سـنه مـن
سنین تاییـٚـن منـه اؤل سئویله‌سین بؤیـوْک یـزدان
یــهودی‌ده اوُجـادان آنــد ایچـیردی توراتـــه
سنین تاییـٚـن یانیــٚم اوْدا سـؤزوْمده اوْلسـا یـالان
اگــر عـــاغیْلدان اثـــر قالمایـــا بـــوُ دوْنیـــاده
منیم باشـیـٚمدا عـاغیـٚل یوْخدوُ سئویله‌مز نـادان

●

٣٢- یئددی درویش بیر سفرادان میــل ائده‌رلــر . ایــکی کؤپـک لئش اۆستـۆنـده بوْغوُشارلار . حریص یئیه‌ر دئیه‌ر آجام قانع یئمز دئیه‌ر توْخام .
حکیم‌لرده‌ن بیری دئییب : مکنت‌لی اوْل قناعت‌له نه مال دولت بضاعتله .

سیر ائده‌ر بللی‌دی بیر بلله بــوُ دار بارساغیــمی
سیر ائتــمز ولــی دۆنیــا بــوُ ایکی دار گؤزۆمو

***

آتامیــن صوْن گۆنـۆ چـون باشـه چــاتدی
بـوُ پنـدی وئـردی گـۆن تـک صوْنـرا بــاتدی
کــی شــهوت اوْددوُر آتشــده‌ن اوُزاق دوُر
جــــهنّم‌ده یانــــار اوْددان ایــــراق دوُر
ألیــن یانســـا سســـین قالخـــار ســمایه
چالیــش سؤنــدۆر کــۆزۆ دۆشمه بــلایــه

●

٣٣- ییــخیلانی قالخیــزماسیــن ییــخیلاندا قالخیــزمازلار .

یازیــق کیمسه‌کی مردم‌آزاریدیر　　　　مصیبت قوْپان گۆنده بی یاریدیر

●

٣٤- تئزکی گلدی تئزده گئده‌ر .

لاپ آزی قیْـرخ ایـل زامـان آپـارار
اوْ چینین توْرپاغیْ اوْلا چینـی قـاب
آل باشـا چـال داشـا نه‌یـه لازم
یـۆزۆ بـیر گۆنده قایریْـلان بشقـاب

***

یوُموُرتادان جوجه چون چیْـخدیْ تئز قاچار ده‌نلر
ولـی آدام بالاسـی آنلامـاز ندیـر دانـه
نـادان کـی نـاگـاه اؤزۆن گـؤردۆ نعمتیـن ایچـره
اوْلار اوْنـوُ یـارادان خالقیلـه بیگانـه
بشـر اوْ خالقـه ممکـون ده‌گیـل گئـده یئتیشـه
مگـر یانـا گئچـه جـاندان مثـال پروانـه
قوُموُن اگر ده‌یه‌ری یوْخدوُ چؤلده چـون چوْخـدوُ
تـاپیـْلمـاسـایـدیْ اوْلاردیْ ده‌یـرلی دردانـه

۳۵- صبر اوْلماسا ایش‌لر قالار ، صبرسیزلیک عؤمرۆ تالار .

بیاباندا گؤزۆمله گؤرمۆشه‌م من
پـیاده آتـلیْنی دالدان یئتیردی
ده‌وه آهسته گئدی گؤزده‌ن ایتدی
گئده‌ن کروان ایزیـن آتلیْ ایتیردی

•

۳٦- جاهل آغزیــن یوُمسا خوْشدوُر ، کیم بــوُ سـؤزۆ درک ائدیبدیـر ، جـهالتی تـرک ائدیبدیر .

چــون یوْخوُنــدور ادب کمـــال هـــنرین
آغزیـْـوی چـوْخ آچیــْب دانیــْشماگیـلان
پـۆک جـهویز[1] تـک اگـر ایچیـن پوْکـدۆ
فـضـل ، ادب اهـلـینه قـاریـْشماگیـلان
***
بـیری بـیر ائششـگه سـؤز اؤیره‌دیـردی
اوْ یوْلــدا آی‌لار ایل‌لـر چکـدی زحمـت
عاغیــْل اهلـی دئـدی : ای جـاهل انســان
هدردیـر بـیر عؤمــۆر چک‌سـنده محنـت
اوْ دینمـه‌زده‌ن[2] سـن اؤیـره‌ن دینمـه‌مزلیک
محالــدیـْـر اؤیـره‌نه سـنده‌ن اوْ صـــحبـت
***
کیمســه فیکــیریز گیریشــه صحبتــه
آغزیــْن آچـارکن دۆشــه‌جک محنتــه
یا سؤزه گــیر سؤز بیلـه‌ن انسـان کیمـی
یــاکـی دایــان بـاخ گیله حـیوان کیمی

۱- گردکان
۲- لال ، دیل‌سیز

۳۷- کیم اؤزوٚنـده‌ن آرتیـق فضلـی اوْلانـلارلا صحبت ائـده‌ر بیلله‌ندیرسین فضلـی چوْخدوُر بیلله‌ندیره‌ر عقلی یوْخدوُر .

صحبت اهلی اگـر ائدیـر صحبت
قوْلاق آس سئویله‌مه نـدیـر علّت

۳۸- أیـری یـوْلا مـایل اوْلان زایـل اوْلار . یاخشـی‌لاردان یاخشـی ایش‌لـر ظـاهر اوْلار یامان‌لاردان یامان ایش‌لر .

همـدم اگـر اوْلسا ملـک[1] دیویلـه
قلبـی دوْلار مکـر ، ریـا ریویلـه[2]
قوُرد ، قوُیون گؤرسـه قیـجیردار دیشین
قـوُرد محالـدیـر گـؤره چوپـان ایـشین

۳۹- کیمسه خلقین ایچین[3] گزه‌ر ، خلقه مین جور یالان به‌زه‌ر ، اؤزوٚن أزه‌ر .

۱- فرشته
۲- حیله ، مکر
۳- عیبین آختارار

●

۴۰- علم اهلی علمه عمل ائیله‌مه‌سه دئمک اوْلار بیر عاغیل‌سیز أکینچی‌دیر یئری سۆره‌ر دانه أکمز .

●

۴۱- اطاعتده اوْلسوُن گره‌ک ارادتین[1] ، پۆک گردکان آرتیرانماز بضاعتین .

●

۴۲- هر سؤز بیله‌ن دۆز سؤز دئیه‌ن اوْلا بیلمز .

چادراسی[2] باشدا اوْلاندا دئیه‌جکلر اوُجادیر
چادراسین باشدان آچاندا گؤره‌جکلر قوْجادیر

●

۴۳- هر گئجه‌میز قدر اوْلسایدی ، قدرین قدری اوْلمازیدیر .

داش‌لار هامیسی اوْلسا اگر لعل بدخشان
لعلیله داشین اوْندا اوْلار قیمتی یکسان

---

۱ - اخلاص
۲ - اؤرتوک ، چادر شب ، چرشاب

●

٤٤- خیال ائتمه اوْ انسان‌کی خوش صورت‌دیر خوش سیرت‌دیر ، مهم ایچ‌دیر[۱] نه ائشیک‌دیر[۲] .

بیریله بیر نئچه ساعت اگر بیری دانیشا
سئچه‌ر اوْنوُن نه‌قدەر سینه‌سینده واردیر علوم
بیر عؤمر اگر گئجه گوْندوْز اوْنیله همدم اوْلا
اوْنوُن خبیث ایچی اوْلماز اوْنوُن اوْچوْن معلوم

●

٤٥- زوْر صاحبین کیمسه بیزلر ، اؤزوْن دیزلر .

دئیه‌جکلر گؤزوْن مگر چئری[۳] دیر
بیری سن آی کیشی ایکی گؤروْسن
کلیله[٤] کلله‌کلله[٥] ووُرماگیلان
داغیلار یوْخسا باش سیْنار کلله‌ن

---

۱ - سیرت ، ایچه‌ری ، باطن
۲ - ظاهر ، صورت
۳ - بیری ، ایکی گؤره‌ن کیمسه
٤ - اؤکوز ، بوُغا
۵ - باش باشا

●

۴۶- جاهل جوان پنجه‌له‌شر نر شیریله اوْینار ایتی شمشیریله .

زوْروُ چوْخ کیمسه‌یه ایلیش‌مه‌گیلان
ألین اؤپ جنگینه گیریش‌مه‌گیلان

●

۴۷- گۆجلۆره هن دئمه‌یه‌ن ، اوزۆن هلاک ائتمک اۆچۆن گۆجلۆرله أل بیر اولار.
گۆجلۆ دۆشمن فرمانْلا خاک اوْلمایان خاشاک[1] اوْلار .

ضعیفین جرأتی اوْلا بیلمز
قوی‌نین اۆستۆنه چکه شمشیر
قاییدیب قاچماسا نادان سایْلار
اۆستۆنه کیم گؤره‌ر گلیر دەلی شیر

●

۴۸- هنرسیزلر هنر اهلین گؤره‌نمزلر ، بازار ایتی چوبان ایتین ، گؤره‌ن کیمی هئی هۆره‌رلر ایره‌لی‌یه گله‌نمزلر ، یعنی هنر صاحبینه سؤز آتارلار اؤزله‌رینی گیزله‌ده‌رلر .

دالْیندا مین جوره سؤزلر حسود خلقه دئیه‌ر
ولی گؤره‌نده هنر صاحبین دیلی دوُتولار

۱ – توز ، تورپاق ، زیبیل

●

۴۹- آجلیق دردی اوْلماسایدی صیدین قیچی ایلیشمه‌زدی ، ظالم اوْوچی صید ایشینه گیریشمه‌زدی .

قاری‌ن‌بند ، زنجیریدیر أل قوْلا
قاییتماز قاری‌ن بنده‌سی دوْز یوْلا

حکیم پایدان آرتیق یئمز ، عابد پاییم آزدیر دئمز . زاهد یئیه‌ر ییخیلمایا اینجه جسمی سیخیلمایا . جوان بئش قاب یئیه‌ر قاب‌لار دوْزولونجه‌ن ، قوْجا تیخار[1] جان دوْداقدان اوْزولونجه‌ن ، قلندرده[2] اوْ قدر یئیه‌ر قارنیندا یئر نفس اوْچوْن ، یئرده یئمک بیر کس اوْچوْن دای قالمایا .

ایکی گئجه یاتا بیلمز قاری‌ن اسیری اوْلان
أزل گئجه یئمه‌مکده‌ن صوْرا آغیرلیقدان

●

۵۰- قادی‌ن دئیه‌ن یوْلا گئتمه ، ظوْلمکارا کرم ائتمه .

اوْ خیل دیش قوْردوْ کیم ائتسه حمایت
بوْ مظلوم گلله‌یه ائیله‌ر خیانت

۱- یئیه‌ر
۲- دیلنچی ، گدا

٥١- یاغی دۆشمن قاباغیندا دورُوب ووروب اؤلدۆرمه‌سن سن اؤزۆوین دۆشمنین‌سن .

ایلانا وئرمه مجال أز باشینی
یاخینا گلسه چالار ، چال داشینی

٥٢- قوْلوُ باغلی دۆشمنیوی اؤلدۆرسنده سؤزۆم یوْخدوُر اؤتۆرسنده ، آمما اونوُ اؤلدۆرمه‌گه صبر ائت‌گیلان سؤزۆ اوْلار ائشیدمه‌گه امکان اوْلماز .

هنرین وارسا دوُر دیریت اؤلوْنو
دیرینی چوْخ راحاتدیر اؤلدۆره‌سن
آتیلان اوْخ یایا قاییتمایاجاق
اوْخوُنو گؤر هارا آتیرسان سن ؟

٥٣- عقل اهلی عاغیل‌سیزدان حۆرمت اوُمماز ، جاهل عالم حۆرمتی‌نی سیندیراندا حکیم دئیه‌ر سانکی داشدیر ایری اینجی سیندیریری .

بوْلبوْله اوْلسا هم‌قفس قجله
ییخیلیب اؤلمه‌گه ائده‌ر عجله

گر جفا قیلسا نـادان کیمسـه هـنر صاحبینـه
اوْ هنر اهلی جفا ائتسـه اوْنـوُن یـوْخ هـنری
ابلـه آدم آیاغیـن آلتینـا سالسـا قیـزیلی
قـیـزیلین ذرّه‌ده أسگیلمه‌یه‌جکدیر ده‌یری

●

۵۴- عاغیللی‌لار ، عاغیـل‌سیـزلار مجلسینده سـئویله‌مزلر . بللـی سـؤزدوْر عاشیـق سازیـن دیلله‌ندیرمز دؤهول هایی قاوزاناندا ، مُشک اییین بیلله‌ندیرمز سـوْغان تـایی آچیلاندا .

ائشـیدیم سـئویله‌دی بـیر جـهل اهلـی
دانیـشدیـم لال اوْلـدوُ عقـل اهلـی
اوْ بیلمـیردی چالینسـا طبـل غـازی (۱)
عـاشیـق آلـماز سازی چالماز حجازی (۲)

●

۵۵- قیـزیـل ، زیغا باتسا یئنه ده‌یرلیدیر ، غبار عرشه چاتسا یئنه ده‌یرسیزدیر . حئیف جاهل بئجددیرمک (۳) ، دریغ عاقل بئجرمه‌مک . فیکر ائتمه چون کوْل اوْدداندیـر اوْد گوْنشده‌ن ساووُق کوْلده ایستی گره‌ک . گوْلوْن ایبی کؤکوْنده‌ن یوْخ اؤزوْنده‌ندیر .

۱- دؤیوْش دؤهولو
۲- ماهنی آدیدیر
۳- بسله‌ددیرمک

چون کی کنعان(۱) اوْلدوُ چوْخلوُ بی‌هنر
بی‌هنر انسان کیمی اوْلدوُ هدر
ایلک هنرده‌ن سئویله گوهرده‌ن دئمه
ابراهیمدان سئویله آزرده‌ن(۲) دئمه

●

٥٦- عطر گره‌ک اؤزۆ دئیه ، لازم ده‌گیل عطّار دئیه . عاقل عنبر بوُخچاسیدیر(۳) خوش ایبی وار ، جاهل دؤیوش دؤهوٚلودور بوْش ایچی وار .

عقلی یوْخلار ایچینده عقلی اوْلان سانکی اصلان دؤشوٚنده جیراندیر
گؤزۆ گؤرمز(٤) گؤزونده سوٚرمه‌لی گؤز سانکی زندیق(٥) ائوینده قرآندیر

●

٥٧- آزار چکدین دوْس(٦) قازاندین دوْسلاریوا آزار وئرمه .

مین ایل زامان آپاردی کی دؤنسوٚن اوْ لعله داش
زینهار(۷) لعلی ووُرمایاسان داشه سن داداش

---

۱ - نوح پیغمبرین اطاعت ائتمه‌یه‌ن اوْغلو
۲ - ابراهیمین آتاسی یا عمی‌سی‌نین آدی‌دیر
۳ - منده ، باغلی
٤ - کوْر آدام
٥ - دین‌سیز ، کافر
٦ - دوست ، یوْلداش
۷ - آماندیر ، آگاه اوْل

●

۵۸- گؤربوزه‌سیز[۱] کیشی آرواد اسیری تک عقل نفسین اسیریدیر .

اگــر قــاوزانا ائــوده آرواد ســسی   دای اوْلماز اوْ ائوده صفا حصّه‌سی[۲]

●

۵۹- سؤز صاحبی گؤجلو گره‌ک یوْخسا سؤزو افسانه‌دیر[۳] ، گوج اهلی‌نین عقلی گره‌ک یوْخسا گؤجلو دیوانه‌دیر .

دوْشونجه‌سی[٤] دؤزومو حاکیمین گره‌ک اوْلسوُن

دوْشــونــجه‌سی دؤزومو اوْلمــاسـا ستمـکاردی

●

٦۰- کرامت‌لی جاهل جوان کرامت‌سیز عالم پیرده‌ن[۵] ایره‌لیدیر[٦] .

●

٦۱- کیمسه خلقین خاطرینه شهوت یوْلوُن بوُراخیــبدیــر حلال یوْلدان حرام یوْلا یـوْل تاپیـــبدیر .

---

۱ - تدبیرسیز ، لیاقت‌سیز

۲ - پای ، سهم ، قسمت

۳ - کؤکسوز ، فایداسیز

٤ - فهم ، شعور

۵ - مرشد

٦ - تانری‌یا یاخین‌دیر

آللاه‌دان اؤتور ائیله‌مه‌سه عابد عبادت
آیینه‌ده نوری گؤره‌جک زیل قارا ظلمت

●

۶۲- بوئلود دامار دریا دولار ، خیردا خیردا خیله‌ک[۱] اولار ، یعنی انسان قدرت‌سیز گون قیچ قولونا ده‌گه‌ن داشی ییغمالیدیر فرصت گونو ظالم‌لرین باش گؤزونه وورمالیدیر .

چشمه‌لر بیرلشسه‌لر صحرا داشار
نهرلر هیمله‌شسه‌لر دریا داشار
داملا داملا داملادان چایلار دولار
دانه دانه دانه‌ده‌ن تایلار[۲] دولار

●

۶۳- علم اهلینه روا ده‌گیل جهل اهلینین جهالتین گؤره دؤزه ، بئیله دؤزوم بونون جهلین آرتیراجاق اونون آغیر حورمتینی[۳] آزالداجاق .

تواضع[٤] اگر ائیله‌سن طاغی‌یه
اونون نخوتی کبری حدده‌ن آشار

---

۱ - خیلی ، چوخ چوخ
۲ - کیسه
۳ - عزّت ، احترام
٤ - آلچاقلیق ، اؤزون اسگیک ائتمک

●

٦٤- گناهکارلیــق هئچ کیمسەدەن مطلوب دەگیل علی‌الخصوص علم اهلینــدەن . علـم اوْخدوُر شیطان قلبین اوْخلاماغا . اوْخچوُ آرتیــق شرم ائدەجک اسیر اوْلسا .

پرهــــیزی گـــر اوْلماســـــا بـــیر عــــالمین
ائیلـــه عـــــالمدەن اوْ نـــــادان یاخشیــــدیر
گؤزلـــوْ انســـان گؤرمەســـه یارقـــانلاری[1]
گــؤزسوْز انـسان چوْخ چوْخ اوْندان یاخشیــدیر

●

٦٥- حیاتیمیز بیر نفسدیر ، وارلیغیــمیز ایکی یوْخلوُق آراســیندا بـیر هوسـدیر . عقلـی یوْخلار دوْنیا اوْچوْن دین ساتیـرلار ، یوسف ساتان اوْ کیمسەلر ایستەییرلر نه آلسینار ؟ « اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَیْکُمْ یا بَنی آدَمَ اَنْ لا تَعْبُدواُ الشَّیطانَ »[2]

اوْنوُددون ایلقاریــوی اوْلـدوُ همدمین دوْشمن
اوْ دوْشمنین سؤزوْنه یوْلداشین بوُراخدین سن

●

٦٦- دەلی شیطان مخلص‌لرله[3] چالا بیلمز ، زەلی سلطان مفلس[4] لرله .

---

۱ - قوُیو ، چالا
۲ - یاسین سوْرەسینین آتمیشینجی آیەسیندەن « ای آدمین اوُشاقلاری مگر سیزله عــهد ائتمـەدیم شـیطانه بـاش أگمەیەسیز »
۳ - تانری سئوەنلر
٤ - یوْخسول ، وارسیز

یوْخسوُل کی اونوُن نمـازی یوْخـدوُر (۱)
وام وئرمـه اوْنـا نیـازی یوْخـدوُر
تـانریْ بوُیـوُران اوْ فرضـی (۲) وئرمـز
وئرسـه‌ن اوْنـا قـرض اوْ قرضـی وئرمـز
دؤرد أللـی آلار اوْ قرضـی ألان
صـوْنـرا اۆزۆه دئیه‌ر قـاچ اوْغـلان

●

۶۷- چؤره‌کسیزین (۳) آدینْ یادینْ خلـق اونـوُدار . اۆزۆم دادینْ دوُل قاریْجیْق (٤) قادینْ بیلر مؤوچی (٥) بیلمز .

مصرین اوُزوُن قیْتلیْغیندا (٦) دۆزگۆن یوسف بوُنا گؤره چوْخ یئمه‌گه یـوْخ دئیه‌ردی یوْخسوُللارا یوْخ دئمه‌یه .

اوْکـی دائـم چکردیشـه فره‌نـی (۷)
نـه‌بیلر دادماییْب فقـیر تره‌نـی
آجی آج کیمسـه‌ده‌ن سـوْروُش آکیشـی
گـئجه آج‌آج یاتیـْر توْخوُن نه ایشی

۱ - نامازسیز آدام
۲ - واجب ناماز
۳ - کرامت‌سیز
٤ - أرسیز قوْجا
٥ - اۆزۆم باغی‌نین باغبانی
٦ - قحط‌سینده
۷ - توْیوُق

ای قـارا یئـل ، توْزوُنـا چاتمایـان آتلـیْ یـاواش اوْل
بوُ قوْجا خسته[۱] گوه‌نچـی یوْکوْلـه زیْغـدا قالیـْـب
باجاسیْ توْسـتوله‌یه‌ن غـم خانـادان[۲] ایسـته‌مه کـؤز
اوْ اوْره‌ک توْســتوْسوْدور دام دووارا کؤلـگه سالیب

●

۶۸- سن یئیه‌نده یوْخسوُل درویش وای دئیه‌نده ، دئه‌سن نده‌ن وای سئویله‌دین ، گـره‌ک یوْکوْن باغلایاسان اوْنوُن اوْچوْن آغلایاسان[۳] .

گؤره‌نده پالچیـْقیـْـن ایچره باتیـْبدی یوْکلـوْ اوُلاخ
اوْره‌کـده آغـلا ولـی سـوْرگیـلان آتیـْــن اوزاغـا
پیــاده اوْلســان آتیْنــدان دئســه‌ن ندیــر احــوال
کؤمک گــره‌ک ائده‌سن زیـْغ ایـچینده‌کی اوُلاغـا

●

۶۹- بوُایکی سؤز یالان ده‌گیل؛ پایدان[۴] آرتیـْق یئمک اوْلماز، أجل قاییـْت دئمک اوْلماز.

قـادان[۵] منیم جانیـْما سـئویله‌سن دئسنده یامان
قــضا یازان یازیــْچیْ ائیله‌مز عـوض قــضانیْ

---

۱ - یوْرغون
۲ - غم سارایی
۳ - اشاره‌دیر پای وئرمه‌گه
٤ - قسمت
۵ - بلا

قارا یئلین وکیلی سؤندۆره‌نده[۱] دوُل[۲] چراغیٛــن
چراخ یٛیخان یئلی یوْخ دانلاییٛــن یازیٛ یــازانیٛ

●

۷۰- پایلا[۳] پاییٛــن ، أجل هایلار[٤] باتار هاییٛــن .

رزق اۆچۆن جهد ائدیــب یـا ائتمه‌یه‌سـن
یازیٛلـــان رزق ألــه گلیــب چاتاجـــاق
اصلانیــــٛـن چنگینـــه ایلیش‌سـنده
أجـــلین چاتـماســا داشیــٛـن آتــاجـاق

روزی‌لی‌یه روزی چوْخدوُر ، روزی‌سیزه روزی یوْخدوُر .

سکندر[٥] آب حیاتدان[٦] ایچه‌نمه‌دی بیر ایچیم
دوْیوُنجا ایچدی ولی خضر[۷] سعی‌سیز اوْ سوُدان

●

۷۱- پای‌سیــٛز اوْوچی بندی[۸] آچار ، أجل‌سیز اوْو بدده‌ن[۹] قاچار .

---

۱ - گئچیرده‌نده
۲ - أرسیز آرواد
۳ - باغیشلا ، قسمت ائیله
٤ - چاغیــٛرار
٥ - مقدونیه‌لی اسکندره اشاره‌دیر
٦ - ابدی یاشایش باغیــٛشلایان چشمه‌نین سوُوو
۷ - اسکندرله بیرلیکده ظلماتا مسافرت ائتمیشدیر .
۸ - قفس ، جله
۹ - بند

مسکین حریص[۱] هئی دوْلانیر رزقین آرتیرا
بیلمیر کی دائماً ایزینی ایزله‌ییر[۲] أجل

●

۷۲- غافل وارلیْ پالچیق قابدیر قیزیل سودان سوْ ایچیبدیر ، وارسیز آگاه قیزیل جامدیر زیغدان گئیم گئیینیبدیر . بوْ موسانین کهنه ییرتیق اوْسلوْگودور[۳] ، اوْ فرعونون مرواریْلی ساققالیدیر[٤]

●

۷۳- یوْللوْلارا باغلیْ یوْللار آچیْلاجاق ، یوْلسیزلارا آچیق یوْللار باغلاناجاق .

کیمسه‌نین دولتی واری واردیر
وارسیز انسانه یاردیم ائتمه‌لیدیر
بئیله فیکر ائیله‌مه اوْ قبر ائوینه
جاه و دولت سنیله گئتمه‌لیدیر

●

۷٤- بخیل[۵] حققین نعمتینه بخل ائده‌ر ، بنده‌لری دوْشمن سایار .

---

۱ - طاماح‌کار
۲ - أجل دالسیندا گزیر اوْنو آختاریر
۳ - روپوش ، ائشیک پالتاری
٤ - فرعونون ساققالین باهالی گوهرلرله هؤره‌رمیشلر
۵ - حسود

بیر عاغیل‌سیز جاهیل کیشی گۆردۆم
پیسله‌ییردی بۆیۆک بیر اهل جاهی [۱]
دئدیم : ای خواجه گر سنین یوْخدور
اوْ مقام اهلی‌نین ندیر گۆناهی

***

حسوده بلا ایسته‌مه آی کیشی
بۆیۆک بیر بلایه سالیب چون اؤزون
اوْنون گؤزلرین وئر چیخاردیم دئمه
حسادت چیخاردار دیبینده‌ن گؤزۆن

●

۷۵- ارادت‌سیز دلدار دئیه‌ن بضاعت‌سیز دلداده‌دیر ، معرفت‌سیز یوْل ایزله‌یه‌ن قوْل قانادسیز قوشا بەنزەر ، شیرین بارسیز بیر آغاجدیر اوْ عالم‌کی عمل‌سیزدیر ، بیر قاپی‌سیز دروازادیر اوْ زاهدکی علم‌سیزدیر .

●

۷٦- قرآن گلیب سؤزلرینی اؤیره‌نمه‌گه اوْنا عمل ائیله‌مه‌گه، نه‌کی اوجا آوازیلا اوْخوماغا.

●

۷۷- آت‌سیز قوْجا یوردا چاتیب ، آتلی ایگید هله یاتیب ، أل یوخاری [۲] دوتان جوان باش یوخاری [۳] دوتان قوْجا زاهدلرده‌ن ایره‌لیدیر .

---

۱ - دوْلت و مقام صاحبی
۲ - عبادت ائتمه‌گه اشاره‌دیر
۳ - عبادت ائتمه‌یه‌ن عاصی آداما اشاره‌دیر .

خوش خلق گوله‌ش قاباخلی مأمور اول ، اولمـا فـقـیـه[۱] مـردم آزار

●

۷۸- بیر عالمده‌ن سوروشدولار نه‌یه به‌نزه‌ر اوکی بیله‌ر عمـل ائتمز ، دئـدی بال‌سیـز بیر آری‌یا .

سئویله‌دی بیر گون بیری بال‌سیـز آری[۲]
بال یوخـوندور سن بیزی ساشـما بـاری

●

۷۹- جفا ائده‌ن أره آرواد دئمه‌لی‌ییک ، ریا ائده‌ن زاهدلره قیـرخ حرامی[۳]

ای کی قلبین قارادی کـج‌دی یولـون
بوروبـسـن ریـا اوچـون دوم آغـا
پالتاریـم آغ گره‌ک سـوزون قورتـار
تـزویـری قوی کمـانـه آت اوزاغـا

●

۸۰- ایکی‌نفر حسرت چکر حسرت یوکون آچا بیلمز ندامتین[٤] دوستاغیندان[٥] قاچابیلمز،

۱ - دین عالمی
۲ - ساری آری ، انشک آری‌سی
۳ - اوغرو ، یول کسه‌ن
٤ - پشیمان اولماق
۵ - زندان ، قفس ، بند ، قازامات

اوْ تاجرکی دەلی دریا جامین[۱] جالار ، اوْ وارث‌کی دؤرت دؤرەسین درویش آلار .

کیم پاییـــن پای وئرمەسـه درویش‌لـره
آل[۲] قانیْ آخسـا دئیـەرلر عیبـی یـوْخ
یا حالیـــن سوْرما[۳] قلندر[٤] کیمسەنین
یا اؤزوْن آج قال اوْنوُ سـن ائیلـه تـوْخ
یـا ائـوه قوْنـدار بؤیـوْک دروازەلـــر[٥]
یـــاکی ائتمه فیلچی‌یـــه اصرار چوْخ

●

۸۱- أگنیمدەکی بـوُ بـئز کؤینـک بیـگ گؤنـدەرەن ایپـک دوْنـدان عزّت‌لیدیـر ، بـوْش سفرامیـــن تؤکوْنتوْسو[٦] خان ائوی‌نین طعامیندان لذّت‌لیدیر .

یئیەرەم سرکەنی یـاوان ترەنـی
یـــئمەرەم کدخدا وئرەن فرەنی

●

۸۲- عقلی‌اوْلان اؤزباشینا دوا یئمز، قارا یوْلا بلدچی‌سیز گئدیم دئمز، یوْکسک مقام‌مرشد

---

۱ - آلیش وئریش مالی‌نین باتماسینا اشارەدیر
۲ - قیـــرمیزی
۳ - سوْروشما ، سئوال ائتمه
٤ - گدا ، دیلنچی
٥ - بؤیوک قاپی
٦ - باقی‌مانده ، اوْکی تؤکوْلەر قالار ، بوُرادا ناریـــن چؤرەک

امام غزّالی‌دەن(۱) ـ تانری اونا رحمت ائتسین ـ سوروشدولار بئیله یوکسک اوجا یئره سئویله نئجه اوجالاندین ؟

بویوردولار : بیلمەدیگیم سؤزلری من سوروشاردیم سوروشماقدان اوتانمازدیم .

اینانمارام دئسەلر دردیوین دواسی بودور
مگر آچیق بو سؤزو سئویلەیه طبیب منه
سوروش باجارمادیغین سؤزلری بیلنلردەن
ایشیقلی سؤز اولاجاقدیر گئجه چراغ سنه

●

۸۳- بیر سئوال کی جوابینی بیله‌جکسن سوروشماغا شتاب ائتمه ، یوخسا ابله سایئلارسان .

او گون کی گؤردو لقمان(۲) ایستی آهن
اولوب داوود(۳) آلینده نرم چون موم
نه‌ایش سن ائیله‌ییرسن سورمامیشدی
بیلیردی چون اولار آز صونرا معلوم

●

۸٤- آز گئت گیلان گئچین گیلان(٤) یوخسا یاردا آتار سنی .

---

۱ - آلتینجی قرن‌ده یاشایان تسنّن اهلینین عارف‌لریندەندیر
۲ - داوود پیغمبرین عصرینده یاشایان حبشه‌لی بیر بیلیجی کیشی‌میش
۳ - بنی اسرائیل پیغمبرلریندەندیر کی چوخ گؤزەل سسی واریمیش
٤ - مدارا ائیله

اگر دلدار سئوەن سؤز سئویله‌سن سن
سنه آرتار گۆزەل دلدار میلی
اوْ مجنونه حکایت نقل ائده‌نلر
آپارسینْلار گره‌کدیر نامِ لیلی

●

۸۵- پیس آدامینْ یوْلداشینا پیس دئیه‌رلر یاخشیْ آدام اوْ اوْلسادا . خراباته قدم قوْیان عابدلرده خراباتی آدلانارلار .

اوْ گۆن عقلی اوُدوُزدوم نادان اوْلدوُم
کی نادان کیمسه‌یه من مهمان اوْلدوُم

***

دئدیم : ناصح منه بیر پند وئر سن
دئدی : اوْغلوُم دئمه نادانه سن هن
دئیه‌رلر یوْخسا خر[۱] سن عاقل اوْلسان
اوُلاخسان جاهله سن مایل اوْلسان

●

۸٦- دەوه ائیله دؤزۆملیدیر ایپین[۲] اوُشاق چکسه اوْنوُ أللی آغاج یوْل آپارسا گئده‌ر دینمز اما گۆرسه بیر قوْرخوُلو اوُچروم[۳] ایچره چکیلیری دوُرار گئتمز طاعت ائتمز .

۱- اوُلاغ ، ائششک
۲- مهار ، زمام ، تناب
۳- یارقان ، درّه

خشونتده ملاطفت یاخشی دەگیل . دئییبدیلر : چوْخ اوٚز وئرسەن چوْخ اوٚزلەنر .

محبتیـــن جوابیـــن وئـــرگیـــلان محبتیلـــه
ملامـت ائیله‌یـه‌نین سـوْر حالیـــن ملامتیلـــه
شـروره کیمسـه کـرم ائیله‌یـــه اوْ ناداندیـــر
أریت قوْتوُر[1] دەمیری چارەسی نه سوُهاندیر[2]

●

٨٧- کیمسه عالم صحبتینه وارد اوْلار خلق دئیه علمـی چوْخدوُرخلـق دئیـه‌ر فضلـی[3] یوْخدوُر .

عـاقل انسـان جـــواب وئرمه‌یـــه‌جک
مگـــر اوْنـــدان سـئوال ائیله‌یه‌ســـن
دوٚز دئیه‌ن اوْلســادا اوْ سارسـاق[4] آدام
دئیــه‌جـک‌سن یالانچی‌دیـــر اوْنـا سن

●

٨٨- پیس یئریمدەن چیبان[5] چیـــخدی منی ییـــخدی. شیخ منی یوْخلایاندا اوْیارانیـــن

---

١ - حددەن آرتیـــق پاسلانمیـــش و چوٚروموش دەمیره اشارەدیر
٢ - دەمیر سوٚرتن
٣ - علم ، دانش
٤ ـ هدر دانیـــشان آدام
٥ - یارا ، زخم

نئجه اوْلماغیــن سوْروُشاردیْ هاردا اوْلماغیــن سوْروُشمازدیْ ، لاپ آشــکارا ایستهمزدی اوْ عضودهن آد آپارسیــن . دئییبدیلر : کیم پیس سئوال ائیلییهجک جوابیندهن اینجییهجک .

شــکّین وار اگـر ســئویلهدیگین ســؤزده خطـا وار
یــوُم آغــزیوی بـمبرک[1] سـؤزوُ ائیلهمـه ایـراد
دوُز سئویلهگیلان قال بـیر عؤمـور دوُستاق ایچینـده
وئـرمـه یــالانـا بــاج اوْلاســان بــندیدهن آزاد

●

۸۹- یالان ، قیْلیْنج یاراسیْدیر توْختاسادا ایـزی قـالار ، سـانکیْ عزیـز[2] اوْ یـــوسفین قارداشلاری کی خلق ایچره یالانچیْ خلق آدلاندیْلار .
« قالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَکُمْ اَنفُسُکُمْ أمْراً »[3]

اگـر عـادتین اوْلسـا دوُز سـئویلهمک
خطا سئویلهسن ائل باغیــشلار سنی
اگـر مشـهور اوْلســان خطاکارلیْغــا
دئــیهرلــر سنـه آلـلاهیْن دوُشمنی

---

۱ - محکم ، چوْخ برک
۲ - قدیم مصر حاکملرینه دئیهرمیشلر
۳ - یوسف سورهسینین اوْن سکگیزینجی آیهسی « دئدی بلکه نفسلریز پیس عملی نظریزده جلوهلهندیردی »

●

۹۰- کایناتیـــن شرفلی‌سی انسان اوْلسا شرف‌سیزی ایتدیر ، آمما دئییبدیلر حق بیلمه‌یه‌ن یوْز انساندان بیر حق بیله‌ن ایت یاخشی‌دیــر .

ایتیـن بـیر عؤمـر أت چیـــخماز یـادیندان
باشیندان گوْنده سـن وورسـاندا یـوْز داش
گئچیندیرسـنده سـن نـامردی میـن گـــوْن
یـــامان گوْن یوْخلاماز وورماز سنه بـــاش

●

۹۱- نفس اهلی هنر اهلی اوْلا بیلمز ، کیم هنرله بیگانه‌دیر سانکی بوْم‌بوْش پیمانه‌دیر.

کل‌ین[1] سئویله‌مه چوْخ آغیـــردیــر یوْکو
نـــه‌قدر اوْت یـئسه هئچ ده‌به‌شمز تـوْکو
اؤکـوْز تـک سـئوه‌نده یئییـــب یاتمـــاغی
گـؤزه آل‌گیـــلان آبـــرو ســـاتـــمـاغی

●

۹۲- انجیل‌ده وار ای آدمین اوُشاق‌لاری وار وئره‌نده وارا ساری ییـــخیلیرسیز وئرمه‌ینده وارسیـــزلیـــقدان سیـــخیلیرسیز، نه وار گوْنوْ ذکر ائدیرسیز نه یوْخ گوْنوْ، هاچان فیکره

۱- أرکک مال ، اؤکوْز

جوٗماجاق‌سیٛـز منده‌ن اٛومید اوٗماجاق‌سیٛـز ؟

پاییٛـــن آرتیٛــق دۆشۆر غافل دۆشۆرســـن[۱]
بــیر آز آز اوْلجاغیٛـــن یــاردان اۆشۆرســـن
ناخوش، خوش گۆن‌لرین اوْلسا اگر ضای[۲]
هـــاچـــان ؟ طـــاعت عبــادت ائیله‌سن دای

●

۹۳- امر مطلق[۳] امر ائیله‌سه ظۆلمکــارین تختــی لاخــلار ، بالیٛـــق اوٗدار اوْ اوٗددوٗغـون دیری ساخلار[٤] .

اوْل دم کی آدیٛـــن یادیٛـــن ائدیـر جانیلـه مونـس
خوشـدوٗر اوٗدا نــــاقـقا منی‌ده سانکی اوْ یونس[٥]

●

۹٤- قهر قیٛلســـا[٦] انبیــالر قــان گۆلۆنــده اۆزه‌جکلـر ، لطـف ائیله‌ســه پیس‌لـر اوٗچمـاق اوْرمانیٛندا[۷] گزه‌جکلر .

۱- خالقی اوٗنودماغا اشاره‌دیر
۲- هدر ، تلف
۳- عالمه فرمان سۆره‌ن اوٗلو تانریٛ
٤- یۆنس پیغمبرین سرگذشتینه اشاره‌دیر
۵- بنی اسرائیل پیغمبرلرینده‌ندیر کی ناققا بالیٛـق اوْنو اوٗدۆو اۆلمه‌دی
٦ - غضب ائیله‌سه
۷ - جنّت باغلاریٛـــندا

انبیــا اؤلیــا نــه ائیله‌یــــه‌جک
قــهر اگــر ائیله‌ســه قیـــامتده
بـیزلره لطـف قیــل کـرم ائیلـه
بللیـــدیر یوْخ تاییـــن کرامـتـده

●

۹۵- بوُ دۆنیادا اوْد یاندیــران اوْ دۆنیادا اوْددا یانار .
« وَ لَنُذيقَنَّهُمْ مِنَ ألعَذابِ الأدْنى دونَ ألعَذابِ الاَكْبَر . »[۱]

اؤنجه سنین احوالیـوه بـرک آغلایاجـاق
صوْنرا دوُتاجاق أل قوْلوُوی باغلایـاجاق

●

۹۶- گئده‌نلـرده‌ن عـبرت آلان گلن‌لـره عــبرت اوْلمــاز . اوْغــروُ ألــی قیســـالانار قیـــسسالانسا.[۲]

دانه‌یه خوْر[۳] باخار اوْگؤیده‌کی قوُش گؤرسه بیر آیری قوُش دۆشۆب بنده
اؤزگـه‌نی عـبرت ائت نه اوْل عـبرت ای یــوْلوُ کئژ[٤] گئـده‌ن ایـتـه‌ن بنده

---

۱ – سجده سوره‌سینین ایگیرمی بیرینجی آیه‌سی « بی‌گمان اوْنلارا آغیــرین یــوْخ یوْنگـول عـذاب دادیزدیریـق أیری یوْلدان قاییــدسینلار . »
۲ – شرع حکمیله اوْغروُ ألین قیسساتماغا اشاره‌دیر
۳ – چپ چپ باخماق ، أیری باخماق
٤ – کج ، أیری

●

۹۷- قوْلاق‌لارێ آغیٚــر کیمسه ائشیده‌نمیر نه ائیله‌سین ؟ سعادتین کمندینه ایلیشه‌نمیر نه ائیله‌سین ؟

آللاهیـن دوْسـتوُنا گئجـه اوْلمــاز
گئجه‌سی ایلـک‌ده‌ن دۇنـر سـحره
بئیلـه یوٚکسـک سـعادتی آلــلاه
لطـف ائیـلـه‌ر اوْنوُ سئوه‌ن بـشره

***

گیزلین سۇزۆمو سئویله‌ره‌م عالمده سـنه
سنده‌ن یاخیٚنی یوْخدوُ بـوُ عـالمده منـه
هر کیم سنی رهبر بیلـه اوْ ایتمه‌یـه‌جک
سنده‌ن صوْرا سئویله هانیٚ ؟ رهبر ایته‌نه

●

۹۸- صوْن گوٚنوٚ خوْش گدا اوْلوُم آخری پیس شاه اوْلموُیوم .

ناخوْش گوٚن گۆزه‌ل‌دیر چاتا خوْش گوٚنه
بوُراخ خوْش گوٚنوٚ چاتسا نـاخوْش گوٚنه

●

۹۹- گۆیده‌ن یئره یاغیٚــش‌یاخار،یئرده‌ن گۆیه‌توْز قاوزانار،کوٚپده[۱] اوْلان کوٚپده‌ن چیٚــخار.

۱- بایدا ، قاب

خوشوُن گلمیر اگــر خُلـق و خوُیومـدان[۱]
چالیــش خُلق و خوُیوُن سن گؤیچک ائیله

●

۱۰۰– اوْ گرامی جلالت‌لی تانری گؤرۆر نهان ائیلیر ، قوْنشوُ گؤرموْر عیان ائیلیر .

نعـوذ بـالله[۲] اگــر خلـق غیبـی بیلسـه‌یدی
بشر بوُ بئش گۆنۆ بیر لحظه راحت اوْلمازیـدی

●

۱۰۱– داغیــن باغریــن سؤکمه‌یینجن ، بخیل[۳] کیمسه اؤلمه‌یینجن گـیزلین قیـزیـل آشکار اوْلماز .

بیچـاره خسـیس یئمـز یئدیتمـز
بوُنداندا واریــم دئیه‌ر چوْخ اوْلسـوُن
هئـچ باورینـه بـوُگـوْن سیـــخیلماز
بوُ ییغدیغی مال صاباح یـوْخ اوْلسوُن

●

۱۰۲– آیاخلایان آیاخلانار ، باغیــشلایان باغیــشلانار .

---

۱ – خُلق ، اخلاق
۲ – تانری‌یا پناه آپاریرام
۳ – حسود ، گؤزو دار

ایگیدلیکده‌ن اوُزاخدیــر ســیندیرا قـوْل
اوْ اوْغلان کـی قوْلوُنـدا چوْخـدوُ قـوّت
ضعیـف انسـانلاری اینجیتمـه اوْغلـوُم
قوی‌لـرده‌ن گؤره‌رسن یـوْخسا خفّت[1]

●

۱۰۳- عقل اهلی ساواش گۆنۆ ألین چکر ، باریــش گۆنۆ ألین وئـره‌ر ، بـوُ أل وئرمـک آسوده‌لیک تؤره‌ده‌ندیر اوْ أل چکمک سلامت‌لیک یاراداندیــر .

●

۱۰٤- اوْیوُنچونون[2] ایسته‌دیگی اوُچ آتیــدی ، اوُچ بیر گلدی .

بئدوْو آتیــن[3] جئلوْوی اؤز ألینده اوْلسایدی
بــئدوْو قــاچاردی مگر کــارزار[4] میدانینـا

●

۱۰۵- بیری دعا ائیله‌ییردی : ای مهربان[5] بوُ پیسه‌ده رحم اوْلوُنسون اوْ یاخشــی‌یا رحـم اوْلوُنوب یاخشی مخلوق خلق اوْلوُنوب .

۱- خواری ، أسگیک‌لیک
۲- اوْیون اوْینویان ، بازیکن
۳- یئرین قاچان آت
٤- دؤیوش ، ساواش ، چارپیــشما
۵ - تاریدان منظوردور

●

۱۰٦- ایلک انسان‌کی بارماغینا اۆزۆک تاخدی پالتارینا دۆزمه دۆزدۆ جمشیدیدی[۱] .
بیری دئدی : زینت ساغا یاراشاندیر سلطان صوْلا زینت وئردی ، دئدی راستا راست[۲]
دئمک کفایت‌دیر .

فریدون[۳] ایسته‌دی چین نقاشیندان
بوُ بیت‌یله گؤزه‌ل‌له‌نسین شبستان[٤]
پیسه عزّت گره‌کدیر یوْخسا یاخشی
أزلده‌ن خلق اوْلوُبدور یاخشی انسان

●

۱۰۷- بیر عالمده‌ن سوْروُشدولار اوْ قده‌رکی ساغین عزّت حوْرمتی وار صوْلوُن
یوْخدوُر امما نده‌ن اۆزۆک صوْلا تاخیلیری ؟ بوُیوُردولار چون فضیلت صاحب‌لری هر
بیر پایدان پای‌سیزدیلار .

اوْکی روزی باغیشلاییب بشره
یا فضیلت عطا ائدیب یادا بخت

●

۱۰۸- پادشاها اۆگۆد وئره‌ن جانیندان گؤز یوُمماسادا قیزیلدان گؤز یوُمmalیدیر .

---

۱ - ایران شاهلاریندان‌دیر
۲ - ساغ
۳ - ایران شاهلاریندان‌دیر
٤ - کاخ ، سارای ، خانلیق

موّحد[۱] باشینْدان قیزیل آشسادا
اونون آل قانی سینه‌ده‌ن داشسادا
محالدیر أگیلسین ستم اهلینه
أزیلسین بوْزوْلسون[۲] درم اهلینه
بوُ خلقی اؤتور خالقه گئت أگیل
کی توحید[۳] بوُدوُر آیری بیرسؤز ده‌گیل

●

۱۰۹- ظوْلم اوْردوُسوُن ییغدیرماغا ، ستم کاخین ییخدیرماغا خاطردی شاه ، شحنه[٤] قوُلدوُر[٥] یاغی‌لری خاک ائتمه‌گه قوْنداریلیب قاضی اوْغروُ خَلقین خُلقین پاک ائتمه‌گه ، راضی قاضی صحبتینه راضی اوْلماز .

طلبکارین طلبین ایندی‌کی گره‌ک وئره‌سن
چالیش یوُ باتماگیلان وئر اوْنوُ محبت‌یله
خراج[٦] سلطانی سرهنگ[۷] آلار کؤته‌ک گوْجوْنه
خراج سلطانی کیم وئرمه‌سه رضایت‌یله

۱- تانری‌نی عبادت ائده‌ن
۲- یالتاقلانسین
۳- یالنیز تای‌سیز تانری‌نی عبادت ائتمک
٤- مأمور ، پلیس
٥- بوْینو یوْغوُن ، اؤزگه‌نین حقوقی‌نه تجاوز ائده‌ن کیمسه
٦ - مالیات
۷ - وصول مأمورو

●

۱۱۰- تورشو دیشی کۆته‌لده‌ندیر رشوه ایشی .

گؤنده‌ر دئسه قاضی منه اوْن دانه خیار
ثابت ائده‌ر اوْندا سنه اوْن خیْرچالیْغی (۱)

●

۱۱۱- ایشده‌ن دۆشموْش قحبه ایشین اؤتۆرمه‌سین نه ائیله‌سین ؟ ایشین آلده‌ن وئره‌ن شحنه آزاردان اَل گؤتۆرمه‌سین نه ائیله‌سین ؟

جوان اگر ائده طاعت اوْ جنّت اهلی اوْلار
بشر قوْجالسا نه طاعت اوْ رخوت(۲) اهلی اوْلار

●

۱۱۲- بیر حکیمده‌ن سوْروُشدولار یئر اۆزۆنده چوْخلوُ بارلیْ آغاج واردیْر هئچ بیریسی آمما آزاد آدلانماییْب مگر بارسیْز سرو آغاجی ، حکمت ندیر ؟
بوُیوُردولار هر آغاجیْن یاز ، گوزۆ(۳) وار ، یازدا آچار بارا دوْلار گۆزده صوْلار بارسیْز اوْلار ، آمما سروین صوْن باهاریْ(٤) باهار کیمی یام یاشیْل‌دیر. یام یاشیْل‌لیْق آزاده‌لیک صفتیدیر .

---

۱ - خیْرچا بوْستانی ، خیْرچا اَکیله‌ن یئر .
۲ - کاهل‌لیک ، سوُسلوُق
۳ - پائیز ، صوْن باهار
٤ - گۆز ، پائیز

قوُروُلما[۱] قوُرقوُلارا[۲] ، اوْ قدەر بوُ دجله آخــار
خلیفـەنین[۳] اوُنـوُدار صحبتیـن سـؤزۆن بغـداد
چالیـشْ باجارسان اوُجـا نخـل اوْل کرامتـلـی
بـاجـارمادیـنْ اوْلاسـان نخل سرو اوْل آزاد

●

۱۱۳- ایکی نفر حسرت یۆکۆن چاتار کـۆچـەر ، اوْ جـاهل‌کی ییْغـار یئمـز اوْ عـالم‌کی بیلر دئمز .

صـاحب علم اگر بخیل اوْلسا	خـلوتی عالـمه عیان اوْلوُنار
مـین‌کره بـۆ درەسه کرم اهلی	ائتدیگی ایش‌لری نهان اوْلوُنار

باشا چاتدیْ گۆلۆستانیم ـ وَاللهُ الْمُسْتَعانُ[٤] ـ آدیْ یادیْ عزیـز تـانریْ یاردیـمْلا هرنـه یازدیـمْ اؤزۆم یازدیـمْ اؤزگەلردەن بوْرج آلمادیـمْ[٥] .

نه چین[٦] اؤزگەدەن تازه شال بوْرج آلیـمْ
بـوُ کهنه شـالیْ بوْینوُما قوْی سـالیـمْ

---

۱ - آللانما ، ایناتما
۲ - کلک ، حیله ، بورادا منظور دۆنیا گؤزەل‌لیک‌لری
۳ - پیغمبرین یئرینده اوْتوران کیمسەلر
٤ - یوسف سورەسینین سکگیزینجی آیەسینین بیر حصّەسی « وَ تانریْدیر کی اوْندان یاردیـمْ ایستەیرلر »
٥ - منظور اؤزگه شاعرلرین ، یازیچی‌لارین شعرلرین ، سؤزلرین سؤزلریمده گتیرمەدیم .
٦ - ندەن خاطر ، نه اوْچون

سعدی سؤزۆ ظرافت‌له لطافت‌له دوْم دوْلوُدور ، اوْنا گؤره هنرسیزلر دانلاییرلار عقل اهلی هدر دئمز یالان یئره توْستوْ یئمز[۱] ، هنر اهلی آمما گؤرۆر عبارتی لطافت‌له باریشدیریب نصیحتی ظرافت‌له قاریشدیریب آلاولی اوْد اوْره‌ک‌لرده آلیشدیریب . « اَلحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمینَ »[۲]

اوْ کی لازیمدی خلق اوْچون یازدیم
صرف قیلدیم بوُیوْلدا عؤمرۆمو چوْخ
رسولا امریدیر سؤزۆ یئتیره[۳]
کیمسه سای وئرمه‌سه سؤزه سؤزۆ یوْخ

***

ای کی بوُ دفتره نظرقیلدین
دفترین صاحبین دعا ائیله
آرزیلا خیر عمل منه اؤزۆوه
خالقی حمد قیل ثنا ائیله

***

ایذن اگر وئرسه یار اؤپه‌م اَلینی
دئیه‌ره‌م ای صنم باغیشلا منی
قدریوی بیلمه‌دیم دوْنن ، ایندی
گه‌ل بیزه ساخلاییم گؤز اوْسته سنی

---

۱ - منظور گئجه‌لر آییق قالماز
۲ - فاتحه سوره‌سی ایکینجی آیه‌سی « اوْ تانری‌یا حمد اوْلسون کی عالم‌لرین تانری‌سیدیر »
۳ - « ما عَلَی الرَّسوُلِ الاَّ البَلاغُ » مائده سوره‌سینین دوْغسان دوْققوزونجو آیه‌سی .

٣

بیل

باش

یاز

١ -

٢ -

٣ -

٤ -

٥ -

٦ -